

Dr. Poreisz Veronika¹

**A TERÜLETI ÉS A VÁLLALATI VERSENYKÉPESSÉG
ÖSSZEFÜGGÉSEI
A MAGYAR NAGYVÁROSOK PÉLDÁJÁN**

DOI: 10.23715/SDA.2020.2.1

---

¹ Széchenyi István Egyetem, Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola (2018)

Tartalomjegyzék

Szerzői bemutatkozás.....	11
Dr. Poreisz Veronika.....	11
A TERÜLETI ÉS A VÁLLALATI VERSENYPÉSSÉG ÖSSZEFÜGGÉSEI.....	13
A MAGYAR NAGYVÁROSOK PÉLDÁJÁN.....	13
Bevezetés	17
A dolgozat felépítése.....	18
Kutatási kérdések	20
Kutatásmódszertan	21
Köszönetnyilvánítás	23
1. A területi versenypésség városi vonatkozásai.....	25
1.1 A verseny és a versenypésség fogalma	25
1.1.1 A verseny	25
1.1.2 A versenypésség.....	29
1.1.3 Országos és regionális versenypésség	35
1.2 Városi versenypésség	41
1.2.1 A városi versenypésség jelentősége.....	41
1.2.2 A városi versenypésség mérése	42
1.2.3 A magyar városhálózat	49
1.3 A területi tőke és a versenypésség kapcsolata	54
1.3.1 A területi tőke koncepció és mérése	55
1.3.2 A területi tőke új kutatási irányai.....	60
1.3.3 A területi tőke és a versenypésség	61
2. A vállalati versenypésség városi aspektusai	67
2.1 Vállalati versenypésség	67
2.1.1 Vállalatok versenypésségének vizsgálata	69
2.1.2 A vállalatok jövedelmezősége	75
2.2 A területi és a vállalati versenypésség metszete.....	83
2.3 Vállalati kiindulási alapú kutatások	85
2.3.1 A vállalatok földrajzi elhelyezkedésére irányuló kutatások	85
2.3.2 Az elhelyezkedés hatásának vizsgálata.....	87
2.4 Területi kiindulási alapú versenypésségi kutatások	93

3. A magyar nagyvárosok versenyképessége.....	105
3.1 A nagyvárosok jellegzetességei	107
3.1.1 A városok jellemzői	107
3.1.2 Városok versenyképességi dimenziói	116
3.2 Gazdasági versenyképesség	128
3.2.1 Vállalkozás-demográfia	131
3.2.2 A vállalkozások és a lakosság jövedelme	133
3.2.3 A magyar nagyvárosok versenyképességi sorrendje	138
3.3 A közép- és nagyvállalatok pénzügyi helyzete	139
3.3.1 Az ötven főnél nagyobb vállalkozások elemzése	140
3.3.2 A legnagyobb feldolgozóipari cégek pénzügyi elemzése.....	143
3.3.3 A koncentráció mérése	146
3.4 A vállalati teljesítmény és az elhelyezkedés kapcsolata	149
3.4.1 Variancia elemzés a városonkénti top 500 vállalat mintáján.....	151
3.4.2 Variancia elemzés az ötven főnél többet foglalkoztató vállalatok mintáján	157
4. Kutatási kérdések és hipotézisek vizsgálata	159
5. Összegzés, a kutatás korlátai és jövőbeli irányai	165
Irodalomjegyzék.....	169
Mellékletek.....	183

Bevezetés

Jelen disszertáció egy multidiszciplináris dolgozat, hiszen a regionális gazdaságtan, a menedzsment és a vállalati pénzügy területeit kapcsolja össze. Egy széles körben kutatott, de mindig aktuális témakört, a versenyképességet helyezi újszerű megközelítésbe. Az értekezés a szakirodalomnak megfelelően alapvetően két szemszögből vizsgálja a versenyképességet a városok szempontjából:

- területi versenyképesség városi vonatkozásai
- a vállalati versenyképesség városi aspektusai

A dolgozat fő célja, hogy ezen két megközelítés közös metszetét térképezze fel, feltárja, létezik-e összefüggés a területi versenyképesség és a vállalatok versenyképessége, teljesítménye között. Éppen ezért az elméleti fejezetek elsődleges célkitűzése nem a területi vagy a vállalati versenyképesség részletes elemzése, hanem a két terület „metszéspontján”, határán található szakirodalom bemutatása és az empirikus kutatás elméleti megalapozása.

A *területi versenyképesség*, mint fogalom az 1990-es évektől került a köztudatba, értelmezését számos kutatásból, szakirodalmi összefoglalóból alaposan megismerhetjük, akár hazai (Benko 1999, Farkas – Lengyel 2000, Horváth 2001, Lengyel 2003, Lengyel – Rechnitzer 2004, Lukovics 2008), akár külföldi szerzőktől (Krugman 1995, Camagni 2002, Chesire 2003, Capello – Nijkamp, 2009, Nijkamp – Abreu 2009). A területi verseny közvetetten azonban már a korai, regionális gazdaságtannal foglalkozó szerzők műveiben is előkerül (Weber, Marshall, Isard 1956, Pred 1967). A *vállalati versenyképességet* pedig a menedzsmenttel, vállalat-gazdaságtannal foglalkozó magyar (Chikán 2005, 2006, Chikán – Czákó 2005, Szerb et. al. 2014) vagy nemzetközi elemzések (Barney 1991, Porter 2000) vizsgálják. A verseny és a versenyképesség fogalma, a kérdéskörrel való foglalkozás pedig a közgazdaságtan egyik fontos alappillére. Azért, hogy a disszertáció elméleti háttérét és koncepcióját megalapozzuk, a dolgozat elsőként bemutatja a verseny és a versenyképesség fogalmát, valamint legfontosabb modelljeit. A területi versenyképesség elemzésekor röviden kitérünk az országok, a régiók versenyképességére, majd legnagyobb hangsúllyal a városok versenyképességét elemezzük. A dolgozat újdonságaként egy, az utóbbi években népszerűvé vált témakörrel, a területi tökével, annak versenyképességgel való kapcsolatával is foglalkozunk. A vállalati versenyképesség esetén többféle megközelítést bemutatunk, valamint kitérünk a cégek jövedelmezőségére, teljesítményére is, hiszen ez a pénzügy és számvitel régóta vizsgált kérdésköre. Azonban a dolgozat témájához kapcsolódó kutatások kerülnek bemutatásra elsődlegesen.

Az értekezés új eredménye a két terület metszetén található szakirodalom feltérképezése, hiszen a területi versenyképesség vizsgálatakor a kutatók csak nagyon kevés esetben alkalmaznak vállalati szintű indikátorokat és fordítva, a vállalatok sikerességét elemző kutatások még csekélyebb mértékben használnak fel területi adatokat. Ezért a dolgozat nagy hangsúlyt fektet ezeknek az eseteknek a bemutatására. Hazánkban alig, de külföldön is kevésbé vizsgált témakör a vállalati versenyképesség területi aspektusa, ezért elsődlegesen külföldi szakirodalom felkutatásával, szintetizálásával és értékelésével mutatható be a témakör.

Az *empirikus elemzés* során a városok versenyképességét helyezi középpontba a dolgozat, a magyar nagyvárosok példáján keresztül vizsgáljuk meg a területi és a vállalati versenyképességet. Fővárosunk torzító hatásának kiszűrése miatt a választott vizsgálati egységek a nagyvárosok lettek: Debrecen, Szeged, Miskolc, Pécs, Győr, Nyíregyháza, Székesfehérvár és Kecskemét. Lakosságszám, intézményi ellátottság, gazdasági súly, felsőoktatási szerepkör, közlekedési csomópontok, kulturális és turisztikai központok lévén esett a választás a nyolc nagyvárosra, amelyek a szakirodalom alapján is jelentősek a magyar városshálózatban. A téma aktualitását erősíti, hogy kormányzati törekvés a nagyvárosok versenyképességének javítása kiemelt forrásbiztosítással, támogatással (Modern Városok Program). Területi és vállalati szintű adatok alapján hasonlítjuk őket egymáshoz, mutatjuk be jellegzetességeiket és értékeljük helyzetüket. A területi szintű adatok elsősorban a KSH területi statisztikai adatbázisából származnak, a vállalati szintű pénzügyi adatokat az Opten Kft. bocsátotta rendelkezésre a nyolc város 50 főnél nagyobb foglalkoztatóiról a 2010-2013-as üzleti évekre. A kutatás az adatok időbeli elérhetősége miatt ezekre az évekre korlátozódik, statisztikai adatok esetén pedig kiegészül, frissebb, 2010 – 2016 közti adatokkal is.

A dolgozat felépítése

Az elméleti fejezetek első része a területi versenyképességet és vizsgálati lehetőségeit mutatja be, fókuszban a városokkal, majd a második rész a vállalati versenyképességet elemzi, külön kitérve a városi aspektusokra. A területi versenyképesség makro-megközelítésű, főként a regionális gazdaságtan vizsgálja, a vállalati versenyképességet pedig hagyományosan menedzsment szempontú megközelítésben, esetleg pénzügyi oldalról vizsgálják. Míg a területi versenyképesség egy térség (például ország, régió, megye, város) adottságaiból indul ki, annak jellemzőit írja le és méri, addig a vállalati versenyképességi kutatások elsősorban a vállalat belső tényezőit, adottságait veszik sorra. Ezért a dolgozatnak nem célja a két témakör aprólékos bemutatása, hanem a két terület átfedéseire, metszetére koncentrálni, az általános területi (országos, regionális), valamint vállalati versenyképességi modelleket csak az értelmezhetőség, a kontextusba helyezés miatt említi meg.

A harmadik fejezet az empirikus elemzés, amely a városok versenyképességét és a vállalataik jellegzetességeit értékeli. A dolgozat negyedik fejezetében a kutatási kérdések nyomán felállított hipotézisek értékelésére kerül sor, míg az ötödik fejezet az összegzést, a kutatás korlátait és jövőbeni lehetőségeit tartalmazza.

A versenyképesség értelmezéséhez elsőként, mielőtt még a két említett megközelítést bemutatnánk, a *verseny fogalmát* kell tisztázni. Jelen értekezésnek azonban nem célja annak széleskörű szakirodalmát bemutatni és a lehetséges összes értelmezését, illetve definíciót ismertetni, csupán a városi vonatkozásban értelmezett, területi és a vállalati versenyképességhez szükséges, legelterjedtebb értelmezéseket felsorakoztatni.

A *területi versenyképességgel* foglalkozó fejezet sorra veszi mindazon fogalmakat, modelleket és korábbi kutatásokat, melyek a városi versenyképesség elemzéséhez elengedhetetlenek. Az egyes területi szinteknél (országos és regionális, városi)

definíciókkal, modellekkel és konkrét mérési lehetőségekkel, példákkal találkozhatunk. Kutatások eredményeit, mérési módszereit mutatjuk be, hogy a témakörrel minél átfogóbb képet vázoljunk. A területi versenyképességet az alábbi szinteken elemezzük a továbbiakban:

- országok és régiók versenyképessége
- városi versenyképesség

A témához szorosan kapcsolódó viszonylag új kutatási terület, a területi töke elmélete is értékelésre kerül különös tekintettel a versenyképességgel való kapcsolata szempontjából. A *vállalati versenyképességgel* foglalkozó fejezet elsőként olyan menedzsment szempontú megközelítéseket sorakoztat fel, amelyek a cégek sajátosságaiból, belső szerkezetükhöz jellemzőiből, belső tényezőiből vonnak le következtetéseket a vállalat versenyképességére. Ezt követi a pénzügyi megközelítés, amely a vállalatok versenyképességét a jövedelemteremtő képességükön keresztül, pénzügyi mutatószámok segítségével elemzi. Összegyűjtésre és strukturálásra kerültek azok a tanulmányok, korábbi kutatások, melyek a *vállalati versenyképességet területi szempontból* elemzik. Továbbá a tisztán területi vagy vállalati kutatások olyan aspektusait és alkalmazott mutatószámait is igyekeztünk felsorolni, melyek a másik kategóriához tartoznak, például milyen vállalati, pénzügyi indikátorokat használnak egy területi versenyképességet mérő kutatásban. A vállalatok versenyképessége sem ragadható ki az azt körülvevő környezetéből, az iparági sajátosságokon túl arra is hatnak a környezeti elemek és területi jellegzetességek. Egy cég működése meghatározhatja városának, régiójának sikerességét a munkaerőpiaci hatásokon túl a gazdasági életben betöltött szerepével, amely a cég beágyazódottságán keresztül ragadható meg. Az egymásra való hatások mérése azonban összetett, kvantitatív módszerekkel rendkívül nehezen mérhető, ezért a dolgozat az empirikus elemzés során a választott vizsgálati egységek (nagyvárosok, vállalatok) és a legfőbb kutatási kérdés (területi és vállalati versenyképesség összefüggései) tekintetében a téma leszűkítésére kényszerül. Célzottan a gazdasági versenyképességet, valamint a cégek pénzügyi helyzetének értékelését helyezzük a fókuszba és vizsgáljuk, léteznek-e térbeli sajátosságai a cégek teljesítményének, jövedelmezőségének a nagyvárosok szintjén. Azonban azért, hogy a kép teljes legyen, bemutatjuk az egyes városok jellegzetességeit társadalmi és környezeti szempontból is, valamint esettanulmány jelleggel az egyes városok legnagyobb termelő cégeit vesszük górcső alá és részletesen értékeljük vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetüket. Továbbá nem győzzük hangsúlyozni a téma komplexitását, a város és vállalatok egymással szembeni kölcsönhatását és azt a rengeteg egyéb tényezőt, amely hatással lehet a versenyképességre akár vállalati, akár városi szinten.

A dolgozat harmadik fejezete szól az *empirikus elemzésről*. A 3.1. fejezetben a nagyvárosok jellegzetességeit mutatjuk be, kitérve földrajzi, történelmi és gazdasági vonatkozásokra. Területi statisztikai adatok alapján értékeljük a városok környezeti, infrastrukturális, humán-erőforrás, társadalmi és kulturális versenyképességi tényezőit. A 3.2. fejezetben a városok gazdasági versenyképességét mutatjuk be az ipari struktúra jellemzése, a vállalkozás-demográfia ismertetése és a vállalkozások eredménye szempontjából. A 3.3. fejezet a közép- és nagyvállalatok pénzügyi elemzését tartalmazza. A 3.4. fejezetben a városok vállalatainak

koncentrációját vizsgáljuk meg árbevétel és foglalkoztatás szempontjából, választ keresve arra a kérdésre, hogy egy vagy több domináns vállalat határozza-e meg a város gazdasági életét. A 3.5. fejezet pedig a vállalkozások pénzügyi teljesítménye és az elhelyezkedés közt keresi a kapcsolatot.

Kutatási kérdések

A kutatási kérdések két fő csoportra oszthatók, egyrészt elméleti, másrészt empirikus kérdésekre, attól függően, hogy vizsgálatuk milyen módszerrel (szakirodalmi kutatás, adatelemzés) történik meg.

Elméleti kutatási kérdések:

1. Létezik-e összefüggés a területi és a vállalati versenyképesség között a szakirodalom alapján?
2. Milyen kapcsolat van a területi versenyképesség és a területi tőke koncepciója között?
3. Milyen dimenziókkal mérhető a városi versenyképesség?

Empirikus kutatási kérdések:

4. A magyar nagyvárosok milyen jellegzetességekkel rendelkeznek? Mi jellemzi a legjelentősebb gazdasági szerkezetüket?
5. A magyar nagyvárosok között felállítható-e versenyképességi sorrend vagy csoportosíthatók a versenyképességi dimenziók alapján?
6. Kimutatható-e összefüggés a nagyvárosok térbeli elhelyezkedése és a vállalatok sikeressége között?
7. A vállalatok teljesítménye és jövedelmezősége mennyire meghatározó tényező a városok gazdasági versenyképességében?

A dolgozatban a kutatási kérdésekre kerestük a választ. A kutatási kérdések alapján kerültek megfogalmazásra, majd tesztelésre a hipotézisek, melyek elfogadását vagy elvetését a vonatkozó fejezetben mutatjuk be részletesen. A negyedik kutatási kérdés leíró statisztikák segítségével, esettanulmányyszerűen került vizsgálatra, ezért külön hipotézist nem fogalmaztunk belőle.

Hipotézisek:

H1a: A magyar nagyvárosok között felállítható egy versenyképességi sorrend.

H1b: A magyar nagyvárosok csoportosíthatók versenyképességi dimenziók, valamint a gazdaság koncentráltága alapján.

H2: Kimutatható összefüggés létezik a nagyvárosok térbeli elhelyezkedése és a vállalataik pénzügyi teljesítménye között.

H3: A vállalatok teljesítménye és jövedelmezősége meghatározó tényező a városok gazdasági versenyképességében.

Kutatásmódszertan

A kutatási módszertan a kutatási kérdéseknek megfelelően került kiválasztásra. Az egyes kutatási kérdések vizsgálatához a részletes módszertan bemutatását, az elemzések értékelését a vonatkozó fejezetben olvashatjuk.

Az elméleti kutatási kérdések elemzéséhez a szakirodalmi áttekintés nyújtott segítséget, melynek során hazai és nemzetközi tudományos szakcikk, könyvrészletek, kutatások kerültek feldolgozásra és értékelésre a területi versenyképesség városi vonatkozásai (1. fejezet) és a vállalati versenyképesség területi aspektusai (2. fejezet) témakörökben. A szakirodalmak rendszerezése, módszertanuknak és főbb eredményeiknek bemutatása történt meg különös tekintettel az alkalmazott mutatószám-rendszerekre. A második kutatási kérdésre az 1.3. fejezetben fejtjük ki részletesen a választ és elemezzük a területi tőke és versenyképesség kapcsolatát. A harmadik elméleti kutatási kérdésre a dolgozatban bemutatott kutatásokban alkalmazott mutatószámrendszerek, indexek, modellek kombinálásával létrehoztunk egy olyan saját modellt, amely a leggyakrabban előforduló versenyképességi dimenziókat és alindexeket integrálja a területi versenyképességi és területi tőke kutatásokból.

Az empirikus elemzés szekunder adatokon történő statisztikai elemzések elvégzéséből, leíró statisztikákból, összefüggéseket vizsgáló módszerekből (variancia analízis), mutatószámok képzéséből, rangsor vizsgálatból, valamint koncentráció méréséből (Lorenz-görbe) állt. Az elemzés vonatkozó részeinél részletesebben is kitérünk az alkalmazott módszerekre.

Az empirikus elemzéshez a nyolc városra vonatkozólag a szükséges adatok több forrásból származtak, melyekből 3 adatbázist állítottunk össze.

- Városok területi szintű adatbázisa (területi statisztikai adatokból és NAV adóbevallási adatokból, illetve tovább számított mutatókból áll) 2010-2015 között
- Vállalati mérleg-és eredménykimutatás adatok városonként az 50 főnél nagyobb foglalkoztatókra 2010-2013-as üzleti évekre székhely szerint
- Működési adatok az árbevétel szerinti TOP 500 vállalatra 2010-2014-es üzleti évekre székhely szerint

A városok gazdasági szerkezetének bemutatásához a nyers statisztikai vagy adóbevallási adatokból mutatószámokat képeztünk (fajlagos mutatók, arányszámok). Az ipari szerkezet leírásához, gazdasági információkhoz, oktatási, munkaerőpiaci, társadalmi, kulturális, valamint környezeti dimenzió jellemzéséhez leíró statisztikákat alkalmaztunk, melyek a nyolc nagyvárost hasonlítják össze. Az adatbázisok több forrásból származtak.

Központi Statisztika Hivatal: területi statisztika adatok a nyolc városra, Stadat Adatbázis, jellemzően 2010 – 2015-ös adatok kerültek felhasználásra, de az adatok elérhetősége miatt

több esetben ettől eltértek az idősorok. A kutatás egyik korlátja is az adatok korlátozott elérhetősége, hiszen van, ami városi szinten nem, csak megyei vagy regionális statisztikai egységeknél érhető el nyilvánosan. A statisztikai hivatal továbbá a vállalati adatokat aggregálva kezeli, egyedi céges információk nincsenek.

Opten Kft.: a vizsgált nyolc nagyváros 50 főnél többet foglalkoztató vállalatainak 2010 – 2013-as üzleti évekre vonatkozó éves beszámoló adatai: mérleg, eredménykimutatás, működési adatok: létszám, telephelyek száma. Az adatokat az Opten Kft. bocsátotta rendelkezésre. Az üzleti év a magyar számviteli szabályozások szerint megegyezik a naptári évvel (fordulónap december 31), ettől rövidebb üzleti év (pl.: átalakuló cég esetén) vagy eltérő fordulónap (nemzetközi tulajdonú cégnél vagy bizonyos ágazatokban gyakori pl.: szeptember 30 vagy március 31-es fordulónap). Az üzleti év adatairól az éves beszámolóban a fordulónapot követő 5. hónap utolsó napjáig kell közzétenni és letétbe helyezni.

A vállalati adatok székhely szerint kerültek megjelenítésre. Egy vállalat több telephelyen is működhet, ám cégbírósági bejegyzés szerinti székhelye csak egy van. Számos olyan jelentős foglalkoztató nem az adott városban van bejegyezve székhely szerint, ahol a tényleges gyártó / termelő / szolgáltató tevékenységét végzi és jelentősen hat a gazdaságra (pl.: a győri helyi buszközlekedést nyújtó vállalat regionális cég, nem győri székhellyel, mégis közel 600 főt foglalkoztat a győri telephelyen, de ez nem jelent meg az adatbázisban). A ténylegesen felhasznált adatokat végül csak az adott évben a nyolc városban székhellyel rendelkező vállalatoknál vettük figyelembe, a telephelyváltoztatást nem kezeltük. (1. táblázat)

1. táblázat: Az 50 fős létszámnál nagyobb működő cégek száma a mintában

I.	II. 2010	III. 2011	IV. 2012	V. 2013
VI. Debrecen	VII. 131	VIII. 134	IX. 136	X. 136
XI. Szeged	XII. 89	XIII. 98	XIV. 92	XV. 85
XVI. Miskolc	XVII. 73	XVIII. 78	XIX. 86	XX. 76
XXI. Pécs	XXII. 80	XXIII. 70	XXIV. 68	XXV. 64
XXVI. Győr	XXVII. 106	XVIII. 121	XXIX. 123	XXX. 117
XXXI. Nyíregyháza	XXXII. 71	XXIII. 72	XXIV. 73	XXXV. 70
XXXVI. Kecskemét	XXVII. 75	XVIII. 75	XXIX. 79	XL. 78
XLI. Székesfehérvár	XLII. 77	XLIII. 82	XLIV. 85	XLV. 86

Forrás: saját szerkesztés, adatok: Opten Kft.

A nyolc nagyváros TOP 500 vállalatának adatai: A Bisnode Kft. által üzemeltetett (korábban „HBI”) céginformációs oldal ingyenesen hozzáférhető adataiból került kigyűjtésre a nyolc nagyváros árbevétel szerinti TOP 500 vállalatának (2014-es lista alapján) néhány működési és pénzügyi adata: alapítás éve, TEÁOR kód, jegyzett tőke összege, foglalkoztatottak száma, árbevétel, adózás előtti eredmény, adózott eredmény. A vállalati adatok székhely szerint kerültek megjelenítésre. Az adatbázis összesen 4000 céget tartalmaz. *Egyéb források:* TEIR adatbázis, városok honlapja (iparüzési adóbevételek)

Az adatbázisok nyers adatai, valamint a kalkulált területi statisztikai mutatószámok, valamint pénzügyi-számviteli mutatószámok részletesen a mellékletben találhatók. Az

elemzések során felhasznált nyers és számított mutatókat forrásokkal együtt a melléklet tartalmazza. A leíró statisztikákhoz idősorokat mutatunk be a tendenciák érzékeltetéséhez.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretném megköszönni Prof. Dr. Rechnitzer Jánosnak, a doktori iskola vezetőjének a támogatását, valamint témavezetőmnek, Dr. Dusek Tamásnak az alapos munkáját és segítségét, amit a disszertáció elkészítésében nyújtott. Továbbá szeretném megköszönni családomnak és kollégáimnak, akik szintén nagyban hozzájárultak, hogy jelen dolgozat elkészülhessen.

1. A területi versenyképesség városi vonatkozásai

Napjainkban a versenyképesség széles körben elterjedt fogalomná vált, ezért számtalan definíció született már rá, több, eltérő felfogás alakult ki, aszerint, hogy minek a versenyképességét vizsgáljuk. Ez azzal magyarázható, hogy többféle területi szinten és vizsgálati egységnél értelmezhető a fogalom, melyet a vonatkozó fejezetek részletesen kifejtenek. Jelen fejezet az általános verseny – versenyképesség fogalmak tisztázása, elemzése után a területi versenyképességet és a mérésére alkalmazott modelleket mutatja be az alábbi szinteken:

- országos és regionális versenyképesség
- városi versenyképesség

1.1 A verseny és a versenyképesség fogalma

A versenyképesség fogalmát többféle szempontból közelíti meg a szakirodalom. Léteznek átfogó értelmezések, eltérő megközelítések és szintek szerinti tagolások is. Nemcsak a közgazdaságtan, menedzsment vagy regionális tudomány szakemberei foglalkoznak versenyképességgel, hanem nemzetközi szervezetek is definiálják azt. Ezen megközelítések rövid összefoglalását és néhány példáját ismerteti jelen fejezet, elsőként a versenyt fogalmát nagyvonalúan (ami elsősorban a gazdasági szempontból értelmezett versenyhez kapcsolódik), majd a versenyképesség lényegét. A harmadik alfejezetben pedig az országok és régiók versenyképességének értelmezését mutatjuk be.

1.1.1 A verseny

Jelen fejezetben a verseny értelmezéseit téma, megközelítés szerint csoportosítottuk és ennek nyomán mutatjuk be. Elsőként a közgazdaságtan megközelítése kerül ismertetésre, majd a dolgozat témájához szorosan kapcsolódó területegységek és vállalatok közti verseny fogalmát mutatjuk be, hiszen ez a két eltérő megközelítés a leggyakoribb. A piaci verseny vizsgálata nyúlik vissza hosszabb időtávra, a neoklasszikus közgazdasági elméletek foglalkoznak például a tökéletes versennyel, majd később a verseny értelmezése kiterjedt országokra, területegységekre is.

Közgazdasági értelemben a verseny elsődlegesen a piaci versenyként való értelmezésben jelent meg, miszerint az egyes szereplők meghatározott piaci feltételek mellett (pl.: szabad verseny, monopolisztikus piac stb.) a termékeiket kínálják. A piaci mechanizmusokkal, a gazdaság működésének modelljeivel foglalkozó nagy közgazdászok is használták már a verseny fogalmát, a pontos definíciókat pedig a mai versenypolitika, versenyképességi kutatások igénylik elsősorban. Közgazdasági szempontból kézenfekvő a mikro, valamint a makro szintű verseny, versenyképesség megközelítése:

- mikro szinten: vállalatok közti verseny
- makro szinten: országok közti verseny, mely adaptálható regionális szintekre is.

Mikro szinten a vállalatok versenyeznek egymással, az erőforrásaik minél hatékonyabb kihasználásával piaci versenyelőnyhöz szeretnének jutni. Jövedelmezőségük függ a termelékenységtől, méretgazdaságosságtól, iparági specifikumoktól és az erőforrások (munka, tőke, alapanyagok stb.) hatékony felhasználásától, valamint üzleti stratégiájuktól. Schumpeter (1934) szerint a verseny vállalatok között egy örökös szélmalomharc, az egyik vállalat cselekvése a versenytárs reagálását váltja ki és ez a folyamatos akció – reakció, ami a versenyelőnyt létrehozza, illetve megszünteti. Itt a kreativitásnak nagy szerepe van, egy sikeres „akció”, például egy innováció formájában versenyelőnyhöz vezethet, azonban, hogy melyik vállalat kerekedik éppen felül, folyamatosan változik, így a verseny egy állandó mozgásban lévő folyamatként értelmezhető. A vállalati környezet egyre inkább versengő, amelyik vállalat előbb képes reagálni, versenyelőnyhöz juthat (Christensen 1997). A verseny modelljeit az alábbiak szerint csoportosíthatjuk Grimm et. al. (2006) vállalati fókuszú megközelítése nyomán:

- Neoklasszikus modellek
- Iparági verseny: az iparági jellemzők, a vállalati méret, a teljesítmény meghatározza a piaci pozíciót. Már menedzsment szempontok is szerepet játszanak. Pl.: Porter öt erő modellje
- Játékelmélet alapú verseny
- Dinamikus verseny: innováció alapú és evolucionista megközelítés
  - o Innováció alapú: Schumpeter (1934) innováció megközelítésű elmélete, hogy folyamatos fejlesztésekkel a piaci szereplők egymással versengve szeretnének jobb pozícióba kerülni.
  - o Evolucionista megközelítés: Nelson és Winter (1982) a darwini evolúcióhoz hasonlítja a vállalatok fennmaradását, ami a stratégián, profit maximalizáláson, fogyasztói igények kielégítésén keresztül valósul meg.

Makroszinten kiindulhatunk a verseny értelmezéséhez egy országban lévő vállalatok összességéből, aggregált termelékenységéből, valamint az adott térség sajátosságaiból, mint az életszínvonal, jövedelem, piaci jellemzők (termékek/ szolgáltatások előállítás, versenyképessége). A makroszintű értelmezések könnyen adaptálhatók a regionális versenyképesség modelljeihez. A szakirodalom az alábbi verseny, versenyképesség megközelítéseket alkalmazza:

- Klasszikus
- Neoklasszikus
- Keynesi közgazdaságtan
- Növekedés-elméletek
- Új gazdasági növekedés – endogénnövekedés elmélet
- Új kereskedelmi elmélet

A klasszikus elméletek, úgy, mint

- az Adam Smith (1776) által megfogalmazott abszolút előnyök és

- a ricardoi (1817) komparatív előnyök voltak az első verseny-elméletek a közgazdaságtanban.

Az abszolút előnyök tana szerint, ha adott ország kevesebb erőforrás felhasználással képes egy terméket előállítani, mint egy másik, versenyelőnye származik belőle, érdemes exportra termelni. Azon termékekből, melyeket jóval több erőforrás felhasználás segítségével állítana elő, érdemes importálni egy olyan országból, amely kedvezőbb feltételek mellett gyártja, így olcsóbban hozzájuthat. A komparatív előnyök elmélete két terméket feltételez, mindkét terméket abszolút előnnyel gyártja az ország egy másikhoz képest, akkor arra a termékre érdemes specializálódnia, amelynek a másik országhoz képesti relatív ára kisebb. A komparatív előnyök elméletet a területi versenyképességet vizsgáló kutatók is gyakran hivatkozzák, kiindulási alapként használják az adott térség versenyelőnyének értelmezéséhez (Camagni 2002)

A *neoklasszikus elméletek* a tökéletes piaci információkat és országonként azonos technológiát feltételeznek, valamint a kereskedelem jelenik meg kulcstényezőként. A termelési tényezőkként a tőkét és a munkát használják fel a modellek, mint mobilizálható erőforrásokat. Az elméleteket nemcsak az országok szintjén, de vállalatok / iparágak esetén is alkalmazhatók:

- tökéletes verseny: sok piaci szereplő, homogén és tökéletesen osztható termék, szabad piaci belépés jellemzi, a versenyelőnyt a vállalat technológiája jelenti, termelő funkciói révén az erőforrásokat termékekké és szolgáltatásokká alakítja a profitmaximalizálásért
- monopolisztikus verseny: a versenyelőnyt a termékdifferenciálás jelenti, a piaci szereplők száma véges
- oligopólium: alacsony számú résztvevő, a versenyelőnyt a vállalati stratégia jelenti, pl.: Cournot, Bertrand, Stackelberg modellek

A *keynesi közgazdaságtan* elméletében nem az ár játssza a legfőbb szerepet a versenyben. Egy ország aggregált kibocsátása a fogyasztás, a beruházások, az állami kiadások, valamint az export – import különbségének összesített értékéből adódik. A *gazdasági növekedés elméletek*, például a rostowi „fázis elmélet” (szakaszok: tradicionális, átmeneti, fejlődő, érett, tömegtermelés), vagy a centrum – periféria elmélet a fejlettségbeli különbséget magyarázzák és regionális szintre is jól alkalmazhatók. Lényegük, hogy a régiók egy magasabb hozzáadott értékű ipari struktúrára térnek át, ezzel versenyképesebbé válnak, valamint megkülönböztethetünk fejlettebb térségeket (centrum), melytől az elzárt, kevésbé fejlett régiók (periféria) elmaradnak. A működőtőke beruházásoknak nagy szerepet tulajdonítanak egy térség fejlődésében. A *fejlődés elméletek és az endogén növekedés* elméletekben a tudásnak és innovációnak, K+F-nek rendkívüli szerepet tulajdonítanak. Nemcsak a vállalatok szintjén értelmezhetjük ezt, hanem egy régióban, egy térségben a gazdasági fejlődés mozgatórugójának tartják a tudásáramlást és egyre szélesebb körben terjed a versenyképesség mérésére. A verseny értelmezhető a *gazdasági fejlődés ösztönző erejeként és szabályozójaként* is. A verseny fejlődéshez, fejlesztésekhez vezet, például az

erőforrások hatékonyabb felhasználása, új szabadalmak benyújtása, innováció. (Metcalfé – Ramlogan 2007)

A verseny tipizálása tehát a leggyakrabban az alábbi megközelítésekben történik (Machovec 1995, Török 2001b, Lengyel 2003, Grimm et. al. 2006)

- Mikro – makro szemlélet
- Klasszikus és neoklasszikus közgazdasági értelmezés
- Iparági versenylőny, vállalati stratégia
- Dinamikus – evolucionista megközelítés
- Területi verseny (innováció, tudásáramlás, területi tőke)

A hazai kutatók közül is sokan foglalkoztak a versennyel, mint például Török Ádám (2001b) a *piaci verseny* definiálásának lehetséges megközelítéseivel, miszerint általános játékelméleti, kereskedelem-politikai, neoklasszikus, társadalmi jellegű, illetve gyakorlati értelemben is használható a fogalom és függ az adott társadalmi-kulturális háttértől is (pl. távol keleti – európai eltérések). Lengyel szerint a verseny *kiterjesztett értelemben* rivalizálást jelent szűkös erőforrásokért (Lengyel 2003). *Általánosan* is értelmezhető Chikán (2005) verseny-fogalma, ami legalább két szereplő azon tevékenysége, amely az egymással szembeni előnyszerzésre irányul. A két szereplő különböző elemzési egységekre vonatkoztatva, például iparágban, vállalatokon, gazdasági területeken vagy akár termékeken is értelmezhető (Chikán et. al. 2002).

A kutatók alapvetően különbséget tesznek *területegységek és vállalatok* közti verseny között, mert eltérők a fogalom kiindulópontjául szolgáló verseny (a szűkös javakért, erőforrásokért való rivalizálás) feltételei. Horváth (2001) kiemeli, hogy a verseny céljai mindkét felfogásban eltérőek lehetnek. A területegységek például beruházásokért, munkahelyek teremtéséért, jövedelem növeléséért, népesség növeléséért, fejlesztésekért versenghetnek (Horváth 2001). A területi egységek versenyének fő célja a hosszú távú jövedelemnövelés a helyi gazdasági fejlődés elősegítésével, amely különféle területi egységek közt (régiók, városok) zajló folyamat és lényege az alulról szerveződés (Lengyel, 2010). Tehát a területi verseny értelmezése országokra, régiókra, városokra vagy valamilyen más konkrét területegységre történhet. A területi egységek közti verseny élesedése a regionális versenyképesség vizsgálatának előtérbe kerülését eredményezte (Lukovics, 2008). A városok versenyét Lengyel – Rechnitzer (2000) szerint a globalizáció hozta előtérbe. A városok is részesei a területi versenynek, azok is helyi csoportok, politikák segítségével próbálnak előnyösebb helyzetbe jutni explicit vagy implicit módon, a verseny pedig többek között befektetésekért, népességvonzásért, forrásokért zajlik. A jövedelmek tartós növekedése kulcsfontosságú a versenyképességben, amely a GDP mértékével, illetve a foglalkoztatottsággal is mérhető. (Lengyel – Rechnitzer, 2000)

A disszertáció szempontjából verseny alatt elsősorban gazdasági versenyt értünk, amely nem más, mint két vagy több szereplő (akár területi vagy vállalati szinten értelmezett) rivalizálása az erőforrásokért vagy valamilyen előnyért.

1.1.2 A versenyképesség

A versenyképesség fogalma szorosan kapcsolódik a versenyhez. Definiálásakor többféle felfogással, kiindulási ponttal találkozhatunk a szakirodalomban. Nemcsak kutatók, hanem nemzetközi szervezetek (pl.: OECD) is meghatározták, mi az a versenyképesség, ezért a teljesség igénye nélkül kiemeltünk a számos szerző közül néhányat, akik vagy a hazai vagy a nemzetközi szakirodalomban vagy a nemzetközi szervezetek közül jelentősek és foglalkoztak a témával, valamint a dolgozat szempontjából relevánsnak tekinthető. Jelen fejezetben az alábbi csoportokra osztottuk kiindulási szempontból a versenyképességet a szakirodalom nyomán, az egyes értelmezések leírását is ebben a sorrendben adjuk meg:

- átfogó értelmezések szerzők (Horváth 2001, Lengyel 2012) és szervezetek oldaláról (OECD 1997, EC 1999)
- ex ante és ex post versenyképesség (Lengyel 2010).
- több szintre tagolódó versenyképesség
  - o területi versenyképesség
  - o vállalati versenyképesség

Az átfogó értelmezések közül megemlíthető, hogy Horváth (2001) is gyűjtőfogalomként értelmezi a versenyképességet, amely pozíciószerezést, annak megtartását, jövedelmezőség növelését jelenti, azonban a különböző piacok és a verseny szintere (város, nemzet, vállalat) egyedi sajátosságokat mutat. Lengyel (2012) szerint a versenyképesség gyűjtőfogalom, amely „a versengésre való hajlamot, készséget fejezi ki, a versenyben való pozíciószerezés és tartós helytállás képességét, amit elsősorban a (valamilyen módon mért) sikeresség és az arra való képesség mutat.” (Lengyel 2012, 163) Az OECD és Európai Bizottság meghatározásában pedig a verseny (legyen az vállalatok, iparágak, régiók vagy nemzetek közötti) relatív magas jövedelem és foglalkoztatottság létrehozásának képessége. (OECD 1997, EC 1999)

A versenyképességet értelmezhetjük *ex post* és *ex ante* típusú megközelítésben is, előbbi a vizsgált gazdasági egységek jelenlegi helyzetére, bizonyos mutatók alapján elért teljesítményére vonatkozik, míg utóbbi a jövőbeli versenyképességre utal. (Lengyel 2010). *Területi és vállalati eltérő megközelítésnél* leggyakrabban piaci, vállalati és területi (nemzeti) versenyképesség elkülönítés figyelhető meg. Krugman (1991) álláspontja szerint a versenyképesség területi szinten nem, csak vállalatok szintjén értelmezhető. Szentes (2012) ezzel szemben azt mondta, túlságosan leegyszerűsítő az a feltételezés, hogy az országok közti fejlődési versenyben való helyezés a vállalatoknak köszönhető, hiszen a gazdaság területén (termékek és szolgáltatások piaca) a versenyképesség az áruktól és minőségüktől függ, a vállalatok esetén az általuk gyártott termékektől (nyújtott szolgáltatásoktól). A nemzeti versenyképesség pedig nehezen definiálható, mert többféle síkon zajlik (társadalmi, gazdasági, kulturális, politikai stb.). A verseny vonatkozhat a gazdasági növekedés ütemére, a világgazdasági pozícióra vagy éppen a nemzetközi piaci részesedésre. A nemzeti versenyképességet mérő mutatószámokat kritikával illetve, a kérdőíves megkérdezés és a versenyképességi listák felállításának módszertanát megkérdőjelezte az adatok forrásával együtt. (Szentes 2012)

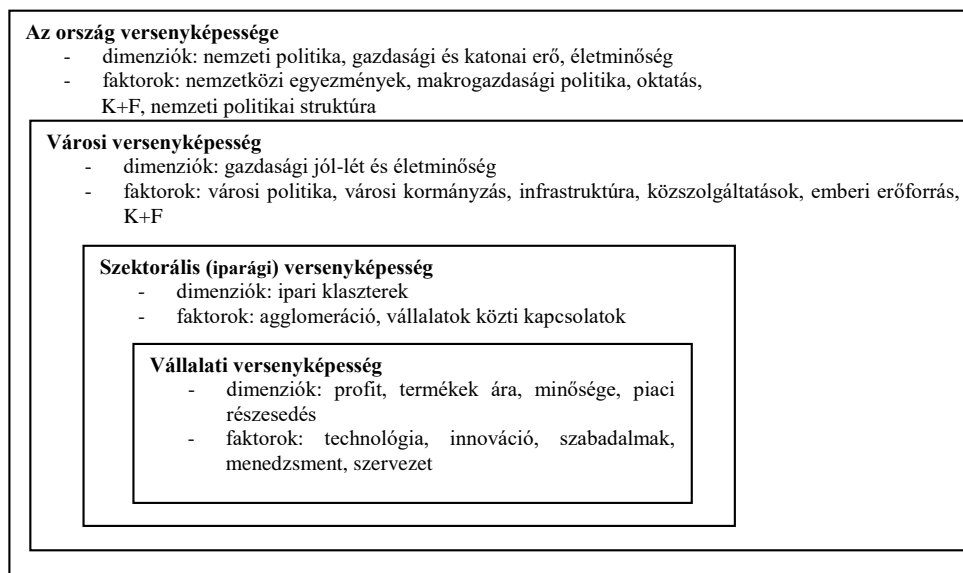
A versenyképességet *különféle szintekre tagoló* szakirodalmak a legtöbb esetben elkülönítik a területi szinteket, illetve egyes gazdasági szereplők versenyképességi szintjeit

- területi szintű versenyképesség
  - o ország / nemzetgazdaság szintje
  - o régió vagy más kisebb terület egység szintje
  - o város szintje
- gazdasági szereplők versenyképessége
  - o iparági szint
  - o vállalati szint

A területi versenyképesség esetén az ország, a nemzetgazdaság szintjét, valamilyen regionális szint (régió, megye, város) követi. A gazdasági szereplők versenyképességét vizsgáló kutatásokban az iparág és a vállalatok szintje is megkülönböztetésre kerül (Buckley et. al. 1988, Begg, 1999, Lever 1999, Shen 2004, Depperu – Cerrato 2005). Az egyes szintek egymáshoz való viszonya azonban eltérően értelmezett a különféle szerzőknél. Előfordul, hogy a szintek egymás kiegészítői (pl.: Buckley et. al. 1988) vagy egymás részei (pl.: Shen 2004, de léteznek olyan kutatások, melyek a versenyképességet annak eredete, forrása szerint értékelik (pl.: Depperu – Cerrato 2005). Jobb megközelítésnek tartjuk, hogy az egyes szintek egymással szoros összefüggésben, néhol átfedésben, egymás mellett léteznek, mint azt, hogy egymás részei lennének és például a vállalati szint az országos versenyképességi szint egy kisebb egysége.

Shen (2004) összegezte a versenyképességet meghatározó dimenziókat és faktorokat az egyes vizsgálati egységeknél. A területi szintek közül az ország és a város jelenik meg, a gazdasági szférából pedig az ipari szektor és a vállalat versenyképessége. A négy terület egymással szorosan összefügg, a tényezők hatnak egymásra. (2. ábra) A szerző megállapította, hogy nemcsak szinergikus hatások, hanem ellentétek is felléphetnek, több esetben a vállalat versenyképességre való törekvése szemben áll a város vagy az ország versenyképességi törekvéseivel, érdekeivel. Például a bérek csökkentése és az előírások mérséklése a vállalat versenyképességét növeli ugyan, de a város illetve az ország lakosságának jólétét, életminőségét csökkentheti (Shen, 2004). A kormányzatnak hasonló esetekben van lényeges szerepe, hiszen szabályozással kiküszöbölheti a lakosságra ható negatív externáliákat, ám ügyelni kell a célok és érdekek egyensúlyára, hiszen egyik oldalról a város versenyképessége a vállalatok vonzásával növelhető, másik oldalról pedig érdekellentét lép fel a lakosok és a vállalatok között, a lakosok életminősége pedig szintén versenyképesség-javító tényező.

2. ábra: A versenyképességet meghatározó kulcselemek különböző területi szinteken

Forrás: Shen (2004) 24. o.

Véleményünk szerint mindegyik terület szoros összefüggésben áll egymással, ezért elengedhetetlen a rendszerszemlélet a versenyképességi vizsgálatoknál. A modell kritikájaként említhető, hogy a halmazok nem szükségszerűen egymás részei, a legnagyobb kategória nem feltétlenül egy ország versenyképessége, hiszen például a multinacionális vállalatok globálisan vannak jelen, több országban rendelkeznek telephellyel. Így egy – egy ipárból is kiemelkedhetnek, a globális nagyvállalatok versenyképessége nem függ feltétlenül az iparág helyzetétől. A globális városok is kiemelkedhetnek régiójukból, országukból, nem kötődnek szorosan ahhoz. Az egymásban elhelyezkedő szintek helyett párhuzamosan, egymás melletti dimenziók jelenhetnének meg helyes ábrázolásként. A 2. ábrán szemléltetett modellel ellentétben a versenyképességet Buckley et. al. (1988) három fő tényezőre vezette vissza, melyek a teljesítmény, a versenyképességi potenciál és a menedzsment folyamatok. Ezeket a versenyképesség eltérő szintjein más-más mutatószámmal lehet mérni. (2. táblázat)

2. táblázat: A teljesítmény, a versenyképességi potenciál és a menedzsment folyamatok mérése az egyes versenyképességi szinteken

	Teljesítmény		Potenciál	Folyamat	
<i>Nemzeti szint</i>	Export	piaci	Komparatív előnyök	Elkötelezettség	a
	részesedés,		Költséghatékonyság	nemzetközi	
	a feldolgozóipar		Termelékenységi	kereskedelem felé	
	aránya,		Az árak versenyképessége	Kormányzati politikák	
			Technológiai jellemzők	Oktatás	

	külkereskedelmi mérleg, Export növekedési üteme Jövedelmezőség	Erőforrásokhoz hozzáférés	való	
<i>Iparági szint</i>	Export piaci részesedés, külkereskedelmi mérleg, Export növekedési üteme Jövedelmezőség	Költséghatékonyság Termelékenység Az árak versenyképessége Technológiai jellemzők	Elkötelezettség nemzetközi kereskedelem felé	a
<i>Vállalati szint</i>	Export piaci részesedés, Export függőség Export növekedési üteme Jövedelmezőség	Költséghatékonyság Termelékenység Az árak versenyképessége Technológiai jellemzők	Tulajdonosi előnyök Elkötelezettség nemzetközi kereskedelem felé Marketing Kapcsolatrendszer Fogyasztókhoz való közelség Méretgazdaságosság	a
<i>Termékek szintje</i>	Export piaci részesedés Export növekedési ütem Jövedelmezőség	Költséghatékonyság Termelékenység Az árak versenyképessége Minőség versenyképessége Technológiai jellemzők	Termékverseny	

Forrás: Buckley 1988 alapján saját szerkesztés

A modell párhuzamosan létező (de egymásra ható) szinteket értelmzett, nemzeti, iparági és vállalati szintet különített el, ezen felül önállóan a termékek szintje is megjelent. Területi szinteket pedig nem tagoltak, nem értelmezték a várost vagy adott régiót önálló vizsgálati egységként.

A vállalati versenyképességet annak eredete szerint is összefoglalhatjuk, a mérésre verseny természete és a versenyképesség megközelítése dimenziók metszetében különféle mutatószámok alkalmazhatók. (Depperu – Cerrato 2005) (3. táblázat)

3. táblázat: A vállalati versenyképesség mérése annak eredete szerint

		Megközelítés	
		Statikus (Eszközök források)	Dinamikus (folyamatok)
A versenyképesség természete	„Driver” Adottság	Erőforrás elméleti megközelítés	Kompetencia alapú megközelítés
	„Outcome”	Pénzügyi mutatók, piaci részesedés és más nem pénzügyi mutatószámok	Jövedelmezőség, piaci alapú indikátorok
	Kibocsátás		

Forrás: Saját szerkesztés Depperu - Cerrato (2005) nyomán

A területi versenyképességhez szorosan kötődik a területi tőke koncepciója, ami egy a 2000-es évek elején kifejlesztett, mára nagy népszerűségnek örvendő, az EU területfejlesztési stratégiái által is használt modell. Nagy hangsúlyt fektetnek a térségi adottságok szerepének, különösen az immateriális javaknak, a hagyományos gazdasági, humán stb. tőkeelemek mellett a kapcsolati tőke, társadalmi tőke és kulturális tőke szerepe kiemelkedő. (Camagni 2002, Camagni 2008, 2009, Capello – Caragliu – Nijkamp 2009, Camagni – Capello 2013, Perucca 2014, Lengyel 2012, Jóna 2013, Tóth B.I. 2015) A koncepció a térség tőkeelemeit, mint adottság, potenciál kezeli, ezzel szemben a versenyképesség pedig a potenciál kihasználásra utal. A területi tőke elmélet a regionális gazdaságfejlődés elméletéből és a versenyképességből indul ki, ezért külön fejezetben részletesen foglalkozunk a versenyképességgel való kapcsolatával.

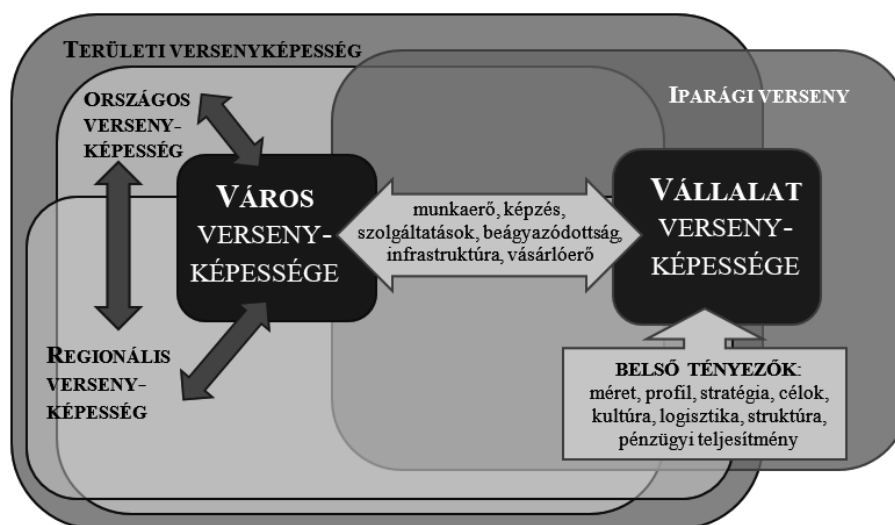
A vállalatok versenyképessége tehát szoros összefüggésben áll a telephelyeül szolgáló régió, terület egység versenyképességével, amelynek növelése értékteremtésre, foglalkoztatás- és jövedelemnövekedésre irányul. A szakirodalom a külső és belső változásokhoz történő alkalmazkodást emeli ki, mint kulcstényezőt. A vállalati versenyképességi kutatásokat megközelítésük szerint csoportosíthatjuk, melyet a vonatkozó szakirodalmi fejezetben részletezünk:

- menedzsment szempontú megközelítés
- pénzügyi szempontú megközelítés
- export – import megközelítés
- iparági / országos szintű elemzések
- vállalat-méret szerinti megközelítés

A 3. ábra szemlélteti a versenyképesség egyes szintjei közti összefüggéseket, amelyek a disszertációban képviselt álláspontot tükrözik. Az ábra célja annak a bemutatása, hogy a városi és vállalati versenyképesség kapcsolata kétoldalú, nem lehet egyszerűen kiragadni környezetéből, mivel számos regionális és iparági hatás befolyással van rá. Az ábra előrevetíti azon összefüggéseket, melyek szükségesek a komplex rendszer megértéséhez, azonban az egyes szintek és azok vizsgálatának részletes tárgyalása a vonatkozó fejezetekben kerül bővebb kifejtésre. Az ábra középpontjában a városi és vállalati versenyképesség áll. A munkaerő, a tőke, az információ koncentrálnak a városokban,

melyek a cégek erőforrásainak tekinthetők. A vállalatok a foglalkoztatáson és működésen keresztül egy város gazdaságát erősítik. A cégek számára a megfelelően képzett munkaerő biztosítása, valamint a vállalati tapasztalatok oktatásba való beépítése is a kétoldalú folyamatok egyike. Egy cég szolgáltatásokat kínálhat, valamint versenyképes bér fizetésével növeli a vásárlóerőt a városban, amely által élénkül a gazdaság. Egy cég beágyazódottsága a helyi gazdasági életbe az ipari – oktatási – önkormányzati együttműködésekén keresztül ragadható meg.

3. ábra: A városi és a vállalati versenyképesség összefüggései

Forrás: Saját szerkesztés

A vállalatok versenyképességére a belső tényezőkön túl az iparági sajátosságok is hatnak, mint a Porter-féle gyémánt modellből (1990) is ismert beszállítók és vevők alkuereje, helyettesítő termékek gyártóinak, valamint új belépőknek a fenyegetése és a versenytársak közti rivalizálás. Mindez térben zajlik, így egy ország, régió vagy város versenyképessége hat a vállalat működésére és viszont, tehát a cég teljesítménye hatással van régiójára. Az egyes területi szintek versenyét nem lehet önmagukban, a többi szinttől függetlenül vizsgálni, hiszen egyértelmű, hogy egy város versenyképessége nagyban függ a régiója, országa adottságaitól is, hiszen a környezet elemei (természeti környezet, gazdasági környezet, infrastruktúra, jogi-és politikai környezet, társadalom és kultúra) nagyban meghatározók. Egy kölcsönös, egymásra ható viszony áll fenn a területi szintek között, azonban globalizálódó világunkban a hálózatok nyomán (városhálózatok, globális városok) kiemelkedhetnek egyes területek vagy városok. A versenyképességi kutatások jellemzője, hogy általában kiragadnak egy-egy szereplőt (legyen az területi egység, vállalat vagy iparág) és önmagában értékelik, esetleg más hasonló szereplőkkel vetik össze. Jelen kutatás célja egy olyan átfogó szemléletmód nyújtása a szakirodalom bemutatásával, ami egy kerek egész kontextusba helyezi a szereplőket. A kontextus megadására egy lehetséges átfogó modell

például a területi tőke, amely jól integrálja az immateriális javakat (kapcsolatok, hálózatok, együttműködések, K+F, kultúra) a hagyományos tőkeelemekkel (gazdasági tényezők, infrastruktúra, természeti környezet, intézmények) és többféle szinten is releváns lehet. A dolgozat a 2. ábrán szemléltetett összefüggések miatt nemcsak a középpontba helyezett, választott vizsgálati egységek, a város és vállalat szintjén, hanem országos és regionális szinten is értelmezi (röviden, átfogóan) a versenyképességet.

A disszertáció értelmezésében a versenyképesség eltérő szinteken értelmezhető, egyrészt területi egységek, másrészt iparág és vállalatok szempontjából. Általánosságban versenyképesség alatt valamely szinten lévő szereplő képességét, adottságait érthetjük, amely a hasonló kategóriában megtalálható más szereplőkhöz viszonyított helyzetét jelenti meghatározott szempontrendszer szerint.

A területi versenyképességet a disszertációban az alábbiak szerint definiáljuk: egy adott terület egysége (ország, régió, város stb.) szintjén megtalálható erőforrások és a térségekben jelen lévő gazdasági szereplők adottságai, valamint interakciói nyomán felállított rangsorban való helyezés és a pozíció javítása érdekében felhasználható potenciálok összessége.

1.1.3 Országos és regionális versenyképesség

Jelen fejezetben elsőként a nemzetek versenyképességét, annak mérését mutatjuk be átfogóan, a teljesség igénye nélkül. Ugyan több hazai szerző is foglalkozik a nemzeti versenyképességgel (pl.: Csáth 2008, 2010, Varga 2014), azonban a fejezetben főként nemzetközi szervezetek (World Economic Forum, Innovation Union Scoreboard) felméréseire, alkalmazott versenyképességi mutatóira koncentrálunk, melyek évről évre rangsorolják az országokat versenyképességük alapján. A következő területi szint a regionális versenyképesség, melynek értelmezését és mérési lehetőségeit röviden bemutatjuk.

Országok versenyképessége

A nemzeti versenyképesség fogalmát meghatározhatjuk a szükséges erőforrások előállításának képességével, illetve, ahogy adott ország az előállított termékeit és szolgáltatásait a nemzetközi piacon értékesíteni tudja. A nemzet versenystratégiája, a növekedési üteme és versenyképességi tényezői mind meghatározzák a nemzetközi rangsorban elfoglalt helyét. (Buckley et. al. 1988). Egy nemzetgazdaság versenyképességet olyan tényezők is meghatározzák továbbá, amelyek korábban a kutatásokban háttérbe szorultak, mint például a társadalmi tőke, innováció, vállalkozói környezet. A nemzetgazdaság versenyképességét a gazdasági racionalitást lehetővé tevő, illetve erőforrások hatékony kihasználására irányuló makrogazdasági intézkedések összességéként is megfogalmazható. (Varga 2014).

A World Economic Forum (WEF) versenyképesség definíciója az intézmények, politikák és tényezők együttesét jelenti, amely egy ország termelékenységét meghatározza (WEF 2012) és az IMD (2012) szintén tényezőket és politikákat említ meg, melyek az adott ország képességét formálják, hogy magasabb szintű vállalati környezetet és nagyobb jólétet

biztosítsanak. A World Economic Forum évente elkészíti az országok versenyképességére vonatkozó listáját, melyet a saját fejlesztésű *Global Competitiveness Index* (GCI) segítségével mérnek. (4. táblázat)

4. táblázat: World Economic Forum Global Competitiveness Index pillérei

Global Competitiveness Index		
<i>Alapkövetelmények alindex</i>	<i>Hatékonyágnövelés alindex</i>	<i>Innováció és üzleti szféra kifinomultsága alindex</i>
1. pillér: intézmények	5. pillér: felsőoktatás és képzés	11. pillér: üzleti szféra kifinomultsága
2. pillér: infrastruktúra	6. pillér: termék és szolgáltatás piaci hatékonyság	12. pillér: innováció
3. pillér: makroökonómiai környezet	7. pillér: munkaerőpiaci hatékonyság	
4. pillér: egészségügy és közoktatás	8. pillér: pénzügyi piacok fejlettsége	
	9. pillér: technológiai felkészültség	
	10. pillér: piac mérete	
<i>Tényező – vezérelt gazdaság</i>	<i>Hatékonyág – vezérelt gazdaság</i>	<i>Innováció – vezérelt gazdaság</i>

Forrás: World Economic Forum: Global Competitiveness Report 2016-2017.

Az intézmény helyi partnerein keresztül kérdezi meg az illetékes szervezeteket, személyeket, akik értékelik az országot különféle versenyképességi tényezők nyomán (12 pillér), melyből a versenyképesség három alindexét alkotják meg, amiből következtetnek, hogy az ország gazdasága milyen típusba sorolható (erőforrás vezérelt, hatékonyság – vezérelt, innováció – vezérelt).

A modell kritikájának említhető a pillérek elemeihez tartozó egyes mutatók szubjektív értékelése, hiszen különféle intézmények, kutatóhelyek és szervezetek képviselő töltik ki saját megítélésük alapján, melyből súlyozott átlagot képeznek. Számos mutató nem számszerűsíthető, kalkulálható, inkább minőségi ismérveken alapul. Emellett az index tartalmaz ugyan mérhető adatokat, mint például GDP, női foglalkoztatottak aránya, népességi mutatók, bűnesetek száma, FDI mértéke stb., de számos mutatóhoz a megkérdezettek véleményét társítják, például: a jogrendszer függetlenségének szintje, gazdasági szabályozás hatékonyságának mértéke, korrupció mértéke stb.

Az Európai Unió által évente elvégzett innovációs vizsgálat az *Innovation Union Scoreboard*. (4. táblázat) A kutatás az egyes országok szintjén, illetve regionális szinten valósult meg. Az index külön dimenzióban kezeli az innovációs képességeket, mint térségi adottságokat. A vállalatok tevékenysége is különálló elem, az innovációs tevékenység hatásai, eredményei pedig szintén önálló dimenziót alkotnak.

5. táblázat: Az Összetett Innovációs Index elemei

Összesített Innovációs Index	Képességek	Humán erőforrások Nyitott, kiváló, vonzó kutatási rendszer Finanszírozás és támogatás
	Vállalati tevékenységek	Vállalati beruházások Kapcsolatok és vállalkozói szellem Szellemi termékek
	Eredmények	Innovátorok Gazdasági hatások

Forrás: Innovation Union Scoreboard 2013

Az innovációs képességet a humán erőforrások tényezői, a kutatási tevékenység és annak támogatása befolyásolja. A vállalatok pedig az innovációt támogató beruházásokkal, K+F kiadásokkal, vállalatok közti tudásáramlással, kapcsolati tőkével és szellemi termékek létrehozásával járulnak hozzá egy-egy térség versenyképességéhez. A kormányzati támogatások, kutatások és vállalati innovációs tevékenységek eredményeként pedig különféle gazdasági hatások érzékelhetők és a tudás alapú régió (az innovációk terjedése, innovációt ösztönző vállalati környezet kialakulása) is kialakulhat. Az index hátránya lehet, hogy egyes elemei nehezen mérhetők, számszerűsíthetők és szubjektív értékelések is bekerülhetnek, például a vállalati kapcsolatok és vállalkozó szellem alindex esetén.

Regionális versenyképesség és mérése

Jelen fejezetrészen elsőként a regionális versenyképességet kíséreljük meg definiálni, majd a legfontosabb modellek közül emeltünk ki néhányat, melyek a dolgozat szempontjából relevánsak lehetnek. Elkülöníthetjük a különféle területi szinteket, azaz régiókat (Horváth 2001), megyéket (Lengyel B. – Leydesdorff, 2008.), illetve a kistérségeket vizsgáló kutatásokat (Bajmócy - Szakálné Kanó, 2009), melyek a regionális versenyképesség egy-egy szintjével kiemelten foglalkoznak. Az említett kutatásokat korábbi tanulmányokban részletesen bemutattunk (Poreisz 2013, 2014a, 2014b) valamint foglalkoztunk régiók versenyképességi tényezőivel, fejlettségi különbségeivel (Poreisz 2015).

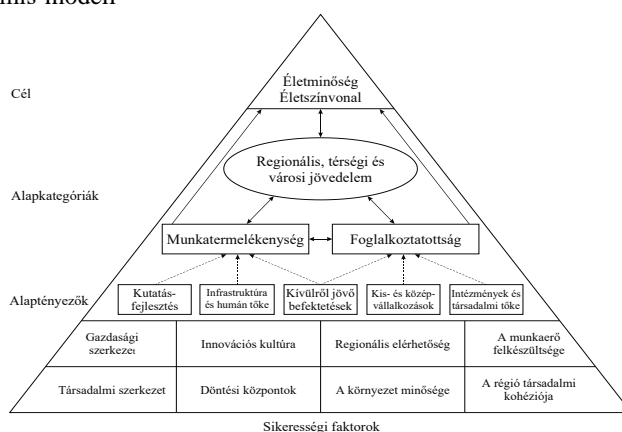
A lokalizáció lényeges szempont a versenyképességben Porter (1990) szerint, meghatározó tényezői pedig a természeti, humán és pénzügyi dimenziók, amelyekből származó forrásait a jobb versenyképesség elérése érdekében használnak a területi egységek. Storper (1997) a regionális és városi versenyképességet egy gazdaság által sikeres cégeket odavonzó és megtartó képességeként fogalmazta meg, fontos tényezőként és célként kiemelve az életszínvonal növekedést. Horváth (2001) a régiók és városok versenyképességét kétféle szempontú megközelítésben látja. Az egyik nézőpont a régiót, várost egészsként vizsgálja, teljesítményét méri, output adatokból indul ki. Ez a megközelítés a nemzetgazdaságok versenyéhez hasonló. A másik megközelítés a vállalatok versenyelőnyéből indul ki, inputtényezőket elemez a régióban. A regionális versenyképesség input tényezőit az alábbi főbb kategóriákra oszthatjuk: humán erőforrások, természeti erőforrások, tudásbázis, pénzügyi források és infrastruktúra. A gazdasági szerkezet változása okozza leginkább a

regionális különbségeket, kiemeli a high-tech szektor szerepét egy terület versenyképességének javulásában. Továbbá a megközelíthetőség és a munkaerő képzettsége játszanak még kulcstényezőket a régiók versenyképességében. (Horváth 2001)

A regionális gazdaságtan szakirodalmában sokat hivatkozott „piramismodell” a regionális versenyképesség tényezőit írja le és ismerteti annak célrendszerét (Lengyel, 2010). A modell (4. ábra) véleményünk szerint nem kizárólag régiókra, hanem városokra is adaptálható. Egy város sikerességének vizsgálatához azonban elengedhetetlen a települést magában foglaló régió gazdaságának, fejlettségének megismerése. Sikerességi faktorok Lengyel (2010) nyomán (Poreisz 2018):

- *Gazdasági szerkezet:* meg kell vizsgálni, hogy a térségben milyen nagyobb vállalatok működnek, a lakosok miből élnek, mi a fő foglalkoztatási ágazat. A jelen lévő iparágakat is fel kell mérni, és megvizsgálni a kis- és középvállalkozások számát.
- *Társadalmi szerkezet:* az iskolai végzettség, jövedelem a meghatározó. Az úgynevezett elit réteg véleményformáló és irányító szereppel bírhat.
- *Innovációs kultúra:* a térségben létrejött szabadalmak száma, megvalósult innovációk, a vállalatok és közintézmények K+F kiadásai
- *Döntési központok:* a városok, regionális centrumok vezetésének szerepe meghatározó, illetve a jelen lévő civil szervezetek
- *Regionális elérhetőség:* az infrastrukturális hálózat nagyban meghatározza a térség versenyképességét, a közúti és vasúti elérhetőség is kedvező hatással bír. A vonat és buszjáratok gyakoriságát, menetidejét érdemes vizsgálni és a közutak minőségét.
- *Környezet minősége:* rurális térségek előnyben vannak a nagyvárosokkal szemben, mert kevésbé zsúfoltak és nagyobb a zöldterületek aránya.
- *Munkaerő felkészültsége:* a helyi lakosok végzettsége, munkatapasztalatai meghatározóak.
- *A régió társadalmi kohéziója:* civil kezdeményezések száma vonatkozhat ide, illetve a lakosok területi kötődése, személyes- és munkakapcsolataik a térségben.

4. ábra. A piramis-modell

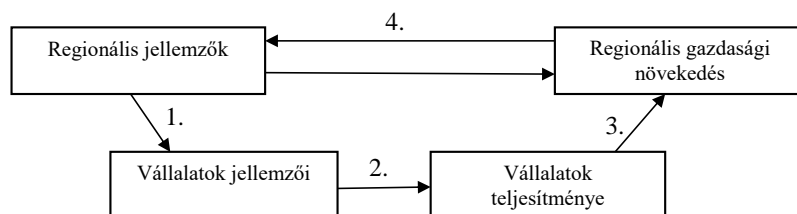

Forrás: Lengyel 2010.

Az alaptényezők a sikerességi faktorokkal szoros összefüggésben állnak. A kutatás-fejlesztés az innovációs kultúrához köthető. Az infrastruktúra és humán tőke alaptényező, részben a regionális elérhetőséghez (úthálózat, közüzemi szolgáltatások, tömegközlekedés) részben a társadalmi szerkezethez és a munkaerő felkészültségéhez kapcsolódik (végzettség, szakemberek). A kívülről jövő befektetések akár nemzetközi szintről, akár az ország más területeiről, városaiból érkező tőkét jelenthetik. A kis-és középvállalkozások képezik egy térség gazdaságának alapját, a helyi vállalkozói szféra is ebben ragadható meg. Az intézmények pedig a lakosság ellátását szolgálják, a városi funkciók jelennek meg benne. A modellben az alapkategóriákat a munka-termelékenység, a foglalkoztatottság növelése és a regionális, térségi és városi jövedelem jelentik, melyek szoros összefüggésben állnak egymással.

A régió, amelybe a vállalat beágyazódik, az agglomerációs előnyökön és negatív externáliákon keresztül lehetőségeket, illetve nehézségeket teremt a vállalatok számára. A jobb lehetőségekkel rendelkező (és kevesebb negatív hatással bíró) cégek jobban teljesítenek, jobbak a túlélési esélyeik, növelik a foglalkoztatottságot és nő a termelékenységük. A sikeres cégekkel bíró régiókban gyorsabb a gazdasági növekedés, mert a régió teljesítményének alapja az ott található vállalatok aggregált teljesítménye. A régió teljesítménye egy körforgást eredményez, amelyet a régió fejlődésének evolucionista megközelítéseként is értelmezhetünk. Azonban a vállalatok külső környezete nem kizárólag annak földrajzi elhelyezkedését jelenti, hanem az iparág, a szektor, melyben tevékenykedik, jelentős mértékben hat rá. (Van Oort et. al. 2012) (5. ábra).

5. ábra: A regionális jellemzők hatása a regionális fejlődésre

Forrás: Van Oort et. al. 2012, 474. o.

Az ismertett modellek kritikájaként fogalmazható meg, hogy az időtényezőt nem mindegyik, illetve közvetett módon veszik számításba, statikus modelleknek tekinthetők, hiszen egy időpillanatra vonatkoztatva mutatják be az adott régió versenyképességét. Ahhoz, hogy dinamika kerüljön a modellbe, több év esetén kell alkalmazni és az egyes éveket összehasonlítani egymással, hogyan változott az adott térség versenyképessége.

Megyei szintű kutatások közül a magyar gazdaság tudás alapú szerveződését entrópia segítségével is felmérték (Lengyel B. – Leydesdorff, 2008) és egy összetett versenyképességi mutató alkalmazásával is készült megyei összehasonlítás, amely a járműipar szempontjából vizsgálta a regionális versenyképességet. (Dusek, 2011). A hazai kistérségek innovációs képességének összehasonlítását és azok csoportosítását, innovációs képességeik térbeli eloszlásának szabályszerűségeinek kimutatását a Bajmócsy – Szakálné Kanó szerzőpáros végezte el (2009), kialakítva a Kistérségi Innovációs Indexet. Kiinduló

adatbázisukban négy dimenziót figyeltek meg (melyek összesen 32 mutatót tartalmaztak): tudás-teremtés, tudás-kiaknázás, innovációs háttér-infrastruktúra és kapcsolatok. (7. táblázat). A funkciók az innovációs rendszeren belül önállóan is értelmezhetők, egymással összefüggésben pedig a Kistérségi Innovációs Index mutatja a teljesítményt. (Bajmócy, 2012) Az index fő haszna a relatív pozíció kirajzolása, csoporton belül nyújt használható információkat, megadja a térségek körét, amelyekhez egy adott térség teljesítményét kell mérni. (Bajmócy 2012.) Szintén kistérségi szinten vizsgálta meg a tudásintenzív ágazatok térbeliségének koncentrációját Szakálné Kanó Izabella (2012). Különbféle statisztikai mutatókat, mint a Moran index, az Ellison-Glaeser mutató vagy a Herfindhal index alkalmazott.

A regionális versenyképesség méréséhez szorosan hozzátartozik a régióban található iparágak vizsgálata. Az agglomerációs előnyök elmélete és az *iparági klaszterek* vizsgálata kapcsolható egy régió versenyképességéhez. Ugyan már Alfred Marshall is foglalkozott az iparági körzetek kialakulásával, egy ágazat térbeli koncentrációjával, azonban az agglomerációs előnyök vizsgálata a regionális tudományban csupán néhány évtizedes múlttal rendelkezik. Az agglomerációs előnyöket három fő típusba sorolhatjuk, melyeket magyarul Lengyel – Rechnitzer (2004) szerzőpáros mutat be, akik Isardnak (1956, 1975) tulajdonítják a csoportosítást, de korábban már Weber, Hoover és Palander is foglalkozott a kérdéssel:

- Nagyvállalati előnyök: egyetlen telephelyen végzik a tevékenységüket, gyorsabb az információáramlás és a tudástranszfer, méretgazdaságosságból eredő előnyöket tudnak kihasználni.
- Lokalizációs előnyök: egy iparághoz tartozó vállalatok térbeli sűrűsödése. Nem függ össze a városmérettel, a földrajzi koncentráció és a vállalatok közötti kapcsolatok hasznát hoznak, a specializáció miatt javul a hatékonyság, a hasonló inputok költsége alacsonyabbá válik. Ezen előnyök iparág specifikusak.
- Urbanizációs előnyök: több iparág térbeli koncentrációja lehetséges, a piac nagysága miatt heterogén tevékenységek is gazdaságosan végezhetők. A város méretéből, a lakosság nagy számából fakadnak az előnyök, a gazdasági tevékenységek egymásra hatnak és költségmegtakarítások érhetők el. Urbanizációs hátrányok bizonyos városméret felett jelentkezhetnek, ezek jellemzően környezetszennyezési és túlnépesedési problémák.

Feser (1998) nyomán elkülöníthetjük a klaszteresedés folyamatát területi és gazdasági koncentráció alapján. Legendijk (1999) három fő előnyét határozza meg a klasztereknek: a lokális szinergiahatások révén nő a versenyképesség, a munkamegosztás és méretgazdaságosságból javul a termelékenység illetve a helyi identitás növekedésével hozzájárulnak a lokális problémák megoldásához, a helyi gazdaságfejlesztéshez. Az ipari körzetek sikeressége nemcsak a termelési tényezőkön, hanem a vállalatok közti kapcsolati hálón is múlik, továbbá fontos, hogy társadalmilag is beágyazódjon a térségbe. A helyi önkormányzatok, támogató intézmények különféle szolgáltatások nyújtásával (ipari parkok, innovációs centrum stb.) támogathatják az ipari körzet kialakulását, működését. Szükséges továbbá egy megfelelő vállalkozói légkör, kultúra, az egymással szembeni kölcsönös

bizalomra alapuló kapcsolatrendszer kialakítása a sikeres ipari körzethez. (Dusek, 1999.) A klaszterekkel kapcsolatos szakirodalomban egyrészt azok elméleti modelljeit, jellegzetességeit és vizsgálati lehetőségeit mutatják be (Feser 1998, Legendijk 1999, Enright 2001, Nikodémus 2002, Patik 2005, Zeitlin 2008), másrészt különféle kvantitatív módszerekkel vizsgálják meg. (Gecse – Nikodémus, 2003, Grosz 2005, Vass, 2012, Poreisz 2014c)

1.2 Városi versenyképesség

Jelen fejezet elején a városok fontosságát, a gazdasági folyamatokban betöltött kiemelt szerepkörét mutatjuk be. A magyar városhálózat sajátosságait, a nagyvárosok helyzetét és azok pozíciójában bekövetkező változásokat azonban nem itt, hanem az empirikus elemzéssel foglalkozó fejezetrész elején vesszük sorra, mintegy felvezető az egyes városok jellemzéséhez. Ebben a fejezetben foglalkozunk továbbá a városi versenyképesség mérésével is, a jelentősebb hazai és nemzetközi kutatásokat kiemelve, csoportosítva².

1.2.1 A városi versenyképesség jelentősége

A városok a történelem során mindig központi funkciót töltöttek be egy ország gazdaságában, mai társadalmunkban pedig különösen jelentős a szerepük. Globalizálódó világunkban a városi népesség egyre növekszik, a gazdaság mozgatórugói a metropolisz térségek, az innováció és a fejlődés központjai a nagyvárosok, ezért a vizsgálatuk mindig időszerű és aktuális. Jelentősen felgyorsultak az urbanizációs folyamatok, míg az 1900-as évek elején a Föld lakosságának 13%-a élt városokban, az 50-es évekre megduplázódott az érték, 2006-ra pedig kiegyenlítődött a rurális – urbánus lakosság mértéke. (ENSZ, 2005). Európa népességének területi alakulásában a városoknak mindig is nagy szerep jutott, 2030-ra az európai városlakók a népesség 80%-át is megközelíthetik. Hazánkban a népesség 2/3-a él városokban, az európai trendeknek megfelelően pedig 2030-ra a lakosság ¾-e városlakó lesz. (Csomós 2009) A városok térbeli sűrűsödési pontként értelmezhetők, itt koncentrálódik a népesség, a munkaerő, a munkakínálat, a pénzügyi szolgáltatók és az információ. (Glaeser 2012)

A településhierarchia eltérő szintjén lévő városok más esélyekkel indulnak a versenyben. A komparatív előnyök terén a nagyobb városok rendelkeznek előnnyel. Azonban figyelembe kell venni a helyi kapcsolatokat, hálózatokat is, hiszen az együttműködés is versenyelőnytényező. (Saxenian 1994). A városok versenyképességének elemzése fontos témakör, hiszen többféle szinten, regionálisan, országosan és nemzetközi szinten is versengenek egymással, a városi hierarchiában elért helyezésük, rangsorokban elért pozíciójuk folyamatosan változik. Egy város gazdasági sikere összességében a nemzeti teljesítményhez is hozzájárulhat. (Begg 1999). A vállalatok számára az urbanizáció előnyei négy területről származhatnak, melyeket a városok is igyekeznek megragadni és cégeket a területükre csábítani. Ez a négy terület jelenti a városok versenyképességét (Shen, 2004):

---

² A városi versenyképességi kutatások részletes leírásával és értékelésével korábbi publikációkban foglalkoztunk. (Poreisz 2013, 2014a, 2014b)

1. Termelési tényezők költségei. A termékek árait a tényezőárak nagyban meghatározzák, például a munka és az ingatlanok költségei befolyásolhatják a döntéseket.
2. Külső környezeti hatások, mint például a fizikai környezet minősége, a városi infrastruktúra, ipari klaszterek a cégek számára extern tényezők, melyek egy terület specifikusságából fakadnak, a város versenyképességének javításában nagy szerepet játszanak.
3. A városi kormányzat szerepe fontos a cégek (működésük szabályozása miatt) és a város (imázs, versenyképesség miatt), illetve a lakosság szempontjából is.
4. A politikai szabályozások is hatással vannak az országba tőkét investáló vállalkozásokra és a városokra is, például a kereskedelmi szabályozások, egyezmények által.

A globalizált világban az információ közvetítői, a gazdaság központjai, a kulturális minták hordozói hálózatok, melyek központi helyei, irányítói a globális városok. A gazdasági kapcsolatok nagy részét a transznacionális vállalatok közvetítik, a pénzmozgások pedig a legnagyobb városokban koncentrálódnak. A globális városok kialakulásával az országok városhálózata kettévált, a világvárosok térkapcsolatai a világgazdaságba integrálódnak és elszakadnak a helyi, hagyományos vonzáskörzettel rendelkező kisebb városoktól, melyek a gazdasági folyamatokból egyre inkább kimaradnak és hanyatlani kezdenek. Ez egyenlőtlenséghez vezet társadalmi és gazdasági szempontból is, a globális hálózatban lévő és az abból kimaradó városok közt egyre jelentősebb különbség jelenik meg a városfejlődés negyedik szakaszában³ (Enyedi 2012). Ezt a trendet erősíti meg Faragó (2010) is, szerinte a gazdaságilag legfejlettebb térségekben a nagyvárosok egyre nagyobb területet, azaz városrégiót integrálnak magukba és alakítják, formálják a társadalmat és a gazdaságot. Ezen metropolisztérségek a jelenlegi globalizációs folyamatok központjai, melyek sokszor egymással és nem a fizikai közelségben lévő leszakadó területekkel tartanak intenzívebb kapcsolatokat, alkotnak hálózatokat. (Faragó 2010) A városok vizsgálatánál tehát érdemes elkülöníteni és egymással összehasonlítani a hierarchiában hasonló pozíciót betöltő településeket. A nagyobb települések a komparatív, míg a kisebbek a kompetitív előnyökkel versenyeznek. (Egedy 2012).

Az egyes vállalatok tevékenységét is célszerű a település-hierarchia eltérő szintjein külön értelmezni, hiszen jellemzően a hasonló kategóriájú városok, hasonló domináns iparággal rendelkeznek Schaefer (1977) szerint. Azonban a magyar városhálózatra és annak iparági jellemzőire ez nem adaptálható, egy város jellemző ipara nagyban függ az ország gazdaságától, a régiók területi jellegzetességeitől, illetve egy-egy város társadalmi-gazdasági jellemzőitől, gondoljunk csak a győri vagy kecskeméti autóiparra, a szegedi és debreceni gyógyszeriparra.

1.2.2 A városi versenyképesség mérése

³ Városfejlődés szakaszai: 1. városrobbanás szakasza, 2. relatív dekoncentráció szakasza, 3. dezurbanizáció szakasza, 4. globalizált urbanizáció.

A városi versenyképesség mérésénél elengedhetetlen figyelembe venni a városhierarchiát, városhálózatot és az eltérő méretkategóriákat, hiszen az egy szinten elhelyezkedő városok hasonlíthatók össze egymással és állíthatók versenyképességi rangsorba. Fontos, hogy elkülönülten kezeljük a globális városok sajátosságait (Poreisz – Rámháp 2014), a nagyvárosok jellemzőit (Poreisz 2014b) és a kisvárosok egyedi adottságait (Poreisz 2014a). Egy másik megközelítés szerint csoportosíthatjuk a városi versenyképességi kutatásokat az alkalmazott dimenziók alapján, hiszen a városi versenyképesség mérésére számos indikátort alkalmaznak a kutatók, melyek:

- gazdasági és társadalmi megkülönböztetéseken alapulnak (Szirmai 2009) vagy
- gyakori még a környezeti tényezők kiválasztása is (So – Shen 2004), továbbá előfordul
- az egy speciális területre való fókuszálás, például az innovációs képesség számbavételének vizsgálata (Grosz – Rechnitzer 2009).

Csomós (2011) szerint nagyvárosok rangsorolása sokszor meglehetősen szubjektív szempontok alapján történik. A városkutatások két eltérő megközelítést alkalmaznak a rangsorolásra: funkcionális megközelítés (nem önálló egységként, hanem társadalmi rendszer részeként tekint a városra) illetve demográfiai megközelítés (lakosságszámot, méretet tekint meghatározónak). A népességszám vagy annak változása gyakran alkalmazott mérőszám a rangsorolásra. Azonban a városok gazdasági szerepét olyan közvetlen paraméterek alapján érdemes vizsgálni, amelyek szemben a népességszámmal egyértelműen utalnak a globális vagy regionális gazdaságban betöltött szerepükre. A városok gazdasági erejének meghatározása szerzőnként eltérő paraméterek szerint történik, melyeket Csomós (2011) idéz:

- Sassen (2006) szerint az MNC-k forgalma vagy piaci kapitalizációja alapján a cégközpont-városok rangsorolhatók
- Musil (2009) szerint az FDI mennyisége alapján hozható létre hierarchikus rendszer.
- Smith és Timberlake (2002) a világvárosok közti légi utasforgalom alapján állítottak fel sorrendet.
- Taylor et. al. (2002) 315 város kapcsolódásának volumenét vizsgálta meg a globális hálózathoz könyvelésben, reklámban, banki és pénzügyi szolgáltatásban érdekelt 10 különböző cég szolgáltatásának értéke alapján.

Csomós a városok rangsorolását *általánosságban* további lehetséges szempontok szerint az alábbi mutatókkal vizsgálja meg: vásárlóerő-paritáson mért GDP és nominális GDP alapján, multinacionális vállalatok rangsorolása alapján illetve a tőzsdék teljesítménye alapján. (Csomós 2011). Rechnitzer et. al. (2014) a városkutatás hazai irányait négy csoportba sorolták:

1. a városok kialakulásával, fejlődésével, urbanizációs folyamat elemeivel, megjelenési formáival foglalkozó művek (Enyedi 2012; Beluszky 1999)

2. A városi társadalom és rendszer irányításának, szervezésének kérdéseivel foglalkozó tanulmányok felülreprezentáltak (Pálné Kovács 2010, Somlyódiné Pfeil 2012, Szirmai 2009, 2013)
3. Városi hálózatok (Barta 2009, Faragó 2006, Csomós 2013)
4. Innovációk, a megújítás megjelenése (Grosz - Rechnitzer 2005, Lengyel - Rechnitzer 2000, Rechnitzer - Csizmadia - Grosz 2004)

A *kisvárosok* vizsgálata esetén pedig figyelembe kell venni sajátosságait és még fokozottabban megjelennek a helyi adottságok, kapcsolatok. A versenyképesség fő tényezői közé a gazdasági, társadalmi és környezeti faktorokat sorolja a legtöbb kutatás és ezt kisvárosok szintjén is értelmezhetjük. A kisvárosok versenyképességének javítására mindhárom tényező kapcsán beruházásokat kell végrehajtani, az externáliákat kiküszöbölni és az előnyöket, speciális tulajdonságokat (például egy üdülő településnél) kihasználni. A helyi közösségnek és kormányzatnak is nagy szerepe lehet, hiszen a fejlesztési források uniós pályázatokból nyerhetők. Egy magyar kisváros helyzete nagyban függ régiójának gazdasági fejlettségétől, a település elérhetőségétől illetve az ipari struktúrájától. A településeknek meg kell találniuk az a kitörési pontot, melyben sikeresek lehetnek. A helyi adottságok fejlesztésével javítható versenyképességük, az alulról jövő kezdeményezéseknek és a település vezetésnek pedig kulcsszerepe van ebben. (Poreisz 2014b)

A városi versenyképesség mérése a nemzetközi kutatások alapján

Jelen fejezet részben sorra vesszük azokat a tényezőket, külföldi kutatásokra támaszkodva, melyek a városi versenyképességet meghatározzák. Ezek egy része általánosságban mutatja be azt és a növekedésből indul ki (Kresl 1995, Jensen-Butler 1997, Kresl - Singh 1999, Lever 1999), másik része pedig célzottan egy-egy ország városaira koncentrál pl. kínai nagyvárosok estén (Shen, 2004, So - Shen 2004, Yu – Gu – Chen 2005) vagy az Egyesült Államok városaira (Markusen – Schrock 2006). A fejezet célja bemutatni azokat a dimenziókat, melyeket a kutatók figyelembe vesznek a városok versenyképességének mérése során és a disszertáció empirikus fejezetében felhasználhatunk.

Kresl (1995) a városi versenyképesség hat meghatározó tényezőjét definiálta: magasan képzett munkaerő; magas keresetek; a termelésben a fenntarthatóságra kell törekedni, vonzó termékeket kell előállítani; a gazdasági növekedésnek a teljes foglalkoztatottsághoz kell közelítenie; a városnak meg kell határozni azt a speciális tevékenységet, amin a jövője alapul és a városnak növelnie kell a pozícióját a hierarchiában. A versenyképességet szerinte két alapvető komponens határozza meg, a gazdasági (termelés és infrastruktúra) illetve a stratégiai determináns (politika, intézményi minták).

Jensen – Butler (1997) szerint a város versenyképességét leginkább az országos illetve a nemzetközi hierarchiában elfoglalt helye határozza meg és a közszolgáltatások infrastruktúrája (közlekedési, kommunikációs- és áramszolgáltatás, víz-és csatornahálózat), a városi kormányzás hatékonysága, a kutatás-fejlesztési tevékenységek volumene, az oktatás és az emberi erőforrás is jelentős mértékben befolyásolja.

Kresl és Singh (1999) a városi versenyképességet egy közvetlenül nem mérhető fogalomnak írja le, ami túlmutat egy ország versenyképességén (hiszen országon belül is eltérhetnek az

egy-tes térségek jellemzői) és a vállalat versenyképességen (a multinacionális vállalatok a számukra leginkább kedvező, költséghatékony telephelyekre viszik a gyáraikat). Kialakítottak egy olyan változó-készletet, amely segítségével felállítható egy versenyképességi rangsor városok esetén is:

- a kiskereskedelem növekedése: városi népesség növekedésnek, illetve növekvő kereseteknek az indikátora
- hozzáadott érték növekedése a termelő vállalatoknál: beruházások, növekvő foglalkoztatás, fejlődő infrastruktúra
- pénzügyi szolgáltató cégek számának növekedése

Lever (1999) az európai városok versenyképességét vizsgálta. Megállapította, hogy a verseny céljai az alábbiak lehetnek: a beruházásokért, a gazdasági növekedésért, a népességért, a támogatásokért vagy egy esemény megrendezéséért folytatott küzdelem. Vizsgálatában, a városban a jövedelem növekedését és a munkahelyteremtést választotta a versenyképességet jelző indikátoroknak. A sikerességet szerinte meghatározza a vezetés, a munkaerő flexibilitása, a felelős közszféra, hatékony public-privat együttműködések és vállalkozói miliő. A sikeres városok térbeli elhelyezkedése pedig a „vörös polip” modellel írható le, melynek bázisa a klasszikus kék banán, kiterjesztve mediterrán városokkal, illetve a Balkán és Kelet-Európa irányába.

So és Shen (2004) kutatása kínai nagyvárosok versenyképességének mérésére irányult, melynek során három főcsoportra bontották az alkalmazott mutatót. (6. táblázat). Gazdasági, szociális és környezeti versenyképességi tényezőket határoztak meg. Mindhárom tényező szorosan összefügg egymással, hiszen a gazdasági jólét befolyással van a szociális fejlettségre is, mint ahogyan a külső környezet is hat a lakosok jól-létére, de a vállalatok számára is vonzóbbá válik egy rendezett, fenntarthatóságot szem előtt tartó város.

6. táblázat: A városok versenyképességének mérése So – Shen (2004) nyomán

Főcsoportok	Mutatók csoportjai
<i>Gazdasági versenyképesség</i>	Városi gazdasági kapacitás növekedése
	Gazdasági teljesítmény
	Gazdasági struktúra
<i>Szociális versenyképesség</i>	Városi fejlettség
	Oktatás és képzés
	Szociális biztonság
	Életminőség
<i>Környezeti versenyképesség</i>	Kormányzati hatékonyság
	Személtelbánás
	Környezeti tényezők

Forrás: So – Shen (2004) 75.o.

Szintén a kínai városok versenyképességére irányuló kutatás tárta fel a városok versenyelőnyeinek kettősségét. (Yu et. al. 2005) Egyrészt a globalizációra vezethetők vissza,

másrészt lokális tényezők is szerepet játszanak, mint pl. regionális kapcsolatok. Az alábbi indikátorokat használták a versenyképesség mérésére városi szinten:

- város mérete: foglalkoztatottak alapján
- városi ipari struktúra: pénzügyek és biztosítás, egészségügy és szociális ellátás, oktatás, kulturális intézmények, technológia és K+F
- a város nemzetköziesedésének foka: FDI, egy főre jutó FDI, bevétel nemzetközi turizmusból, egy főre eső bevétel nemzetközi turizmusból

Regionális szinten pedig az alábbi indexek jelentek meg:

- regionális versenyképesség: regionális GDP, egy főre jutó GDP
- városi – regionális integráció: termelékenység, szolgáltatások, gazdaság mérete, közlekedés

Markusen – Schrock (2006) a városok jellegzetességeit az iparági struktúra és a városhierarchiában elfoglalt helyük alapján mérte fel az 50 legnagyobb amerikai nagyvárosi körzet tekintetében. Iparágankénti foglalkoztatási adatokat vetettek össze, illetve azok változását és egy koncentrációs indexet számítottak ki. Regionális eltérések indexe (RDI) segítségével nézték meg, hogy adott régió mennyire különbözik a többi városi régiótól. Az RDI a szórások abszolút eltéréseinek összege (városok foglalkoztatottságának aránya a regionális foglalkoztatottsághoz viszonyítva, illetve az országos szinthez viszonyítva). Hu et. al. (2013) tanulmányában Sydneyt és Melbourne-t hasonlítja össze más globális városokkal a versenyképesség szempontjából. Gazdasági és azon kívüli dimenziókat alkalmaznak az ausztrál városok globális helyzetének felmérésére. A kutatásban megalkották a szakirodalmi elemzés alapján a városi versenyképesség modelljét, ami 6 fő indikátorból áll, mindegyik három további elemet tartalmaz. Nemcsak a vállalati környezetet, hanem a kormányzatot, a fenntarthatóságot, élhetőséget, kapcsolatokat és kultúrát is vizsgálták. (7. táblázat)

7. táblázat: A városi versenyképesség modellje Hu et. al. (2013) nyomán

Városi versenyképesség	
<i>Kormányzat</i>	Vállalkozóbarát kormányzat Struktúra, kormányzat innováció
<i>Környezeti fenntarthatóság</i>	Levegő minősége, Energiafogyasztás Személygépkocsik száma
<i>Vállalkozások</i>	Globális szolgáltató cégek, pénzáram Kultúra, mint iparág
<i>Kapcsolatok</i>	Fizikai összeköttetés Virtuális összeköttetés Metróhálózat
<i>Kreativitás</i>	Innovációs kapacitás Világ színvonalú egyetemek Kozmopolitizmus
<i>Élhetőség és vonzóság</i>	A megélhetés költségei

Forrás: Hu et. al.. (2013) alapján saját szerkesztés

Greene et. al. (2007) átfogó, szakirodalom összegző munkájukban sorra vették és értékelték a legfontosabb 22, városok versenyképességét mérő kutatást. Megnézték milyen földrajzi területen végezték el a kutatásokat és milyen módszertannal. Majdnem minden esetben kvantitatív indikátorokat alkalmaztak, két esetben volt szakértői megkérdezés a vizsgálatban. Egy kivétellel rangsort állítottak fel a városok / régiók között. Leggyakrabban az innováció, a humán tőke és a vállalatok dimenziójából használtak fel indikátorokat az elemzésekhez. Kevesebb kutatás foglalkozott a fizikai környezettel és életminőséggel, pénzügyi információkat pedig csekély számú tanulmány közölt. Az olyan népszerű indikátorok, mint az egy főre jutó GDP vagy a munkanélküliségi ráta a vizsgált kutatások közel felében jelent meg. A kultúrát pedig lényegében kihagyták az elemzésből, csupán két tanulmány foglalkozott vele. A leggyakrabban megjelenő mutató az iskolázottság, a gazdaságilag aktívak aránya illetve a K+F alkalmazások és szabadalmak száma.

Hazai városi versenyképességi kutatások

A magyar városok versenyképességi vizsgálatainak kiemelkedő kutatásai (Rechnitzer – Grosz 2005, Szirmai 2009, Csomós 2009, Egedy 2012, Rechnitzer et.al 2014) kerülnek bemutatásra jelen fejezet részben. Az alkalmazott dimenziókra koncentrálunk, a kutatások részletes ismertetés és értékelése korábbi publikációban olvasható (Poreisz 2013, Poreisz 2014a, 2014b.)

A nagyvárosok *innovációs potenciáljának* vizsgálatára és a városok összehasonlítására irányuló kutatás (Grosz – Rechnitzer, 2005) faktor, majd klaszterelemzés használatával pozicionálta a hazai megyei jogú városokat. A kutatást csaknem tíz évvel később megismételték, azzal a céllal, hogy bemutassák hazai városhálózat tagozódását a versenyképesség és az innovációs potenciál alapján, figyelemmel kísérve az elmúlt évtized változását. (Rechnitzer et. al. 2014) (8. táblázat)

8. táblázat: Az innovációs potenciál indikátorai

Főkomponens	Példák a változókra
<i>Gazdasági főkomponens,</i>	Foglalkoztatottsági és munkanélküliségi mutatók
	Adófizetők aránya
	Személygépkocsik száma, távbeszélő vonalak száma
<i>Munkaerő-piaci főkomponens</i>	Vállalkozások száma
	Vezető, értelmiségi foglalkoztatottak aránya
	Szellemi foglalkoztatásúak aránya
<i>Humánerőforrás főkomponens</i>	Egyetemi végzettségűek aránya
	Vezető oktatók száma
	Főiskolai, egyetemi, középiskolai intézmények száma
	MTA köztestületi tagok száma

Főkomponens	Példák a változókra
Társadalmi főkomponens	Felsőfokú oklevéllel rendelkezők aránya
	Résztétel a választásokon
	Nonprofit szervezetek és a számukra felajánlott adó 1%-a
	Helyi nyilvánossági fórumok
	Innovatív kezdeményezések száma
Innovációs főkomponens	K+F cégek száma
	Bejegyzett domain szerverek száma
	Innovációs és K+F intézményhálózat összetettségi mutatója

Forrás: Grosz A. – Rechnitzer J. (2005) 212. oldal alapján saját szerkesztés

A várostérségek versenyképességének társadalmi tényezőiről 2009-ben készítettek statisztikai adatok elemzésén és kérdőíves adatfelvételen alapuló kutatást. Nemcsak a gazdasági, foglalkoztatottsági, intézményi adatokat vették figyelembe, hanem a társadalmi konfliktusokat, a helyi elit véleményét is vizsgálták, javaslatokat tettek térszerkezeti tervezési-fejlesztési megoldásokra is. (Szirmai, 2009.) A kutatás a kilenc (százezer főnél népesebb) nagyvárosi térség versenyképességét vizsgálja, azaz Budapest mellett Debrecen, Győr, Kecskemét, Miskolc, Szeged, Pécs, Nyíregyháza és Székesfehérvár városi térségeit elemzi. A kutatás területi egysége, a várostérség újdonságot jelentett, hazánkban elsőként vizsgálták a versenyképességet ezen a szinten. Gazdasági (1993 és 2003 közötti adatokból) és társadalmi versenyképességi (1993 és 2005 közötti adatokból) rangsort állítottak fel városok, városkörnyék és várostérségek között. (9. táblázat)

9. táblázat: A várostérségek versenyképességét mérő mutatók Szirmai (2009) nyomán

Gazdasági versenyképesség	Társadalmi versenyképesség
<i>Dimenzió</i>	<i>Dimenzió</i>
gazdasági teljesítmény	helyi kulturális és szabadidős szolgáltatások
adófizetők	önkormányzati szolgáltatások
gazdasági szervezetek	infrastruktúra
foglalkoztatottak	bűnözés
	szociális viszonyok
	környezeti tényezők

Forrás: Baranyai – Baráth (2009) In: Szirmai (szerk.), 192-194. o. alapján szerkesztve

Egedy (2012) szerint nyilvánvaló, hogy a gazdasági válság a városok versenyképességét csökkentette, ezért ennek mértékének megállapítása helyett tanulmányában arra fókuszál, hogy miként változtatta meg ez az egyes városok egymáshoz képest mért teljesítményét. A különböző statisztikák és adatbázis elemzések kvantitatív vizsgálatokat tesznek lehetővé. Emellett a nagyvárosok lakóinak véleményét is vizsgálni kell, hiszen a versenyképesség egyik legfontosabb célja a helyi társadalom életszínvonalának és életminőségének a javítása. Utóbbi kvalitatív módszerekkel (lakossági és szakmai mélyinterjúk) mérhetők fel. Egedy kvantitatív vizsgálataival górcső alá vette Budapest, Győr, Tatabánya, Székesfehérvár, Pécs, Szeged, Kecskemét, Nyíregyháza és Miskolc városokat. Olyan statisztikai adatokat használt,

mint munkanélküliségi ráta, a vállalkozások száma, az egy vállalkozásra jutó iparüzési adó összege, az egy főre jutó belföldi jövedelem összege, az egy vállalkozásra jutó bruttó hozzáadott érték összege, az 1 km vízvezetékre jutó szennyvízvezeték hossza, az 1000 lakosra jutó kiskereskedelmi üzletek száma, az 1000 lakosra jutó személygépkocsik és az újonnan üzembe helyezett személygépkocsik száma, a 10 ezer lakosra jutó épített lakások száma.

Összességében elmondható, hogy a városok versenyképességének tanulmányozásához nem szabad figyelmen kívül hagyni a többi területi szintet (ország, régió, vállalat) sem és törekedni kell minél több területről (gazdaság, társadalom, kultúra) indikátorok választására, hiszen így kaphatunk teljes képet az adott településről. A világvárosok versenyképességének mérésére használt mutatók a kisebb városokra is használhatók illetve fordítva, azonban az összehasonlítások során mindenképp ügyelni kell a hierarchiában elfoglalt hely figyelembevételére. Ezért egyetértünk azzal a megállapítással, miszerint *„egyes települések, térségek történeti fejlődése során elért status quójuk, nagyságrendjük és fejlettségük, ha nem is predesztinálják a fejlődési lehetőségeket, de nagyban meghatározzák a jövőbeni lehetőségeket”* (Farágó 2010, 436. o.).

A nagyvárosok versenyképességének mérése során a benchmarking, azaz a versenytársakkal való összehasonlítás gyakran alkalmazott módszer. A mutatók kialakítása során sokszor nemcsak gazdasági, hanem társadalmi és környezeti ismérveket is bevonnak az elemzésbe. Az innováció is szorosan összefügg egy város versenyképességével, hiszen az a gazdasági fejlődés egyik mozgatórugója, napjaink technológiai fejlődésének indikátora. Kvantitatív módszerekkel jól elemezhető, az úgynevezett „hard” tényezők (egy főre jutó GDP, felsőoktatás, kutató-fejlesztő helyek száma, a K+F-re fordított kiadások) számos információt szolgáltatnak. Emellett azonban az olyan „soft” tényezők is felbukkannak, mint a vállalatok közötti tudás-átadás, a tanulás képessége, együttműködés, emberi tényezők és társadalmi tőke, melyek nehezen mérhetők, de szükséges bevonni az elemzésbe valamilyen formában. Fontos szempontnak tartjuk továbbá a városok fenntarthatóságát, élhetőségét, amely szintén a versenyképesség egyik kulcstényezője. Emellett a városi kormányzatnak is nagy szerepe van a fejlesztések megvalósulásában. (Poreisz – Rámháp 2014)

A disszertáció szempontjából a városi versenyképesség nem más, mint a településhierarchia egy adott szintjén lévő városok adottságai, jellemzői gazdasági, környezeti, infrastrukturális, társadalmi, és kulturális szempontból, valamint a városok gazdasági szereplői közti interakciók összessége alapján megállapított rangsorban elért pozíció és annak javítására felhasználható potenciálok megléte.

1.2.3 A magyar városhálózat

A városi versenyképesség vizsgálatához elengedhetetlen az adott ország városhálózati jellegzetességeinek figyelembe vétele és az egyes városkategóriák definiálása, melyet jelen fejezetben ismeretünk. (Poreisz 2017b)

A hazai városkutatások több évtizedes múltra tekintenek vissza és olyan jelentős szerzők munkásságára épülnek, mint például Beluszky (1999), Csapó (2002) és Csomós (2009). A városokkal foglalkozó kutatások egy része bizonyos szempontból, például társadalmi –

gazdasági szerepköröket tekintve (Szirmai 2009) vagy innovációs potenciáljukat figyelembe véve (Grosz – Rechnitzer 2005, Rechnitzer et. al. 2014) értékelték a városokat, melyek az 1.2.2. fejezetben bemutatásra kerültek. Jelen fejezetben azokat a kutatásokat és csoportosításokat vesszük sorra, melyek a városhálózatot értékelik, kategorizálják

A hazai városhálózat vizsgálata elsősorban Beluszky Pál nevéhez köthető. A városok hierarchiájának kutatása, a hazai városi szerkezet leírása és a városi funkciók, központi szerepkörök tanulmányozása vitathatatlan érdeme. Kutatásában nemcsak leírta a magyar településszerkezet történetét, kialakulását, hanem osztályozta különféle szempontok szerint a városokat és falvakat. A városok településhálózatban betöltött szerepe a városi hierarchiára utal, ami a központi funkciók szintjétől függ. Intézmények meglétével határozták meg az egyes szinteket. A települési hierarchiaszint a következőképp alakult: 1. Főváros, 2. Regionális központok, 3. Megyei központok, 4. Középvárosok, 5. Kisvárosok, 6. Városias jellegű települések. Beluszky (1999) az előbb ismertetett csoportosítás mellett elvégezte a városok funkcionális (ipar szerkezete alapján történő) típusokba sorolását is. Ezt továbbvezetve megalkotta Magyarország komplex várostípusait a városhierarchiában elfoglalt hely, a lélekszám, a történeti jellegzetességek, dinamizmus indikátorok bevonásával. A hierarchia csúcsát Budapest, mint világváros, főváros foglalja el. Ezt követik a regionális centrumok, melyek a vidéki nagyvárosaink, majd a sorban a megyei központok következnek. A negyedik helyen a központi szerepkörű középvárosok jellegformáló iparral találhatók. Az ötödik csoport a központi szerepkörű kisvárosok (többnyire) jellegformáló méretű iparral, majd a hatodik helyen az iparvárosok találhatók. Külön csoportot kaptak az üdülővárosok (7.) és az agglomerációs települések – kertvárosok (8.) és egy városunk, Záhony vasutas-városnak minősült (9.). Megkülönböztetett városiasodó településeket (10.) és városi funkció nélküli (11.) településeket is. (Beluszky, 1999)

Városi alapfunkcióknak tekinthetők térszervező erejükkel fogva az olyan közigazgatási intézmények, mint például a bíróság, munkaügyi központ vagy egy gimnázium, de speciális funkciókkal (intézmények megyei, regionális vagy országos szervezetei) csak a nagyobb vonzáskörzettel bíró települések rendelkeznek. Ezek általában a megyeszékhelyek. (Beluszky, 1999).

Beluszky (1999) és Csapó településcsoportosítása (Csapó, 2002) eltérő. Csapó Tamás kutatása (2002) már nem csak az intézmények számszerűsítésére terjed ki, hanem a városok gazdasági szerepköreit is vizsgálja, figyelembe veszi például az innovatív cégek számát, a gazdasági társaságok árbevételét is. Városi funkciók szempontjából Csapó is elkülöníti a városi alapfunkciókat, melyek elsősorban kisebb vonzáskörzetük lakóinak igényeit elégítik ki (például gimnázium, városi rendőrkapitányság, földhivatalok, kórházak, közjegyzők, szakrendelők, pénzügyintézetek stb.) és a hazai kis- és középvárosokra jellemzőek. A speciális funkciójú településeket szintén a megyei szerepkör ellátásához köti. Hangsúlyozza, hogy a funkciókat nem csupán mennyiségileg, hanem minőségileg is mérni kell. A speciális központi szerepkörök egy másik csoportját is elkülöníti, azon szervezetek alapján, melyek nem találhatók meg minden megye központjában, csak bizonyos területen, nagyvárosokban fordulnak elő, nagyobb, megyehatárt is átlépő vonzáskörzetükkel regionális központokat hozva létre. (10. táblázat)

10. táblázat: Települések csoportosítása Beluszky (1999) és Csapó (2002) szerint

Beluszky Pál	Csapó Tamás
<i>1. Teljes regionális központ:</i> Debrecen, Pécs, Szeged	<i>1. Egyértelmű regionális központ:</i> Debrecen, Pécs, Szeged
<i>2. Hiányos regionális központ:</i> Győr, Miskolc	<i>2. Regionális központ hiányos funkciókkal:</i> Győr, Miskolc
<i>3. Teljes megyeközpontok:</i> Eger, Kaposvár, Kecskemét, Nyíregyháza, Székesfehérvár, Szolnok, Szombathely, Veszprém	<i>3. Több regionális funkcióval rendelkező felsőfokú központ:</i> Kaposvár, Kecskemét, Sopron, Székesfehérvár, Szolnok, Szombathely, Veszprém
<i>4. Hiányos, vagy részleges megyeközpont:</i> Békéscsaba, Salgótarján, Sopron, Szekszárd, Tatabánya, Zalaegerszeg	<i>4. Néhány regionális funkcióval rendelkező felsőfokú központ:</i> Békéscsaba, Eger, Nyíregyháza, Zalaegerszeg
<i>5. Teljes értékű középváros:</i> Dunaújváros, Hódmezővásárhely, Nagykanizsa	<i>5. Regionális funkcióval alig rendelkező felsőfokú központ:</i> Dunaújváros, Hódmezővásárhely, Nagykanizsa, Salgótarján, Szekszárd, Tatabánya.

Forrás: Csapó 2002. 39. o.

Csapó felmérése alapján egyértelmű regionális központnak tekinti Pécs, Debrecen és Szeged városát, hiányos funkciókkal rendelkező regionális központnak pedig Miskolcot és Győrt. Nemcsak az állami, intézményi szervezetek számát, hanem különféle gazdasági szereplőket is vizsgál, többek között az áramszolgáltatók, gázszolgáltatók, kereskedelmi központok, posta, bankok, biztosítók, hírközlés jelenlétét is. Emellett az oktatás, kultúra is megjelenik az elemzésben, a különféle kulturális intézményeket, egyházi szervezeteket, tudományos kutatóhelyeket is összeszámolja az egyes városokban. Munkájában továbbá a települések elérhetőségét (vasút, közút) is vizsgálja.

Csomós (2009) az alábbi városkategóriákat különíti el, melyek meghatározó szereppel bírnak egy térség gazdaságában: regionális centrum, régióközpont, pólusközpont és megyei jogú városok.

- *Regionális centrum:* A régió legnagyobb városa. Nemzetközi gyakorlatban (német, francia és spanyol esetekben) egy adott területi szint regionális centrumát, vagy legnépesebb városát jelenti. Csomóponti régió (nodal region): a régió centruma és a vonzáskörzete között frekvenciált gazdasági interdependencia figyelhető meg. Csomóponti régió erőteljes koncentráció esetén azonosítható a városrégióval (city-region). A városrégiók a globális verseny legfontosabb területi egységei, amelyeket intenzív tőke- technológia- tudás- és információáramlás jellemez. (Sassen 2001) Krugman és Porter térszerkezeti elméletében a csomóponti régiók magterületei az erőforrások koncentrálódásának legfontosabb szintjei, vagyis az európai területfejlesztési modellekben növekedési pólusként (growth poles) említett regionális centrumok. (Krugman 1995, Porter 2001).

- *Régióközpont:* a lakosságszám alapján meghatározott regionális centrum és a közigazgatási régióközpont nem feltétlen ugyanaz a város. Az angolszász államokban a régió gazdasági – társadalmi - kulturális szervezője és az adott területi egység közigazgatási központja sok esetben elkülönül. Ezzel szemben a kontinentális EU számos tagállamában a régió központja, vagyis az önkormányzat székhelye és a regionális centrum egyazon város. Magyarországon a NUTS 2 tervezési-statisztikai régióknak nincs önkormányzatuk, ellentétben a magyar megyékkel. A régióközpontok kijelölése a közigazgatás szempontjából meghatározó jelentőségű, mivel a regionális dekoncentrált (decentralizált) funkciók telepítése egyértelműen a központokban történik.
- *Pólusközpont:* A növekedési pólusközpontok létrehozása az aktív állami területfejlesztési politika meghatározó és a gyakorlatban – elsősorban Franciaországban – alkalmazott eszköze.
- *Megyei jogú városok:* A rendszerváltozást követő közigazgatási reformok egyik leglényegesebb elemeként megszűnt a közigazgatás hierarchikus rendszere, valamennyi önkormányzat egymással horizontális viszonyban álló önálló entitássá vált (*Csefkó 1997*) A megyei jogú városok száma 2006-ban mindössze 23 volt, vagyis a helyi önkormányzatok alig 0,7%-a, miközben a lakosságszámuk megközelítette Magyarország lakosságának 20%-át.

Csomós (2009) bemutatta a regionális centrumok meghatározását súlyuk alapján. Magyarországon a NUTS 2 szintű statisztikai tervezési régiók centrumainak meghatározása elsősorban lakosságszám alapján történik, ugyanakkor a dekoncentrált államigazgatási szervezetek központjai is éppen a regionális centrumokban koncentrálódnak nagyobb számban. A 2005-ös Országos területfejlesztési koncepció és 2006-ban elfogadott Új Magyarország fejlesztési terv szerint Budapest ellenpólusai a vidéki regionális centrumok, így Debrecen, Győr, Miskolc, Pécs, Székesfehérvár s Szeged. Kérdés azonban, hogy ezek valóban definiálhatók-e regionális centrumként. Csomós tanulmányában a statisztikai mutatók felhasználásával a regionális centrumok súlyát határozta meg négy főkomponens alapján: felsőoktatás, gazdaság, egészségügy, kultúra. Az így kapott eredmény alapján Debrecen (5,24) értéke határozottan elkülönül Pécs (4,45) és Szeged (4,39) értékétől, a különbség a többi regionális centrum értékéhez képest még jelentősebb. Miskolc (3,03) értéke középen helyezkedik el Szeged és Győr (2,29) között, Székesfehérvár és Veszprém összesített értéke (2,88) sem éri el Miskolc értékét, miközben a lakosságszám jóval magasabb összesített eredményű Szeged lakosságszámának felel meg. Budapest értéke önmagában 36,61. A regionális centrumok súlya összesen Budapesttel együtt 57,4. Ezek alapján az ország településhálózatában betöltött súlya szerint Budapest, Debrecen, Miskolc, Szeged és Pécs tekinthető egyértelmű regionális centrumnak. Győr és Székesfehérvár önállóan hiányosan, vagy egyáltalán nem képesek ellátni a regionális centrum szerepet, még akkor sem, ha lakosságszámuk alapján ilyen centrumnak tekinthetők. A pólusvárosok csak abban az esetben lehetnek valóban Budapest ellenpontjai, ha a kiemelt fejlesztések célterületévé válnak, ellenkező esetben a főváros dominanciája továbbra is meghatározó marad. (Csomós 2009)

Szilágyi és Gerse (2015) véleménye szerint a városok egyes csoportosítását a szakirodalom más-más értékhatárokhoz és tényezőköz köti, mely gondolattal egyetértünk. A városhálózatot nem népességszám, hanem a település által betöltött funkciók szerint értékelték, melyhez 10 funkciót vettek számításba: népességszám, szolgáltatások, vendéglátás, egészségügy, szociális ellátás, oktatás, kultúra, ügyintézés, munkaerő-megtartás és vonzás, illetve gazdasági potenciál. Gazdasági potenciál tekintetében a bruttó hozzáadott érték, a vállalatok saját tőkéje összesen és az iparüzési adóbevételek kerültek be az indexbe. A városkategORIZÁLÁSNAK az alábbi eredménye született:

- Főváros
- Felsőfokú központok: Debrecen, Miskolc, Szeged, Pécs, Győr, Nyíregyháza, Kecskemét és Székesfehérvár
- Középfokú központok: 29 város, köztük a legnépesebb Szombathely (78 ezer fő) és a legkisebb Siófok (25 ezer fő)
- Alsófokú központok
- Falvak
- Aprófalvak: 500 főnél alacsonyabb létszámú

Jelen disszertáció a Szilágyi-Gerse féle csoportosítást veszi alapul, a magyar felsőfokú központok ugyanis jellemzően a többi kutatásban is regionális központként kerülnek megemlítésre, általában további tagolásban pl.: teljes vagy hiányos szerepkörű regionális központ. A kutatás szempontjából a nyolc felsőfokú központ elemzése célszerű, hiszen lakosságszámban ezen városok közelítenek leginkább egymáshoz, funkcióikban csaknem megegyeznek. Az esetleges „hiányok” nem relevánsak számunkra (például nincs mindegyik államigazgatási szervnek a településen önálló központja, nincs tudományegyetem, speciális orvosi műszer stb.), az olyan funkciókban, mint közigazgatás, felsőoktatás, általános egészségügy, infrastruktúra, autópálya közelsége, közlekedési csomópont megegyeznek, mindegyik városban megtalálhatók.

Nem értünk egyet azzal a csoportosítással, miszerint Győr és Miskolc hiányos funkciójú települések intézményi ellátottságuk nyomán (Beluszky 1999, Csapó 2002), mert a regionális szintű intézményi központok különféle centralizációs – decentralizációs közigazgatás-szervezési intézkedések nyomán kerültek egy-egy városba, továbbá itt figyelme vettek olyan speciális intézményeket is (pl. egészségügyben), ami adott esetben országosan csak egy helyen fordul elő. Véleményünk szerint egy város versenyképességét nem az határozza meg, hogy intézményi ellátottsága milyen, hanem inkább gazdasági, humán, kulturális és környezeti tőkéje. Továbbá az összes százezer fős várost egy kategóriába tartozónak tekintjük, mint ahogy felsőfokú központként definiálja őket a Szilágyi – Gerse (2015) szerzőpáros. A disszertációban a szakirodalomban is alkalmazott, a nyolc városra egyértelműen utaló nagyvárosok kifejezést alkalmazzuk.

Nagyvárosnak tekintjük tehát a legalább százezer fős lakosságszámú, azonban nem a főváros kategóriájába eső magyar városokat (Debrecen, Szeged, Miskolc, Pécs, Győr, Nyíregyháza, Kecskemét, Székesfehérvár), melyek tradicionális regionális központok térszervező erővel, hasonló infrastrukturális és intézményi ellátottsággal és oktatási szférával és jelentős gazdasági erővel.

1.3 A területi tőke és a versenyképesség kapcsolata

A dolgozat témájából adódóan elkerülhetetlen, hogy a regionális tudományok egy viszonylag új irányzatát, a területi tőke koncepciót is bemutassuk. Az elmélet a regionális fejlődés és a területi versenyképesség témaköréből indult ki a kétezres évek elején (Camagni 2002). Napjainkra főként olyan olasz szerzők munkássága nyomán vált népszerűvé, mint Camagni (2008, 2009), Camagni - Capello (2013) és Brasili (2011). A helyi gazdaságfejlesztés eszközeinek elméleti háttérét adja a modell. A téma jelentőségét pedig bizonyítja, hogy a lokális beágyazódottság és lokális gazdasági fejlődés vizsgálatát (Brasili 2011, Atkinson 2013,) az utóbbi évtizedben egyre nagyobb figyelem kísérte.

Jelen fejezet először ismerteti a koncepció fő hazai és külföldi szerzőit, röviden bemutatja a területi tőke elmélet lényegét, majd áttekinti az empirikus alkalmazás különféle módszereit és megközelítéseit a területi tőke és a versenyképesség kapcsolatát középpontba helyezve. A fejezet elsősorban arra a kutatási kérdésre kíván választ adni, hogy milyen kapcsolat létezik a területi tőke és a területi versenyképesség elmélete közt, valamint az alkalmazott mutatók milyen átfedésben vannak egymással.

A területi tőke kutatások során először a koncepció elméleti kereteinek lefektetése történt meg, kezdetben a versenyképesség, területi fejlődés témaköréből kiindulva (Camagni 2002, Camagni 2008). A területi tőke koncepciót, annak elemeit elsőként Camagni (2008, 2009) rendezte modellbe. Későbbi kutatásokban az elmélet egyes elemeit, mint például a tudástőke (Capello et. al. 2009) vagy humán tőke (Camagni et. al. 2011) részletezik. Továbbá vizsgálták a területi tőke kapcsolatát a helyi önkormányzatok tevékenységével (Giffinger – Hamedinger 2009), a helyi gazdaságfejlesztéssel (Brasili 2011) és a rurális térségek fejlődésével (Van Berkel – Verburg 2011) is.

A 2010-es évektől az elmélet továbbfejlesztésével párhuzamosan sorra születtek kísérletek a modell empirikus tesztelésére kvalitatív (Rota 2010) és kvantitatív módszerekkel. A kvantitatív vizsgálatokban regressziós modell (Capello et. al. 2009, Perucca 2014, Bernini et. al. 2016), valamint egy speciális ökonometriai modell (Capello – Fratesi 2012, Camagni – Capello 2013, Affuso – Camagni 2016), segítségével tesztelték a területi tőke koncepciót regionális vagy városi szinten. Az alkalmazott indikátorok számának csökkentésére főkomponens elemzést használnak. A területi tőke koncepció elméletét és mérési módszereit a fejezetben később részletezzük. Jelenleg elsősorban az említett olasz kutatók munkássága határozza meg az irányzat elméleti és gyakorlati kutatásának alapjait, de közép-kelet európai szerzők is előszeretettel foglalkoznak a témakörrel a 2010-es évek közepétől (Ciolek – Komornicki 2014, Danielewicz – Turala 2016, Florian 2016, Mackovicivá 2016, Mackovicová – Králová 2016, Tokovic – Petrovic 2017). A hazai kutatók számos kiemelkedő tanulmányt írtak területi tőkeelméleti kérdéseiről (Lengyel 2012, Jóna 2013, 2014, Bodor – Grünhut 2014, Czakó 2015, Tóth B. I. 2015, Rechnitzer 2016) és empirikus tesztelésével is próbálkoztak főkomponens elemzés segítségével (Tóth B. I. 2013, Jóna – Hajnal 2014, Tóth T. 2016, Jóna 2017). Elterjedését azonban sem támasztja jobban alá, minthogy egyre szélesebb körben hozzák kapcsolatba más kutatási területekkel, mint a turizmus (Bernini et. al. 2016), pénzügy (Florian 2016), műszaki infrastruktúra (Mackovicivá 2016), járműipari versenyképesség (Tóth T. 2016). Továbbá számos új vizsgálati módszereket alkalmaznak, mint például a középvárosok területi tőkéjének széles

körű indikátor készlettel megvalósult főkomponens elemzése (Tóth B. I. 2013), egy nagyváros gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődési mozgatórugóinak teljes körű leírása esettanulmány jelleggel (Rechnitzer 2016) vagy a kistérségek torz területi növekedésének vizsgálata (Jóna 2017).

1.3.1 A területi tőke koncepció és mérése

A területi tőke egyes elemei külön, mint a hagyományos termelési tényezők (munka, erőforrások stb.) a közgazdaságtan által, vagy az úgynevezett újtőke elemek (információ, tudás, társadalmi tőke, innovációs miliő) a szociológia és regionális gazdaságtan által már régóta vizsgált témakör. A regionális fejlődést, annak mozgatórugóit, valamint a területi versenyképességet is évtizedek óta kutatják. Azonban jelenlegi formájába, egy komplex modellbe, a területi tőke koncepcióba először Camagni öntötte a kétezres évek elején. (Lengyel 2012, Bodor – Grünhut 2014). A területi tőke egy integráló modell, jól látható, hogy a regionális fejlődés és versenyképesség elméleti bázisán nyugszik és tartalmazza a klasszikus termelési tényezők mellett a külső környezet elemeit (infrastruktúra, társadalom, miliő, vállalkozási szféra stb.) Camagni és szerzőtársainak munkáinak címében (ahogy más a témával foglalkozó szakértők esetén is) a kezdetben megjelenő versenyképesség (Camagni 2002, 2008, Camagni – Capello 2013) vagy területi fejlődés (Camagni 2009) szavakat fokozatosan felváltotta a területi tőke kifejezés (Camagni 2008, 2009, Camagni et. al. 2011), Camagni – Capello 2013, Affuso – Camagni 2016). Értelemszerűen nemcsak a cím változott, hanem a megközelítés is egyre specifikusabbá vált a továbbfejlesztések, módosított modellek és empirikus tesztelések során.

A területi tőke koncepció lényege, hogy a hagyományos termelési tényezők mellett az „újtőke” elemeket is a modellbe integrálja, mintegy összekötő kapocs. Területi tőkeelemeknek nevezik a térség sajátosságait, erőforrásait, melyeket felhasználva létrejöhet a regionális növekedés és ezen elemek kihasználásával javítható a versenyképesség. A tőkeelemek helyi sajátosságokon alapulnak, bottom up jellegűek és a helyi fejlesztéspolitikában lehet nagy szerepük, valamint magyarázó erejük a regionális fejlődésben. (Bodor – Grünhut 2014, Rechnitzer 2016) A koncepció előnye, hogy mikro és makroszinten is értelmezhető, adaptálható akár ország, régió, megye, járás vagy település szintjére is. (Rechnitzer 2016).

A területi tőke alkotóelemeit egy 3x3-as négyzetbe rendezte Camagni (2008) három dimenzió mentén. (6. ábra) Az egyik a rivalizálás szintje (magas, közepes, alacsony), másik az erőforrások tulajdonos szerinti felosztása (magánjavak, kevert közjavak, közjavak). Ez a két dimenzió adja a területi tőke négyzet függőleges tengelyét. A harmadik tényező a vízszintes tengelyen található, a tárgyasultságot fejezi ki. (tárgyi javak, vegyes javak, nem tárgyi javak).

6. ábra: A területi tőke koncepció

Tulajdon dimenzió	magas	magán-javak	Rivalizálás	C	I	F
				Magántőke állomány pénzben kifejezhető externáliák Díjköteles javak	Privát kapcsolati szolgáltatások: vállalkozói partnerkeresés, K+F transzfer Egyetemi spin-offok	Humán tőke (vállalkozókészség, kreativitás, privát know-how) Pénzben kifejeződő externáliák
	kevert közjavak	B	H	E		
		Tulajdonosi hálózatok Kollektív javak: tájkép, kulturális örökség	Együtműködési hálózatok (K+F és tudás, köz-és üzleti szféra partnersége) Governance a területhasználatban és a kulturális erőforrásoknál	Kapcsolati tőke (képesség az együttműködésre, kollektív cselekvésre, kollektív kompetenciák)		
alacsony	közjavak	A	G	D		
		Természeti és kulturális erőforrások Infrastruktúra	K+F közvetítő szervezetek Reprezentativitást fokozó eszközök Összekapcsoltság Agglomerációk és gazdasági körzetek	Társadalmi tőke (intézmények, magatartásminták, értékek, bizalom, reputáció)		
		tárgyi javak	vegyes javak	nem tárgyi javak		

Tárgyasultság dimenzió

Forrás: Saját szerkesztés Camagni (2008) alapján

Az ábra közepén található az úgynevezett „innovatív kereszt”, ami az olyan „újtőke” elemeket tartalmazza, mint a kapcsolati tőke, hálózatok, K+F-et közvetítő szervezetek. Camagni kritikájaként említették, hogy a szerző nem tudta a társadalmi tőkét és a kapcsolati tőkét kellően elkülöníteni egymástól, az innovatív kereszt önmagában nem alkalmas a térség helyzetének leírására, a hagyományos tőkeelemek súlyának figyelembevétele elengedhetetlen. (Bodor – Grünhut 2014). Véleményünk szerint a modell további kritikája lehet, hogy csupán a termelési tényezőket, valamit a külső környezet egyes elemeit integrálta

és az olyan lényeges, befolyásoló tényezők, mint a népesség alakulása vagy a politikai és jogi környezet. Ezen felül a modell nem veszi figyelembe a vállalatok sikerességének egyik kulcsfontosságú adottságát, a stratégiát, valamint a piaci jellemzőket. A területi tőkével foglalkozó kutatók nem egységesek a különféle tőkeelem-megnevezéseknél, valamint az alkalmazott mutatóknál sem. Tóth B. I. (2013, 2015) összefoglalta a szerzők által felhasznált mutatókat, valamint a különféle tőke megnevezéseket. A tőkejavakra gyakran materiális és immateriális felosztásban hivatkoznak.

A leggyakrabban az alábbi hét területet felölelő tőke-variációk fordulnak elő:

- Gazdaság: gazdasági tőke, pénztőke, vállalkozói tőke
- Infrastruktúra: épített tőke, fizikai tőke, infrastrukturális tőke, környezeti tőke, természeti tőke
- Humán erőforrás - oktatás: humán tőke, termelő tőke, tudástőke
- Intézményrendszer: intézményi tőke,
- Társadalom: politikai tőke, társadalmi tőke, települési tőke
- Kapcsolathálózat: kapcsolati tőke, kognitív tőke
- Kultúra: kulturális tőke, szimbolikus tőke

A legújabb kutatások rendszerint összesűrítik, csoportosítják a területi tőke elemeket négy-öt dimenzióba a könnyebb értelmezhetőség végett. Camagni és Capello (2016): négy területet különböztetett meg, melyeket a gyakorlatban a területfejlesztési politikák kidolgozása során is alkalmazhatnak:

- *infrastrukturális tőke* és települési környezet
- *kognitív tőke*: tudás, képességek, oktatás, K+F, humán tőke
- *kulturális tőke*: identitás, kulturális örökség, természeti környezet
- *szociális és kapcsolati tőke*

Camagni és Capello (2016) kutatása a regionális GDP növekedésének eltéréseit magyarázza a mediterrán, tengerparti régiókban a fenti tőke-elemekkel. A kutatás kritikájaként megfogalmazható azonban, hogy a gazdasági tényezőket, vállalatok teljesítményét, iparági struktúrát, a foglalkoztatás szintjét teljes mértékben figyelmen kívül hagyja. Az infrastrukturális elemeknél olyan mutatókat használnak, mint a közutak vagy vasutak aránya, turisztikai látnivalók aránya, melyek inkább adottságok, mintsem tényleges kihasználtság. A választásokon való részvétel, a fiatalok aránya, szolgáltatási szférában és iparban foglalkoztatottak aránya, valamint a felsővezetők aránya a foglalkoztatottak közül, jelenik meg kognitív tőkeelemként. Véleményünk szerint ezek a mutatószámok már lényeges eltérést mutathatnak régióként és jól mutatják a térség fejlettségét.

Camagni és Capello (2016) kutatásával ellentétben Danielewicz és Turala (2016) tanulmánya a gazdasági tényezőket is figyelembe veszi, valamint teljes körűen összeszedi, melyek azok az indikátorok, amik hatással lehetnek egy régió területi tőkéjére. A lengyel szerzőpáros a területi tőkét, a regionális fejlődési folyamat okaként mutatja be és négy potenciálra bontja:

- *gazdasági potenciál*: gazdaság jellemzői, vállalkozókészség, innováció, a helyi piacok jellegzetességei, pénzügyi tőke
- *társadalmi potenciál*: demográfia, humán tőke, társadalmi tőke, környezettudatosság
- *területi és környezeti potenciál*: elérhetőség, városi térszerkezet, települési hierarchia, kulturális örökség, társadalmi és technikai infrastruktúra, természeti környezet minősége, táj- és természetvédelmi körzetek
- *intézményi potenciál*: intézményi kapacitás, helyi önkormányzat, a gazdasági szereplők együttműködési modellje, társadalmi részvétel.

Véleményünk szerint Danielewicz és Turala (2016) modellje jól integrálja a területi tőke elemeket a területi versenyképesség elemeihez, figyelembe vesz minden lényeges tényezőt, azonban csak potenciálként kezeli őket. Az, hogy a térség mennyire használja ki a potenciálokat, nem jelenik meg a modellben. Például a turizmus tényleges mértéke nem szerepel, csak a turisztikai attrakciók megléte. Véleményünk szerint ez a területi tőke koncepció sajátossága is egyben, egy időpontra vonatkozóan statikus, adottságokkal dolgozik, a tőkeelemek meglétét veszi figyelembe. A versenyképességi modellek utalnak inkább az adottságok kihasználására és annak szintjére.

A területi tőke mérésére kvalitatív (Rota 2010, Rechnitzer 2016) és kvantitatív módszerek is alkalmazhatók, ahogy a fejezet elején is említettük. A továbbiakban összegezzük ezeket a módszereket és részletesen kitérünk a disszertáció szempontjából lényeges kutatásokra. Az alkalmazott módszereket három főbb csoportra oszthatjuk:

- főkomponens elemzés a változók sűrítésére, valamint a területi egységek jellemzésére
- regresszió elemzés (Capello et. al. 2009, Bernini et. al. 2012, Perucca 2014)
- komplex ökonometria modell (Camagni – Capello 2013, Camagni – Affuso 2016)

A kvalitatív elemzések közül Rota (2010) tanulmányát több szerző is kiemeli (Tóth B.I. 2013, Jóna 2014) abból a szempontból, hogy kvalitatív elemzéssel vizsgálta a területi tőkét. Kutatásában a multinacionális cégek térségi beágyazódottságát mérte fel kérdőíves technikával az olaszországi Turin tartományban. Véleményünk szerint a kutatás jelentősége ezen felül abban rejlik, hogy rávilágít, nemcsak a KKV szektor a meghatározó a lokális gazdaságban, mint ahogy azt a regionális fejlődés, és a területi versenyképesség elméleteinek globális – lokális megközelítésében sokszor olvashatjuk. Jóna (2013) is egyetért Rota vizsgálati eredményeivel, miszerint a multinacionális cégek egyrészt tőkeerejüknek, piackutatási eredményeiknek köszönhetően könnyedén alkalmazkodnak a helyi piacokhoz (így a KKV-k a közelségből fakadó előnyüket elveszthetik). A multinacionális cégek továbbá a társadalmi kapcsolatok fenntartásában intenzíven jelen vannak, mind a helyi gazdaság, mind a kormányzat és az oktatás területén.

A kvantitatív elemzések közül a leggyakoribb a főkomponens elemzés a kutatásokban, valamint a regressziós modell felállítása, de a Camagni – Capello által kifejlesztett MASST modell segítségével is fel lehet térképezni egy régió területi tőkeelemeinek alakulását. A MASST (MAcroeconomic, SEctora, Social, Territorial) modell egy ökonometria modell, amely magában foglal endogén és exogén változókat is. Figyelembe veszi a nemzetgazdasági jellemzőket (például GDP növekedés, export, import, infláció stb.),

foglalkoztatási jellemzőket (pl.: munkanélküliség, végzettség), demográfiai jellemzőket és a területi tőke koncepció elemeit, mint az innováció, szektorális foglalkoztatottság, képességek, infrastruktúra. (Camagni – Capello 2013). A regionális növekedés mértékét az ökonometria modell a nemzetgazdasági növekedés és a regionális növekedéstől való eltérése összegeként értelmezi. (Jóna 2013). A disszertációnak nem témája a modell módszertani hátterének bemutatása, ezért ettől eltekintünk.

A mérésre leggyakrabban több változóból álló indikátorrendszert alakítanak ki, melyek az elemzések alapjául szolgálnak. A különféle tőkeelemekre számos tanulmány csupán néhány változót alkalmaz (Capello 2009, Brasili 2011). Ezen elemzések kritikájaként fogalmazható meg, hogy az adott tőkeelemek nem ragadhatók meg csupán néhány mutatószámmal, mint például a foglalkoztatottság, az innovációk száma stb., hanem számos tényezőt figyelembe kell venni mindehhez. Hazai kutatások (Tóth B. I. 2013, Jóna 2014, 2017, Tóth T. 2016) már komplex mutatószámrendszereket dolgoznak ki, melyekben a területi tőke egyes dimenziói legalább 8-10 indikátor információtartalmát sűrítik össze főkomponens elemzés segítségével. A változók kialakításánál több módszert különböztetünk meg:

- *faktor analízis*: a kutatók a változók egy hosszabb listájából (ez akár 30-40, de számos kutatásban akár 60-80 is lehet) csoportosítják az indexeket, aszerint, hogy melyek hasonlítanak leginkább egymáshoz. Ennek nyomán kerül kialakításra az az 5-8 dimenzió, amelyeket később az elemzéshez felhasználnak
- *a priori módszer*: a kutatók a szakirodalom és a gyakorlat nyomán listázzák az általuk alkalmasnak tartott változókat. Ezek nagy száma esetén csoportosítják őket 5-8 dimenzióra melyek egy-egy tényezőt jól leírnak, vagy fordítva, a tényezőkből kiindulva gyűjtenek össze olyan mutatókat, melyek a jelenséget leírhatják.

A kutatások közül kiemelhető, hogy pénzügyi mutatószámokat Tóth B. I. (2013) alkalmazott vizsgálata során, a települések társas vállalkozásainak pénzügyeinél, mint például:

- 1000 lakosra jutó vállalkozások száma; vállalkozássűrűség
- 1 vállalkozásra jutó eredmény, hozzáadott érték, élőmunka arányos jövedelmezőség, ROE, létszám, saját tőke, tőkefeszültség, tőkeellátottság

Jóna (2013, 2014, 2017) kutatásaiban az egyes területi tőkeelemekre akár 8-10 mutatószámot is alkalmaz, melyeket főkomponens elemzéssel sűrít. A választott indikátorok közül a gazdasági tőkében olyan elemek jelennek meg, mint például az ezer lakosra jutó vállalatok száma, export árbevétele, egy vállalatra jutó jegyzett tőke, saját tőke. A gazdasági dimenzió így valóban tükrözi a térség vállalatainak kibocsátását és jellemzőit. Az infrastruktúráis tőke azonban olyan adottságokat sorol fel, mint különféle utak, valamint közműhálózat hossza, amely napjainkban hasonló hierarchia szinten lévő térségek esetén egymással szemben nem lehet releváns, hiszen a legtöbb településen ezek jól kiépítettek. Szintén kritikával illethető az intézményi tőke indikátorrendszere, amely mozi férőhelyek, könyvtárak, színházak és más kulturális intézmények számát összesíti, mivel csak a kapacitásra utal, a kihasználtságot nem veszi figyelembe. A kihasználtság ugyan a kulturális tőke elemeikén megjelenik,

azonban az intézményi ellátottságnál célszerű lett volna figyelembe venni a különböző funkcionális elemeket pl.: egészségügyi intézmények száma is.

Véleményünk szerint nemcsak a hazai, de a nemzetközi területi tőke kutatások egyik korlátja lehet az adatok köre, valamint azok különféle területi szinteken való elérhetősége. A Camagni és Capello, valamint további olasz kutatók által alkalmazott mutatók elsősorban az EU NUTS2-es szintű régiókra vonatkoznak és forrásuk jellemzően az Eurostat. A hazai kutatások pedig legtöbbször a KSH területi adataira vagy a TEIR adatbázisára támaszkodnak, ahol szintén gyakori, hogy bizonyos adatok városi szinten nem, csak járások, megyék vagy régiók szintjén áll rendelkezésre (például K+F kutatóhelyek száma). A statisztikai adatgyűjtés és adatközlés tehát lényegesen leszűkíti a kutatók mozgásterét a kiválasztott mutatószámok tekintetében.

1.3.2 A területi tőke új kutatási irányai

A területi tőkét a legújabb tanulmányokban nemcsak területfejlesztés, regionális gazdaságtan témakörökben kutatják, hanem a turizmus (Bernini et al. 2016), városmarketing (Tokovic - Petrovic 2017), a mezőgazdaság és természetvédelmi körzetek (Van Berkel – Verburg 2011) vagy különféle infrastrukturális beruházások vizsgálatával (Mackovicová 2016) és vállalatok elemzésével (Florian 2016) is kapcsolatba hozták.

Az újabb irányú kutatások egy része még nem egészen kiforrott, több tanulmányban vitatható a vizsgált kérdés és a területi tőke egyértelmű összefüggése vagy az alkalmazott mérési módszer. Mackovicová (2016) felveti, hogy a kulturális örökség mellett az ipari kultúra is része lehet a területi tőkének, a szlovákiai kikötők példáján keresztül mutatja be elméletét (Mackovicová 2016, Mackovicová – Králová 2016). Azonban az összefüggés kissé erőltetettnek látszik, ugyanis a területi tőke rövid bemutatása, valamint a kikötő, mint lehetséges területi potenciál felvetése után konkrét elemzés nem történik, csak az egyes kikötők bemutatása (főleg infrastrukturális és turisztikai szempontból) és a területi tőkében való lehetséges szerepének ismertetése. A jó gondolatmenet sajnos nem párosult megfelelő empirikus elemzéssel. Florian (2016) vállalatok foglalkoztatottsági és pénzügyi adatai nyomán elemez egy romániai régiót, azonban a cikkben nem világos, hogyan kapcsolja a területi tőke elméletekhez (azok rövid ismertetése történik meg). Csak a vállalatok foglalkoztatottság és saját tőke szerinti besorolása történik meg, valamint a régió statisztikai adatokon nyugvó bemutatása, mélyebb összefüggések feltárására vagy modell alkotásra nem kerül sor.

Azonban vannak a területi tőke elméleti hátterét és egy új dimenziót vagy vizsgálati módszert jól ötvöző kutatások is (Perucca 2014, Rechnitzer 2016) Bernini et. al 2016, Tokovic – Petrovic 2017)

Az infrastruktúra, ipari területek (repterek, kikötők, közutak) is megjelennek (Tóth B.I. 2013, Perucca 2014), mint a környezeti vagy infrastrukturális tőke része és a komplex mutató megalkotása során például a reptér megléte, közút vagy vasút hossza minősége, egy főre jutó járdák hossza stb. is egy-egy változó lehet. Rechnitzer (2016) szerint egy város műszaki tudásbázisa, ipari- valamint munkakultúrája is meghatározó a fejlődésben, az átalakulást mozgató tényezők közé sorolja.

Bernini et. al. (2016) kutatása a területi tőkét a térség jól-létével, helyi sajátosságaival és a turisták elégedettségével hozta összefüggésbe. A regionális gazdasági növekedésben a turizmus szerepe kihagyhatatlan, valamint a társadalmi jól-lét és az életminőség a helyi versenyképesség egyik kulcstényezője. A régió jól-létét többek között a pozitív vándorlási különbözet mutatja, mint indikátor. Ezt az elemet a disszertáció empirikus elemzésénél is felhasználjuk.

Tokovic és Petrovic (2017) a területi tőke városok márkaértékével való összefüggéseit vizsgálta meg nyolc szerbiai középváros példáján keresztül. Egy város marketingstratégiájának alapjait látják a területi tőke elemeiben, különösen a társadalmi-és kulturális elemeket. Egy város imázsának újra-pozicionálása a tradicionális kulturális elemek új kontextusba helyezése, az esetleges korábbi negatív társítások (bűnözés, munkanélküliség stb.) megszüntetését jelenti, mialatt a történelmi-kulturális örökséget megőrzi, ami a turizmus szempontjából értékes. Azonban ez a folyamat nem gyors lefolyású. Empirikus vizsgálatukban a szerbiai városok sajátosságairól, kulturális értékeiről kérdőíves felmérés keretében készítettek elemzést, hogy megvizsgálják, az emberek milyen fogalmakat társítanak az egyes városokhoz.

1.3.3 A területi tőke és a versenyképesség

A versenyképességi kutatásoknak is a leggyakrabban a területi tőke dimenziókhoz hasonló csoportosítások képezik az alapját, de gyakori, hogy nem bontják fel ilyen részletességgel, leginkább gazdasági - társadalmi – környezeti indikátorokkal találkozhatunk kibővíve esetlegesen egy-egy plusz elemmel (például innovációs, intézményi vagy kapcsolati).

Camagni 2002-es munkájában a területi versenyképesség okának jelöli meg a fizikai környezeti tényezőkön (környezeti externáliák, elérhetőség, környezet minősége) túl a kapcsolati tőkét és a tanulási képességet. Kritizálja Krugman elméletét, miszerint nem létezik regionális verseny, csak vállalatok rivalizálnak egymással, azonban elismeri, hogy a térségben lévő cégek szerepe vitathatatlan, hiszen innovációs tevékenységükkel, a tőkevonzó képességükkel, a nemzetközi piacokon elért sikereikkel hatnak a régióra. De hangsúlyozza, hogy a térségi kontextus, a társadalmi folyamatok mind hatnak a vállalatok döntéshozó folyamataira. Kiemeli, továbbá a helyi kormányzat szerepét egy térség versenyképessége szempontjából. A területi versenyképességet tanulmányában az exportra termelés hatásának, a helyi vállalatok speciális erőforrásainak (mint például a kooperáció, kapcsolatok), az innovációs miliőnek, a szereplők közti interakcióknak, lokális szinergiáknak és a telephelyválasztás ösztönzésének, tőkevonzó képességnek tulajdonítja. (Camagni 2002) Tanulmányában csak közvetetten kapcsolja össze a területi versenyképességet az akkor még kialakulóban lévő területi tőke koncepció egyes elemeivel. Kitson (2004) egy további tanulmányában kiemeli, hogy a nehezen mérhető és definiálható területi versenyképességet nem kizárólag az olyan „hard” tényezőkkel, mint a termelékenység lehet megragadni, hanem figyelembe kell venni a térségi társadalmi, életminőségi, humán, kapcsolati és intézményi tőkét is. A regionális versenyképesség bázisának tehát a területi tőke elemeit (termelő tőke, humán tőke, szociális-intézményi tőke, kulturális tőke, infrastrukturális tőke, tudástőke) nevezi meg, anélkül, hogy kapcsolatba hozná a területi tőke koncepcióval.

Giffinger és Hamedinger (2009) a területi tőkét célzottan a nagyvárosok versenyképességével kapcsolják össze tanulmányukban. Kutatási kérdésként megfogalmazták, miért lehet a területi tőke a metropolisz térségek versenyképességének és területi kohéziójának kulcseleme. A városi versenyképességet nem csupán a gazdasági indikátorokkal azonosítják, hanem kiterjesztik az életminőség és a társadalmi-kulturális tényezők összességére. Rávilágítanak, hogy az immateriális javak létrehozása adhatja a legfontosabb versenyelőnyt, mivel abszolút és relatív előnyöket érhetnek el vele a gazdasági szereplők. Az olyan területi tőke elemek, mint például a szereplők közti kooperáció adják a városok vonzerejét.

A regionális versenyképesség az immateriális javak és azok fejlődésétől függ Camagni et. al. (2009) szerint, valamint a tudásnak, tudásáramlásnak van kritikus szerepe egy ország vagy régió komparatív előnyeiben és versenyképességében.

A terület tőke és a versenyképesség kapcsolatát célzottan kevés tanulmány vizsgálja. Lengyel (2012) a területi tőke koncepció kialakulásának bázisaként említi a regionális fejlődés elméleteit és a versenyképességet. Szerinte a területi tőke lehet az endogén fejlődés egy lehetséges háttere, ám tanulmányában a három koncepció lényegét ismerteti, tényleges összehasonlítás nem történik meg. Tóth T. (2016) doktori értekezését a területi tőke, a versenyképesség és a járműipar témakörében írta, melyben Camagni területi tőke koncepcióját Porter rombusz modelljéhez hasonlítja és a porteri általános előnyöket a területi tőke hagyományos, a négyzet sarkában található tényezőknek véli, míg a porteri speciális tényezőket az innovációs kereszt elemeinek. Ezen felül azonban nem történik meg a két terület összehasonlítása és kapcsolatának értékelése. Felvázolt járműipari versenyképességi modelljében az egyes elemek tőkeelemekként jelennek meg, melyekkel a versenyképesség egyes dimenzióit magyarázza. Összefoglaltuk a területi tőke és a területi versenyképesség főbb hasonlóságait és különbségeit. (11. táblázat)

11. táblázat: A területi versenyképesség és a területi tőke hasonlóságai és különbségei

	Területi tőke	Területi versenyképesség
Területi szint	Ország, régió, város	Ország, régió, város
Vizsgálati módszerek	MASST modell, faktorelemzés, klaszterelemzés, regressziós modell, növekedési modellek, kvalitatív kutatás: esettanulmányok, kérdőív	faktorelemzés, klaszterelemzés, regressziós modell, kvalitatív kutatás: esettanulmányok, kérdőív
Mutatók	Komplex mutatók	Komplex mutatók
<i>Gazdasági dimenzió</i>	kevésbé hangsúlyos	gyakori
<i>Környezeti dimenzió</i>	gyakori	gyakori
<i>Kulturális dimenzió</i>	gyakori	gyakori
<i>Infrastrukturális dimenzió</i>	gyakori	gyakori
<i>Kapcsolatok, kooperáció</i>	gyakori	kevésbé hangsúlyos
<i>Innováció, K+F</i>	gyakori	gyakori
<i>Társadalom, demográfia</i>	kevésbé hangsúlyos	gyakori
Irányultság	térség adottságai, potenciál	potenciálok kihasználása

A koncepció kialakulása	2000-es évek eleje, de a 1990-es évektől népszerű, modell elemei korábban de a verseny, országok külön léteztek versenyre már 60-as évektől jelen van
--------------------------------	---

Forrás: Saját szerkesztés

Véleményünk szerint a területi tőke és a versenyképesség kapcsolata több szempontból is megragadható:

- Egyrészt a területi tőke *elméletek kiindulási alapja* a regionális növekedés és a területi versenyképesség. Hasonló elméleti alapokon nyugszik, adott terület sajátosságaiból indul ki, bázisa a lokális – globális paradoxonban a helyi cégek gazdasági erejében, az alulról szervezethez nyugszik és a térségi kapcsolatokat is figyelembe veszi
- Mérési technikáit tekintve *komplex mutatókat* dolgoznak ki, melyek különféle dimenzióba rendezik a változókat, a mutatókat faktorelemzés segítségével csoportosítják, és ezek alapján értékelik a régiókat.
- Általában *hasonló* területekre osztják fel a tőke-elemeket, illetve a versenyképességi dimenziókat: gazdasági, társadalmi, környezeti, infrastrukturális, intézményi, kapcsolati, innovációs, humán erőforrás, kulturális stb.
- A területi tőke potenciálokat, a régió adottságait egy modellbe rendezve mutatja be, míg a versenyképesség a versenyben való helytállást, egy rangsort is magában foglal

Sok esetben nehéz elkülöníteni a versenyképességet a területi tőkéktől. A különbségek a fogalom-használton túl leginkább az előbb ismertetett „területi tőke – potenciálok modellbe foglalva”, „versenyképesség – dimenziókban elért rangsor” koncepciókkal ragadhatók meg. Továbbá a területi tőkére jellemző, hogy nagy hangsúlyt fektet az immateriális javakra, ezek belül a kapcsolati tőkére, az együttműködési hálózatokra, az innovációra, társadalmi és kulturális tőkére, míg a versenyképességben gyakran önálló gazdasági dimenzió elemei kevésbé jelennek meg, sokszor csak a GDP növekedési üteme keretében. (Camagni, Perucca). Hazai kutatások, melyek területi tőke elemenként akár 8-10 változót is sürtenek (Tóth B.I. 2013, Tóth T. 2016, Jóna 2017), véleményünk szerint a mutatószám-rendszerükben vegyesen alkalmaznak olyan változókat, amelyek állapotot jeleznek, potenciált mutatnak (területi tőke) és a potenciál kihasználására utalnak (versenyképesség). Nem húzható meg tehát egy éles vonal a két terület között. A dolgozatban a területi tőke koncepcióra, egy az immateriális javakra nagy hangsúlyt fektető, a térségi adottságokat értékelő modellként tekintünk, amiben az egyes tőkeelemek a területi versenyképességi tényezők okai, potenciáljai, azaz magyarázó erőként funkcionálnak. A területi versenyképesség pedig a régió (vagy város) területi tőkeelemek kihasználásának mértékét jelenti. Mind a területi tőke, mind a versenyképesség vizsgálatakor nagy szerepe van az egyes régiók egymással való összehasonlításának.

A területi tőke és a területi versenyképesség mérési változóinak átfedését szemlélteti a 12. táblázat néhány, a dolgozatban is bemutatott kutatás alapján. A versenyképesség mérésére sem alkalmaznak teljes körű, minden tényezőt figyelembe vevő indikátor – készletet, a

vállalatok pénzügyi helyzetét vizsgáló kutatások általánosságban kevésbé gyakoriak, egy-egy indikátort alkalmaznak csak belőlük. Az újabb, jellemzően közép-európai kutatók területi tőke vizsgálatait tartalmazzák olyan komplex, szinte minden tényezőt alaposan figyelembe-vevő indikátorkészletet, amely alkalmas adott régió vagy város versenyképesség potenciáljainak / területi tőke elemeinek feltárására.

12. táblázat: Néhány területi versenyképességi és területi tőke kutatás alkalmazott mutató-típusai

Verse- ny- képes ség szintj e	Szerző	Kifejlesztett modell neve	Társadalmi Tudás		Környezet	Gazdaság	
			Demográfia	Ökológia		Általános, leíró	Pénzügyi helyzet
Országos	WEF	Global Competitiveness Index	K x x	x x x	x	x x	x
	EU	Innovation Union Scoreboard	K x x	x x	x x	x x	x
Regionális	Bajmócy - Szakálné Kanó (2009)	Kistérségi Innovációs Index	K	x	x x	x	x
	Lengyel 2010	Piramis-modell	E x x x	x x	x x x x	x	x x
	Horváth 2001	regionális vk. Input tényezői	E	x x	x		x
	Kresl 1995		E	x	x x x	x	
Városi	Jensen - Butler 1997		E	x x	x	x	
	Kresl - Singh 1999		K x			x	x x
	Lever 1999		K	x	x x	x x	
	Shen 2004		K		x x	x	
	Yu et. Al. 2005		K	x x	x	x x x	x
	Hu et. Al. 2013		K	x	x x	x x x x x x	x
	Grosz-Rechnitzer 2005	innovációs potenciál	K	x x	x x	x	x
	Szirmai 2009	versenyképes ség	K	x x	x	x x x x x	x

2. A vállalati versenyképesség városi aspektusai

Jelen fejezetben elsőként a vállalatokkal foglalkozunk, majd összekapcsoljuk a térbeli szempontokat a vállalatok versenyképességével. Ismertetjük azokat a kutatásokat, melyek a városok szempontjából relevánsak lehetnek és vállalati indikátorokat is tartalmaznak, valamint azokat a tanulmányokat, melyek vállalatokat vizsgálnak, de figyelembe vesznek területi szempontokat is. Mivel a két terület „metszete” még kevésbé vizsgált a hazai szakirodalomban, elsősorban nemzetközi kutatásokra támaszkodhattunk.

2.1 Vállalati versenyképesség

Jelen fejezetben bemutatjuk a vállalatok versenyképességének fogalmát, értelmezését és vizsgálati módszereit. A területi versenyképesség mellett a szakirodalom külön foglalkozik vállalatok versenyképességével is. A fejezet második részében sorra vesszük azokat a pénzügyi-számviteli mutatószámokat, melyek a cégek gazdasági elemzésére szolgálnak. Bemutatunk hazai és külföldi kutatásokat, amik vállalatok jövedelmezőségét mérték fel:

- *menedzsment szempontú megközelítés*: komplex, és számos tényezőt vizsgál, gyakoriak a kérdőíves megkérdezések és kvantitatív adatok, a cég stratégiájára fókuszálnak (Porter 1990, Chikán – Czákó 2005, Chikán 2006, Némethné Gál 2009, Szerb et. al. 2014, Rao et al 2009)
- *pénzügyi szempontú megközelítés*: a vállalati pénzügyek területe, olyan pénzügyi adatokból indulnak ki, mint az árbevétel, eredmény, mérleg-és eredménykimutatás adatok, piaci érték. A jövedelmezőség és termelékenység vizsgálata van a középpontban, illetve a részvénytársaságok esetén azok piaci értékelése (Ballantine et. al. 1988, Chowdhury – Chowdhury 2010, Grabowska 2014, Jasiniak és Pastusiak 2014, Katits – Szalka 2014)
- *export – import megközelítés*: a jövedelmezőséget és termelékenységet gyakran a külkereskedelmi tevékenységgel közelítik meg, hiszen bizonyított, hogy a külföldi piacra lépő vállalatok tevékenysége nagyobb valószínűséggel jövedelmezőbb, mint a csak hazai piacokon tevékenykedőké. A globalizáció vállalatok termelékenységére az alábbi tényezőkön keresztül fejt ki hatását, amely növeli a versenyképességet: külföldi működőtőke befektetések, az export tevékenység erősödése, határon átnyúló multinacionális vállalati hálózatok (Tucci 2005, Hayakawa, K. – Machikita, T. – Kimura 2012)
- *iparági / országos szintű elemzés*: egy kiválasztott iparág sajátosságait tárják fel jövedelmezőségi és versenyképességi szempontokból valamely országra vonatkoztatva. (Banker, R. D. – Chang, H. – Majumdar, S. K. 1993, Tucci 2005, Talaja 2012, Czapiewski 2013, Katits – Szalka 2014)

Egy másik lehetséges csoportosítás a vállalati versenyképességi vizsgálatokban a vállalatok méretkategória szerinti megkülönböztetése: multinacionális, globális vállalatok, nagyvállalatok, KKV szektor. (Némethné Gál. 2009, Szerb et. al, 2014)

Taylor és Asheim (2001) a vállalat gazdaságföldrajz területén fellelhető értelmezéseit, koncepcióit gyűjtötték össze és sorolták alapvetően racionalista, illetve társadalmi-gazdasági megközelítés kategóriákba. Kutatásuk nyomán többféle megközelítés létezik a vállalatok értelmezése kapcsán (13. táblázat).

13. táblázat: A vállalatok értelmezése a gazdaságföldrajzban.

	Megközelítés	Értelmezés	Említett főbb szerzők
Racionalista	<i>Neoklasszikus</i>	A vállalat egy adott, létező, autonóm jelenség racionális döntésekkel az erőforrások elosztása tekintetében. Fő jellemzője a termelő funkció. Profitmaximalizálásra törekszenek.	Krugman 1995, Archibald 1971
	<i>Tranzakciós költségek elmélete</i>	A vállalatok szerződéssel létrejövő gazdasági egységek, működési folyamataikat pedig meghatározzák a költségek és az árak. A költségminimalizálás a fő céljuk. Még mindig csak termelő egységek, költségekkel kiegészítve. Statikus megközelítés	Williamson 1975, Hodgson 1988, Powell 1990, Dicken – Thrift 1992,
	<i>Viselkedési</i>	Az információ, a tudásáramlás és a vállalati kapcsolatok formálják a gazdasági kapcsolatokat és ad háttérrel a döntésekhez. Az első olyan megközelítés, ahol a lokális körülmények is hatással vannak a vállalatok alakulására.	Pred 1967, Smith 1971, Taylor 1984
	<i>Intézményi</i>	A vállalat egy „élő” szervezet, saját belső szabályokkal, normákkal, szervezeti felépítéssel. Képességek és technológiák gyűjtőhelye.	Veblen (1899, Higgins – Savoie 1995, Hodgson 1988,
Társadalmi-gazdasági	<i>Kapcsolati, hálózati</i>	A vállalatok a helyi gazdaságba ágyazódnak, gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális kapcsolathálózattal rendelkeznek. Meghatározzák a vevői – szállítói kapcsolatok. A térbeliségnek nagy szerep jut, az iparági körzet, az innovációs miliő és tudásrégió által.	Grabher 1993, Powell 1990, Dicken – Thrift 1992, Zukin – Dimaggio 1990, Scott 1988, Florida 1995, Porter 1990
	<i>Tanuló szervezeti</i>	A kooperáció és kollektív tudás szerepe a klaszterek kialakulásában, a regionális tudásáramlás szerepe a vállalatok működésében	Florida 1995, Asheim 1997, Hudson 1999, Storper 1997

Megközelítés	Értelmezés	Említett főbb szerzők
	jelentős. A magasan képzett munkaerő és az innováció a versenyképesség egyik fő tényezője	
<i>Erőforrás-bázis (vállalati kompetenciák)</i>	A vállalatok versenyképessége nemcsak külső regionális vagy iparági hatásoknak köszönhető, hanem belső indikátoroknak. A munka, tőke és erőforrások megfelelő elosztása, a vállalat versenyképességi tényezőinek kihasználása a lényeg.	Foss 1997, Amin 2000
<i>Következtető</i>	A vállalat egy szervezeti egység, amely a társadalmi kapcsolataival adott régióba beágyazódik. A tudás-átadás, tacit tudás, gyorsan változó környezethez való alkalmazkodás a versenyképességi kulcstényező	Thrift 1996, Schoenberger 1994, O'Neill – Gibson- Graham 1999, Yeung 2000
<i>Ideiglenes koalíció</i>	A vállalat (ügynökség) emberek csoportja, amely nemcsak a jövedelmezőségre, teljesítményre törekszik, hanem állandó, fenntartható sikerre. A „teamek” szerepe a sikeres kis- és középvállalkozások működtetésében elengedhetetlen. A vállalati együttműködések keretében valósul meg a koncepció.	Taylor 1999, Rosa – Scott 1988, Storey 1994

Forrás: Saját szerkesztés Taylor – Asheim (2001) cikke alapján

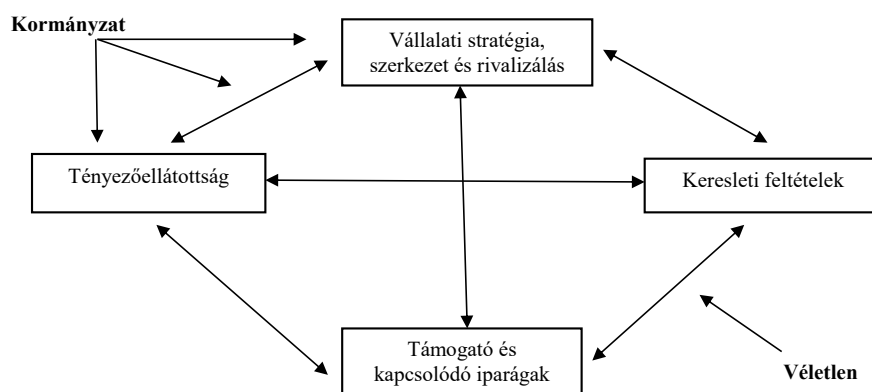
2.1.1 Vállalatok versenyképességének vizsgálata

Elsőként a menedzsment szempontú megközelítést vesszük sorra hazai (Porter 1990, Chikán – Czakó 2005, Chikán 2006, Némethné Gál 2009, Szerb et. al. 2014) és ismertetjük a legfontosabb tényezőket, melyek szerepet játszanak egy vállalat versenyképességében. (Poreisz 2016)

A Porter-féle gyémántmodell (7. ábra) a gazdasági versenyképesség klasszikus modelljének tekinthető és a vállalatok versenyképességének vizsgálatához gyakran alkalmazzák. A komparatív előnyök a nemzetgazdaság lehetőségeit tekintve passzív, alig befolyásolható tényezőként jelennek meg, hiszen a termőföld, elhelyezkedés, természeti erőforrások, munkaerő és népességszám adott tényezőknek minősülnek. A kompetitív tényezők ezzel szemben kormányzati beavatkozással befolyásolhatók. A gyémántmodell tényezői szorosan összefüggenek egymással, a vállalati stratégia, struktúra és rivalizálás, a keresleti feltételek, a kapcsolódó és támogató iparágak illetve a tényezőellátottság alkotják a gyémánt-modellt.

A tényezőellátottság a tudásbázisra, infrastruktúrára, pénzügyi-, humán- és természeti erőforrásokra épül. A vállalati stratégia pedig magát a stratégiát, célrendszereket és új vállalatok megjelenését foglalja magába. A támogató és kapcsolódó iparágak mellett a klasztereknek is lényeges szerepük van. A keresleti feltételek pedig a hazai szükségleteket, vásárlókat, kereslet nemzetközivé tételét foglalja magába. (Porter 1990)

7. ábra: A Porter-féle gyémánt modell

Forrás: Porter 1990

Porter szerint a gazdasági fejlődés eltérő időszakaiban más-más tényezők játszanak szerepet, melyek a termelési tényezők, beruházások, az innováció és a felhalmozott gazdaság, vagyon. (Porter 1990) A vállalatok versenyképességének erőforrásokon alapuló értelmezése pedig Barney (1991) nevéhez fűződik.

A globális gazdaságban Horváth (2001) szerint paradox módon sokszor a vállalati versenyelőnyök lokális tényezőkön alapulnak, melyek földrajzi koncentrációból származnak. Az állítást Porter (2002) vizsgálataira alapozza, aki a globális nagyvállalatok versenyelőnyét, annak tényezőit mérte fel. A vállalati szintű versenyképességi vizsgálatok háttérbe szorúlnak a területi, országos szintű vizsgálatoktól, annak ellenére, hogy Krugman és Porter, a téma két meghatározó kutatója egyetért a versenyképesség gazdálkodó egységekben és nem területi egységekben való megnyilvánulásában. Emellett a kutatások a nagyvállalatokat helyezik előtérbe illetve az intézményi tényezők elemzésére fordítanak kiemelt figyelmet. (Szerb et. al. 2014)

Chikán (2006, 43.o) kiemeli a változáshoz való alkalmazkodás szükségességét, mint a versenyképesség feltételét: „A vállalati versenyképesség a vállalatok azon képessége, hogy a társadalmi felelősség normáinak betartása mellett tartósan tud olyan termékeket és szolgáltatásokat kínálni a fogyasztóknak, amelyeket azok a versenytárs termékeinél (szolgáltatásainál) inkább hajlandóak a vállalat számára nyereséget biztosító feltételek mellett megfizetni.” Varga (2014) a gazdasági szereplők (vállalatok) versenyképességét az adottságaik felhasználásával megvalósuló értépteremtésben látja, amely adottságok meghatározzák a versenyelőnyt és a magasabb szintű igény-kielégítést. Véleménye Chikán (2006) álláspontján alapul, miszerint az alkalmazkodás a kulcsfontosságú tényezője a jobb versenyképességnek és a jobb eredményeknek. Chikán (2006) kidolgozta a vállalati

versenyképesség indexét, amelyben a versenyképességet a működőképesség és változóképesség piac által elismert hányadaként definiál (Chikán 200, 44.o.):

$C = (M + V)T$, ahol:

C – versenyképesség, M – működőképesség, V – változóképesség, T – teljesítmény. Az index bővebb tartalmát a 14. táblázat mutatócsoportjai foglalják össze.

14. táblázat: A Chikán-féle vállalati versenyképességi index

	Mutatócsoportok	Indikátorok
Működő-képesség	<i>Költség/ár</i>	költséghatékonyság termelékenységi versenyképes árak
	<i>Minőség</i>	termékminőség gyártási színvonal alapanyag színvonala
	<i>Idő</i>	szállítási határidő szállítás pontossága
	<i>Rugalmasság</i>	rugalmas reagálás fogyasztói igényekre termelési rendszer rugalmassága logisztikai rendszer rugalmassága
	<i>Szolgáltatás</i>	termékválaszték fogyasztói kiszolgálás színvonala elosztási csatornák szervezettsége etikus magatartás
Változás-képesség	<i>Piaci kapcsolatok</i>	minél közvetlenebb kapcsolat a fogyasztóval piaci változások előre jelzésének képessége innovatív eladás-ösztönzési módszerek alkalmazása
	<i>Emberi felkészültség</i>	alkalmazottak képessége színvonalas, jól felkészült vezetők döntési/működési módszerek
	<i>Szervezeti válasz-képesség</i>	korszerűsége technológiai színvonal K+F ráfordítások szintje
Teljesítmény	<i>Tulajdonosi értékteremtés</i>	iparági átlaghoz viszonyított árbevétel arányos nyereség
	<i>Fogyasztói értékteremtés</i>	iparági átlaghoz viszonyított piaci részesedés

Forrás: Saját szerkesztés Chikán (2006, 46-47.o.) alapján

15. táblázat: A kis-és közép vállalatok versenyképességének komplex modellje

<i>Feltételek, hatótényezők (ex ante)</i>				<i>Eredmények (ex post)</i>
Külső			Belső	
Környezet	Szereplők	Verseny		
<i>Input</i>	<i>Kapcsolódók</i>	<i>Stratégia és</i>	<i>Működő-</i>	foglalkoztatá
<i>feltételek</i>	<i>és támogatók</i>	<i>versengés</i>	<i>képesség</i>	s alakulása
-	-	-	-	K+F
természeti	szállítók	inputokért	termelékenység	kiadások
adottságok	minősége és	folyó verseny	költséghatékony	alakulása
humán	alkupozíciója	erőssége a	ág, árak	tőkebevonás
erőforrás	támogatók	verseny-	termékminőség,	mértékének
tőkeforrások	jelenléte	társakkal	gyártás	alakulása
infrastrukturá	klaszteresedés	új belépők	színvonala	
lis adottságok	jellemzői	fenyegetése	szállítás,	
<i>Keresleti</i>	<i>Keresleti</i>	<i>Stratégia és</i>	szolgáltatások,	<i>Piaci</i>
<i>feltételek</i>	<i>feltételek</i>	<i>versengés</i>	rugalmasság	<i>teljesítmény</i>
-	-	-	-	-
kereslet	vevők	vevőkért folyó	<i>Változás-</i>	<i>Jövedel-</i>
mennyisége	alkupozíciója	verseny	<i>képessége</i>	<i>mezőség</i>
és ki-	klaszteresedés	erőssége:	-	-
finomultsága	jellemzői	versenytársak	piaci	belföldi piaci
fogyasztók		kal	kapcsolatok,	részesedés és
igényei		új belépők	képzettség,	árbevétel
fogyasztó-		fenyegetés	menedzsment	exportpiaci
védelmi és		helyettesítő	felkészültsége	részesedés és
egyéb		termékek	döntési,	árbevétel
előírások		fenyegetése	működési	
			módszerek	
			K+F és	
			innováció	

Forrás: Némethné Gál A. (2009, 85.o)

Némethné Gál (2009) vizsgálatában a versenyképességi faktorokat vizsgálta meg statisztikai, illetve saját kérdőíves felmérésből származó adatokkal. (16. táblázat) Dőlt betűvel jelöltük a statisztikai, vállalati pénzügyi információkon alapuló indikátorokat.

16. táblázat: Kis-és közép vállalatok versenyképességi faktora

Versenyképességi faktorok	Indikátorok
	<i>Saját tőke aránya</i>
Finanszírozás	Tőkés partnerrel rendelkezők aránya
	<i>Hitellel rendelkezők aránya (Ebből rövid és hosszú lejáratú hitellel rendelkezők aránya)</i>

Versenyképességi faktorok	Indikátorok
	Pályázatot benyújtók aránya (Ebből sikeres pályázatot benyújtók aránya) <i>Devizahitelek aránya</i> Egyéb külső források jelentősége
Hálózatosodás	Beszállítói státusszal rendelkezők aránya A beszállítási lehetőség megszerzésének/növelésének hatását pozitívan értékelők aránya
Export	<i>Exportőrök aránya</i> <i>Exportból származó árbevétel aránya (Teljes vállalati illetve exportőrök körében)</i>
Versenyhelyzet és piaci kilátások	Helyi, országos illetve exportpiacon erős versenyt érzékelők aránya Növekvő piaci lehetőségekre számítók aránya a helyi, országos és exportpiacon Versenytársaik legfőbb versenyelőnyeként nagyobb tőkeerőt megjelölők aránya
Termelékenység	<i>Egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték</i>
Innovációs és K+F aktivitás	<i>Innovatív vállalatok aránya</i> <i>K+F tevékenységet végző vállalatok aránya</i>
Foglalkoztatási szerep	<i>Foglalkoztatási arány az összes foglalkoztatott esetén</i> <i>Foglalkoztatási arány az alkalmazottak esetén</i>

Forrás: Némethné Gál, 2009, 173. és 208.o. alapján saját szerkesztés

A kisvállalkozások versenyképességi indexét Szerb és szerzőtársai (2014) alkották meg. Az index kialakításának alapjául a versenyképesség 10 pillére szolgált. Ezen pillérekhez rendeltek több változócsoporthoz. Az első csoport változói a kompetencia állapotát kifejező ismérvek voltak: értékesség, költséges helyettesítés, szervezeti illeszkedés. A mutatók másik csoportja főként innovációs indikátor volt, amelyeket nem minden pillérbe, csak a relevánsakba építettek be. A változók harmadik csoportja pénzügyi mutatókból állt össze, ahol szintén előfordult, hogy nem épült be az adott pillérbe. A változók utolsó csoportját a különleges változók adták, melyek egyedileg kerültek kialakításra. (17. táblázat)

17. táblázat: A kisvállalati versenyképességi index pillérei és mutatói

Pillérek	Változók			
	Állapotot jelző ismérvek	Változást mutató indikátorok	Pénzügyi faktorok	Különleges változók

<i>Humán tőke</i>		továbbképzés	vevő-szállító alkupozíció	
<i>Finanszírozás</i>			készletgazdálkodás	
<i>Együttműködés</i>			tőkeáttétel	
<i>Termék</i>		termék-innováció	beruházások	
<i>Adminisztratív rutin</i>			működés	
<i>Versenyszáraz a</i>	értékesség költséges		menedzsment	Növekedésbeli diverzifikáció Csőd
<i>Technológia</i>	helyettesít- hetőség	technológiai innováció	innovativitás, technológiai	bekövetkezésén ek
<i>Marketing</i>	szervezeti illeszkedés	marketing innováció	fejlettség marketing	valószínűsége Online jelenlét változói
<i>Nemzetköziesed és Online jelenlét és infokommunikác iós eszközök</i>			eladósodottság	
Teljesítményt mérő mutatók				
<i>Eredmény</i>		<i>Árbevétel növekedés</i>		<i>Csődindex</i>
<i>Forrás: Saját szerkesztés Szerb et. al. (2014, 11-14.o) alapján</i>				

A hazai menedzsment megközelítésű vizsgálatok esetén kijelenthetjük, hogy a vállalkozások külső és belső környezetéből határoznak meg olyan mutatókat, melyek meghatározzák a cégek versenyképességét. A kutatások sajátosságai, hogy területi dimenziókat közvetetten használnak fel, például külső környezet, a vállalati kapcsolatrendszerek, piaci kapcsolatok vagy a cégek nemzetközi teljesítménye (18. táblázat).

18. táblázat: A hazai menedzsment megközelítésű versenyképességi vizsgálatok

Szerző	Modell / Kutatás	Területi dimenziók	Mutatószámok
Némethné Gál A. (2009)	Kis-és középvállalatok versenyképességének komplex modellje	Környezeti input és output feltételek Keresleti feltételek	Természeti adottságok, infrastruktúra, tőkeforrások, klaszteresedés
Chikán (2006)	Vállalati versenyképességi index	Idő, rugalmasság, szolgáltatások, piaci kapcsolatok, teljesítmény	Szállítási idő, logisztikai rendszerek, elosztási csatorna, iparághoz viszonyított átlag

Szerb 2014	et.al. Kisvállalati versenyképesség indexe	Beruházások, nemzetköziesedés
---------------	--	----------------------------------

Forrás: saját szerkesztés

A disszertációban vállalati versenyképesség alatt a cégek mindazon külső és belső tényezőit értjük, melyek meghatározzák működését és sikerességét. Fő elemei a belső környezetből a vállalati stratégia, kultúra, erőforrások, termékek, pénzügyi helyzet stb., a külső környezetből pedig az iparág, régió és piaci szereplők, intézmények.

2.1.2 A vállalatok jövedelmezősége

Jelen fejezet röviden sorra veszi azokat a mutatószámokat, melyek a jövedelmezőség vizsgálatára, vagyoni szerkezet felmérésére, hatékonyság vizsgálatára és pénzügyi helyzet bemutatására szolgálnak. A mutatókat a hazai és a nemzetközi szakirodalomban főként a vállalati pénzügyek (Rappaport 2002, Brealey – Myers 2005), számvitel (Sztanó et. al. 2012, Pucsek 2013) és kontrolling (Chapman 2005, Sinkovits 2007, Maczó 2007, Körmendi – Tóth 2011, Pucsek 2013, Béhm et. al. 2016) területeken alkalmazzák és közismertnek számítanak.

Pénzügyi – számviteli mutatószámok

A vállalatok tevékenységének nélkülözhetetlen feltétele az elemzés, ami a tevékenységek megítéléséhez, értékeléséhez szükséges. Biztosítja az információt és segítséget nyújt az összefüggések, gazdasági jelenségek megismerésében, feltárásában, ami a sikeres vállalkozás alapfeltétele. A tulajdonosok, befektetők és más stakeholderek számára információkat ad, döntéseket segít elő. Az elemzés célja, hogy bemutassa és számokban kifejezze a vállalatra ható tényezőket, feladata pedig a hatékonyabb gazdálkodás megvalósítása és a döntések elősegítése. Az elemzés tárgya vonatkozhat komplex rendszerekre és alrendszerekre egyaránt. Az értékeléshez a vállalkozások éves beszámolóit is alapul szolgálhatnak, a vagyoni és pénzügyi helyzet alakulását, a jövedelmezőséget és a hatékonyságot értékelhetik a közölt adatokból. A mutatószámokat hasonlítani kell például az előző évi adatokhoz, versenytársakhoz vagy átlagteljesítményhez, mert önmagukban kevésbé értelmezhetők. (Maczó 2007, Szabó 2016, Bíró et. al. 2012, Sztanó et. al. 2012, Béhm et. al. 2016). A mutatók az alábbi csoportosítás alapján különíthetők el egymástól⁴:

- vagyoni helyzet elemzése: mérleg vertikális és horizontális mutatószámai
- pénzügyi helyzet elemzése: likviditási mutatók, eladósodottság mutatói
- jövedelmezőségi mutatók: ROS, ROA, ROE
- hatékonysági mutatók

A *vagyoni helyzet* elemzése a mérleg adataiból indul ki, amely a vállalkozás vagyonát mutatja egy időpillanatban, kettős vetületben a vagyon összetételét és annak eredetét.

⁴ Az egyes mutatók kiszámításának módját és értelmezését az 1. melléklet tartalmazza.

Következtethetünk belőle az eszközök összetételére, a saját források arányára, a vállalkozás kötelezettségeire is. Amikor a vagyoni helyzet elemzésére kerül sor, az egyes eszközök és források struktúráját vizsgáljuk, annak arányait és változásait vesszük sorra. A mérleget vertikális (csak eszköz vagy forrásoldal elemzése) illetve horizontális struktúramutatók segítségével elemezhetjük. (Sebes 2013)

- A vállalkozás *pénzügyi helyzetének* elemzésére statikus és dinamikus mutatókat is alkalmazhat. A statikus mutatók pillanatnyi likviditási helyzetet tükröznek. A legáltalánosabb likviditási ráta a forgóeszközök és a rövid lejáratú kötelezettségek év végi állományának hányadosaként képzett horizontális mutató. Hosszú távú pénzügyi stabilitás vizsgálatára alkalmas a D/E (Debt to Equity) mutató, amely az idegen tőke és a saját tőke aránya. Az eladósodottság mérőszámaként használják a hosszú távú eladósodottság nevű mutatót, amely a hosszú lejáratú kötelezettségeket viszonyítja a hosszú lejáratú kötelezettségek és a saját tőke összegéhez. A nettó eladósodottság megmutatja, hogy a követelésekkel csökkentett kötelezettség állomány hány százalékát teszi ki a saját tőkének. E mutató feltételezi, hogy a kinnlevőségek pénzügyileg előbb realizálódnak, mint a kötelezettségek. (Béhm et. al. 2016) A *hatékonyság* fogalma alatt ebben az esetben az erőforrások felhasználásának gazdaságosságát értjük. Azt mérjük, hogy hogyan tudja a vállalkozás erőforrásait hasznosítani, adott input segítségével mennyi és milyen output állítható elő. Különböző mutatók képezhetők: a számlálóban a hozamok jelennek meg (például hozzáadott érték, bruttó/nettó/anyagmentes termelési érték), a nevezőben pedig a különböző vetítési alapok (például nettó eszközérték, bér, létszám, készletek). A gazdálkodás eredményességét mutatja, hogy hogyan alakult a vállalkozás „újérték termelő” képessége. Ezt a termelési érték mutatók fejezik ki legjobban. A legfontosabb termelési mutatók a bruttó termelési érték, a bruttó hozzáadott érték, valamint a nettó termelési érték. A bruttó termelési érték a vállalkozás tárgydíszaki termelőtevékenységének hozamértékét jelenti. Az anyagmentes termelési érték a bruttó termelési érték anyagjellegű ráfordításokkal csökkentett értéke. A nettó termelési érték az anyagmentes termelési érték értékcsökkenési leírással csökkentett értéke. Eszközhatékonysági mutatót számolhatunk a teljes eszközállományra, a tárgyi eszközök és a készletek állományára is, de számíthatunk élőmunka-hatékonysági mutatókat is.
- A *jövedelmezőségi mutatók* azt fejezik ki, hogy a vállalkozás által realizált hozamokból a ráfordítások levonása után hány százalék marad meg eredményként. Ily módon a jövedelmezőségi mutatókra egyfajta haszonkulcsként is tekinthetünk. Az árbevétel-arányos eredmény (ROS) azt mutatja meg, az árbevétel hány százaléka realizálódik nyereségként. Az eszközarányos megtérülési mutató (ROA) a cég eszközállományának hozamrátáját mutatja meg. A sajáttőke-arányos megtérülési mutató (ROE) a cégbe eredetileg befektetett, illetve abba visszaforgatott tulajdonosi tőke hozamrátája. A számviteli értelemben realizált eredmény nem jelent feltétlenül pénzügyi értelemben realizált eredményt. A vállalkozáshoz beáramló és onnan kiáramló pénzeszközök különbsége a cash-flow kimutatásból olvasható ki. A cég

alaptevékenységéhez kapcsolódó pénzáramlást a működési pénzáramlás mutatja. Ez azonban csak az adósságok levonása után és a hiteltartozások törlesztését követően tekinthető teljes egészében a tulajdonosok hozadékának. (Sztanó - Veress 2012, Bíró et. al. 2012, Béhm et. al. 2016) A Dupont modell a vállalkozások jövedelmezőségének vizsgálatának egyik alap modellje. A befektetés arányos eredmény (ROI – Return on investment) az árbevétel arányos jövedelem (ROS) és a befektetett eszközök megtérülésének szorzata.

Vállalkozások jövedelmezőségének vizsgálata

Jelen fejezetben sorra vesszük azokat a kutatásokat melyek egy vállalat jövedelmezőségét vizsgálják pénzügyi mutatószámok felhasználásával. A szakirodalom nagyon széleskörű, ezért olyan kutatásokat emeltünk ki, melyek egy-egy ország esetén vizsgálják meg a vállalatokat, a teljesség igénye nélkül felsorakoztatunk nemzetköz példákat az amerikai, távol-keleti és közép-kelet európai szerzőktől (21. táblázat).

A vállalatok versenyképességét pénzügyi mutatószámokkal már régóta vizsgálják. Ballantine et. al. (1988) szerint a jövedelmezőségre való törekvés vezeti a vállalatokat a versenyzéshez. A neoklasszikus közgazdaságtan egyértelműen meghatározza, hogy a cégek profit maximalizálásra törekednek a versenykörnyezetben. Ballantine et. al. (1988) az iparágak és vállalat méretek közötti jövedelmezőségi különbségeket vizsgálta meg. A vállalatok számára a nyereség vagy a veszteség a versenyben elért teljesítményre utal. A vállalatok egyedi adataiból azonban csak közvetetten lehet megállapításokat tenni az iparág teljesítményére vonatkozóan. A jövedelmezőség mérésére a tőkearányos nyereséget és az árbevétel arányos nyereséget alkalmazták. A kutatás egyik fő eredménye, amely a szakirodalom kategorizálása szempontjából jelentős, hogy kétféle megközelítésben értelmezhetjük az iparág és a vállalatok versenyképességét:

- iparágak közötti elemzés: a jövedelmezőség és árbevétel kapcsolata az iparági koncentráció mértékével (vagy egy nagyvállalat dominanciájával), az iparág nyitottságával (vagy sok kis vállalat jelenlétével), az iparági veszteség mértékével
- iparágon belüli elemzés: vállalatméretenként hogy alakul a profit vagy a veszteség mértéke

A kutatásokat csoportosíthatjuk az ismertett iparágak közötti – iparágon belüli értelmezésben is, valamint egyéb rendező elvek alapján, mint egy-egy vizsgált speciális kérdéskör, mint a környezetvédelem vagy a tőkestruktúra. Iparág szempontjából lehetnek iparágon belüli elemzések (Banker et. al. 1993, Tucci 2005), valamint iparágak közti elemzések. (Ballantine et. al. 1988, Rao et. al. 2009, Chowdhury – Chowdhury 2010, Czapiewski 2013, Guo – Wang 2015, Jasiniak – Pastusiak 2014, Grabowska 2014, Katits – Szalka 2014). Más megközelítésben csoportosíthatunk a kutatás tárgya alapján:

- TOP 100-as listák alapján (Katits – Szalka 2014, Guo – Wang 2015)
- vállalatméret (Talaja 2012) vagy környezetvédelem szempontjából (Rao et. al. 2009)

- Tőkeszerkezet és piaci érték alapján (Chowdhury – Chowdhury 2010, Czapiewski 2013, Grabowska 2014, Jasiniak – Pastusiak 2014)

A vállalati jövedelmezőség vizsgálatát mutatószámokkal (pl.: ROA, ROI, vagyoni-és pénzügyi helyzet mutatói) vizsgálják, legtöbb esetben független változónak használják fel a modellekben, függő változónak pedig a méretet, tulajdonosi szerkezetet választják a kutatások. Az alkalmazott módszerek az egyszerű leíró statisztikáktól kezdve a többváltozós, regresszió modellekig nagyon változatosak. Több kutatás nem pusztán a pénzügyi kimutatások adataira támaszkodik, hanem kérdőíves megkérdezést is alkalmaz, ami azonban szubjektív, főként a vállalat belső tényezőire, belső struktúrájának és stratégiájának feltárására lehet alkalmas. A kutatások megállapítják, hogy általában a vállalat mérete és tulajdonosi szerkezete befolyással van a piaci teljesítményére, jövedelmezőségére is. (19. táblázat).

19. táblázat: Vállalati jövedelmezőség mérésére használt mutatók, módszerek

Szerző/terület	Kutatás témája	Felhasznált mutatók	Módszer	Eredmények
Banker et. al. (1993) / USA	Telekommunikációs vállalatok jövedelmezősége	ROI mutatóhoz: adózott eredmény, árbevétel, eszközök.	Dupont modell,	Négy tényezőre bontották a jövedelmezőséget: jövedelmezőség változás aránya, termelékenység változás aránya, ár változás aránya, kapacitás kihasználás változása
Tucci, A. (2005) / India	A külkereskedelem szerepe a jövedelmezőségben	Vállalati adatok: értékesítés árbevétele, beszerzések, foglalkoztatottság, beruházások, K+F kiadások, tulajdonos, iparág	diszkrét választás modell, vertikális specializáció index”	Az export tevékenység összefügg az importtal, azok a cégek, akik exportálnak, nagyobb valószínűséggel importálnak is főként minőség és céges kapcsolatok miatt. A külkereskedelmi kapcsolatok szignifikánsan növelik a vállalatok teljesítményét
Rao et. al. (2009) / Fülöp-szigetek	KKV-k versenyképességi tényezői környezetvédelmi szempontból	- Input adatok (pl.: anyagok aránya, hatékonyság, energia-felhasználás) - Output adatok: újrahasznosítás	Kérdőíves megkérdezés, Leíró statisztikák, faktor és klaszter-elemzés	A versenyképesség, a vállalati teljesítmény és környezetvédelmi menedzsment és intézkedések szintje között szignifikáns

Szerző/terület	Kutatás témája	Felhasznált mutatók	Módszer	Eredmények
		- Környezetvédelmi politika - vállalati teljesítmény (profit, minőség) és versenyképesség (piaci részesedés)		összefüggést állapítottak meg
Chowdhury – Chowdhury (2010) / Banglades	A tőkestruktúra hatását a vállalati értékre	Függő változó: részvényárfolyam, független változó: méret, jövedelmezőség, tulajdonosi szerkezet, osztalék, eszköz- és működési hatékonyság, növekedési ráták, likviditás, üzleti kockázat	Korreláció, regressziós modell	Az ár erős korrelációt mutatott az egy részvényre jutó osztalékkal, az egy részvényre jutó eredménnyel, könyv szerinti értékkel, befektetett eszközök megtérülésével, készletek forgási sebességével, növekedéssel és az árbevétellel.
Talaja (2012) / Horvátország	Közép-és nagyvállalatok innovációs képesség, jövedelmezőség és tulajdonosi szerkezet	Likert skála: árbevétel, árbevétel növekedése, jövedelmezőség, piaci részesedés, piaci részesedés növekedése, fenntarthatóság vagy elért teljesítmény szint. Függő változó: méret	Kérdőíves megkérdezés, korreláció, regresszió	A méret az árbevétel növekedés és a piaci részesedés mutatókkal gyenge pozitív korrelációt mutat, a közepes méretű vállalatok jobban teljesítenek. Az innovációs kapacitás tekintetében a termékfejlesztés és az új termékek

Szerző/terület	Kutatás témája	Felhasznált mutatók	Módszer	Eredmények
				bevezetése mutatott kapcsolatot a tulajdonosi szerkezettel, a külföldi tulajdonú vállalatok teljesítenek kicsivel jobban. A teljesítmény mutatók és a tulajdonosi szerkezet közt statisztikai összefüggést mutattak ki (piaci részesedés, piaci részesedés növekedése)
Czapiewski (2013) / Lengyelország	A piaci kockázat értékelésének korlátai a lengyel értéktőzsdén jegyzett vállalatok példáján keresztül	40 vállalati pénzügyi mutató (pl.: EBIT, ROA, ROE, ROS, árbevétel, összes eszköz, saját tőke aránya, eladósodottság, likviditás)	Capital Asset Pricing Model (CAPM)	A legnagyobb eltérések a CAPM értékelésében az alábbi tényezők miatt figyelhetők meg: eredmény, vállalat mérete, működőtőke-stratégia, jövedelmezőség, növekedés
Grabowska (2014) / Csehország	Az értékteremtés és a versenypozíció tőzsdén jegyzett vállalatoknál szektoronként	Árbevétel alakulása, összesített árbevétel való részesedés, a hozzáadott érték, saját tőke arány	Rangsor	Rangsor felállítása értékteremtés alapján

Szerző/terület	Kutatás témája	Felhasznált mutatók	Módszer	Eredmények
Jasiniak – Pastusiak (2014) / Lengyelország	Tulajdonosi szerkezet hatása a jövedelmezőségre	Független változók: ROA, ROE, függő változó: eladósodottság.	Korreláció, regresszió	Megállapították, hogy a külföldi tulajdonú vállalatok kevésbé vannak eladósodva.
Katits – Szalka (2014) / Magyarország	A magyar TOP 100 vállalat növekedési útjait, eredményességét vizsgálták,	profitabilitási ráták, profit és cash alapú fedezeti analízis, likviditási ráták, adósság-és hitelképességi ráták, hatékonysági ráták, finanszírozási erő mutatószám és növekedési rátákat	Mutatószámok képzése, értékelése, iparági sajátosságok feltárása	2008 és 2012 közti vállalati mérleg, eredménykimutatás és kiegészítő melléklet adatokból dolgoztak és elkülönítették a legfontosabb iparágakat, mint az energetika, nagykereskedelem, járműipar, elektronika, szolgáltatások, kiskereskedelem, gépgyártás, élelmiszeripar, vegyi-és műanyaggyártás, közlekedés, távközlés, gyógyszeripar illetve fémfeldolgozás.
Guo – Wang (2015) / USA	Fortune 1000 – méret, növekedési ütem és a rangsorban elfoglalt hely közti összefüggések	Fortune 1000 vállalati lista, árbevétel, mérlegfőösszeg, foglalkoztatottság, alapítás éve, telephely, iparág, helyezés a listán	többváltozós regressziós modell	A Fortune 1000 egy dinamikusan változó lista, a helyezést befolyásolja az iparág, a vállalat mérete és a vagyona.

Forrás: Saját szerkesztés

2.2 A területi és a vállalati versenyképesség metszete

A vállalati kutatások térbeli aspektusainak számos megközelítése létezik. Egy lehetséges csoportosítási ismerv a kiindulási alap, a vizsgálat tárgya szerinti felosztás (*irányultság*) (Poreisz 2017a). Ezen kutatások kiindulhatnak a vállalatokból vagy egy adott területegységből. (20. táblázat)

20. táblázat: A vállalati versenyképesség területi aspektusai – kutatások csoportosíthatósága

	Kiindulási alap: vállalatok	Kiindulási alap: területegység
<i>Célok</i>	Cégek területi elhelyezkedésének vizsgálata pl. headquarterek	Adott térség jellemzőinek leírása; területegységek összehasonlítása
<i>Vállalatok</i>	Méret szerint: globális, multinacionális, nagy, közepes, kisvállalatok Iparág szerinti megkülönböztetés	Méret szerint: globális, multinacionális, nagy, közepes, kisvállalatok Iparág szerinti megkülönböztetés
<i>Területi szintek</i>	Földrész, ország-csoportok, ország, régió	Nemzetközi, országos, regionális, városi
<i>Telephely</i>	Város, városrégió	
<i>Adatok</i>	Vállalati szintű adatok Területi adatok	Aggregált adatok

Forrás: Saját szerkesztés

Az első fő csoport (kiindulási alapja a vállalatok) a cégek területi elhelyezkedését vizsgálja. Ezek célja felmérni, hogy bizonyos vállalatok (például a top 100 árbevételű, multinacionális cégek stb.) milyen térbeli eloszlást mutatnak, ezáltal következtetnek a területegységek sajátosságaira. Ezen belül megkülönböztethetők multinacionális vállalatokra, nagyvállalatokra illetve kis-és középvállalatokra irányuló kutatások, emellett léteznek szektorális vizsgálatok is. Gyakori, hogy a nagyvállalatok központjainak (headquarterjeinek) térbeli megoszlását kutadják (Semple 1973, Bosman – Smith 1993, Klier 2006, Tonts – Taylor 2010). A vizsgálatok általában egy-egy országra vagy nagyobb területegységre (Rozenblat – Pumain 1993) terjednek ki, a telephelyeknél pedig figyelembe vehetnek régiókat (Csete – Szabó 2014), városrégiókat (Evans 1973) vagy városokat is.

Az irányultság szerinti kutatások másik fő csoportja pedig a területegységből indul ki, az adott térség vállalatait vizsgálja meg, szektorálisan vagy méretkategória szerint. A területegység vagy területegységek összehasonlítása (például a poszt-szocialista országok vállalataira irányuló összehasonlító vizsgálat – Carlin et. al. 2001) is több szinten történhet, nemzetközi, országos illetve regionális vagy városi szinten is. Itt általában nem a vállalatok, hanem a területegység az adott és annak jellemzőit kívánják leírni az ott található cégek teljesítménye, iparági jellemzői alapján. Ide tartoznak továbbá azon vizsgálatok is, melyek egy-egy ország vagy régió vállalatai jellemzőit írják le, azonban összesített, aggregált adatokat használnak vagy nem törekednek a cégek lokalizációjára kisebb területi szintre. A

vállalatok térbeliségét vizsgáló kutatások egy másik lehetséges csoportosítása adódhat a cégek méretkategória szerinti megkülönböztetéséből:

- multinacionális vállalatok és nagyvállalatok esetén főként a főhadiszállás elhelyezkedése a mérvadó
- közép-és kisvállalatok esetén az elhelyezkedés hatása KKV-k versenyelőnyére (Bennett et. al 2001) meghatározó, valamint a jövedelmezőségre és a foglalkoztatásra is hatással van (Storey 1981, Coombes 1991).

Továbbá különféle iparágak vizsgálata alapján is csoportosíthatjuk a kutatásokat (bármely területi szinten, legyen az kontinens, ország, régió vagy város). Az iparág-specifikus kutatások az adott szektor koncentrációját vizsgálják, így azok a klaszterek, klaszteresedés vizsgálatához kapcsolódhatnak. A területi versenyképességi kutatások az egyes vállalatok térségre gyakorolt hatásának szerepét nem vitatják, az összetett indexekben és az alkalmazott kutatásokban gyakran külön gazdasági (esetleg vállalati) dimenzió is szerepel, de ezek leggyakrabban aggregált adatok, GDP adatok, innovációra és K+F tevékenységre kiterjedő információk vagy a vállalaton belüli menedzsment folyamatokat értékelő ismérvek. Ritkább esetben találkozhatunk a területi kutatásokban célzottan vállalati indexekkel, amelyek legtöbb esetben a gazdasági teljesítményre, szellemi termékekre, cégek számára, árbevételre vagy hozzáadott értékre kíváncsiak és azokat építik be az összetett indexbe. (21. táblázat)

21. táblázat: Területi kutatásokban megjelenő vállalati szintű mutatószámok

Szerző	Modell/ Kutatás	Dimenziók	Vállalati index	Mutatószámok
<i>So – Shen (2004)</i>	Városi versenyképesség kínai városok esetén	3	Gazdasági versenyképesség	Kapacitás növelés, gazdasági teljesítmény, struktúra
<i>Innovation Union Scoreboard 2013</i>	Összetett innovációs index	3	Vállalati tevékenység	Beruházások, szellemi termékek, vállalkozói szellem
<i>Hu et. al. (2013)</i>	Városi versenyképesség	6	Vállalkozások	Pénzáram, globális szolgáltató cégek
<i>Grosz – Rechnitzer (2005)</i>	Városok innovációs potenciálja	5	Gazdasági főkomponens / Innovációs főkomponens	Vállalkozások száma, innovatív cégek, K+F cégek száma
<i>Szirmai, 2009</i>	Várostérségek versenyképessége	2	Gazdasági teljesítmény, szervezetek	Hozzáadott érték, árbevétel, külföldi tulajdoni hányad, ágazati megoszlás
<i>Egedy (2012)</i>	Gazdasági válság hatása a városokra	a		vállalkozások száma, vállalkozásra jutó iparüzési adó, hozzáadott érték

Csomós (2009)	Regionális centrumok súlyának meghatározása	4	Gazdasági főkomponens
---------------	---	---	-----------------------

Forrás: Saját szerkesztés a szakirodalom alapján

2.3 Vállalati kiindulási alapú kutatások

A kutatások csoportosíthatók témájuk szerint, például amelyek a *vállalat központjából indulnak ki*, irányulhatnak a headquarterek elhelyezkedésére és annak térségi hatásaira (Stephens – Holly 1979, Rozenblat – Pumain 1993, Smidt 1993, Jakobsen – Onsager 2005, Defever 2012) vagy valamilyen vállalati TOP lista térbeli megoszlásának vizsgálatára (Tonts – Taylor 2010, O’Hagan – Rice 2012, Csete – Szabó 2014). Korábbi vizsgálatunkban a Liszt Ferenc Nemzetközi repülőtér vállalatainak direkt helyi gazdasági hatásait mértük fel. (Bohl et. al. 2017). Tovább léteznek olyan kutatások, melyek általánosságban vizsgálják a *vállalatok térbeli megoszlását*, ezen belül is urbánus – rurális megoszlásban értékelik a vállalatokat (Daniels (1977, Fothergill et. al.1984) vagy vállalati méret szerint vizsgálják a térbeli elhelyezkedést (Carlin et. al. 2001, Defever 2012, Hernandez-Sancho et. al. 2012), de előfordul még, hogy a telephelyválasztásra vagy telephelyváltásra irányulnak (Daniels 1977, Keeble – Tyler 1995, Kirkham – Watts 1998, Scott 2002, Weterings 2014, Karahasan 2015).

2.3.1 A vállalatok földrajzi elhelyezkedésére irányuló kutatások

Gyakori, hogy kutatások a vállalatok teljesítményét területi szempontokkal úgy kötik össze, hogy megvizsgálják a nagyvállalatok, multinacionális cégek központjainak elhelyezkedését. (22. táblázat).

22. táblázat: A vállalatok földrajzi elhelyezkedésére irányuló kutatások

Szerző	Kutatás témája és módszere	Eredmények
Stephens - Holly (1979)/ USA	1955 és 75 között, amerikai iparvállalatok térbeli elhelyezkedése	A legfőbb irányító központ jellemzően nemzetközi jelentőségű nagyvárosokban, az alközpontok regionális centrumokban, míg a gyártó telephelyek kisebb, helyi jelentőségű központokban találhatók.
Rozenblat - Pumain (1993) / EU	300 legnagyobb európai cég városok közti illetve szektorális megoszlását hasonlították (94 cég)	A cégek fele London illetve Párizs városokra koncentrálódott, emellett észak-nyugat európai városokban voltak még nagyobb számban jelen
Bosman – Smidt (1993)/ EU	internacionális vállalatok menedzsment központjainak elhelyezkedését vizsgálta szintén európai városrégiókban.	
Jakobsen - Onsager	A nagyvállalatok központjaink térbeli	A vállalatok területi elhelyezkedését fővárosi régió, specializált regionális

Szerző	Kutatás témája és módszere	Eredmények
(2005) / Norvégia	megoszlását vizsgálták (123 cég, TOP 100 vállalat). Megkülönböztetik a termelő egységgel is rendelkező központokat a csupán adminisztrációt ellátó vállalati központoktól	központ és nem városi térségek kategóriákra osztották. A központokat tipizálták a telephelyválasztás körülményei nyomán: történelmi, politikai, telephelyet váltó, hibrid és átalakított
Tonts – Taylor (2010)/ Ausztrália	300 legnagyobb ausztrál vállalat térbeli elhelyezkedését, szektorális megoszlását, piaci koncentrációját, tőkéjét, profitját vették figyelembe vállalati és iparági szinten is.	A vállalatok elhelyezkedése hat állam fővárosára koncentrálódik, melyből Sydney és Melbourne felülreprezentáltak. Iparági koncentráció mérésére lokációs hányadost alkalmaztak. Minden városban található valamilyen mértékű specializáció, az iparági koncentráció főként azon az egy helyen mutatható ki.
Defever (2012) / EU	224 EU NUTS 2 szintű régió 6 évet felölelő vállalati szintű adatai nyomán értékelték a multinacionális vállalatok térbeli megoszlását. Feldolgozóipari vállalatok.	Egy korábbi beruházás elhelyezkedésének is szerepe van a telephelyválasztásban.
Csomós (2017)/ Közép-Kelet Európa	Közép-Kelet Európában a nemzetközi szolgáltató cégek (APS) mely városokban rendelkeznek irodaházakkal típusonként (könyvvizsgálat, jogi szolgáltatás, banki szolgáltatás stb.)	Rangsorolta a városokat az APS cégek száma szerint. Kiemelte Varsó vezető szerepét a régióban és a feltörekvő kisebb városokat is.

Forrás: Saját szerkesztés

Egy terület gazdaságára a működőtőke beáramlás, a nemzetközi cégek jelenléte jelentős hatással van, az, ha egy térség multicégek irodaházainak telephelyéül szolgál, a város és térségének versenyképességét erősíti. A multinacionális cégek elhelyezkedését már régóta vizsgálják (Sthephens – Holly 1979), a legfőbb irányító központok általában nemzetközi jelentőségű városokban találhatók. A kutatások ma is aktuálisak, Csomós (2017) például Közép-Kelet Európában vizsgálta a nemzetközi szolgáltató cégek központjainak jelentését és megállapította, hogy a város fejlettségének, versenyképességének egyfajta mutatószámaként tekinthetünk rá.

Fontos azonban megkülönböztetni a multinacionális cégek termelő és adminisztratív központjait. Jakobsen és Onsager (2005) Amin és Thrift (2002) alternatív megközelítését alkalmazta, miszerint a városok, mint a gazdasági folyamatok felerősítői jelennek meg („relay stations in a world of flows”), olyan értelemben, hogy koncentrálják a munkaerő, a

tőke és az információt áramlását. Ennek értelmében a vállalati központokat csomópontoknak tekinthetjük, mert regionális szinten biztosítják az erőforrások áramlását.

A telephelyválasztásra három fő körülmény hat a multinacionális cégek esetén:

1. történelmi körülmények: a vállalat életciklusa, beágyazódottsága
2. politikai körülmények: nemzeti szabályozás, regionális és lokális szereplők, állami tulajdon
3. területi körülmények: urbanizációs előnyök, „miliő”, lokalizációs hátrányok

Nagy hangsúlyt kell fektetni a kapcsolatrendszerek egyik indikátorára, az információra is, amely a vállalatok szempontjából lehet belső és külső forrás is. A multinacionális cégek esetén, még ha a gazdasági folyamatok térben szétszórta is válnak, még mindig számos tényező köti a vállalati központot eredeti telephelyéhez. A legfontosabb ezek közül a humán tőke, de a kulturális és történelmi kötődés is jelentős lehet. (Jakobsen - Onsager 2005)

A vállalatok földrajzi elhelyezkedésének két fő megközelítése létezik, az egyik globális szinten vizsgálja azt, a másik pedig nemzetben belüli, regionális szinten. A nagyvállalatok központjai fontos szerepet játszanak az adott területen a foglalkoztatottság növelésében, a beruházások megvalósításában illetve gazdasági erejükkel fogva növelik a város presztízsét, kulturális életét, gazdasági és politikai befolyását. (Tonts – Taylor 2010)

Összességben elmondható, hogy a headquarterek térbeli elhelyezkedése összefüggésben áll a városok versenyképességével, nemcsak a foglalkoztatás és a beruházások által, hanem a vállalati beágyazódáson, kapcsolatokon keresztül is.

2.3.2 Az elhelyezkedés hatásának vizsgálata

Vitathatatlan, hogy az elhelyezkedés hatással van egy cég működésére. A vállalkozások stratégiai döntései közül talán a legfontosabb a telephelyválasztás. A tudományos kutatásokban így a telephelyválasztás kérdéseit is párhuzamba állították már a vállalatok jellemzőivel, teljesítményével, hiszen az érdeklődés arra irányul, vajon hol jövedelmezőbb a működés. A telephelyválasztás szakirodalma széleskörű, jelen dolgozatnak azonban nem célja a klasszikus telepítési tényezők bemutatása, melyek a regionális gazdaságtanban jól ismertek. Továbbá feltételezhetjük, hogy a vállalkozások az információk hiányossága miatt nem feltétlenül a számukra legjobb telephely-választási döntést hozzák, hanem azt, ami a birtokukban lévő információk alapján a legelőnyösebbnek tűnik (Pred 1967). McCann – Mudambi (2004) szerint a multinacionális cégek telephelyválasztását nem kizárólagosan a klasszikus telepítési tényezők befolyásolják, hanem nagy szerepe van az FDI mellett a regionális jellemzőknek és az iparági klasztereknek is. Jelen értekezés éppen ezért olyan tanulmányokat mutat be és emel ki, melyek a klasszikus telepítési tényezők vizsgálatán túl vállalati szintű adatokat és regionális tényezőket is figyelembe vesznek és kutatásunk szempontjából relevánsak lehetnek módszertani vagy adatállományi tekintetben. (23. táblázat).

Főként a korábbi kutatások leíró statisztikákat, megoszlási viszonyszámokat használtak (Daniels 1977, Keeble – Tyler 1995, Kirkham – Watts 1998, Scott 2002), míg az újabb

vizsgálatok általában regressziós modellekkel elemzik a kérdéskört (Weterings 2014, Karahasan 2015). Csaknem mindegyik tanulmány felhasználja a vállalati adottságokat (méret, elhelyezkedés, iparág, alkalmazottak száma, árbevétel), de egyes kutatások környezeti vagy regionális indikátorokat, mint a népesség, GDP, bérleti díjak, bűnesetek száma stb. (Keeble – Tyler 1995, Weterings 2014, Karahasan 2015). A vállalat elhelyezkedése kétség kívül hat annak működésére, folyamataira, de ez a hatás oda-vissza is értelmezhető. A cégek teljesítményének területi összefüggései megragadhatók például az urbánus – rurális kérdéskörben is, hogy a városi és vidéki települések milyen előnyökkel szolgálhatnak a cégeknek. A vidéki telephelyek mellett szól, hogy a termelő vállalatok a városokban magasabb bérköltségekkel, bérleti díjakkal és telekárakkal találkoznak, amelyek miatt a kiadásaik is magasabbak. Ezért az új beruházások telephelyválasztásánál a vidéki területek jöhetnek elsődlegesen szóba. (Fothergill et. al. 1984) Továbbá, a vállalatok a városi térségekből a vidéki területekre települnek ki jellemzően, ahol számos környezeti tényező előnyösebb számukra (Keeble – Tyler 1995).

A városokban koncentrálódik ugyan a munka és a tőke, de például megfigyelhető az urbanizáció egyes szintjeinek hatása a telephelyválasztásra, például a lakosság kitelepülését a vállalatok is „követik”. (Daniels 1977). Egy másik fontos hatás város – vidék reláción túl, az iparági hatások, hogy miként érvényesül a közelség, a koncentráció és a klasztertagság a cég pénzügyi helyzetében. (Scott 2002, Almazan et. al. 2010). Továbbá kimutatható, hogy a régió adottságai is hatással vannak a cégek jelenlétére, szívesebben költöznek ugyanis a vállalatok olyan térségbe ahol a szolgáltatások és életminőség színvonala megfelelő (Weterings 2014). A regionális fejlettséggel kapcsolatban is oda-vissza ható relációkat fedezhetünk fel, például a regionális egyenlőtlenségek, gazdasági fejlettségbeli különbségek a cégek teljesítményén is érezhetők (Csete - Szabó 2014, Karahasan 2015).

Egy vállalat helyi gazdasági hatásainak vizsgálata esetén is alkalmazható a cégek pénzügyi teljesítményének értékelése, a hozzáadott érték vizsgálata (Bohl et. al. 2017) vagy egy város jelentős vállalatának elemzése (Czakó et. al. 2014, Poreisz 2018).

23. táblázat: Az elhelyezkedést vizsgáló vállalati – regionális versenyképességi kutatások

Szerző/ terület	Kutatás témája	Felhasznált mutatók	Módszer	Eredmények
Daniels (1977) / Anglia	Az irodák elhelyezkedésének vizsgálata a foglalkoztatás és az ingázás tükrében 1966 és 1977 között	BelvK Külvárosba való település, foglalkoztatottak száma munkakörönként, iroda területe, ingázók mozgása	megoszlások vizsgálata, abszolút és relatív különbségek	Összefüggés mutatható ki a lakossági szuburbanizáció és az irodaházak külvárosba települése között
Fothergill et. al. (1984)/ UK	Termelő vállalatok jövedelmezősége és elhelyezkedése közti kapcsolatot vizsgálták.	Foglalkoztatási adatok, elhelyezkedés, iparág, jövedelmezőségi mutatók	Többváltozós statisztikai elemzések, korreláció	A magas költségek miatt a vállalatok vidékre telepítik termelő egységeiket, ezáltal magasabb jövedelmezőség szintet érnek el.
Keeble – Tyler (1995)/ Anglia	A vállalatok urbánus- rurális megoszlása	Vállalatok telephelye, alapítása, iparág, innováció, foglalkoztatottsági adatok, környezeti jellemzők (kérdőíves adatok alapján) pl. marketing lehetőség, környezet rendezettsége, bérleti díjak és feltételek, szolgáltatások	Leíró statisztikák, megoszlási viszonyszámok	A vállalatok a városi térségekből a vidéki területekre települnek ki jellemzően, ahol számos környezeti tényező előnyösebb számukra.
Kirkham – Watts (1998) / Egyesült Királyság	A több telephelyes közép és nagy vállalatok telephely bezárásainak okai	Vállalat mérete, eszközellátottság, telephely-bezárás oka, telephely, vállalati jellemzők	leíró statisztikák,	Menedzsment szempontok, a földrajzi elhelyezkedés és a piaci pozíció is

Szerző/ terület	Kutatás témája	Felhasznált mutatók	Módszer	Eredmények
	városi térségekben.			meghatározza az esetleges telephely- bezárást
Scott (2002)	A kaliforniai textilipar működési és területi jellemzői	Alkalmazottak száma, vállalatok mérete, árbevétel, vállalatok telephelye	gyakorisági elemzések, telephelyek térbeli elhelyezkedése, egyszerű statisztikák	A kaliforniai textilipar átalakulóban van. Elkülöníthető bizonyos iparági körzetek és „high end” divat területi elhelyezkedése Los Angelesre tehető
Almazan et. al. (2010) / USA	Elhelyezkedés és pénzügyi döntések közti kapcsolat az amerikai szoftvergyártásban	Vállalti adatok: árbevétel, EBITDA, tárgyi eszközök aránya, kutatás-fejlesztés aránya, pénzeszközök aránya saját tőke aránya, átlagkészlet, cash flow, tőkeáttétel, eladósodottság foka, osztalék, vállalat kora, foglalkoztatottak száma, vállalati akvizíció	saját modell kifejlesztése, regresszió	Iparági klaszterben való elhelyezkedés növeli az akvizíció lehetőségét, csökkenti az eladósodottság valószínűségét és nagyobb pénzügyi egyensúlyt feltételez. A kutatásban azt is feltárták, fejlettebb városban való elhelyezkedés esetén jobb pénzügyi helyzetben van a vállalat.

Szerző/ terület	Kutatás témája	Felhasznált mutatók	Módszer	Eredmények
O'Hagan -s Rice (2012)/ USA	Fortune top 500 esetén a menedzsment személyes háttérének és a vállalati sikerességnek kapcsolata	Vállalati növekedési ráták, vállalat székhelye Igazgató lakhelye, születési helye, végzettsége	többváltozós statisztikai elemzések	Nemzeti szinten kimutatható összefüggést talált a Fortune 500 vállalat növekedési rátái és az igazgató lakhelye, születési helye és az elvégezett egyetem elhelyezkedése közt. A nagyobb távolság magasabb növekedési rátákat eredményez. Regionális szinten három északkeleti oktatási központ mutatható ki, amelyek meghatározzák a vállalati vezetők kapcsolatrendszerét
Weterings (2014) / Hollandia	A környezet adottságainak szerepe a telephelyváltásb an 1999 és 2006 között a kisvállalkozáso k körében	Vállalati kontroll változók: vállalkozások telephelye (és annak változása) foglalkoztatotts ág, tevékenységi kör, méret, növekedés, kor. Környezeti változók: a körzet népessége, népsűrűsége, ezer főre jutó kávézók,	longitudinális minta, log- logistic modell, időbeli változások figyelembevét ele	A bűnesetek száma statisztikailag összefügg a telephely-váltással. A vállalat mérete és a népsűrűség is szerepet játszik a telephelyválasztásb an. A legnagyobb hatása a szolgáltatások jelenlétének van (kávézó, étterem, üzlet) a környezet szempontjából, ahol magasabb a számuk, oda szívesebben

		éttermek és boltok száma, bűnesetek száma, környék rendezettsége		költöznek a vállalkozások is.
Csete – Szabó (2014) / Magyarország	A magyar top 500 vállalat (árbevétel szerint) NUTS2 régiók szerinti megoszlását vizsgálta meg a regionális fejlődésre való hatásuk tükrében	Régióban lévő vállalatok száma, export tevékenység bevétele, régiókban való megoszlása. Export bevétel és munkanélküliség összefüggésének vizsgálata	viszonyszámok, leíró statisztikák, többváltozós statisztikák	Kimutatták, hogy az export árbevétel magasabb szintje alacsonyabb munkanélküliségi rátával jár együtt. Erős pozitív irányú korrelációt találtak az export árbevétel és a nettó jövedelem mértéke közt. Az elemzés kimutatta, hogy a top 500 vállalat export orientált és a magasabb fejlettségű régiókban koncentrálódik.
Karahasan (2015) / Törökország	Az új vállalatok alakulásának regionális jellemzői Törökországban 1997 és 2006 között NUTS 3 szinten	Vállalati szintű adatok: foglalkoztatottság, vállalat alapítása. Regionális szintű adatok: GDP, kereslet, foglalkoztatási szint	regressziós modell	A regionális tényezők nagyban meghatározzák, hogy egy vállalat az adott régióba települ-e. Ennek nyomán Törökországban regionális egyenlőtlenségek fedezhetők fel, arányosan a társadalmi-gazdasági fejlettségi szinttel.

Forrás: Saját szerkesztés

2.4 Területi kiindulási alapú versenyképességi kutatások

A kutatások egy csoportja az *agglomerációs előnyökből indul ki* (Norton 1991, Blonigen – Kolpin 2007, Melo et. al. 2009, Puga, 2010, Drucker 2011, Drucker – Feser 2012, Von Oort 2012, Taegun et. al. 2012, Ehrl 2013), amely elméleti bázisa a marshalli iparági körzeteken illetve a koncentráció előnyökön és lokalizációs előnyökön nyugszik. A kutatások másik, újabb irányzatot képviselő csoportja pedig egy *vizsgált terület egység* vállalatainak pénzügyi, jövedelmezőségi helyzetét vizsgálja és hozza összefüggésbe a telephelyválasztással (Verhetsel et. al. 1995, Jennen - Verwijmeren 2010, Kottaridi - Lioukas 2011, Ketelhönh - Quintanilla 2012, Holl 2014, Floros et. al. 2014, Stavropoulos - Skuras 2015). Jelen fejezetrész ezen kutatásokat csoportosítja és veszi alapul az empirikus vizsgálatok megalapozásához. Az egyes kutatások részletes bemutatására korábbi publikációkban került sor (Poreisz 2016, 2017a).

Egy nagyvállalat vagy egy térségen belüli sok kis vállalat magasabb foglalkoztatási szinthez vezet, amely gazdasági fejlődést eredményez adott régióban. Egy iparág koncentrációja pedig beszállítókat vonz a térségbe, ezzel élénkítve annak gazdaságát. A régió iparágának mérete és struktúrája jelentős hatással van a vállalati teljesítményre és a regionális gazdaságra (Chinitz 1961).

Az *agglomerációs előnyök* nem közvetlenül, hanem közvetetten hatnak a régió fejlettségére a vállalatok teljesítményén keresztül. A téma menedzsment szempontú megközelítése a vállalatok lokalizációból származó előnyeit vizsgálja, amely a tudás-átadást, tudásbázist és a régió belüli vállalati kapcsolatokat jelent, amelyek a cég teljesítményére hatnak. A gazdasági növekedés városi térségekben és ipari klaszterekben következik be, ezért lényeges az adott terület számára a gazdasági tevékenységek koncentrációjának fenntartása. A regionális tudomány a vállalatok teljesítményét jellemzően aggregált adatok segítségével vizsgálja és egy-egy mutatószámmal méri a vállalatok hatását a fejlődésre. Az Antwerpen-Brüsszel tengelyen elhelyezkedő kis-és középvállalatok tevékenységét, jövedelmezőségét vizsgálta meg Verhetsel et. al. (1995), egy interdiszciplináris kutatás keretében az agglomerációs előnyök elméletét tesztelte pénzügyi-számviteli mutatószámok felhasználásával. Korábban a témakört csak makroökonómiai adatokkal vizsgálták, mint például a foglalkoztatottság, ezért a kutatás újszerűnek tekinthető. Korábbi kutatások is megfigyelték az a trendet, hogy termelő vállalkozások a városokból szuburbán területekre költöznek, vagy ott alakulnak, melynek oka a városok zsúfoltsága, magas telek-és bérleti árak stb. Van Oort és kutatótársai hiányzó láncszemnek látják az agglomerációs előnyök és vállalati teljesítmény közti összefüggések vizsgálatát. További kérdés, hogy a regionális a különbségek a helyi jellegzetességekből vagy az iparban, üzleti szektorban lévő különbségekből adódnak. Az aggregált vállalati adatokban egy-egy cég egyéni teljesítménye elveszik, ezért egy multidimenzionális megközelítést alkalmaznak, hogy mikro és makro szinten is felmérjék a holland gazdaság területi koncentrációját és vállalati teljesítményét. (Van Oort et. al. 2012)

Az *agglomerációs előnyökből* kiinduló gazdasági modelleken alapuló kutatások (agglomeration economies) új dimenziót nyitottak a vállalati jellemzők figyelembe vételével, vállalati és pénzügyi adatok felhasználásával a regionális gazdaságtanban, figyelembe véve például bérleti díjakat, iparágat, vállalati beruházásokat, a város méretét

(Melo et. al. 2009, Puga, 2010) és a béreket (Mion – Naticchioni 2013). A kutatók jellemzően Marshallig nyúlnak vissza a koncentráció magyarázatához (Norton 1991, Puga 2010, Ehrl 2013, Mion – Naticchioni 2013) és az agglomerációs előnyök definiálásához, ám újszerűnek állítják be megközelítésüket. Olyan adatok felhasználásával jellemeznék regionális folyamatokat, melyeket eddig nem vettek figyelembe, például a jövedelmezőséget és a vállalat által realizált urbanizációs előnyöket kombinálják területi szintű adatokkal (Ehrl 2013) vagy a beruházások és technológiai fejlesztések szerepét a területi versenyben (Blonigen – Kolpin 2007) vagy az iparági koncentráció mértékét hozzák összefüggésbe a vállalatok teljesítményével regionális szinten (Drucker 2011, Drucker – Feser 2012).

A vállalati – területi kutatások téma tekintetében megkülönböztethetők az alábbiak szerint (24- 25. táblázat):

- *Az elhelyezkedés hatásának vizsgálata* (Kipnis 1982, Taylor 1993, O’Farrell – Hitchens – Moffat 1993, Bagchi-sen – Macpherson 1999, Carlin et. al. 2001, Geishecker et. al. 2009, Mion - Naticchioni 2013)
- *Az iparági koncentráció, termelékenység és versenyképesség mérése* (Costa-Campi – Viladecans-Marsal 1999, Hernandez-Sancho et. al. 2012, Taegeun et. al. 2012, Drucker 2011, Drucker – Feser 2012)

Az alkalmazott módszerek két fő csoportra oszthatók: leíró statisztikák és viszonyszámok elemzése (főként az elhelyezkedés hatásának vizsgálatakor) valamint többváltozós statisztikai elemzési módszerek, mint faktoranalízis vagy regressziós modell. A leggyakrabban felhasznált mutatók a következők (24- 25. táblázat):

- vállalati működési adatok: telephely, vállalat mérete, foglalkoztatottak száma, iparág
- vállalati pénzügyi adatok: árbevétel, bérköltség, export árbevétel, tárgyi eszközök/ bérköltség/ üzemi eredmény, bérköltség
- vállalati stratégiai adatok: innováció, nemzetközi kapcsolatok, piaci stratégia, K+F, export
- regionális szintű adatok: K+F, GDP, foglalkoztatottság, munkanélküliség, népsűrűség, iparági koncentráció.

Az elhelyezkedés hatását a vállalati teljesítményre sokan vizsgálták, változó eredményekkel, így kijelenthetjük, hogy a szakirodalom nem egységes a témában. Egyes kutatások arra a következtetésre jutottak, hogy a jövedelmezőségre az egyéni vállalati teljesítmény jobban hat, mint a régió vagy más területi tényezők (Goldszmidt et. al. 2011, Stravropoulos – Skuras 2015). Ezen kutatások legtöbbször alátámasztanak valamilyen meglévő összefüggést, de jellemzően az iparági hatásokat találják meghatározóbbnak (Ketelhönh – Quintanilla 2012). Megállapították, hogy a regionális jellegzetességek nem, vagy elenyésző részben magyarázzák a cégek jövedelmezőségének változását. Továbbá a regionális iparági specializáció hatását is elenyészőnek találták a vállalati hatékonyság szempontjából. Az agglomerációs előnyök jobban érzékelhetők az olyan vállalati ismérvekben, mint tudásátadás, K+F beruházások, innovációs kapcsolatok, beruházások és humán tőke. Ahhoz,

hogy az agglomerációs előnyök vállalatokra való hatását vizsgáljuk, figyelembe kell venni más társadalmi-gazdasági tényezőket is. (Stravropoulos – Skuras 2015)

Ezzel szemben a kutatások egy másik csoportja szignifikáns hatásokat igazolt az elhelyezkedés és a vállalati teljesítmény között (Verhetsel et. al. 1995, Jennen - Verwijmeren 2010, Kottaridi – Lioukas 2011, Holl 2014, Floros 2014). A vállalati teljesítmény és a régió kölcsönhatását Floros et. al. (2014) is igazolta. Az elhelyezkedés hatásainál ismét kiemelhetjük az urbánus – rurális kérdéseket vizsgáló kutatások, melyek szintén összefüggést állapítanak meg a székhely és a teljesítmény között. (Verhetsel et. al. 1995, Jennen - Verwijmeren 2010, Kottaridi - Lioukas 2011). A bérek a nagyobb területi koncentrációt mutató térségekben magasabbak, és a telekárak is nőnek a területi sűrűséggel egyetemben. A területi koncentráció negatív hatással van az öt éves átlagos eszközarányos eredményre, tehát a vidéki településeken való vállalkozás jóval jövedelmezőbb. (Jennen - Verwijmeren 2010). Hogy miért nem költözik minden vállalat vidéki területekre? Nyilvánvalóan a telephely-változtatás költségei miatt nem érné meg. Mai változó világunkban pedig, ami 20 évvel ezelőtt jó telephelyválasztási döntésnek bizonyult (piaci koncentráció, munkaerő koncentrációja városokban), nem biztos, hogy ma is megállja a helyét. További tényező, amit figyelembe kell venni, hogy egy vállalkozó nagy valószínűséggel ott fogja elindítani a vállalkozását, azon a területegységen, mit jobban ismer, ahol lakik. Ha az agglomeráció költségei meghaladják az abból származó hasznót, akkor beszélhetünk arról, hogy a vidéki, kevésbé koncentrált területeken teljesítenek jobban a vállalkozások. (Jennen – Verwijmeren 2010.) Holl (2014) szerint a városi koncentráció, a jó közlekedési elérhetőség lehetővé teszi a vállalatok számára a piacok elérésének növelését és a termelékenység javulását. A vállalatok termelékenysége és a térségi sajátosságok, környezet közt szignifikáns kapcsolatot talált (például közlekedési elérhetőség esetén). A piaci teljesítmény pedig a vállalati szintű hatékonysággal van szorosabb összefüggésben, mint a lakosság számával vagy népsűrűséggel. (Holl 2014)

A vállalatok koncentráltságát, termelékenységét vizsgáló kutatások közül nagy jelentőségű Drucker (2011) valamint Drucker és Feser (2012) kutatása, ami egy folytatólagos elemzés, melyek az iparági koncentrációt, vállalatok teljesítményét vizsgálják regionális szinten. Regressziós modellt alkottak, melyekbe vállalati és területi változók is kerültek. Az iparági koncentrációt négyféle mutatóval mérték: koncentrációs együttható (legnagyobb öt vállalat), Herfindahl - Hirschmann index, entrópia modell, Gini-együttható, melyeket a modellbe illesztettek a vállalati és területi változók mellé.

Az áttekintett kutatások rávilágítottak arra, hogy a regionális jellemzők, a vállalat elhelyezkedése a produktivitást csak részben magyarázza. Elengedhetetlen figyelembe venni a vállalatok jellemzőit, belső rendszereit, egyéni teljesítményét is. Azonban bebizonyosodott, hogy léteznek regionális illetve városi szinten különbségek a vállalatok jövedelmezőségében. A városok, mint térbeli sűrűsödési pontok előnyöket kínálnak azzal, hogy egy helyen koncentrálódik a munka, a tőke, a szolgáltatások és az információ. Azonban a nagyvárosokban a telekárak, bérleti díjak és bérköltségek magasabbak lehetnek, mint vidéki településeken. Ezért előfordulhat, hogy a vidéki vállalatok jövedelmezőbbnek mutatkoznak a városokban találhatókkal szemben az alacsony költségszint miatt. A vizsgált kutatások rávilágítottak továbbá, hogy a regionális (városi) jellemzők és a vállalatok pénzügyi-számviteli mutatókkal mért jövedelmezősége még kevésbé vizsgált terület, a

komplex versenyképességi mutatókban is csak elvétve vagy alacsony számban találkozhatunk pénzügyi indikátorokkal. Egy földrajzi terület gazdasági jellemzőinek, versenyképességének leírásához pedig elengedhetetlen az ott található vállalatok elemzése, hiszen azok a régió gazdaságának mozgatórugói. Érdemes tehát megvizsgálni, hogy a vállalatok teljesítménye hogyan hat a regionális (városi) versenyképességre, városenkénti összehasonlító elemzésekben is csekély mértékű a szakirodalom.

24. táblázat: Területi – vállalati kutatások összegzése – az elhelyezkedést hatását vizsgáló tanulmányok alapján

Szerző / terület	Kutatás témája	Felhasznált mutatók	Módszer	Eredmények
Kipnis (1982) / Brazília	A vállalat mérete és a városi növekedés	Vállalat mérete, alkalmazottak száma, output	Megosztás, relatív mutatók	A vállalat méretének hatása van a város növekedésére.
Costello (1993)	A termelékenység növekedését vizsgálta 6 ország öt legjelentősebb iparágában	A kibocsátás növekedése	Solow modell	A kibocsátás növekedése országoként jobban összefügg, mint a termelékenység növekedése, mert utóbbi inkább az országon belüli iparággal mutat összefüggést.
Taylor (1993) / Egyesült Királyság	A japán vállalatok egyesült királysági telephelyein földrajzi megoszlását befolyásoló tényezők 1984 és 1991 között	Vállalati szintű adatok: telephely, bérköltség, alapítás éve, iparág, cégforma Regionális adatok: munkaerő elérhetősége, iparági összetétel, infrastruktúra, közlekedés	Gyakorlati táblázatok, megosztási viszony számok, Poisson modell	Pozitív korreláció a bérekkel, a női munkaerő részvételével és a népsűrűséggel. A japán vállalatokat nagyobb valószínűséggel telepítik képzett munkaerővel ellátott térségbe, ahol magas a pénzügyi szolgáltató cégek aránya.
O’Farrell – Hitche – Moffat (1993) / Skócia, Anglia	A szolgáltató cégek versenyképessége és a regionális fejlődés összefüggése	Vállalat növekedése, export-függőség, irodák száma, innovációk száma, piacok elhelyezkedése, árbevétel, vállalat telephelye	Gyakorlati elemzések, megosztási viszony számok	Kimutatható különbség a két vizsgált térség vállalati versenyképessége között. Meghatározó az export tevékenység és az innováció
Verhett et al. 1995/ Belgium,	Van-e különbség a pénzügyi-gazdasági teljesítmény	Vállalati mutatók: likviditás, eladósodottság, tőkeerősség,	Többváltozós elemzések, átlagos	A jövedelmezőség vidéken magasabb, míg a bérek a városokban. A fizetőképesség, önfinanszírozás esetén

Szerző / terület	Kutatás témája	Felhasznált mutatók	Módszer	Eredmények
Hollandia	ben a városi és vidéki térségek vállalatai között.	jövedelmezőség és hozzáadott érték	vállalat, medián értékek	jobban teljesítettek a vidéki területek. A hozzáadott érték a városokban magas munkaerő-intenzitást, alacsony tőke-intenzitást mutat, vidéken fordítva
Bagchi – Macpherson, (1999) / USA, Kanada	A KKV-k versenyképességi tényezői az Egyesült-Államok és Kanada határ régiójában	Vállalati pénzügyi adatok: növekedés, árbevétel, export. Stratégiai információk: üzleti stratégia, célok, versenyképességi kihívások, Innovációs teljesítmény (új termékek), kiszervezés, K+F, székhely	Kérdőíves megkérdezés, gyakori sági táblák, átlagok, t-próba	A kanadai KKV-k szignifikánsan erősebb export és innovációs tevékenységgel rendelkeznek. Az USA-ban lévő cégek hátrányosabb helyzetben vannak a képzett munkaerő hiánya, magasabb adóterhek és szigorúbb szabályozások miatt.
Carlin et. al. (2001)	25 rendszerváltó országban vizsgálták meg a vállalatok termelékenységnek alakulását 1999-ben kérdőíves vizsgálat alapján, (2245 vállalat)	Vállalati működési adatok: méret, foglalkoztatottak száma, iparág, ország, cégforma, tulajdonos. Teljesítménymutatók: árbevétel, árbevétel növekedése, egy alkalmazottra jutó árbevétel. Kérdőív: új telephely nyitása, szállítók, vevők vagy bank váltás, szervezeti változások, vállalkozói környezet jellemzői (bűnözés, korrupció, politikai stabilitás, adószabályozás, infrastruktúra stb.)	Leíró statisztikák, megosztási viszony számok, faktor és klaszter elemzés, regressziós modell	A termékek piaci versenye nagy hatással van a vállalatok teljesítményére. A privatizációnak nem volt kimutatható hatása a teljesítményre. A vállalati környezetnek pozitív hatása van a cégek jövedelmezőségére, míg az iparág és a városi telephely esetén nem találtak kimutatható összefüggést a teljesítménnyel. A vállalat méretének csak az árbevételre van hatása.

Szerző / terület	Kutatás témája	Felhasznált mutatók	Módszer	Eredmények
Geischer – Görg – Taglioni (2009)/ EU	Az euró zóna multinacionális vállalatainak jellemzői - 240.000 termelő vállalat 12 országban.	Forgalom, foglalkoztatottak száma, termelékenység, profit. több telephely – ha van.	OLS regressziós modell	A túlélő multinacionális cégek esetén magasabb a jövedelmezőség. A több országban telephellyel rendelkező multik termelékenysége jobb és az alacsony jövedelmű országokban való telephely is magasabb eredményt okoz.
Jennen - Verwijmeren (2010)/ Hollandia	Holland vállalatok teljesítménye, területi különbségek feltárása (13.000 cég, NUTS3 szintű régiók)	Jövedelmezőség: 5 év átlagos ROA értéke Kontroll változók: méret, iparág, tőkeáttétel, kor, kockázat, foglalkoztatás Területi népességi adatok	Többváltozós elemzések	A nagyobb cégeknek nagyobb a jövedelmezősége, a cégek korának pedig negatív hatása van az egy alkalmazottra jutó megtérülésre. A bérek a nagyobb területi koncentrációt mutató térségekben magasabbak, telekárak is nőnek a területi sűrűséggel. A területi koncentráció negatív hatással van az öt éves átlagos ROA mutatóra. A nagyobb vállalatok átlagosnál magasabb profitot érnek el
Kottari – Lioukas 2011/ Görögország	A vállalatok elhelyezkedését pénzügyi, területi és stratégiai szempontból is vizsgálják. Az erőforrás – elméletre támaszkodnak és három tényezőt	Kérdőíves megkérdezés: vállalati stratégia, kapcsolati tőke Vállalati pénzügyi adatok eladósodottság, likviditás, növekedés, jövedelmezőség, exportra termelés Regionális jellemzők: K+F kiadások,	regressziós modell	A regionális jellemzők és a vállalati kapcsolatok, amelyek leginkább meghatározzák, hogy egy cég nagyvárosi régióban vagy periférikus területen van. Emellett a vállalati stratégia, a finanszírozási struktúra és a növekedés üteme is hat az elhelyezkedésre. Megállapították, hogy az

Szerző / terület	Kutatás témája	Felhasznált mutatók	Módszer	Eredmények
	vizsgálják: technológia, kapcsolatok és funkciók (marketing, termelés).	felsőfokú végzettségűek aránya, egy főre jutó regionális jövedelem Kontroll változók: vállalat mérete a foglalkoztatottság alapján, iparág		Attiki fővárosi régióban található vállalatok jellemzően agresszív finanszírozási stratégiát választanak, nagyobb arányban rövid vagy hosszú lejáratú kötelezettségekkel finanszíroznak
Goldsmidt et al. (2011)	37 országban, 224 iparágban vizsgálta a jövedelmezőséget az iparág és a régió hatásának feltérképezése érdekében	Jövedelmezőségi mutatók, vállalati adatok, területi adatok	többváltozós elemzések	A jövedelmezőségre az egyéni vállalati teljesítmény van a legnagyobb hatással, az ország, az iparág, a méret csekélyebb mértékben hat rá és szektoronként eltérő. Az elhelyezkedés akkor van nagyobb hatással a teljesítményre, ha termelő vállalatról van szó.
Ketelhöhn – Quintanilla (2012)/ Közép-Amerika	Közép-amerikai vállalatok esetében vizsgálták meg, hogy a telephelyül szolgáló országnak milyen hatása van a jövedelmezőségre. (263 cég, 33 iparág, 7 ország)	Jövedelmezőségi mutató: ROA	többváltozós elemzések	Az anyaország a teljesítmény varianciáját 5,1 – 8,4% közti értékben magyarázza. Szignifikáns különbséget találtak az egyes országok vállalatainak jövedelmezősége között és feltételezték, hogy országon belüli eltérések is létezhetnek. Az iparág esetében a magyarázott variancia 10,2 és 17,5 % közti, tehát nagyobb hatással van a szektor, mint az ország a vállalatok jövedelmezőségére.
Mion – Naticch	A vállalatok térbeli	foglalkoztatottsági adatok pl.: kor, nem,	Regressziós	A foglalkoztatás sűrűsége növeli a béréket, a piaci

Szerző / terület	Kutatás témája	Felhasznált mutatók	Módszer	Eredmények
ioni 2013/ Olaszország	megoszlásának a munkaerő képzettségén, illetve a béreknek az összefüggése	foglalkozás, lakóhely, munkahely, bér, ledolgozott órák száma vállalati adatok: telephely, foglalkoztatottak száma, iparág, alapítás éve területi változók: foglalkoztatás sűrűsége, piaci potenciál, iparági specializáció	modell, OLS	potenciál növekedése még nagyobb mértékben (10%) emeli a béreket. A területi elhelyezkedés és az egyéni képességek, megállapodások hatással vannak a bérek mértékére.
Holl (2014)/ Spanyolország	A telephely, elérhetőség és a teljesítmény (vállalati szinten) közötti összefüggések vizsgálata	Helyi területi sajátosságok mutatószámait: lakosság, népsűrűség, piacok elérhetősége, közlekedési infrastruktúra Vállalati adatok: működési adatok, elhelyezkedés, létszám, mérleg és eredménykimutatás adatok	regresszió, korreláció	A vállalatok termelékenysége és a térségi sajátosságok, környezet között szignifikáns kapcsolat van (például közlekedési elérhetőség). A piaci teljesítmény pedig a vállalati szintű hatékonysággal van szorosabb összefüggésben, mint a lakosság számával vagy népsűrűséggel.
Floros et.al. (2014)/ Görögország	A görög vállalatok teljesítményének regionális eltéréseit vizsgálták	Vállalati adatok: méret, export Regionális adatok	többváltozós elemzések	Meghatároztak magas, közepes és alacsony hatékonysági értékkel bíró régiókat.
Stavropoulos - Skuras (2015)/ EU	A vállalatok teljesítményére milyen hatással van a régió (15	Vállalati mutatók: ROA, adózás előtt eredmény, likviditás, fizetőképesség,	regressziós modell	A regionális különbségek nem magyarázzák jelentős mértékben a vállalatok jövedelmezőségek alakulását. Továbbá a

Szerző / terület	Kutatás témája	Felhasznált mutatók	Módszer	Eredmények
	EU ország, 410 ezer vállalata, NUTS2-es szint esetén)	mérlegfőösszeg, forgóeszközök aránya Vállalat mérete, kora, székhelye Regionális területi adatok: városméret, népsűrűség, iparág specifikus tényezők.		térbeli sűrűségi indikátorok, sem járulnak hozzá a jövedelmezőség alakulásához.

Forrás: Saját szerkesztés

25. táblázat: Területi – vállalati kutatások összegzése – az iparági koncentrációt, termelékenységet és versenyképességet vizsgáló tanulmányok alapján

Szerző / terület	Kutatás témája	Felhasznált mutatók	Módszer	Eredmények
Costa-Campi – Viladecans-Marsal (1999) / Spanyolország	A spanyol ipari vállalatok versenyképessége az elhelyezkedésük figyelembe vételével (ipari körzetben található-k-e)	Területi adatok és iparági adatok 1. az iparági specializáció indexe a területen 2. urbanizációs előnyök (népesség, iparági jellemzők, a környezet versenyképessége) 3. A vállalat méretgazdaságossága (méret, munkaerő-tőke aránya) 4. Nemzetközi piacokhoz való hozzáférés (határtól való távolság, nemzetközi kikötő)	Log. regressziós modellel	A területi koncentráció pozitívan hat egy vállalat versenyképességére
Hernandez-Sancho et. al. (2012) /	A vállalati termelékenység területi összefüggései a spanyol kerámiagyárt	Vállalati pénzügyi indikátorok: egy alkalmazottra jutó működési kiadások/tárgyi eszközök/	Faktor - elemzés, gyakorisági	Az iparági körzeten belül található vállalatok jobb teljesítménnyel rendelkeznek. A hatékonyság növekedésének (iparági körzeten belül

Szerző / terület	Kutatás témája	Felhasznált mutatók	Módszer	Eredmények
Spanyolország	ás iparágban 1996 és 2007 között.	bérköltség/üzemi eredmény	elemzések	magasabb a növekedés üteme) oka az iparági körzeten belüli vállalatoknál főként térségi hatásokra vezethetők vissza, a technológiai fejlesztéseknek és a vállalat méretének köszönhető hatások inkább az ipari körzeten kívül jellemzőek.
Taegeun et. al. Hyejin (2012) / Ázsia	Ázsiai metropolisz térségek vállalatainak termelékenysége	TFP (Total factor productivity) iparáganként – munkaerő, technológia és piac mérete	Log. regressziós modellel	Shanghai régió dinamikus növekedést mutat, a többi várostérséghez képest.
Drucker (2011) / USA	Iparági koncentráció az Egyesült Államokban.	Vállalati szintű adatok: telephely, iparág, vállalat mérete (nagyvállalatok kerültek csak a mintába), foglalkoztatottság, Területi adatok régiókra, Koncentrációs együttható (legnagyobb öt vállalat), HH index, entrópia modell, Gini-együttható	Koncentrációs együtthatók, regresszió	A feldolgozóipar leginkább a kisebb, kevésbé diverzifikált városi térségben koncentrálódik. Nehezebb egy nagyobb regionális iparágat „uralni” Az iparág mérete meghatározza a foglalkoztatottságon keresztül a regionális versenyképességet.
Drucker – Feser (2012) / USA	A régió iparági struktúrája és a vállalatok teljesítménye 3 iparág példáján keresztül	Vállalati szintű adatok: telephely, iparág, vállalat mérete, foglalkoztatottság, munkaerő kihasználtság, input output kihasználtság, tudásáramlás (K+F,	Koncentrációs együtthatók, regresszió	A koncentrált iparági struktúra domináns vállalattal meghatározza a vállalati teljesítményt adott régióban (növeli a kisebb vállalatok teljesítményét is)

Szerző / terület	Kutatás témája	Felhasznált mutatók	Módszer	Eredmények
		kutató-helyek) Területi adatok régiókra pl jövedelem, munkanélküliség, népsűrűség		

Forrás: Saját szerkesztés

3. A magyar nagyvárosok versenyképessége

A bevezetésben ismertetetteknek megfelelően a dolgozat empirikus elemzése elméleti és gyakorlati kutatási kérdéseken alapul. Az elméleti fejezetek során áttekintett szakirodalom a városi versenyképességet több dimenzióra bontja, melyek közül a gazdasági, innovációs, társadalmi, környezeti, kulturális, oktatási, intézményi, politikai elemek kerülnek elő a leggyakrabban. Kutatásunkban a területi töke elemeiből indultunk ki, melyek kölcsönösen hatnak egymásra, a dolgozatban alkalmazott modell (26. táblázat) így a területi töke leggyakrabban alkalmazott dimenzióihoz hasonló (Tóth B. I. 2015, Jóna 2017).

26. táblázat: A városi versenyképesség vizsgált dimenziói

Dimenzió	Tényezők
<i>Természeti – környezeti</i>	Zöldterületek, természetvédelmi területek Játszóterek és pihenők, Kerékpárutak és járdák
<i>Infrastrukturális</i>	Közutak, Budapesttől való távolság Tömegközlekedés Lakások, személyautók száma
<i>Humán erőforrás</i>	Felsőoktatásban tanulók és diplomások Felsőoktatási dolgozók Álláskereső
<i>Társadalmi</i>	Kulturális terméket fogyasztók Bűnözés, hajléktalanok Szociális intézmények és ellátások Nonprofit szervezetek Vándorlási különbözet
<i>Szimbolikus - kulturális</i>	Turizmus Kulturális rendezvények és intézmények
<i>Gazdasági</i>	Lakosság jövedelmi helyzete Vállalkozói struktúra Vállalkozások helyzete, teljesítménye Koncentráció

Forrás: Saját szerkesztés

Az egyes dimenzióknál igyekeztünk a különbségre okot adó tényezők feltárására, melyek meghatározzák egy város versenyképességét és statisztikai adatok alapján mérhetők.

- *Természeti – környezeti*: A dimenzió tartalmazza mindazokat a számszerűsíthető természeti és környezeti erőforrásokat, amelyek a települések földrajzi helyzetéből, természeti környezetéből, valamint a várostervezésből, építészetből erednek, mint például a zöldterületek megléte vagy a parkok, játszóterek száma.
- *Infrastrukturális*: A dimenzió azokra a közlekedési és épített környezeti tényezőkre fókuszál, melyek jelentősen befolyásolják egy város mindennapjait, például a

tömegközlekedés színvonala, a lakásállomány, az úthálózat vagy a főváros elérhetősége.

- *Humán erőforrás*: A dimenzió tekintetében elsősorban a városban rendelkezésre álló munkaerő képzettségére és potenciáljára fókuszáltunk, melynek egyik mérőszáma a felsőoktatásban tanulók és végzettek. A munkanélküliség is jelentős információkat nyújt egy város helyzetéről. Továbbá olyan indikátort is kiválasztottunk, amely nem csupán a képzettséget, hanem a kulturális érdeklődést is számbaveszi, hiszen a kulturális termékek fogyasztása, a színházba járók száma a lakosság szellemi tőkéjét is mutatja.
- *Társadalom*: Az olyan hagyományos indikátorokon túl, mint a bűnözés vagy a szociális ellátások, intézmények, egy város társadalmi helyzetére utal a vándorlási különbözet is, azaz, hogy mennyire vonzó a település. Továbbá a társadalmi élet a civil szervezetek tevékenységével ragadható meg.
- *Szimbolikus – kulturális*: A dimenzióba kerültek mindazok a szellemi termékek, melyek a kultúra részei. A kulturális intézmények, természeti és történelmi emlékek, szórakozási lehetőségek turistákat vonzanak a városokba. A turizmus szerepe vitathatatlan egy város versenyképességében. A vendégéjszakák számával, kulturális intézmények és programok mennyiségével, valamint a szállodai és vendéglátóipari szolgáltatást nyújtó cégek számával számszerűsíthető a statisztikai adatok közül jelen dimenzió.
- *Gazdasági*: A gazdasági dimenziót elsőként érdemes a lakosság és a vállalkozások szempontjából elkülöníteni, azonban a két elem szorosan összefügg. Egyrészt a lakosság jövedelmének egy részét a jelenlévő cégektől kapja és / vagy adott városban költi el. A vállalkozói szféra az iparági struktúrán, a nagyvállalatok számán, az iparüzési adó mértékén és a cégek teljesítményén keresztül ragadható meg. Tovább fontos azt is vizsgálni, mennyiben kitett egy város gazdasági a külföldi cégeknek, valamint egy-egy domináns iparágnak (koncentráció).

A területi tökelemek közül a kapcsolati tőke nem került mérésre, mivel a kérdéskör rendkívül nehezen mérhető, számszerűsíthető. Nem szerettük volna a lakossági kapcsolatokkal, internet és telefonelőfizetők számával (Jóna 2017) megjeleníteni, hiszen mai digitalizált világunkban ez nem versenyképességi tényező a nagyvárosok között. A lakosság és a vállalatok egymás közti kapcsolati hálózataira pedig nem állt rendelkezésre adatbázis, így ezt a kérdéskört nem vizsgáltuk.

A modellben a nem említett, de további hatást gyakorló tényezők közül a porteri iparági 5 erő modelljének elemei, valamint belső, vállalati stratégiai és más soft jellemzők említhetők meg. Továbbá a telepítési tényezők, kapcsolatrendszerek és politikai környezet is befolyást gyakorol egy város versenyképességére. A kutatásban nem vizsgáljuk az olyan hagyományosan városi hierarchiát meghatározó tényezőket, mint egyes intézmények és infrastruktúrák megléte (egészségügy, oktatás, autópálya közelsége stb.), melyek hasonló szintűek a nagyvárosokban, inkább a különbségekre fókuszálunk. Nem kerültek bele a városi versenyképesség mutatói közé az olyan intézményi központok, melyek regionális centralizáció eredményei, például egy-egy regionális szintű irányítási központ a Nyugat-

Dunántúlon Győrben, Szombathelyen vagy Zalaegerszegen található, de felosztásának módja esetleges volt, így tényleges térség szervező erőit ezek nem tükrözik.

3.1 A nagyvárosok jellegzetességei

Jelen fejezet rész bemutatja a nagyvárosok jellegzetességeit. Elsőként általánosságban mutatjuk be a városok jellemzőit, adottságait, történetét és a gazdaságának helyzetét. A továbbiakban a környezeti, infrastrukturális, társadalmi, humán és kulturális dimenziókra fókuszálunk.

Területi statisztikai adatok, valamint a kutatásban felhasznált adatbázisok segítségével értékeljük a városokat 2000, 2005, 2010-2016-os évekre, az adatbázis időbeli korlátait figyelembe véve. Az idősoros összehasonlításokat nehezíti a statisztikai adatgyűjtés, a módszertan, az adatok hozzáférhetőségének változása (pl.: TEÁOR kódok változása). A városok összehasonlító elemzését a települések átfogó bemutatása előzi meg, hogy megismerjük külön-külön is a statisztikai adatokon felül társadalmi és gazdasági hátterüket. Kutatásunkban nem kívánunk részletes várostörténelmi vagy gazdaságtörténelmi kitekintést tenni, ezen információk nagy része a terület szakértői által alaposan bemutatott témakörök, csakúgy, mint az egyes városok általános földrajzi jellemzői, közlekedési elérhetőségei. Szintén nem témája a dolgozatnak, de megemlítendő az egyes városok városmarketing tevékenysége, sportgazdasága, turisztikai vonzereje, valamint az önkormányzati rendszere, hiszen ezen tevékenységek, területek is mind kapcsolatban állnak egy-egy város sikerességével, versenyképességével.

3.1.1 A városok jellemzői

Jelen fejezet rész sorra veszi az egyes városok társadalmi-gazdasági jellegzetességeit (Poreisz 2017b). Külön figyelmet szentelünk az ötven főnél többet foglalkoztató cégek elemzésének. A városok és jelentősebb cégeinek átfogó bemutatása megalapozza a következő fejezetek összehasonlító elemzéseit.

27. táblázat: A magyar nagyvárosok lakosság száma (lakónépesség az év végén, fő)

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015
<i>Debrecen</i>	207	204	208	205	20433	203	20350	20305
	625	083	016	076	3	914	6	9
<i>Szeged</i>	165	163	170	162	161	161	16259	16262
	669	259	285	183	837	921	3	1
<i>Miskolc</i>	185	174	168	164	162	161	15955	15810
	567	416	075	973	905	265	4	1
<i>Pécs</i>	161	156	157	149	147	146	14598	14534
	286	116	721	992	719	581	5	7
<i>Győr</i>	129	128	131	128	128	128	12937	12956
	934	279	267	193	567	902	2	8

<i>Nyíregyháza</i>	117	115	117	118	118	118	11812	11805
	476	954	852	192	185	164	5	8
<i>Kecskemét</i>	107	108	113	111	111	112	11183	11172
	615	835	275	264	863	071	6	4
<i>Székesfehérvár</i>	104	101	101	99 617	99 247	99 060	98673	98207
<i>ár</i>	830	299	943					

Forrás: Saját szerkesztés KSH T-STAR adatbázis alapján (2015)

Debrecen

Debrecen Hajdú-Bihar megye székhelye, az Alföld középső részén található, közel a román és ukrán határhoz. Népességét tekintve az ország második legnépesebb városa, területe 46.165 hektár. Közúton az M3-as autópályával az M35-ös autótűt köti össze, így Budapestről könnyen elérhető. Vasúti csomópont és nemzetközi repülőtér is található Debrecenben, amely a fapados járatokkal nemcsak kistérségi, vagy üzleti utakat kínál, hanem a nemzetközi turizmusba is bekapcsolja a várost. A Debreceni Egyetem az ország egyik legmagasabb hallgatószámú, széles képzési palettával bíró tudományegyeteme. Az egyetem széles körű nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezik, a külföldi hallgatók száma is jelentős. Lakosság szempontjából, társadalmi-kulturális háttere miatt és gazdasági versenyképessége révén az ország egyik legdinamikusabban fejlődő regionális központja. (Szirmai 2009)

A város eredete a 13. századig nyúlik vissza, vásáraitól és református iskolájáról volt híres. Elsősorban az állattenyésztés volt kiemelkedő a városban a történelem során, gazdasági fellendülését a 19. században a Budapesttel összekötő vasútvonal hozta. Az első világháború után vált határ közeli várossá, és a versenytárs Nagyváraddal szemben így lett a megye legfontosabb települése. A második világháború után jelentős veszteségeket szenvedett a város a bombatámadások során, ám az újjáépítése után ismét kiemelt szerephez jutott. A város kulturális életére elsősorban a reformáció hatott, ma is a régióban található a legjelentősebb református közösség az országban. A 19. század második felében az irodalom, elsősorban a költészet egyik központjává vált.

A város önkormányzata szorosan együttműködik a térség gazdasági szereplőivel, aktívan részt vesz a fejlesztések előre mozdításában. Turizmus szempontjából a város kapacitása egyre bővül, a történelmi városközpont, a kulturális intézmények (Csokonai Színház), valamint a megrendezésre kerülő fesztiválok (pl.: Debreceni Virágkarnevál) sok turistát vonzanak a városba, de elsősorban a belföldi turizmus szempontjából jelentős, nemzetközi reptere ellenére. A gyógyturizmus feltételei is kedvezőek, továbbá konferencia és üzleti turizmus számára is alkalmas infrastruktúrát kínál, amiben az egyetemnek is kiemelt szerepe van. A sport szempontjából az infrastruktúrafejlesztések kiemelkedők. A természetet kedvelők is szívesen utaznak Debrecenbe, a Nagyerdő és a Hortobágyi Nemzeti Park számos kikapcsolódási lehetőséget kínál.

A megyeszékhelyek közül szám szerint itt a legmagasabb a regisztrált vállalkozások száma, viszont az egy főre jutó értékben már csak az ötödik helyen szerepel. A vállalkozások között a nagyvállalatok száma csupán 28, de ez a megyében működő összes nagyvállalat 30%-át teszi ki. Nemzetgazdasági ág szerint a terciér szektor a legjelentősebb (ingatlan, szolgáltatások, kereskedelem), de nagyarányú a feldolgozóipari tevékenységet folytató

vállalatok száma is. Gazdasága szempontjából hagyományosan a mezőgazdaság és a ráépülő élelmiszeripar is nagy jelentőségű, ezt a jellegzetességet a mai napig megőrizte a város. A város korábban még kézműiparáról volt híres. A nehézipar hiánya (korábban egy, gördülőcsapágyakat gyártó vállalkozás, mai utódja a FAG Components Kft, gépipari termékeket gyárt) miatt elsősorban az élelmiszeripari, feldolgozóipari vállalatokon alapult a város gazdasági ereje. Az elmúlt évek negatív gazdasági folyamatai elbocsátásokhoz, beszállítók megszűnéséhez vezettek nemcsak a biológiai eszközöket felhasználó ágazatokban, hanem a textilipar területén is. (Debrecen MJVÖ. 2017)

Szeged

Szeged a dél-alföldi régióban, a Tisza partján fekszik, Csongrád megye székhelye. A város területe 28100 hektár, népességét tekintve a harmadik legnagyobb az országban. Budapestről az M5-ös autópályán (Kecskeméten keresztül) könnyen megközelíthető, továbbá vasúti csomópontnak tekinthető. A szerb és a román határ közelsége a gazdasági kapcsolatok miatt előnyös, „kapu” a Balkán irányába. A Szegedi Tudományegyetem nagy múltra visszatekintő felsőoktatási intézmény, amely nemcsak a térség munkaerő utánpótlását látja el, hanem országos szinten elismert, K+F tevékenysége pedig nemzetközileg is elismert. (Szirmai 2009)

Szeged a történelem során stratégiai helyének köszönhetően kiemelt szerepet játszott, ám a háborúk, betegségek és természeti katasztrófák nem kímélték a várost, többször is tűzvész áldozata lett. A 19. század közepén a vasútvonal is elérte a várost és a gazdaság virágzásnak indult. Azonban az 1879-es árvíz-katasztrófa gyakorlatilag eltörölte a várost, a 70 ezer fős lakosságból 10.000 fő maradhatott a városban a megrongálódott épületek miatt. Több európai nagyváros segített Szeged újjáépítésében. Ekkor alakult ki mai körutas városszerkezete és töltéssel vették körül a várost. A második világháborúban ismét számos veszteség érte, de a szocializmus alatt ismét fejlődésnek indult, könnyűipari és élelmiszeripari központként. Azonban a rendszerváltás után a szocializmus alatt létrehozott gyárak sorra tönkrementek. Turizmus szempontjából a kulturális emlékek, múzeumok, galériák, színház, kulturális rendezvények, fesztiválok (pl.: Szegedi Szabadtéri Játékok) és a Tisza-folyó miatt jelentős. Több gyógyfürdő van a városban. Szegeden jár a villamos. Szegeden regionális repülőtér található, amely elsősorban sportreptérként üzemel. A térség kutatási-fejlesztési tevékenysége az egyetem kiemelt kutatási területeiben ragadható meg: neurobiológia, genetika, nanotechnológia, anyagtudomány, lézerfizika, biotechnológia. (Szeged MJVÖ 2016) Szegeden található ipari park is, a gazdaságfejlesztés szempontjából pedig kiemelkedik az ELI Science park, ami a lézerkutató központ infrastruktúrája miatt jött létre. A science park várható gazdasági hatásai nemcsak az adott iparágban, a lézertechnológiában, hanem továbbgyűrűzve a régió minden szereplőjére (önkormányzat, egyetem, KKV-k) kedvező hatással lesz egyrészt direkt hatása, másrészt indirekt hatásai, valamint a látogatók költségei nyomán. (Dusek – Lukovics 2014).

Szeged gazdaságában jelenleg a domináns szektor a tercier ágazat, a kereskedelmi vállalatok vannak túlnyomó többségben. Ezen felül jelentős még a feldolgozóipar (élelmiszeripar), valamint az energia-szektor. A térség legnagyobb foglalkoztatója a Pick Szeged Zrt., emellett az energia-szektor vállalatai vannak még nagy hatással a térség munkaerőpiacára.

A gazdaságra jellemző, hogy több, mint 96%-a a működő vállalkozásoknak mikrovállalat. Nagyvállalatból csak 20 van a városban. A KKV szektor bővülő tendenciát mutat, ám nincs kiemelkedő teljesítményű cég. A város elsősorban az egyetem tudásbázisára, a K+F potenciálra és az új gazdaságfejlesztési irányokra (science park) építkézhet a jövőben. A legnagyobb cégek főként az energiaszektor termelő és szolgáltató vállalatai, valamint országos jelentőségű élelmiszergyártó vállalatok. (Szeged MJVÖ 2016)

Miskolc

Miskolc Borsod-Abaúj-Zemplén megye székhelye, az Észak-Magyarországi régió központja. A város területe 23.668 hektár. Földrajzi fekvése a Szlovák határ közelsége, a keleti piacok könnyű elérhetősége és a fővárostól való szintén könnyű elérhetősége miatt kedvező (M3-as autópályáról az M30-as autópályán keresztül).

A város történelmét tekintve már a középkorban lakott volt, kereskedővárosként működött. A szocializmusban, iparvárosként, a kohászat „fellegváraként” nagy gazdasági fejlődésen ment keresztül. A rendszerváltás után a bányászat és nehézipar leépülése azonban az észak-magyarországi régiót érintette a legsúlyosabban. A munkanélküliség a legmagasabb lett az országban, a lakosságszám is drasztikusan csökkenni kezdett. 2013-ig az ország harmadik legnépesebb városa volt (a szocializmusbeli virágkora idején a második), azonban az évtizedek óta tartó népességfogyás eredményeképp, Szeged lakónépessége 2013-ban néhány száz fővel, az utóbbi években pedig több ezer fővel meghaladta Miskolcét. Az ezredfordulóra azonban Miskolcnak sikerült túllendülnie a mélypontra, nemzetközi autópárai beszállító és elektronikai cégek telepedtek meg a városban, a Miskolci Egyetem tudástőkéje, az olcsó, de szakképzett munkaerő, az ipari kultúra és a keleti piacok közelsége miatt. Az egyetem az oktatási – ipari együttműködések és K+F színhelye, a hagyományosan nehézipari és műszaki profilú intézmény mára széles képzési palettával rendelkezik. A térségben a 2008-as pénzügyi válság hatásai is sokáig érezhetők voltak, a munkanélküliségi ráta csak 2013-tól csökkent ismét 10% alá, majd 2016-ra már 6,05%-os mértékűre mérséklődött. Miskolcon és a térségben továbbá jelentős problémát okoz a tartós munkanélküliek magas aránya, a jövedelem nélküli háztartások, valamint az alacsony iskolai végzettségűek és szociálisan hátrányos helyzetűek integrálása. Az ezredforduló után a turizmus fejlesztése indult meg, a térség természeti adottságai (miskolctapolcai Barlangfürdő, Bükk Nemzeti Park), történelmi épületei (diósgyőri vár), valamint a kultúra (Miskolci Nemzeti Színház) vonzzák a legtöbb látogatót a városba. (Szirmai 2009, Miskolc MJVÖ 2013)

A város nagy hangsúlyt fektet a gazdaságfejlesztésre, látják, hogy a rendszerváltás után kialakult nagy regionális különbségek okozta lemaradást, annak ellenére, hogy a számos mechatronikai vállalkozás betelepülése enyhítette, de nem szüntette meg teljes mértékben. A városban ipari parkok találhatók, melyeket szeretnének továbbfejleszteni, valamint kedvező feltételeket biztosítani a betelepülő vállalatok számára. A vállalkozások ágazati struktúrájában az ipari vállalatok aránya alacsony, a legtöbb cég a szolgáltató szektorban tevékenykedik. A legnagyobb árbevételű cégek közelműszolgáltatók, valamint mechatronikai vállalatok (Robert Bosch, Remy Automotive Hungary). Az említett cégek a térség legnagyobb foglalkoztatói is egyben. (Miskolc MJVÖ 2013)

Pécs

Pécs Baranya megye székhelye, az ország délnyugati részén található a Mecsek hegység oldalán. Régiójának központja, a legnagyobb dél-magyarországi város. A város területe 16275 hektár. Az M7-es autópályán könnyen elérhető, továbbá vasúti csomópont. A horvát határ közelsége előnyös gazdasági kapcsolataira nézve. Pécs gazdaságára tradicionális bányászat megszűnése, valamint számos nagyfoglalkoztató kivonulása (feldolgozóipar, élelmiszeripar) rendkívül negatív hatással volt. A külföldi működőtőke befektetések sajnos elmaradtak, többek között a délkelet-európai politikai válságok, a korábbi közlekedési peremhelyzet miatt. Azonban az M7-es autópálya megépülése sem hozta meg a várva várt átütő sikert, ahogy a 2010-es években az Európa Kulturális Fővárosa cím sem. Idegenforgalmi beruházások ugyan megvalósultak, a turizmus is élénkült, ám sajnos nem volt maradandó tendencia.

Pécsen található az ország legrégebbi tudományegyeteme, a Pécsi Tudományegyetem, amely a hazai felsőoktatás egyik legnevesebb intézménye, széles képzési palettával, nemzetközi kapcsolatokkal és egyre bővülő nemzetközi hallgatói létszámokkal. (Szirmai 2009, Pécs MJVÖ 2014)

A városban a legnagyobb foglalkoztatók a közműszolgáltatók, valamint a HAUNI, gépgyártó kft. továbbá kereskedelmi cégek tudnak még kiemelkedni foglalkoztatás és árbevétel szempontjából. Pécsen sajnos a nehézipar és bányászat leépülése után, többek között közlekedési elérhetősége miatt nem települt meg olyan nagyfoglalkoztató, amely a térség munkaerőpiaci problémáit megoldotta volna. Az M7-es autópálya megépülésével sem tudott a város nagyobb befektetőket vonzani.

Győr

Magyarország észak-dunántúli részén, a Kisalföldön, helyezkedik el, Győr-Moson-Sopron megye székhelye. Területe 17462 hektár, a Mosoni Duna, a Rába és a Rábca torkolatánál található. Kedvező területi fekvéssel rendelkezik, az osztrák és a szlovák határ is kevesebb, mint egy óra alatt elérhető közúton. Három főváros (Bécs, Pozsony, Budapest) közelsége társadalmi és gazdasági szempontból is előnyös. Közlekedési csomópont, hiszen a Bécs-Budapest vasútvonal, az M1-es autópálya, M85-ös autót is bekapcsolja a várost a közlekedési hálózatba. Emellett az agglomerációjában kikötő (Gönyű) és nemzetközi repülőtér (Pér) is megtalálható. Közszolgálati, oktatási, egészségügyi és gazdasági központnak is tekinthető, térségére jelentős hatással van a megye legnagyobb városa. (Szirmai 2009) Győrben található a Széchenyi István Egyetem, amely régiójának meghatározó felsőoktatási intézménye és a térség munkaerőpiaci utánpótlásának az egyik legfőbb kibocsátója. A város turisztikai adottságai közül a barokk városközpont, a városháza épülete, a gyógy-és termálfürdő emelhető ki, mint az épített környezet része. A Győri Nemzeti Színház és a Győri Balett nagy hagyományokkal rendelkező kulturális szereplő, továbbá számos fesztivál színesíti a programkínálatot (Győrkőc Fesztivál, Barokk Esküvő, Bornapok, koncertek). A város a sport területén is kiemelkedő adottságokkal rendelkezik, a Győri ETO Kézilabda válogatott világhírű, az intézményi ellátottság kedvező (sportuszoda, szabadidőparkok) és Győrben rendezték meg 2017-ben az European Youth Olympic

Festivalt (EYOF), amely kapcsán a városban számos sportlétesítmény, lakóingatlan és kollégium-bővítési beruházás ment végbe.

Győrt a magyar városhálózatban a kutatók korábban a hiányos felsőfokú központok közé helyezték (Beluszky 2001, Csapó 2002, Egedy 2007, Csomós 2009), melynek legfőbb oka, hogy a város nem tartozott a tradicionális regionális központok közé (Debrecen, Szeged, Pécs), valamint az alkalmazott mérőszámok az intézményi ellátottságot helyezték középpontba. Azonban Győr nem szolgált székhelyül számos olyan rendszerváltás, majd az EU csatlakozás után kialakított szervezetnek, intézménynek, melyek nem megyei, hanem regionális kiterjedésűek, Győr a Nyugat-Dunántúl régió más nagyobb városaival (Szombathely, Zalaegerszeg) osztozott ezeken, a megyeszékhelyek között pedig versengés volt tapasztalható. Azonban az újabb város-kutatások már rávilágítottak Győr fejlődő gazdasági potenciáljára, nemzetközileg is látható szerepére (Rechnitzer – Smahó 2012, Rechnitzer et. al. 2014, Rechnitzer 2016). Egyetértünk az utóbbiakkal, hogy Győr az ezredforduló után jelentősen javított szerepkörén, nemcsak piaci, gazdasági faktoroknak köszönhetően, hanem az ennek nyomán kialakuló innovációs központ, felsőoktatási – munkaerőpiaci pólus is az irányba mutat, hogy Győrnek helye lesz a teljes szerepkörű regionális központok között.

Győr városfejlődési szakaszait Rechnitzer (2016) hét történelmi szakaszra különíti el, meghatározva mindegyikben a domináns szektort, szereplőket, a megmaradó innovációt és a szakaszváltás motivációját. A hét szakasz az alábbi:

- egyházi, piaci központ: 1271-1541-ig, ahol a kereskedelem, céhes ipar a meghatározó
- katonaváros: 1441 – 1686, ahol a katonaság, céhes ipar, valamint a kereskedelem jelentős
- barokk város: 1680 – 1809, céhes ipar és kereskedelem a meghatározó, nagy szerep jut az oktatásnak, ekkor építik fel a ma is híres városközpont épületeit.
- kereskedőváros („az első aranykor”): 1809 – 1905, mezőgazdaság (gabona), kereskedelem, gyáripár alapjainak megteremtése, ekkor alakul ki a vasúthálózat, városi szerkezet
- iparváros: 1896 – 1963: a gépipar (győri vagon és járműgyártás) a legjelentősebb a város életében, emellett a textilipar is meghatározó. Ekkor alakul ki az a műszaki tudásbázis és munkakultúra, amely azóta is meghatározza a város szerepét
- ipari központ: 1963 – 1993, a gépipar és járműgyártás meghatározó, emellett az élelmiszeripar a kísérő szektor. A közép-és felsőoktatási intézmények megléte / alapítása kiszolgálja a munkaerőpiaci igényeket.
- Potenciális ipari körzet („második aranykor”): 1993 – napjainkig. A járműgyártás a város és a térség meghatározó iparága, a beszállítói hálózat folyamatosan bővül, szolgáltató szektor fejlődik.

Győr gazdaságának két meghatározó szereplője két járműipari cég, eltérő történettel és fejlődési pályával. A Rába Vagon-és Gépgyár 120 éves múlttal rendelkezik, az Audi Hungária Motor Kft. (AHM) pedig csaknem 25 éve szereplője a térség gazdaságának. Az

1993-ban létesült AHM telephely-választási döntése Győr kedvező fekvésének, a szakképzett munkaerőbázisnak, valamint a helyi felsőoktatási intézmény meglétének köszönhető. A gyáregység motorgyár, autógyár, illetve karosszéria és szerszámgyár üzemszakkal rendelkezik, motorfejlesztő tevékenységet is folytat. Folyamatosan bővíti a gyárat új csarnokokkal, tevékenységi területekkel, valamint a foglalkoztatás 2015-re meghaladta a 12.000 főt. Az Audinak, Győr Megyei Jogú Város Önkormányzatának és a Széchenyi István Egyetemnek a térségi együttműködése példaértékű. (Rechnitzer 2016, Fekete 2015). A dinamikusan fejlődő gazdasági szféra létrejöttében nagy szerepe volt az olyan betelepülő cégeknek, akik a járműipar közelsége, valamint a munkaerőbázis miatt érkeztek a városba, nekik kedvező letelepedési környezetet kínált az Ipari Park. A korábban jelentős textilipar leépülése elsősorban női munkaerő felszabadulását eredményezte, akiket szívesen alkalmaztak összeszerelő munkákra, valamint a magyarországi bérszínvonal a rendszerváltás után nagyon kedvező volt a külföldi befektetők számára. Számos olyan cég telepedett meg vagy alakult Győrben, akik szervesen integrálódtak a város rendszerébe, például városfejlesztésben vállalt nagy szerepük által (Leier Cégcsoport). Az új gazdasági szereplők, főként a 2000-es, 2010-es években alakult gazdasági egységek elsősorban a már kiépült munkaerőbázis, műszaki szaktudás és vállalkozói környezet miatt települtek meg. (fémipari megmunkáló cégek: Borsodi Műhely Kft, QP Kft, egészségügyi szolgáltatók, nyomdaipari és médiacégek) (Rechnitzer 2016). A Borsodi Műhely Kft. térségi beágyazódottságáról elmondható, hogy jó kapcsolatokkal rendelkezik az önkormányzati és oktatási szférával is. (Poreisz 2018)

Nyíregyháza

Nyíregyháza Szabolcs-Szatmár-Bereg megye székhelye, az Észak-Alföld régió Debrecen utáni legnagyobb központja. Három országhatárhoz is közel fekszik, a szlovák, a román és az ukrán határ közelsége miatt „kapu” Keletre. Területe 27451 hektár. Az M3-as autópálya jó közúti elérhetőséget biztosít, továbbá vasúti csomópontként funkcionál. A rendszerváltás előtti gazdasági recesszió nagymértékben érintette a várost és térségét, azonban Nyíregyháza gazdaságfejlesztő tevékenysége révén, ipari parkok létrehozásával befektetőket tudott vonzani a városba. (Szirmai 2009)

A városban az evangélikus gimnázium tekint vissza nagy történelmi hagyományokra, a térségben az evangélikus vallás elterjedt. A város a 19. század második felében a vasúthálózathoz való csatlakozásával erőteljes urbanizációs folyamaton ment keresztül. Az 1960-as évekre Nyíregyháza a térség egyik meghatározó városává vált. Turisztikai szempontból az Állatparkja, múzeumai, természeti látnivalói jelentősek. A város felsőoktatási intézménye a Nyíregyházi Egyetem, amely fő profilja a pedagógusképzés és agrártudományok mellett gazdaságtudományok, műszaki, társadalom-és természettudományok területén is képez hallgatókat. A Debreceni Egyetem kihelyezett Egészségügyi Kara is a városban található.

A gazdasági válság erősen érintette a térséget, a magas munkanélküliségi ráta csak az utóbbi években kezdett el csökkenni. A város legnagyobb foglalkoztatói a LEGO és a Michelin Hungária Abroncsgyártó Kft. A városban több ipari park is működik, a gazdaságfejlesztésnek, kedvező árú humántőkének köszönhetően számos cég választja

telephelyül a várost. Annak ellenére, hogy a megye az egyik leghátrányosabb helyzetben lévő térség az országban a magas munkanélküliség, a mezőgazdaság jelleg, alacsony tőkevonzó képesség miatt, Nyíregyháza dinamikusan fejlődik.

A városban az előbb említett két multinacionális cég a legnagyobb foglalkoztató, 1500 főt meghaladó állományi létszámokkal. Árbevétel szempontjából továbbá a nagykereskedelmi vállalatok, textilipari cégek jelentősek. (Nyíregyháza MJVÖ 2017)

Kecskemét

Kecskemét Bács-Kiskun megye megyeszékhelye, az Alföldön, a Duna-Tisza közében található. A középkori mezőváros a török hódoltság idején is képes volt fennmaradni, majd a kereskedelem és mezőgazdaság révén a 17-18. században virágkorát élte. A reformkorban Kecskemét a polgárosodással párhuzamosan kulturális központtá vált (kaszinó, színház, nyomda). A futóhomok sikeres megkötése eredményeképp a szőlő-és gyümölcsstermesztés terjedt el, majd jellegzetes termékekké váltak a gyümölcsök mellett a borok és a röviditalok. A 20. században Kecskeméten a művészeti és kulturális élet virágzott, a hetvenes évektől az iparművészet és a zeneművészet is jelentőssé vált. (Gyegyáendes 2007)

Közlekedés-földrajzi szempontból kedvező a fekvése, ugyanis az M5-ös autópályán könnyen megközelíthető Budapest és Szeged irányából is, valamint fő vasútvonal is áthalad a városon (Budapest – Szeged). Kecskeméten repülőtér is található, valamint logisztikai csomópontként utal a városban lévő három ipari park. (Szirmai 2009)

Annak ellenére, hogy a megye lakosság száma folyamatosan csökken, a város népessége egyenletesen emelkedett az elmúlt évtizedben, valamint a város részesedésének aránya a megye lakosságából is a hetvenes évek óta emelkedik. A Mercedes gyár betelepülése a lakosság korösszetételére (egyre nő a fiatal családok száma) és a munkanélküliségre is kedvező hatással volt. Három tradicionális főiskolai kar (tanítóképző, kertészet, műszaki) integrációjával 2000-ben létrejött a Kecskeméti Főiskola. Az intézmény jelenléte és egyre szélesedő képzési palettája a felsőfokú végzettségük arányának növeléséhez járul hozzá (2001 és 2011 között a 30%-os növekedés tapasztalható), valamint az országban elsőként itt indult duális képzés műszaki területen. Kulturális, turisztikai szempontból a város főként a kiállítások, bemutatótermek, valamint a színházi előadások szempontjából jelentős. Kecskeméti Tavaszi Fesztivál és a repülőnap, valamint a helyi élményfürdő és csúszdapark vonzó a turisták számára és nyújt kikapcsolódási lehetőséget a helyieknek. Ennek ellenére a város vezetése úgy véli, Kecskemét turisztikai kihasználtsága alacsony. Kecskemét gazdasága a Mercedes gyár telepítési döntésének bejelentése után (2008) dinamikus fejlődésnek indult.

A gyár termelésének beindulása, a beszállítók megjelenésével párhuzamosan a népességszám emelkedését idézte elő, valamint az elmúlt száz év legnagyobb változását hozta magával az oktatás, a K+F, az innovációk, az infrastrukturális fejlesztések terén is. A felsőoktatásban a hiányszakmák képzése és a szakképzés fejlesztése jelenti a munkaerőbázis nagy részét, valamint az ország más területéről való ideköltözést a lakásberuházások támogatják. A város stratégiai célja a további növekedés biztosítása, valamint egy gazdasági és innovációs központtá válás nemcsak a szűkebb térségben, hanem országos viszonylatban is. (Kecskeméti Városfejlesztő Kft, 2015) A térségben hagyományosnak tekinthető

mezőgazdaság súlya folyamatosan csökken az ezredforduló óta, helyét egyértelműen a járműipar és kapcsolódó iparágak vették át, de jelentős maradt a nagykereskedelem és élelmiszeripar, valamint egyre erősödik az építőipar, az üzleti szolgáltatások jelentősége. Ez főként a tercier szektor háttérbe szorulásával és az úgynevezett kvarterner szektor előretörésével figyelhető meg, ugyanis a hagyományos szolgáltatásokat, mint a vendéglátás, szálláshely, kereskedelem, mélyen érintette a válság.

A városban a nagyvállalatok, több száz főt foglalkoztató cégek száma kevés (2014-ben 17 db), melyek többsége 15-20 éve a városban működik (kivétel Mercedes). A legnagyobb foglalkoztatók a Mercedes-Benz Manufacturing Kft. (több, mint 3800 fővel) és a Phoenix Mecano Kecskemét Kft (több, mint 1000 fővel), továbbá 9 db 500 és 1000 fő közti foglalkoztató van jelen. A legjelentősebb cégek a járműipar és kapcsolódó iparágakból kerültek ki. Továbbá árbevétel szempontjából jelentős vállalkozások az élelmiszeripar (Fornetti Kft, Kecskeméti Konzerv Kft, Univer-Product Zrt) és a nagykereskedelem területén vannak jelen. A város gazdasági szerkezetében 90% feletti a tőkeszegény mikro-vállalkozások aránya, valamint a KKV-k beruházási, innovációs hajlandósága is alacsony. (Kecskeméti Városfejlesztő Kft, 2015)

Székesfehérvár

Székesfehérvár Fejér megye székhelye, a Közép-Dunántúl régió központja. Székesfehérvár Budapestről az M7-es autópálya irányából, valamint vasúton egy órán belül megközelíthető, a környező nagyobb városok pedig főúton érhetők el. A felsőoktatási intézmények közül itt található az Óbudai Egyetem Alba Regia Műszaki Kar, a Kodolányi János Főiskola, valamint több kihelyezett képzés is megtalálható (Corvinus Egyetem, Pannon Egyetem). Turisztikai szempontból jelentős, főként történelmi városközpontja és a Velencei-tó közelsége miatt. Számos kisebb fesztivált tartanak a városban, valamint színház, könyvtár és múzeumok is várják a látogatókat. Székesfehérváron van gyógy-és termálfürdő. A város fő gazdasági profilja a jármű- és gépipai, műanyagipar, valamint az elektronikai, optikai termékek gyártása, valamint a kiskereskedelem. Hét ipari parkkal rendelkezik.

A város gazdag történelmi múlttal tekint vissza, a Magyar Királyság fővárosa volt, valamint koronázó-város, ezért történelmi városközpont és számos műemlék található benne. Székesfehérvár volt hazánkban az első „igazi” város, a magyar történelemben kiemelkedő jelentőségű a szerepe. A török hódoltság után nem nyerte vissza országosan kiemelkedő jelentőségű szerepét, azonban régiójának kulturális és gazdasági központja lett a 18. századra, majd a reformkor idején tovább nőtt kulturális jelentősége a polgárosodás következtében. Gazdasági szempontból azonban csak az 1860-as évektől, a vasút kiépítése után vált jelentőssé, de ténylegesen a két világháború között indult nagyobb fejlődésnek. A szocializmus alatti erőltetett iparosodás következtében az Ikarus autóbuszgyár és a Videoton rádió-és televíziógyár létesült a városban. Ennek következtében a hetvenes évekre 100.000-re nőtt város lakosság száma a korábbi 30-35 ezres kisvárosból, valamint ezért válhatott az ország egyik ipari központjává az 1980-as évektől.

A város a rendszerváltás után sikerrel abszolválta a gazdasági szerkezetváltozást (az önkormányzat befektetés-ösztönző tevékenysége miatt), valamint a sportélete is jelentőssé vált. A vállalkozások számának dinamikus növekedése az ezredforduló után kezdett

megállni, csökkenni. A gazdasági válság pedig elsősorban a kevésbé tőkeerős mikro-és kisvállalkozásokat érintette, de a 250 főt meghaladó nagyvállalkozások száma is több, mint 20%-kal csökkent 2008 és 2010 között. A legjelentősebb csökkenés a termelő ágazatokat, illetve a feldolgozóipart érintette. A vállalkozások ágazati összetételét Székesfehérváron a tercier szektor előtérbe kerülése jellemzi. Ez különösen a kereskedelem terén nyilvánul meg, a városban sétálva egymást érik a működő üzletek és szolgáltató cégek. Az ipari tevékenység az országos átlagnál erősebb gépipari-és elektronikai ipari koncentrációt mutat, ennek hatása a jelentős exportra termelés, a beszállítói hálózat székesfehérvári betelepülése, valamint a foglalkoztatási szint növekedése. A 2008-as pénzügyi válság nemzetgazdasági ágazat tekintetében a mezőgazdaságot érintette leginkább, de a feldolgozóiparra, építőiparra és kereskedelemre is negatív hatással volt a városban. (Székesfehérvár ITS, SZÉPHŐ Zrt, 2014)

3.1.2 Városok versenyképességi dimenziói

A harmadik fejezet elején ismertetett modell egyes dimenziói alapján végezzük el az értékelést a nyolc nagyváros esetén (Poreisz 2017b). Az egyes mutatók átlagos értékei (2010 és 2015 között) alapján kerültek rangsorolásra a városok, majd dimenzióként összesítettük az elért helyezéseket. Ez alapján került meghatározásra a dimenzióban elért versenyképességi sorrend. Jelen fejezet a természeti – társadalmi, az infrastrukturális, a humán-erőforrás, a társadalmi, valamint a szimbolikus-kulturális és a kapcsolati, innovációs dimenziókat értékeli. A gazdasági dimenzió, mint a disszertáció fő fókusza, külön fejezetben kerül bemutatásra és éppen ezért a többi dimenzió csak röviden, a legfőbb tényezőket kiemelve kerül ismertetésre.

Természeti – környezeti dimenzió

A földrajzi, természeti környezet a városok versenyképességének egy fontos eleme. A lakosság szempontjából az élhetőség egyik ismérve a zöldterületek, játszóterek, parkok aránya. A természeti kincsek, védett területek pedig turistákat vonzanak a településre. (28. táblázat)

28. táblázat: A természeti – környezeti mutatók alakulása 2010 – 2015 átlagában

	1 km ² -re jutó...					sorrend
	játszótere k, pihenők területe	kerékpár út hossza	járdák hossza	zöld- terület	jutó védett természet- védelmi terület	
Debrecen	165,8	0,08	1,2	3936,4	0,0	8
Szeged	493,5	0,12	2,3	12851, 7	1206,8	4
Miskolc	749,8	0,02	2,4	14269, 0	1,6	6

Pécs	771,7	0,03	2,6	65389,4	27388,2	1
Győr	603,1	0,22	3,1	11722,5	0,0	2
Nyíregyháza	1634,2	0,16	1,3	6997,4	0,0	4
Kecskemét	4552,3	0,09	1,1	10303,0	0,0	7
Székesfehérvár	893,2	0,15	1,7	17427,7	0,0	2

Forrás: Saját szerkesztés, adatok: KSH TerStat 2015

A nagyvárosokban a játszóterek, pihenők nagyságát tekintve kiemelkedik Kecskemét és Nyíregyháza városa. Székesfehérváron, Pécsen és Miskolcon is magas az egy négyzetkilométerre jutó játszóterek és pihenők aránya. Kerékpárút tekintetében Debrecen és Győr városa áll a legjobb helyen, itt a legfejlettebb a kiépített bicikliúthálózat, ezzel is elősegítve a környezetbarát közlekedést. Miskolc és Pécs városa nagyon elmarad ebből a szempontból. Az egy négyzetkilométerre jutó járdák hossza Győrben, Pécsen és Miskolcon a legnagyobb. A településen lévő zöldterületek aránya pedig Pécsen a legmagasabb, Debrecenben pedig a legkisebb. A városokhoz tartozó természetvédelmi területek csak Szegeden és Pécsen találhatók. A területi statisztikai adatoknál azonban szükséges megemlíteni, hogy az adatgyűjtés módszere és az, hogy mit tekintenek például egy településen lévő zöldterületnek, pihenőnek vagy játszótérnek, településenként eltérhet. Emellett a tény, hogy mi minősül közigazgatási szempontból a településhez tartozó területnek, szintén torzítja az adatokat, tehát hiába van számos erdő, tájvédelmi körzet Debrecen közelében, ha statisztikailag nem minősül a település határán belül lévő zöldterületnek vagy védett területnek. Emiatt a kapott eredményeket kritikával kell kezelni.

Infrastrukturális dimenzió

A hierarchiában eltérő szinten lévő városokat hagyományosan a közlekedési elérhetőség (autópálya, határtól való távolság, fővárostól való távolság, vasút csomópont, közúti csomópont, kikötő megléte) szerint is pozicionálják, beszámítják versenyképességi tényezőik közé. Azonban a nyolc felsőfokú központ mindegyike közúti és vasúti közlekedés szempontjából is hasonlóan jó indikátorokkal rendelkezik, az autópályák közelsége, a jó elérhetőség az egymás közti versenyben nem kulcsfontosságú, hanem alapvetően meglévő adottság. Éppen ezért az elérhetőség szempontjából egy indikátort vizsgáltunk, a Budapesttől való távolságot, amely a cégek működésére, a lakosság utazási szokásaira befolyással lehet. A város belső infrastruktúrája, közlekedési hálózata sokkal inkább meghatározza a versenyképességét, ha összehasonlítjuk a nyolc magyar nagyvárost. A dimenzióban található még a közlekedés-infrastruktúra mutatóin túl az épített környezetet vizsgáló indikátorok, mint például a lakásállomány vagy az épített lakások számának alakulása.

A városok közül Székesfehérvár és Kecskemét esik legközelebb a fővároshoz (100 km-en belül), továbbá Győr elérhetősége (121 km) is kedvező. Kétszáz kilométeren belül fekszik

Szeged és Miskolc városa is, Debrecenbe, Nyíregyházára és Pécsre pedig több, mint 230 km-t kell autózni. Az autópályák közelsége jó elérhetőséget eredményez, azonban szállítás, napi ingázás, gyakori ügyintézés esetén a főváros közelsége versenyelőny lehet. A közúthálózat hosszát tekintve Pécsen, Győrben és Nyíregyházán a legmagasabb az egy négyzetkilométerre jutó közút hossza. Ez az úthálózat sűrűségét is jelzi, ami a közlekedés szempontjából kedvező, azonban a zsúfoltságot is eredményezhet.

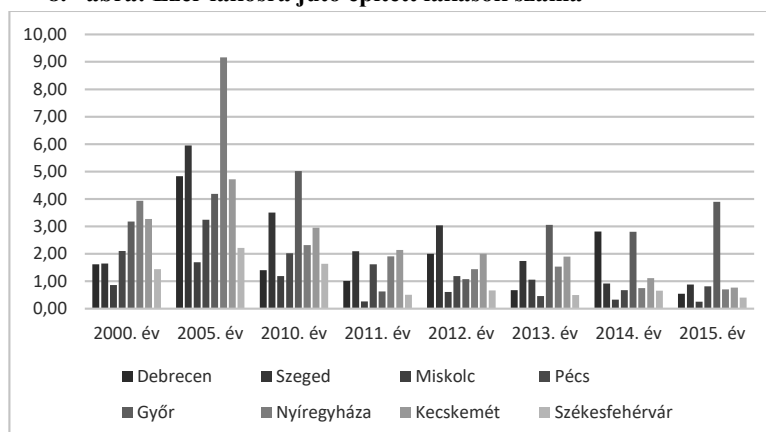
29. táblázat: A nagyvárosok útsűrűsége és Budapesttől való távolsága (2015)

	1 km ² -re jutó közút hossza (km)	Budapesttől való távolság (km)
Debrecen	0,07	231
Szeged	0,17	174
Miskolc	0,16	182
Pécs	0,21	238
Győr	0,20	121
Nyíregyháza	0,19	230
Kecskemét	0,10	93
Székesfehérvár	0,09	64

Forrás: Saját szerkesztés, adatok: KSH TerStat 2015

Összességében elmondható, hogy az ezer lakosra jutó lakások száma hasonlóan alakul a nagyvárosokban. Az öt nagyváros értékei magasabbak, mint Nyíregyháza, Kecskemét és Székesfehérvár értékei. Az ezer lakosra jutó épített lakások számának növekedése (a pénzügyi válság hatására) a kétezres évek elejéhez képest 2010-es évekre megtorpant. Évről évre 2 alatt volt Győr, Debrecen és Szeged kivételével a városokban. A 2015-ös évben pedig egyedül Győr emelkedett ki az újonnan épült lakások szempontjából. A lakásállomány és az építkezések a város gazdasági erejével vannak összhangban, a sok új lakás építése egy város népszerűségére is utalhat. (8. ábra)

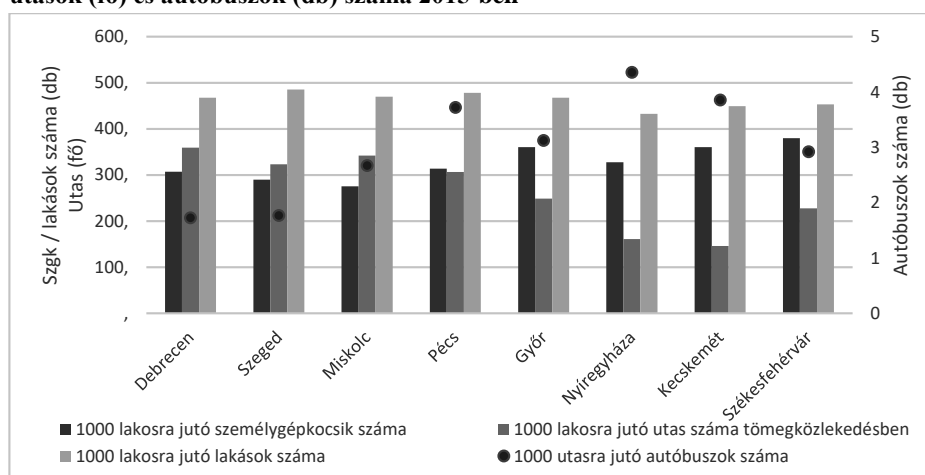
8. ábra: Ezer lakosra jutó épített lakások száma

Forrás: saját szerkesztés, adatok: KSH Stadat

A személygépkocsik számának alakulása egyrészt a jövedelmi helyzetre is utal, azonban az utakon lévő gépkocsik mennyisége nagyban meghatározza a közlekedés dinamikáját és nagy számuk zsúfoltsághoz, közlekedési dugók kialakulásához vezet. Az autók számát tekintve Győr, Székesfehérvár és Kecskemét járnak az élen, ahol a legmagasabb az ezer lakosra jutó gépkocsik mennyisége (350 felett). A tömegközlekedés színvonalára utal az ezer lakosra jutó utasok száma, valamint az autóbuszok száma. Kecskeméten és Nyíregyházán a többi nagyvároshoz képest jóval kevesebb az ezer főre jutó tömegközlekedők száma (160 alatti). Kecskeméten egyértelműen az autós forgalom váltja ki a tömegközlekedést.

9. ábra: Az ezer lakosra jutó személygépkocsik (db) / lakások (db), tömegközlekedési utasok (fő) és autóbuszok (db) száma 2015-ben

Forrás: saját szerkesztés, adatok: KSH TerStat 2015

Azonban az ezer utasra jutó buszok számában egyértelműen ez a két város teljesíti a legjobban (4 körüli értékek). Pécsen is kedvezően alakul a járművek száma (átlag 3,5 db ezer utasra vetítve), az utasok száma pedig 300 fő az ezerből. Hasonlóan alakul a tömegközlekedés Székesfehérváron és Győrben, mindkét településen kevesebb, mint három busz jut minden ezer utasra és közel 250-en vesznek részt a tömegközlekedésben ezer emberből. Az utasok száma Debrecen, Szeged és Miskolc városokban is magasabb, 320-350 fő között mozog, azonban az ezer utasra jutó buszok számánál Miskolc a több, mint 3 autóbusszal kiemelkedik. A másik két városban csak 2 busz jut ezer utasra, azonban ki kell emelni, hogy ezeken a településeken villamos is üzemel, így több közlekedési eszköz áll a lakosság rendelkezésére. (9. ábra)

Az infrastrukturális mutatók alapján rangsoroltuk a városokat, majd a helyezések átlaga alapján az alábbi sorrend figyelhető meg a városok esetén: Pécs, Győr és Szeged áll a dobogó első három fokán, majd Nyíregyháza és Debrecen követi őket az infrastrukturális versenyképességben. A fővároshoz való közelség ellenére Kecskemét csak az ötödik, míg a

Miskolc a hetedik helyezett, Székesfehérvár pedig a legkevésbé versenyképes, annak ellenére, hogy ez a város fekszik a legközelebb a fővároshoz. (30. táblázat)

30. táblázat: A infrastrukturális dimenzió versenyképességi sorrendje

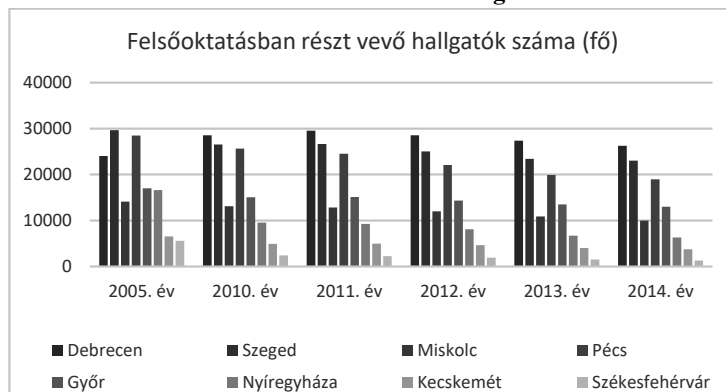
	Debrecen	Szeged	Miskolc	Pécs	Győr	Nyíregyháza	Kecskemét	Székesfehérvár
átlag	4,86	4,14	5,14	3,43	3,71	4,43	4,86	5,43
sorrend	5	3	7	1	2	4	5	8

Forrás: Saját szerkesztés

Humán-erőforrás dimenzió

A felsőoktatás nemcsak input oldalról hat a munkaerőpiacra a végzett diplomások elhelyezkedése révén, hanem társadalmi-gazdasági kapcsolataival beágyazódik a térségbe, kooperál a vállalatokkal, együttműködik az önkormányzattal. A végzettek száma is meghatározó tényező adott évben, azonban ez jellemzően a hallgatói létszám függvénye is. Kiemelkednek a tradicionális tudományegyetemekkel rendelkező városok (Debrecen, Szeged, Pécs) a 20-30-ezres hallgatói létszámaikkal, azonban az egyre csökkenő hallgatói létszám általános országos jelenség. Jelentős felsőoktatási pólus még Győr és Miskolc, valamint Nyíregyháza, ahol azonban erőteljes létszámcsökkenés figyelhető meg. Kecskemét és Székesfehérvár is rendelkezik felsőoktatási intézményekkel, melyek elsősorban szűkebb munkaerőpiaci igényeket elégítenek ki. (10. ábra)

10. ábra: Felsőoktatásban részt vevő hallgatók száma

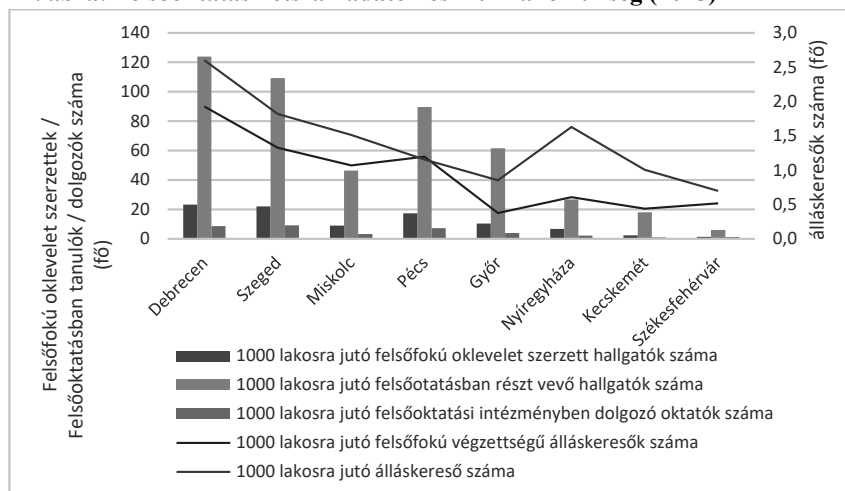

Forrás: saját szerkesztés, adatok: KSH Stadat

A felsőoktatásban tanulók létszáma azonban nem az egyetlen mutató, amely tájékoztatást ad a humán-erőforrás helyzetéről. Szintén a felsőoktatáshoz kötődik az oklevelet szerzettek száma, valamint az oktatásban dolgozók létszáma. Kiemeltük az ezer főre jutó álláskeresők létszáma mellett a felsőfokú végzettségű álláskeresők számát is. A legtöbb oktató a

hagyományos egyetemi városokban dolgozik és a végzettek száma ezer lakosra számítva is a három nagyvárosban a legmagasabb. (11. ábra)

11. ábra: Felsőoktatási létszámadatok és munkanélküliség (2015)

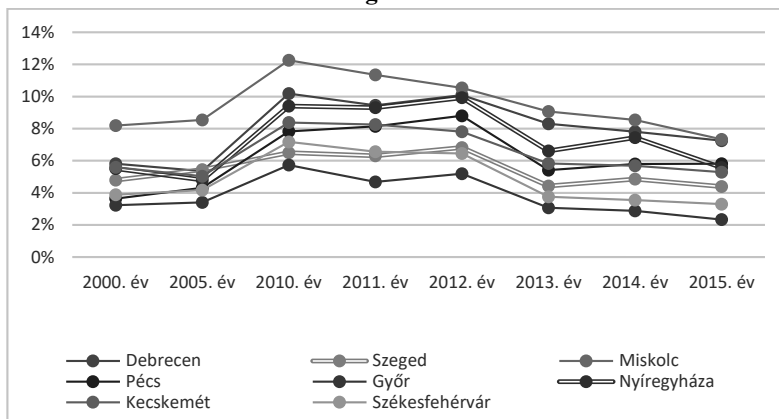

Forrás: saját szerkesztés, adatok: KSH Stadat

Az állás keresők száma esetén Pécs kivételével mindenhol alacsonyabb a diplomás munkanélküliek ezer főre eső száma. Győr, Nyíregyháza, Kecskemét és Székesfehérvár városokban 0,5 körüli értékeket vesz fel a felsőfokú végzettségűek munkanélkülisége, lényegében elenyésző azon diplomások száma, akik nem találnak munkát. A legnagyobb kontraszt Nyíregyháza esetén van, ahol a munkanélküliség a teljes lakosság körében jóval magasabb arányú, mint a diplomásoknál. Annak ellenére, hogy a tradicionális egyetemi városokban sok a hallgató, magas a végzettek száma, a diploma megszerzése nem jelent garanciát arra, hogy állást találnak.

A teljes lakosság körében a munkanélküliségi rátát vizsgálva megállapítható, hogy Miskolcon a legmagasabb a munkanélküliség, átlagosan 8% felett, melyet Debrecen és Nyíregyháza városa követ, 2010-ig együtt mozogva, majd Nyíregyházán jelentősen csökkent a munkanélküliségi ráta, 2015-re 6%-ra. Pécs és Kecskemét munkanélküliségi rátája is hasonló a földrajzi távolság, eltérő méret és iparági struktúra ellenére is. Jelenleg 6% körüli mindhárom városban. Szeged és Székesfehérvár munkanélküliségi rátája is többi város trendvonalát követi az egyes években, a 2010-2012-es évek magasabb (6-7%) értékeit jelenleg a 4 % körüli munkanélküliségi ráta váltotta fel. Minden vizsgált évben Győrben volt a legalacsonyabb a ráta, jelenleg csupán 2%. (12. ábra)

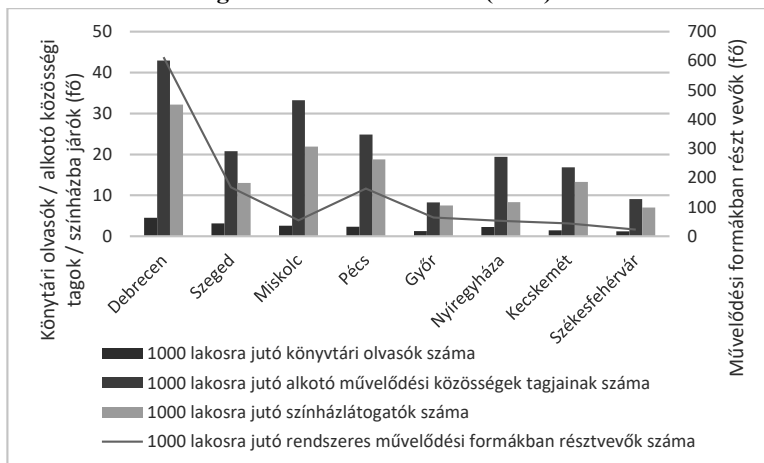
12. ábra: Munkanélküliség alakulása

- Forrás: saját szerkesztés, adatok: KSH Stadat

A dimenzióban nemcsak a felsőoktatást, hanem a lakosság kulturális érdeklődését is vizsgáltuk. Kiemelkedik Debrecen, Miskolc és Pécs városa a kultúra – fogyasztás szempontjából, ezeken a városokban a legmagasabb az alkotó – művészeti közösségek tagjainak száma, valamint a színházba járók aránya ezer főre vetítve. Győr és Székesfehérvár esetén alacsonyok a kulturális érdeklődést mérő indikátorok. (13. ábra)

13. ábra: A lakosság kulturális érdeklődése (2015)

Forrás: saját szerkesztés, adatok: KSH Stadat

Az egyes mutatók szempontjából a településeket rangsoroltuk, majd átlagoltuk a kapott helyezéseket, amely alapján a versenyképességi sorrend felállításra került. Összesítve a humán-erőforrás dimenzióban a tradicionális felsőoktatási központok szerepeltek a legjobban (Debrecen, Szeged és Pécs). Miskolc és Győr következett a rangsorban, mindkét városban egyre erősödő felsőoktatási intézmények találhatók. Míg Győrben a munkanélküliség szintje alacsony, Miskolcon sokan érdeklődnek a kultúra iránt és vesznek

részt művészeti tevékenységekben. A kisebb városok, Nyíregyháza, Kecskemét és Székesfehérvár mind a felsőoktatás, mind a kulturális fogyasztás szempontjából elmarad a többi várostól. (31. táblázat)

31. táblázat: A humánerőforrás dimenzió versenyképességi sorrendje

	Debrecen	Szeged	Miskolc	Pécs	Győr	Nyíregyháza	Kecskemét	Székesfehérvár
átlag	3,00	3,67	4,11	3,33	4,67	5,22	5,56	6,44
sorrend	1	3	4	2	5	6	7	8

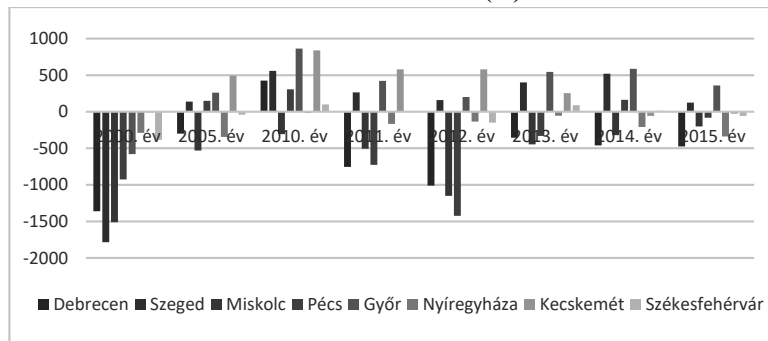
Forrás: Saját szerkesztés

Társadalmi dimenzió

A dimenzióban jelennek meg a társadalmi tőkét jelző indikátorok, mint például a bűnesetek száma, szociális ellátásra szoruló, valamint a nonprofit szervezetek és a vándorlási különbség.

A vándorlási különbség mutatja, országon belül adott településen a betelepülők vagy elköltözők aránya a magasabb. A tartós pozitív különbség arra utal, hogy a város vonzó az emberek számára, a költözés hátterében pedig a legtöbbször munkaerőpiaci tényezők állnak.

14. ábra: Vándorlási különbség (fő)

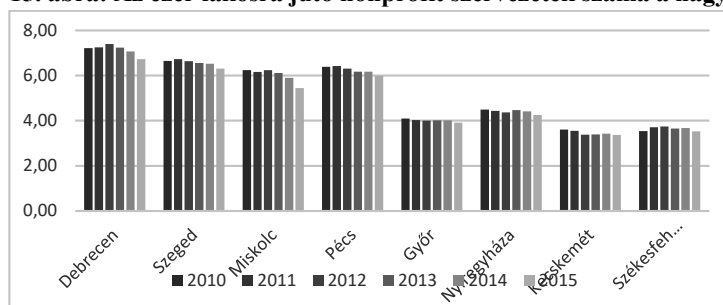
Forrás: saját szerkesztés, adatok: KSH Stadat

Vándorlási különbség tekintetében a 2000-es évben egy általános elvándorlás volt megfigyelhető (főként a fővárosba költözési tendenciája miatt), később pedig az egyes vidéki terület egységek közti mozgás felerősödött, nemcsak negatív, hanem pozitív különbség is előfordul. Debrecen, Miskolc esetén egyenletes negatív irányú a vándorlás, az utóbbi években 2011-2012-es mélypontra, mikor Pécs városánál is jellemző a nagyfokú elvándorlás, azonban utóbbi esetben lényegesen mérséklődött 2014-15-ben. Nyíregyháza is negatív tendenciát mutat, azonban kisebb mértékben. Győrben és Kecskeméten nagyszámú

bevándorlás figyelhető meg (munkaerőpiaci vonzás okán) és Szegedre is többen költöznek, mint elvándorolnak. Székesfehérvár esetén csekély mértékű a különbözet.

A nonprofit szervezetek számát tekintve kiemelkedik Debrecen, hasonlóan alakultak az értékek Szeged, Miskolc és Pécs városokban, valamint Kecskeméten a legalacsonyabb. Az egyes évek összehasonlításában enyhe ingadozás figyelhető meg. Az ezer lakosra jutó civil szervezetek a társadalmi összefogás jelképei, az alulról jövő kezdeményezések indikátorai. (15. ábra)

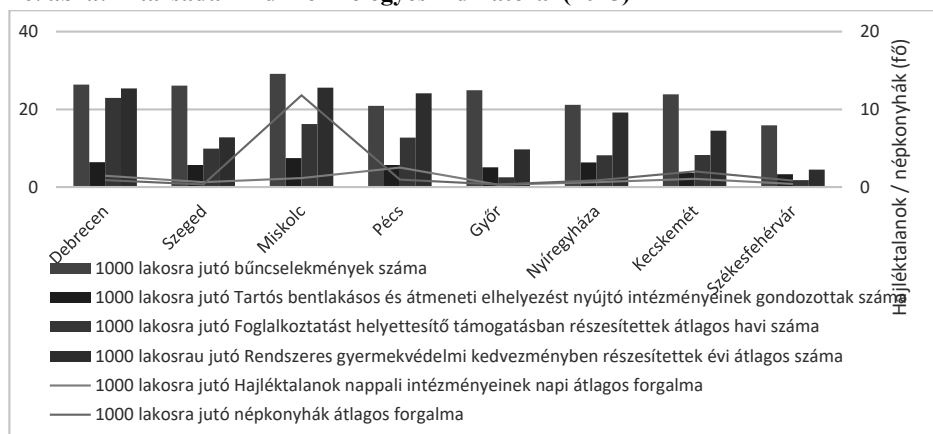
15. ábra: Az ezer lakosra jutó nonprofit szervezetek száma a nagyvárosokban

Forrás: saját szerkesztés, adatok: KSH Stadat

A társadalom szempontjából a bűnözés mértéke, valamint a hajléktalanok, szociálisan hátrányos helyzetben lévők száma kedvezőtlen. (16. ábra)

16. ábra: A társadalmi dimenzió egyes indikátorai (2015)

Forrás: saját szerkesztés, adatok: KSH Stadat

A bűncselekmények száma Miskolcon a legmagasabb, Székesfehérváron pedig a legalacsonyabb ezer lakosra vetítve. Győrben és Székesfehérváron a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban és gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek száma ezer főre vetítve a legalacsonyabb (5 fő alatt), míg Debrecenben, Miskolcon, Pécsen és Nyíregyházán akár a négyszerese is az ellátásban részesült hátrányos helyzetűek száma. A hajléktalanok

intézményeinek és a népkonyhák forgalma hasonlóan alakul ezer főre vetítve a nagyvárosokban, csak Miskolc szerepel kiugró értékekkel a népkonyhák forgalmánál, Pécs pedig a hajléktalanok nappali ellátásánál, Kecskeméten pedig mindkét mutató esetén magasabbak az értékek az átlagnál.

Társadalmi szempontból a versenyképességet több, eltérő indikátorra bontottuk, melyek nyomán rangsorolással felállítottuk a versenyképességi sorrendet. (32. táblázat)

32. táblázat: A társadalmi dimenzió versenyképességi sorrendje

	Debrecen	Szeged	Miskolc	Pécs	Győr	Nyíregyháza	Kecskemét	Székesfehérvár
átlag	6,25	3,63	6,50	5,13	2,63	3,75	4,63	3,50
sorrend	7	3	8	6	1	4	5	2

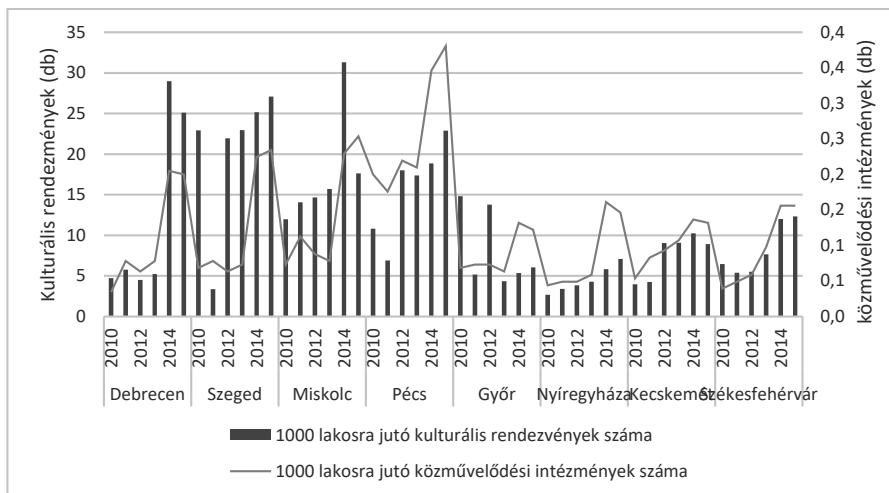
Forrás: Saját szerkesztés

Társadalmi szempontból Győr városa a leginkább versenyképes, melyet Székesfehérvár és Szeged követ. Társadalmilag a legkevésbé Debrecen és Miskolc városai tekinthetők versenyképesnek, aminek magyarázata a régiók általános hátrányos helyzete és a magas elvándorlás.

Szimbolikus – kulturális dimenzió

Az adatok könnyebb kezelhetősége miatt a művelődési intézmények, a mozik, könyvtárak és múzeumok számát együttesen, összeadva kezeltük. Mind a nyolc nagyvárosban évről évre egyre nő ezen intézmények száma, ami pozitívnak tekinthető. A legtöbb kulturális intézmény Pécsen található ezer lakosra vetítve, nem sokkal utána követi Székesfehérvár. A többi nagyváros kulturális intézményeinek száma ezer lakosra hasonlóan alakul, ezután Miskolc, Szeged és Debrecen következik, míg a többi város elmarad. A rendezvények számát tekintve elmondható a növekvő tendencia a legtöbb városban, azonban itt is kiemelkedik Miskolc, Debrecen és Szeged. (17. ábra)

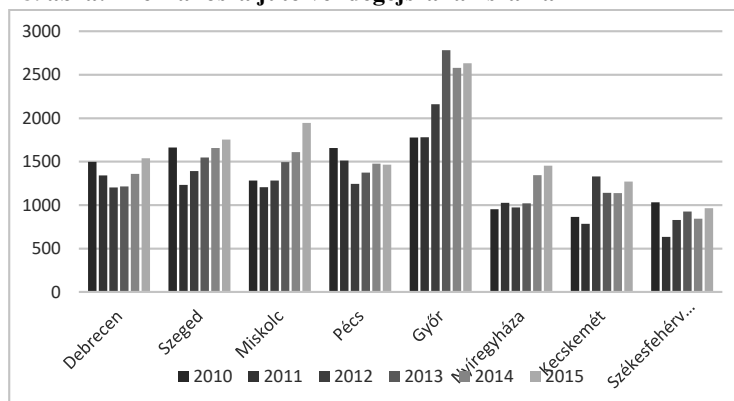
17. ábra: Ezer lakosra jutó kulturális rendezvények és intézmények száma (db)

Forrás: saját szerkesztés, adatok: KST Stadat

- A turizmus szempontjából lényeges mutató az ezer lakosra jutó vendégéjszakák száma. Összességében elmondható, hogy stagnáló vagy enyhén növekvő trend figyelhető meg a legtöbb városban, de kiemelkedik Győr a több, mint 2500 vendégéjszakával ezer lakosra vetítve. Debrecenben és Pécsen a 2012-13-as években tapasztalt visszaesés után újra élénkülni kezdett a turizmus. (18. ábra)

18. ábra: Ezer lakosra jutó vendégéjszakák száma

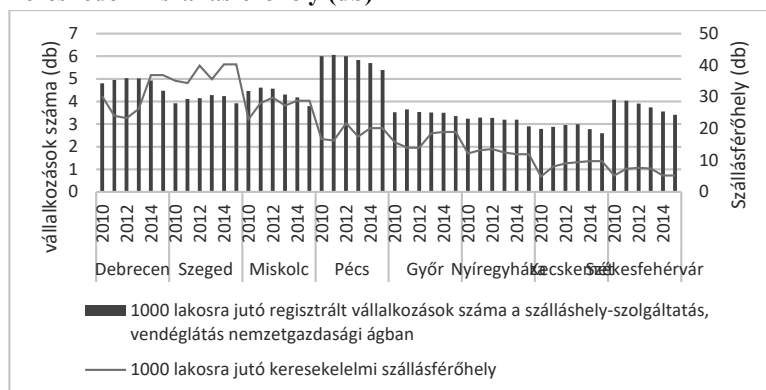

Forrás: saját szerkesztés, adatok: TEIR

A turizmushoz kapcsolható még a szálláshely és vendéglátás tevékenységet végző cégek. Ezer főre vetített értékük alapján a legtöbb Pécsen (átlag 5,5) és Debrecenben (átlag 5) található. Győr, Nyíregyháza és Kecskemét városai elmaradnak a szálláshely, vendéglátás kínálat szempontjából, kevesebb ilyen vállalkozással találkozhatunk. A szálláskínálatot továbbá az ezer lakosra jutó szállásférőhelyek számával is mérhetjük. Míg Pécsen a szálláshely-vendéglátás iparágban a legmagasabb volt az ezer főre vetített működő cégek

száma, szállásférőhely szempontjából jóval kevesebb áll rendelkezésre, átlagosan 15. Szeged, Debrecen és Miskolc emelkedik ki a szálláskínálat szempontjából, míg Székesfehérváron a legalacsonyabb a számuk. (19. ábra)

19. ábra: Ezer lakosra jutó szálláshely – vendéglátás gazdasági ágban regisztrált cég / kereskedelmi szállásférőhely (db)

Forrás: saját szerkesztés, adatok: KSH TerStat

33. táblázat: A szimbolikus – kulturális dimenzió versenyképességi sorrendje

	Debrecen	Szeged	Miskolc	Pécs	Győr	Nyíregyháza	Kecskemét	Székesfehérvár
átlag	3,40	2,20	2,60	2,60	4,80	7,00	6,80	6,60
sorrend	4	1	2	2	5	8	7	6

Forrás: Saját szerkesztés

A szimbolikus - kulturális tőkét tekintve kiemelkedik Szeged városa, de kiváló kulturális és kulturális intézményi ellátottsággal rendelkezik hasonló pontszámmal Pécs, valamint Miskolc. A városok hagyományosan kulturális központnak tekinthetők, számos programlehetőség vonzza a turistákat és a látogatókat a városba. A szükséges infrastruktúrával (szálláshelyek, vendéglátás, intézmények) is rendelkeznek ezek a városok. Az ezer lakosra jutó vendégéjszakák számát tekintve azonban Győr emelkedik ki, annak ellenére, hogy a kulturális programok és szálláshely-vendéglátás intézményeiben kevésbé teljesít jól. A magas értéket valószínűleg azért érte el a város, mert nemcsak egy-egy, hanem adott esetekben több napra, hosszabb időre érkeznek a turisták a városba. A többi településen jellemzően egy-két napot töltenek csak el a vendégek, valamint a helyiek kulturális fogyasztása jelentős. Nyíregyháza, Kecskemét és Székesfehérvár pedig jóval elmarad az öt nagyvárostól.

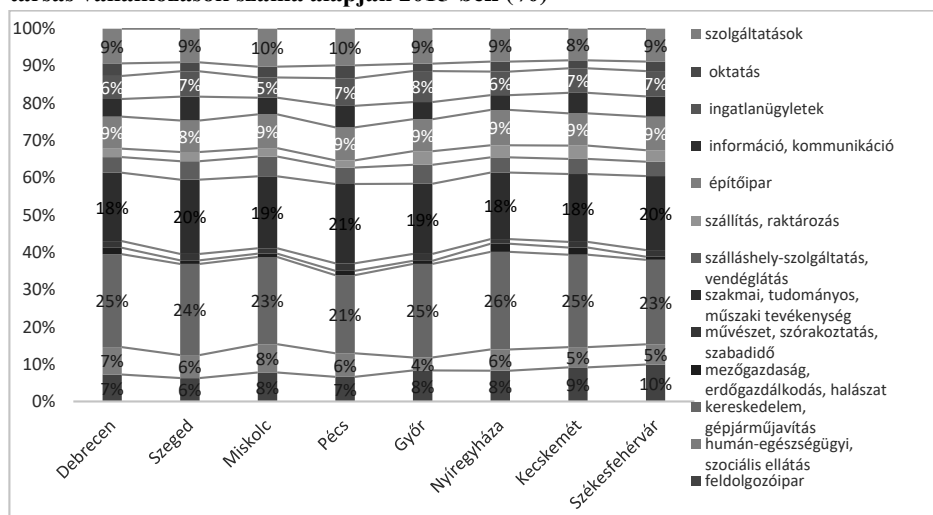
3.2 Gazdasági versenyképesség

Jelen fejezetrészen elsőként a nagyvárosok iparági sajátosságait mutatjuk be, valamint a gazdasági szféra struktúráját (vállalkozásdemográfia) és jellemzőit. Kitérünk az iparüzési adó mértékére és a lakosság jövedelmi helyzetére is.

Ipari struktúra

- A magyar gazdaság sajátosságai a nagyvárosokban is megfigyelhetők. A gazdaságtörténeti jellemzők városokra is vonatkoztathatók, a mezőgazdaság egyre inkább háttérbe szorult, számos hagyományos iparág eltűnt (például bányászat vagy textilipar) és egyre inkább előtérbe került a kereskedelem és a tercier szektor, a szolgáltatások. A nagyvárosok gazdaságtörténetével röviden a 3.1.1. fejezetben foglalkoztunk és megállapítottuk, hogy néhány város sikerrel vette az ipar átstrukturálódását (például Győr a textilipar megszűnése után), addig voltak olyan városok, melyek nehezen találják az új gazdasági irányvonalat (például Pécs városa). Megfigyelhető továbbá a nemzetközi vállalatok magyarországi telephelyeinek, leányvállalatainak elterjedése, főként a feldolgozóipar, elsősorban a fémipar, gépgyártás és autópár területén. Ez nemcsak a külföldi működőtőke, az új beruházások és új munkahelyek miatt fontos, további vállalkozások letelepedését és elindítását ösztönzi a térségben.

20. ábra: A nagyvárosok iparának összetétele nemzetgazdasági áganként a regisztrált társas vállalkozások száma alapján 2015-ben (%)

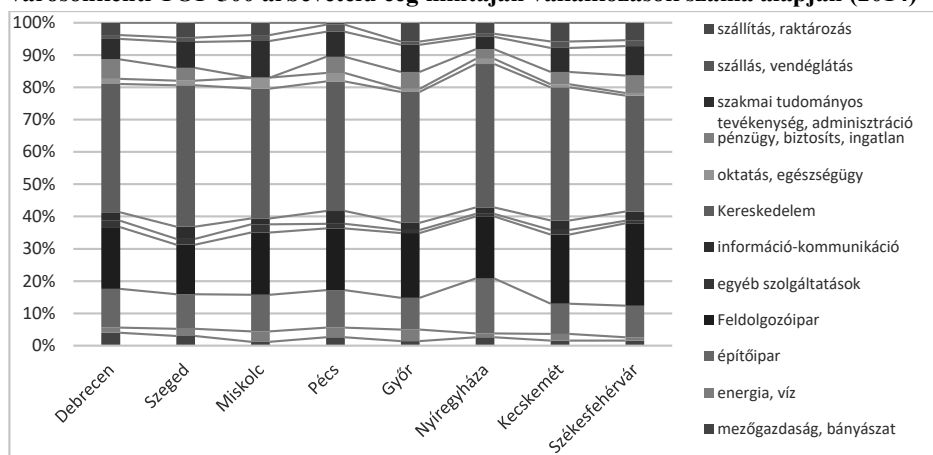
Forrás: saját szerkesztés, adatok: KSH TerStat 2015

- A nagyvárosok iparának összetételét nemzetgazdasági áganként vizsgálva jól láthatók a jelenlegi gazdasági tendenciák, melyek hazánkban uralkodnak, a

kereskedelem jelentős szerepe (21 – 26%), a szakmai szolgáltatások széles köre (28 – 21%) figyelhető meg. A szolgáltatások, az építőipar, az ingatlanügyek jellemzően 7-10%-át adják egy város iparának. A feldolgozóipar arányaiban Székesfehérváron a legjelentősebb (10%), Szegeden és Pécsen pedig alacsonyabb részarányban szerepel (6-7%). (20. ábra)

- A regisztrált vállalkozások száma alapján azonban nem teljeskörű a kép, amit egy város ipari sajátosságairól megtudhatunk, hiszen nem derül ki a szám alapján, hogy mennyire jelentős az adott iparág, milyen a termelékenység, milyen a hozzáadott értéke a vizsgált városokban. Ezért kiegészítettük az adatokat saját gyűjtéssel, városonként a legnagyobb ötszáz vállalkozás (árbevétel alapján) iparági besorolásával.

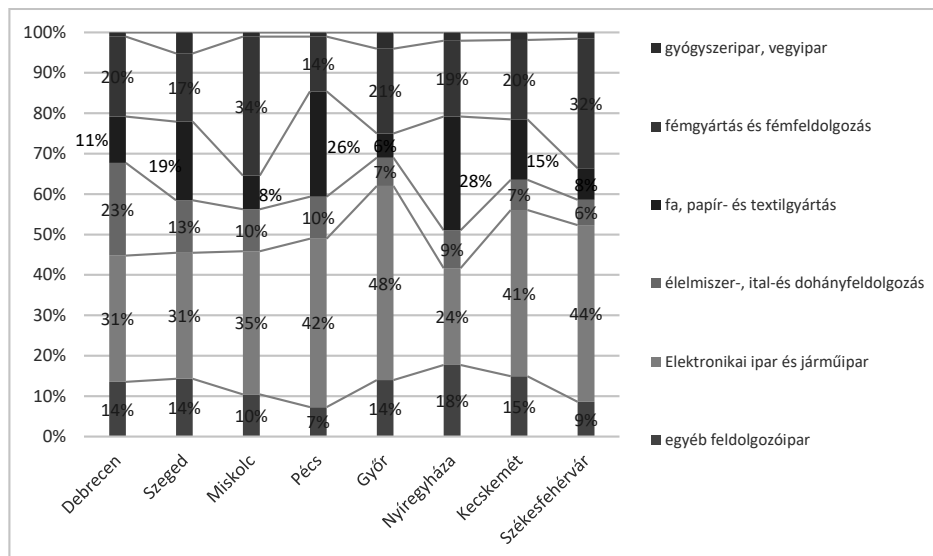
21. ábra: A nagyvárosok iparának megoszlása nemzetgazdasági áganként a városonkénti TOP 500 árbevételű cég mintáján vállalkozások száma alapján (2014)

Forrás: saját szerkesztés, adatok: Bisnode Kft 2014

- Látható, hogy a legnagyobb árbevételű cégek megoszlása esetén is a kereskedelemben tevékenykedik a legtöbb vállalat, azonban a feldolgozóipar és az építőipar is kiemelkedik (15 – 20% részarányokkal). A feldolgozóipari cégek Kecskeméten és Székesfehérváron vannak nagyobb számban a városonkénti TOP 500 cég között. Nyíregyházán pedig az építőipari vállalatok száma képvisel magasabb részarányt. Pécsen nagyon kevés a szállítással, raktározással foglalkozó cégek száma, míg Nyíregyházán a szakmai, tudományos tevékenységet végző vállalatokból van az átlaghoz képest jóval kevesebb. (21. ábra).
- A feldolgozóipari cégek súlyát, jelentőségét azonban nemcsak a számuk mutatja, hanem az általuk realizált árbevétel megoszlása. (22. ábra)

22. ábra: A városonkénti TOP 500 vállalkozás feldolgozóipari cégeinek megoszlása

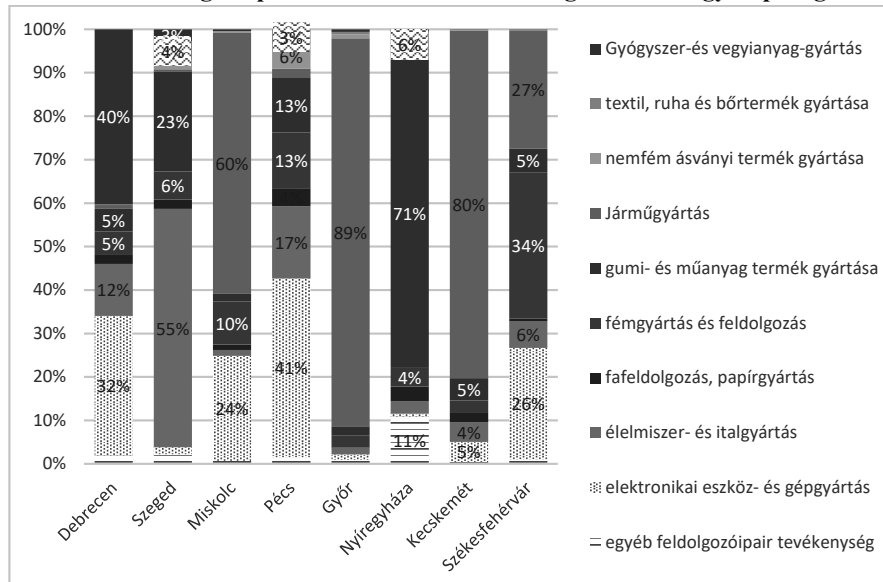

Forrás: saját szerkesztés, adatok: Bisnode Kft 2014

- A városenkénti TOP 500, azaz négyezer cég esetén az összes árbevételből a feldolgozóipar részesedése Győrben (80%), Kecskeméten (77%) és Székesfehérváron (74%) a legnagyobb, amely a termelő vállalatok túlsúlyára, az ipari beállítottságra utalnak. Debrecenben (51%), Nyíregyházán (50%) és Miskolcon (48%) a feldolgozóipari cégek adják a városenkénti TOP 500 összes árbevételének a felét. Pécsen (25%) és Szegeden (22%) kevésbé jelentős a feldolgozóipar. A városenkénti TOP 500 cégből csak a feldolgozóipar nemzetgazdasági ágát vizsgálva megállapítható, hogy mely konkrét iparág a legjelentősebb adott városban a cégek száma alapján. Győrben, Székesfehérváron, Pécsen és Kecskeméten az elektronikai és autóiparban van a legtöbb vállalat. A fa, papír- és textilipar Pécsen és Nyíregyházán emelhető ki 26-28%-kal. A fémgyártás és fémfeldolgozás pedig Miskolcon (34%) és Székesfehérváron (32%) a legjelentősebb a vállalatok számát tekintve.

A feldolgozóiparon belül a városenkénti TOP 500 cég árbevételét vizsgálva megállapítható, hogy az összes feldolgozóipari árbevétel hány százalékát tették ki az egyes iparágakhoz tartozó vállalatok. (23. ábra) Jól látszik a városok ipari szerkezete, egy-egy iparág esetleges dominanciája vagy a többlábos – állás. Győrben és Kecskeméten az autóipari multik jelenléte miatt a feldolgozóipari bevételek csaknem teljes egészében a járműgyártásból származnak (89 – 80%). Továbbá Miskolcon is jelentős a járműipari cégek árbevétele, ám a város gazdasága nem annyira egyoldalú, az elektronikai eszköz- és gépgyártás (24%), valamint a fémgyártás és feldolgozás (10%) is magas részarányú az összes árbevételből. Nyíregyháza gazdaságára jellemző még az „egy lábón állás”, itt a gumi- és műanyagtermékek gyártása van jelentős túlsúlyban (71%) az összes árbevételből való részesedésnél a TOP 500 feldolgozóipari cég esetén.

23. ábra: A feldolgozóipari összesített árbevétel megoszlása az egyes iparágakban

Forrás: saját szerkesztés, adatok: Bisnode Kft 2014

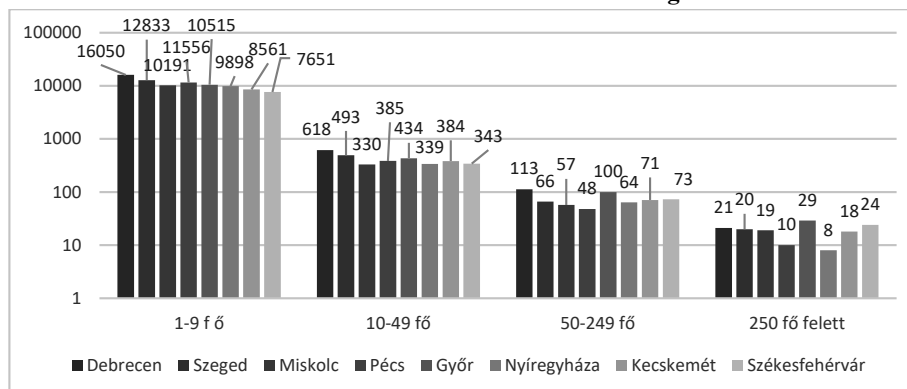
Szegeden az élelmiszeripar a domináns iparág (55%), azonban a városban a gumi- és műanyagipar is jelentős arányt képvisel (23%). Debrecen, Pécs és Székesfehérvár ipara is sokszínűbb, mint a korábban említett városoké. Debrecenben hagyományosan a gyógyszeripar, mint jellemző iparág van jelen (40%), emellett az elektronikai eszköz és gépgyártás is jelentős (32%), kisebb arányban pedig más iparágak is előfordulnak, mint például az élelmiszer- és italipar, fémipar vagy műanyagipar. Pécsen az elektronikai eszköz- és gépgyártás a legdominánsabb feldolgozóipari ágazat (41%), de az élelmiszeripar, fémipar és műanyagipar is megtalálható. Székesfehérvár ipara is változatosságot mutat, főként fém- (34%), jármű- (27%) és elektronikai (26%) ipar fókusszal.

3.2.1 Vállalkozás-demográfia

A működő vállalkozások száma, cégforma szerinti megoszlása valamint azok méretkategóriája is leírja egy város gazdasági struktúráját. A működő vállalkozások tekintetében elmondható, hogy 2011 és 2014 között mindegyik nagyvárosban több, mint 8000 bejegyzett, működő vállalkozás volt. A legtöbb vállalkozás Debrecenben található. Győr és Nyíregyháza pedig kiemelkedik, hiszen lakosságszámban elmaradnak Debrecenétől, ám vállalkozásaik számában meghaladják a 10.000-et. Mind a nyolc nagyvárosban 2011-ben volt a legtöbb vállalkozás a vizsgált időszakban. Vállalkozási formákat tekintve mind a nyolc nagyvárosban a Kft. (36-42%) vagy az egyéb kategória (36-48%) leggyakoribb cégforma, utóbbit egyéni vállalkozások, egyéni cégek, közkereseti társaságok, nonprofit vállalkozások stb. alkotják. A betéti társaságok aránya 15-22%, a legkisebb (0,4-0,7%) részarányt pedig a részvénytársaságok teszik ki. A cégforma önmagában nem utal egy

vállalkozás méretére, de többek között a jegyzett tőke egyes formáknál meghatározott legkisebb összege, a működés előnyei – hátrányai utalnak arra, hogy milyen volumenű vállalkozásról is van szó.

24. ábra: Működő vállalkozások száma méretkategóriánként 2013

Forrás: saját szerkesztés, adatok: KSH Stadat

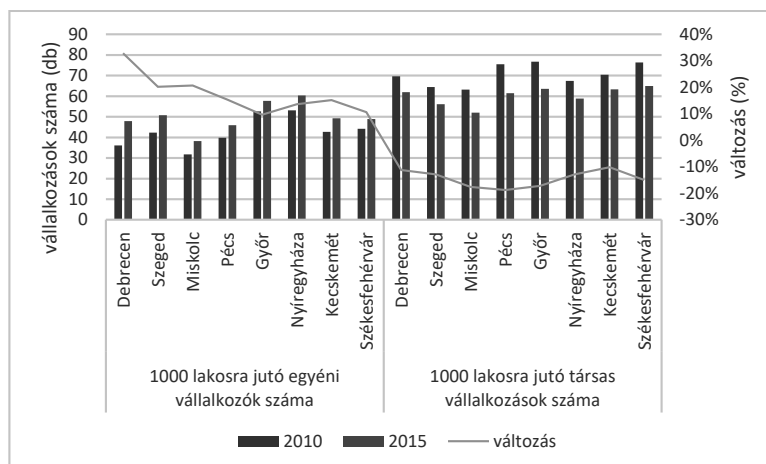
A vállalat méretkategóriáját tekintve az 1-9 főt foglalkoztató cég mikro-vállalkozásnak, a 10-49 főt alkalmazó társaság kisvállalkozásnak, az 50-249 fő közötti cég középvállalatnak, míg a 250 fő felett foglalkoztató nagyvállalatnak számít a létszám tekintetében.⁵ A vállalkozások méretkategória szerinti besorolását tekintve mind a nyolc nagyvárosra jellemző, hogy alacsony számban vannak jelen nagyvállalatok (8-30 db), kevés a középvállalat (50-120) és nagyon nagyarányú a kisvállalkozások és a mikro-vállalkozások száma. Kiemelkedik Győr és Kecskemét, valamint Székesfehérvár, mert ezekben a városokban a legnagyobb 2011-2014 közt a nagyvállalatok aránya és a középvállalatok is jelentősebbek. A mikro-vállalatok aránya Pécsen, Miskolcon és Nyíregyházán a legnagyobb. Kiemeltük a 2013-as évet, jól látható Győr, Székesfehérvár valamint Kecskemét kiemelkedő szerepe a közép-és nagyvállalkozások terén.

Az ezer lakosra jutó egyéni és társas vállalkozások számának vizsgálata során megállapítható, hogy míg az egyéni vállalkozók száma mindenhol emelkedett (legnagyobb mértékben, 30%-ban Debrecenben történt növekedés), addig a társas vállalkozás száma a lakosságra vetítve csökkent (legnagyobb mértékben Pécsen, legkisebb mértékben Kecskeméten és Debrecenben) 2010-ről 2015-re.

25. ábra: Ezer lakosra jutó egyéni és társas vállalkozások számának alakulása

⁵ A hivatalos statisztikai méretkategória-besorolás a létszámon felül a mérlegfőösszeget és a nettó árbevételt is figyelembe veszi.

Forrás: saját szerkesztés, adatok: KSH Stadat

A vállalkozások tulajdoni hányadát és export árbevételének arányát szemlélteti a 34. táblázat.

34. táblázat: A külföldi tulajdoni hányad és az export árbevétel aránya a társasági adóalanyok esetén 2015-ben

	Debrecen	Szeged	Miskolc	Pécs	Győr	Nyír- egyháza	Kecskemét	Székes- fehérvár
külföldi tulajdoni hányad	13%	22%	15%	9%	18%	37%	16%	63%
export árbevétel aránya	26%	14%	27%	13%	43%	29%	41%	40%

Forrás: Saját szerkesztés, adatok: NAV társasági adóbevallás 2015

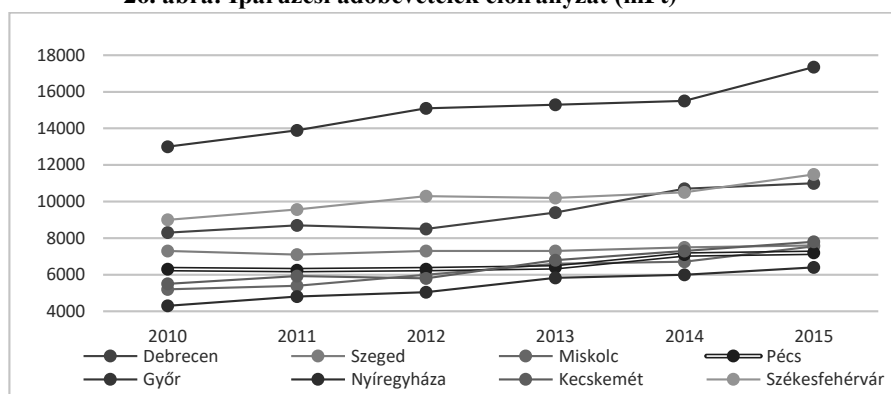
Elmondható, hogy legnagyobb arányban a székesfehérvári cégek vannak külföldi tulajdonban (63%), legkisebb pedig a pécsi (9%), debreceni (13%) és miskolci (15%) vállalkozások külföldi tulajdoni hányada. Az exportra termelést az export árbevétel aránya mutatja, amely Győr (43%), Kecskemét (41%) és Székesfehérvár (40%) esetén a legmagasabb, negyven százalék feletti. Legkevésbé a pécsi és a szegedi cégek termelnek exportra (13%, 14%).

3.2.2 A vállalkozások és a lakosság jövedelme

Az iparüzési adó a helyi önkormányzatok hatáskörébe tartozó adók egyike, mértéke maximum 2% lehet (alapja a település közigazgatási területén működő vállalkozások korrigált bevétele). Felhasználási köre kötetlen, az önkormányzat saját bevételeinek számít. Azért tartjuk jó mutatónak, mert telephely alapú, a több telephelyes vállalkozások esetén

pedig meg kell osztani az adót az egyes telephelyek között, így a tényleges gazdasági tevékenységre utal. Emellett nemcsak bevételt, hanem eredményt is tükröz. Az adó alapjának kiszámításához főszabály szerint az értékesítés nettó árbevételéből kell kiindulni, ebből az eladott áruk beszerzési értékét, közvetített szolgáltatások értékét, az anyagjellegű ráfordításokat, az alvállalkozói teljesítményt valamint a K+F tevékenység költségeit lehet levonni. A kisebb vállalkozások és valamilyen kedvezményes adózási módot alkalmazók kedvezményekben részesülhetnek, így az igazán nagy adóbevételekre a város a jelentős nagyvállalatoktól számíthat. (1990. évi C törvény.)

26. ábra: Iparüzési adóbevételek előirányzat (mFt)

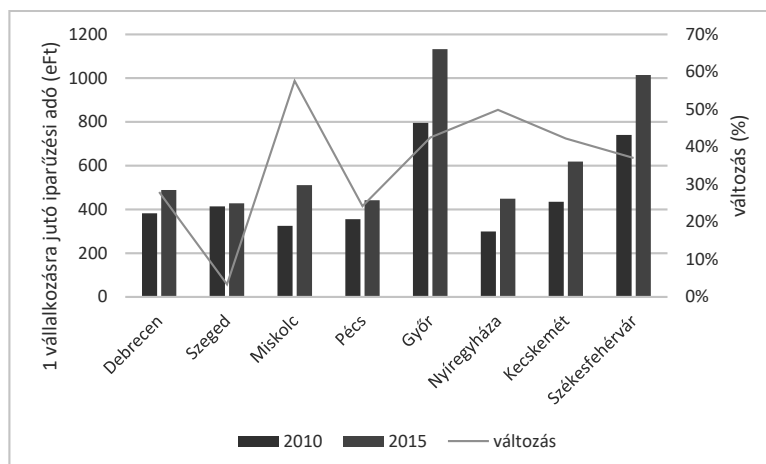

Forrás: saját szerkesztés, adatok: a települési önkormányzatok éves költségvetési tevei

Mind a nyolc nagyváros egyre növekvő iparüzési adóbevételekre számíthat. Messze kiemelkedik Győr éves iparüzési adóbevétele (13.000 – 17.000 millió Ft), annak ellenére, hogy mértéke csupán 1,8% és további csökkentést terveznek. Székesfehérvár és Debrecen iparüzési adóbevételei hasonlóan alakulnak (8.000 – 12.000 millió Ft), a többi város mérete, és vállalatainak száma ellenére (pl.: Szeged, Pécs). (26. ábra)

Az egy vállalkozásra jutó iparüzési adóbevételek mértéke Szegeden kívül minden városban jelentősen emelkedett. A legnagyobb növekedés Miskolcon volt tapasztalható (60%), de a nyíregyházi és kecskeméti vállalkozásokra jutó iparüzési adóbevétel is számottevően növekedett (45 – 52%) 2010-ről 2015-re. Az iparüzési adó egy vállalkozásra vetítve Győrben és Székesfehérváron a legmagasabb. (27. ábra)

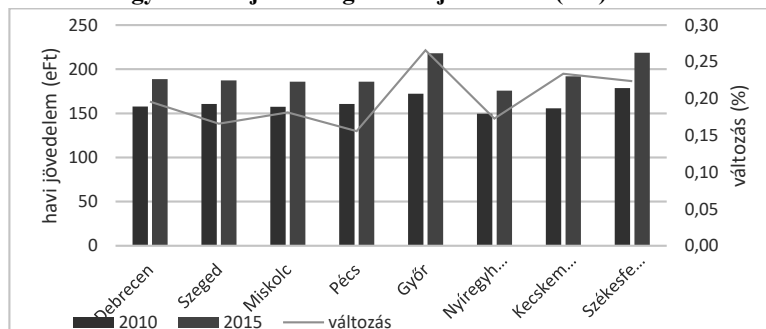
27. ábra: Az egy vállalkozásra jutó iparüzési adóbevételek (eFt) alakulása

Forrás: saját szerkesztés, adatok: a települési önkormányzatok éves költségvetési tevei

A lakosság jövedelmét tekintve is lényeges információk szűrhetők le egy város gazdasági helyzetéről, hiszen a cégek nyújtják a fizetéseket, melyet a lakosok elköltenek, ezáltal élénkül a fogyasztás. (28. ábra)

28. ábra: Egy lakosra jutó átlagos havi jövedelem (eFt) és a változás mértéke (%)

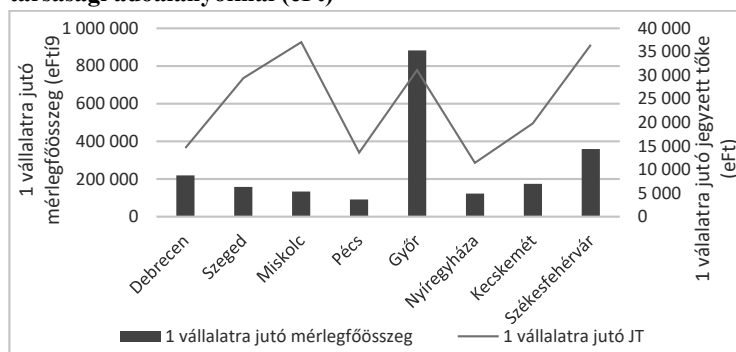
Forrás: saját szerkesztés, adatok: NAV SZJA bevallás

Az egy adófizetőre jutó átlagos jövedelem 2010 és 2015 között mind a nyolc nagyvárosban legalább 15%-kal emelkedett. A legmagasabb fizetéseket a győri és a székesfehérvári lakosok viszik haza, 218 és 219 ezer forint az egy főre eső átlagos havi bruttó jövedelem. A legnagyobb jövedelemnövekedés Győrben, Kecskeméten és Székesfehérváron történt a vizsgált 5 év alatt, a három városban legalább 23%-kal nőttek a jövedelmek. Az autóipar és a kapcsolódó iparágak jelenléte szolgál magyarázatul a kiemelkedő értékekre.

A társasági adóalany vállalkozások vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy összességében eredményesek és stabilak a cégek. A vagyoni helyzet esetén az egy vállalkozásra jutó mérlegfőösszeg értékét vizsgálva látható, hogy jelentősen kiemelkedik Győr (nemcsak az Audi jelenléte miatt, hanem más autóipari cégek jelentős értékei is közrejátszanak az eredménybe). A többi város jóval elmarad a győri értéktől,

Székesfehérvár közelíti meg a győri értékek felét (380 millió forint), Debrecen (200 millió forint), Kecskemét (180 millió forint) és Szeged (170 millió forint) pedig még alacsonyabb értékekkel következik az egy vállalatra jutó mérlegfőösszeg rangsorában. Az alapítói vagyon egy cégre eső összege már vegyesebb képet mutat, a miskolci, székesfehérvári, győri és szegedi cégek esetében magasabb (30 millió forint feletti) a jegyzett tőke egy vállalatra jutó mértéke. (29. ábra).

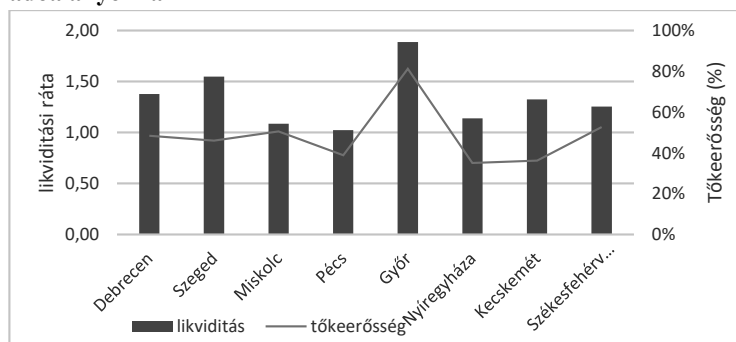
29. ábra: Egy vállalatra jutó mérlegfőösszeg és jegyzett tőke 2010-2015 átlagában a társasági adóalanyoknál (eFt)

Forrás: saját szerkesztés, adatok: NAV társasági adóbevallás

A vállalkozások pénzügyi helyzetét jól szemlélteti a fizetőképességet vizsgáló mutató, a likviditási ráta (egységnyi rövid lejáratú kötelezettségre jutó forgóeszköz), valamint a tőkeerősség mutatója (saját tőke aránya az összes forráson belül). A likviditási ráta 1,3 felett kedvező értékű, a cégek átlagos teljesítményét tekintve Székesfehérvár, Nyíregyháza, Miskolc és Pécs esetén marad az elvárt érték alatt. A tőkeerősség mutatója a finanszírozási stratégiára utal, 30% alatt tekinthető kritikusnak, amikor a hitelezés válik a cég fő finanszírozási forrásának. A mutató értéke minden városban megfelelő, Győrben kiemelkedő. (30. ábra.)

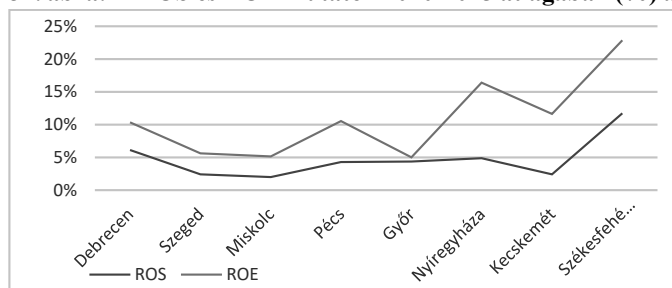
30. ábra: Likviditási ráta és tőkeerősség 2010 – 2015 átlagában a társasági adóalanyoknál

Forrás: saját szerkesztés, adatok: NAV társasági adóbevallás

A vállalkozások jövedelmezőségét az eszközarányos jövedelmezőség (ROE) és az árbevétel arányos adózás előtti eredmény (ROS) segítségével mérhetjük. A 2010-2015-ös évek átlagát tekintve a ROE mutató Székesfehérváron volt a legnagyobb, majd Nyíregyházán. A ROS mutató is Székesfehérváron volt a legnagyobb a vizsgált időszak átlagában, azonban a többi város esetén hasonló, 6% alatti értéket kapunk. Miskolcon és Szegeden volt a legrosszabb a nyereséggént realizálódott árbevétel aránya. (31. ábra)

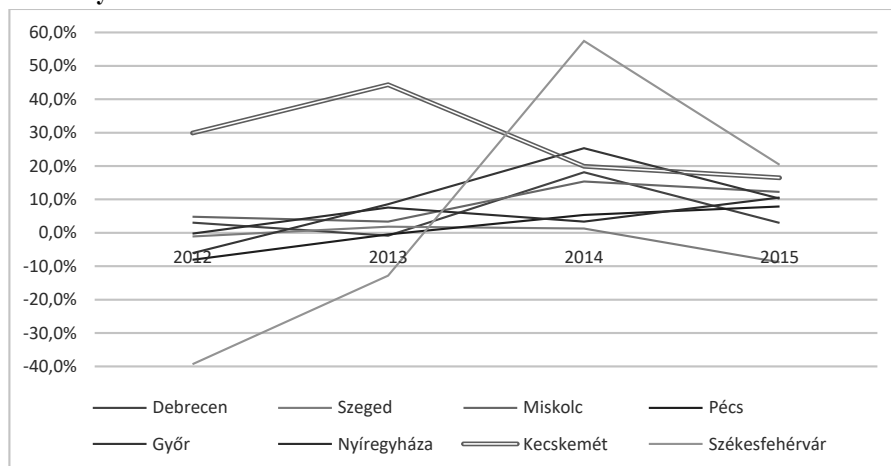
31. ábra: A ROS és ROE mutatók 2010-2015 átlagában (%) a társasági adóalanyoknál

Forrás: saját szerkesztés, adatok: NAV társasági adóbevallás

Az árbevétel növekedési ütemét vizsgálva kijelenthető, hogy Székesfehérvár teljesítménye ingadozott a legjobban. Kecskeméten pedig mindegyik vizsgált évben magas volt a növekedési ütem a többi városhoz képest, ez a Mercedes gyár fejlődésének volt köszönhető. (32. ábra)

32. ábra: Az árbevétel növekedési üteme 2012 és 2015 között (%) a társasági adóalanyoknál

Forrás: saját szerkesztés, adatok: NAV társasági adóbevallás

2012 és 2014 között Győr, Debrecen és Miskolc városok cégeinek árbevétel növekedése volt a legdinamikusabb. 2015-ben minden városban visszaesés következett be az árbevétel

növekedési ütemében. Szegeden alig volt tapasztalható növekedés, 2015-ben pedig csökkenés következett be. Összességében elmondható, hogy a városok vállalatainak összesített árbevétele növekedett a vizsgált időszakban, ám jelentős ingadozások figyelhetők meg a növekedési ütemben, városonként pedig eltéréseket tapasztalhatunk a dinamikában. A gazdasági versenyképesség vizsgált mutatóit rangsorolva, majd a helyezéseket átlagolva az alábbi sorrendet figyelhetjük meg a dimenzióban:

35. táblázat: A gazdasági dimenzió versenyképességi sorrendje

	Debrecen	Szeged	Miskolc	Pécs	Győr	Nyíregyháza	Kecskemét	Székesfehérvár
átlag	4,4	5,4	6,2	6,8	1,9	5,3	4,0	1,9
sorrend	4	6	7	8	1	5	3	1

Forrás: saját szerkesztés

Gazdasági szempontból leginkább Győr és Székesfehérvár tekinthető versenyképesnek. A helyezések átlagát figyelembe véve 1,9-es értékkel kiemelkednek, a legtöbb vizsgált mutató esetén kedvező a pozíciójuk. Jóval lemaradva Kecskemét és a többi város követi őket, végül Miskolc és Pécs bizonyult a legkevésbé versenyképesnek.

3.2.3 A magyar nagyvárosok versenyképességi sorrendje

Jelen fejezetben összegezzük a 3.1.2. és a 3.2.1. fejezetekben ismertetett versenyképességi dimenziókat. A vizsgált mutatók értékeit rangsoroltuk, a legjobb helyezés 1-es, míg a legrosszabb 8-as értéket kapott. Dimenzióként a helyezések átlaga adta azt a pontszámot, amelyet a végső rangsor felállításához használtunk. Az alkalmazott területi statisztikai adatokból és NAV adóbevallási adatokból képzett mutatók részletes listája és értéke, valamint a rangsorok a 6. mellékletben találhatók. Az összesített eredményeket városonként és dimenzióként a 36. táblázat szemlélteti.

36. táblázat: A városok versenyképességi sorrendje

	Debrecen	Szeged	Miskolc	Pécs	Győr	Nyíregyháza	Kecskemét	Székesfehérvár
átlag	4,42	5,37	6,16	6,84	1,95	5,32	4,00	1,95
sorrend	4	6	7	8	1	5	3	1
gazdasági	átlag	6,60	4,20	4,40	3,00	3,40	4,20	4,80
környezeti	sorrend	8	4	6	1	2	4	7
infrastrukturális	átlag	4,86	4,14	5,14	3,43	3,71	4,43	4,86
sorrend	5	3	7	1	2	4	5	8
átlag	3,00	3,67	4,11	3,33	4,67	5,22	5,56	6,44

humán- erőforrás	sorre nd	1	3	4	2	5	6	7	8
	átlag	6,25	3,63	6,50	5,13	2,63	3,75	4,63	3,50
társadalmi	sorre nd	7	3	8	6	1	4	5	2
szimbolikus	átlag	3,40	2,20	2,60	2,60	4,80	7,00	6,80	6,60
kulturális	- sorre nd	4	1	2	2	5	8	7	6

Forrás: Saját szerkesztés

A városok eltérő képet mutatnak az alapján, hogy melyik dimenzióban bizonyultak versenyképesebbnek. Debrecen a humán-erőforrás szempontjából emelkedik ki, tradicionális felsőoktatási központ lévén. Továbbá a gazdasági és kulturális dimenzióban ért el 4. helyezést. Szeged városa elsősorban kulturális szempontból bizonyult a legsikeresebbnek, de infrastrukturális, humán-erőforrás és társadalmi tényezők nyomán is kedvező a helyzete. Miskolc kulturális szempontból kiemelkedő, valamint humán-erőforrás tekintetében. Pécs városa környezeti és infrastrukturális szempontból is első helyen végzett, Budapesttől való nagy távolsága ellenére. Győr városa több dimenzióban is első, illetve második helyen végzett, ami alátámasztja versenyképességét. Gazdasági, társadalmi és infrastrukturális valamint környezeti szempontból kedvezőbb a helyzete a többi városénál. Nyíregyháza egy dimenzióban sem volt dobogós helyezett, negyedik lett környezeti, infrastrukturális és társadalmi szempontból. Kecskemét csak a gazdasági dimenzióban ért el kedvező helyezést. Székesfehérvár pedig Győrhöz hasonlóan gazdasági, környezeti és társadalmi szempontból bizonyult sikeresebbnek a területi statisztikai adatok alapján.

Az eredmények alapján versenyképességi csoportokat képeztünk:

- gazdasági, társadalmi, környezeti dimenziókban versenyképes: Győr és Székesfehérvár
- humán erőforrás és kultúra szempontjából versenyképes: Szeged, Pécs, Debrecen, Miskolc
- nem kiemelkedő versenyképességű: Nyíregyháza és Kecskemét

A kapott eredményekből is látszik, hogy a vizsgált nagyvárosok karaktere más és más. Mindegyik város más dimenzióban erős, megvan a saját szerepköre.

3.3 A közép- és nagyvállalatok pénzügyi helyzete

Jelen fejezetben a városok közép-és nagyvállalatainak elemzését a vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzet mutatóival vizsgáljuk meg. A 3.3.1-es alfejezetben az 50 főnél nagyobb cégek adatbázisából végeztük az elemzést, melyet az Opten Kft. bocsátott rendelkezésre, mérleg és eredménykimutatás adatokból kerültek kiszámításra az egyes mutatók a 2010 és 2013 közti üzleti évek átlagát figyelembe véve. Három adat kerül megjelenítésre, az összes 50 fő feletti cégé, külön a létszám szerinti top 5 vállalkozásé, valamint a többi vállalkozásé. Kiemeltük a legnagyobb cégeket, hiszen foglalkoztatás szempontjából ezek gyakorolják a

legnagyobb hatást a város életére. A 3.3.2-es alfejezet pedig a legnagyobb feldolgozóipari cégek elemzését tartalmazza, kiegészítve a kutatást a 2010-2016-os üzleti évekre vonatkozóan. Foglalkoztatás szerinti legnagyobb öt vállalkozás adatait az éves beszámolók alapján értékeljük.

3.3.1 Az ötven főnél nagyobb vállalkozások elemzése

Városonként kiemeltük a top 5 foglalkoztatót a 2013-as üzleti évre a többi cég közül.

Debrecen legnagyobb foglalkoztatói iparág szerint, az alapítás évével és a foglalkoztatottak számával a 2013-as top 5 alapján:

- *TEVA Gyógyszergyár Zrt.*, gyógyszergyártás (1989) – 2599 fő
- *FAG Magyarország Kft.*, elektronikai eszköz és –gépgyártás (1999) – 1359 fő
- *NI Hungary Kft.*, elektronikai eszköz és –gépgyártás (2002) – 1138 fő
- *E.ON Tiszántúli Áramhálózati Zrt.*, energia, víz, hulladék (1991) – 775 fő
- *Baromfi-Coop Kft.*, mezőgazdaság, (1996) – 416 fő

Szeged legnagyobb foglalkoztatói iparág szerint, az alapítás évével és a foglalkoztatottak számával a 2013-as top 5 alapján:

- *PICK SZEGED Zrt.*, élelmiszer- és italgyártás (1992) – 2844 fő
- *SOLE-MiZo Zrt.*, élelmiszer- és italgyártás (1993) – 853 fő
- *EDF DÉMÁSZ Zrt.*, energia, víz és hulladék (1991) – 588 fő
- *Égáz-Dégáz Földgázelosztó Zrt.*, energia, víz és hulladék (2007) – 542 fő
- *ContiTech Rubber Industrial Kft.*, gumi, műanyag termék gyártása (1993) – 516 fő

Miskolc legnagyobb foglalkoztatói iparág szerint, az alapítás évével és a foglalkoztatottak számával a 2013-as top 5 alapján:

- *Robert Bosch Energy and Body Systems KFT.*, Járműgyártás (2003) – 2250 fő
- *Robert Bosch Power Tool Kft.*, elektronikai eszköz-, gépgyártás (2001) – 1576 fő
- *UNIÓ COOP Zrt.*, kiskereskedelem (1999) – 1373 fő
- *Shinwa Magyarország Kft.*, elektronikai eszköz, gépgyártás (1998) – 809 fő
- *Remy Automotive Kft.*, járműgyártás (1999) – 458 fő

Pécs legnagyobb foglalkoztatói iparág szerint, az alapítás évével és a foglalkoztatottak számával a 2013-as top 5 alapján:

- *MECSEK FÜSZÉRT Zrt.*, nagykereskedelem (1991) – 1424 fő
- *HAUNI Hungária Kft.*, elektronikai eszköz, és gépgyártás (1994) – 999 fő
- *E.ON Dél-dunántúli Áramhálózati Zrt.*, energia, víz és hulladék (1991) – 820 fő
- *BIOCOM Nonprofit Kft.*, energia, víz és hulladék (1994) – 328 fő
- *HB- Kapcsolószekrény-gyártó Kft.*, fémgyártás és feldolgozás (2006) – 312 fő

Győr legnagyobb foglalkoztatói iparág szerint, az alapítás évével és a foglalkoztatottak számával a 2013-as top 5 alapján:

- *AUDI HUNGARIA MOTOR Kft.*, Járműgyártás (1993) – 10363 fő
- *Rába Futómű Kft.*, Járműgyártás (1999) – 1100 fő
- *E. ON Észak-dunántúli Áramhálózati Zrt.*, energia, víz és hulladék (1991) – 934 fő
- *Nemak Győr Kft.*, fémgyártás és feldolgozás (1993) – 798 fő
- *Győr-Szol Zrt.*, ingatlan, pénzügy, biztosítás (2009) – 783 fő

Nyíregyháza legnagyobb foglalkoztatói iparág szerint, az alapítás évével és a foglalkoztatottak számával a 2013-as top 5 alapján:

- *MICHELIN Hungária Kft.*, gumi- és műanyag termék gyártása (1993) – 1591 fő
- *LEGO Manufacturing Kft.*, egyéb feldolgozóipari (2008) – 1276 fő
- Pro-Team Nonprofit Kft., textil, ruha és bőrtermék gyártása (2009) - 2101 fő
- Start Nonprofit Kft, szakmai, tudományos és műszaki tevékenység (2009)- 1517 fő
- Nyírv. Nonprofit Kft, pénzügy, biztosítás, ingatlan (1990): 1104 fő

Kecskemét legnagyobb foglalkoztatói iparág szerint, az alapítás évével és a foglalkoztatottak számával a 2013-as top 5 alapján:

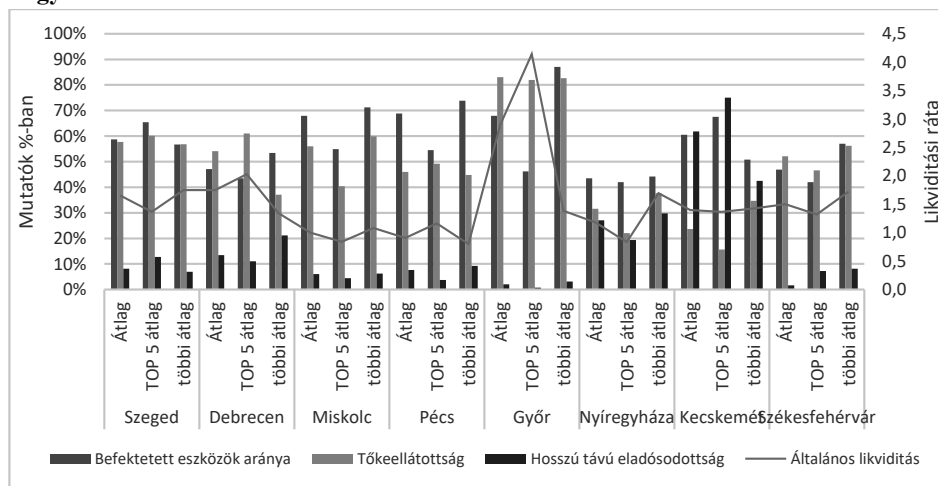
- *Mercedes-Benz Manufacturing Hungary Kft.*, Járműgyártás (2008) – 3198 fő
- *"Phoenix Mecano Kecskemét" KFT*, gumi- és műanyag termékek (1993)- 1065 fő
- *KNORR-BREMSE Fékrendszerek Kft*, Járműgyártás (1989) – 847 fő
- *CabTec Kft*, elektronikai eszköz és gépgyártás (1996) – 702 fő
- *FORNETTI Kft.*, élelmiszer- és italgyártás (1997) – 611 fő

Székesfehérvár legnagyobb foglalkoztatói iparág szerint, az alapítás évével és a foglalkoztatottak számával a 2013-as top 5 alapján:

- *DENSO Gyártó Magyarország Kft.*, járműgyártás (1997) – 3473 fő
- *Alcoa-Köfém Kft.*, fémgyártás és feldolgozás, (1991) – 1634 fő
- *Harman Becker Kft.*, elektronikai eszköz-, és gépgyártás (1994) – 1238 fő
- *Hanon Systems Hungary Kft.*, Járműgyártás (1990) – 1202 fő
- *SAPA Profiles Kft.*, fémgyártás és feldolgozás (2007) – 1160 fő

A vagyoni és pénzügyi helyzet mutatói közül kiemeltük a befektetett eszközök arányát, a tőkeellátottságot, valamint likviditási ráta és a hosszú távú eladósodottság kerültek megjelenítésre. (33. ábra)

33. ábra: Vagyoni és pénzügyi helyzet mutatók 2010 – 2013 átlagában az 50 főnél nagyobb vállalkozások esetén

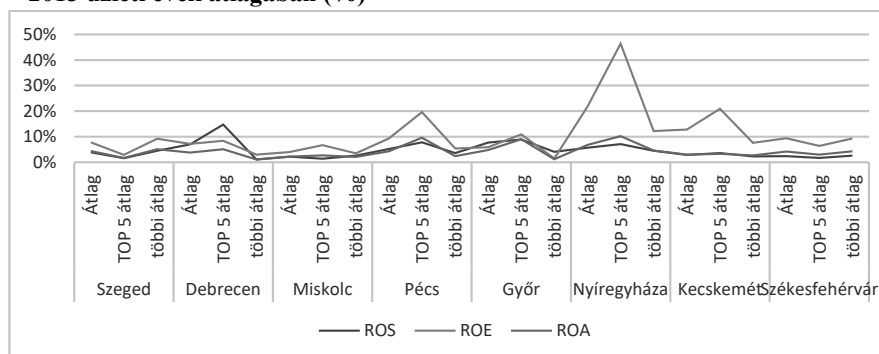
Forrás: saját szerkesztés, adatok: Opten Kft.

A befektetett eszközök aránya az összes ötven fő feletti cég átlagában Nyíregyházán és Székesfehérváron a legalacsonyabb (40-50% között). Szegeden és Kecskeméten a legnagyobb öt vállalkozás befektetett eszközeinek aránya meghaladta a többi átlagát, míg a másik hat városban inkább a kisebb vállalkozásoknál jellemzőbb a magasabb arányú befektetett eszköz. A tőkeellátottság, vagyis a saját tőke aránya az összes forráshoz képest vegyes képet mutat az egyes városokban. Győrben (80% felett) és Szegeden (55%) hasonlóan alakult a top öt és a többi vállalkozás tőkeerőssége, azonban a győri cégek kimutathatóan tőkeerősek. Debrecenben és Pécsen a top öt vállalat tőkeerőssége meghaladta a többi vállalkozását (legalább 10%-kal), míg a többi városban a top öt gyengébben teljesített tőkeerősség szempontjából. Átlagosan a nyíregyházi és kecskeméti vállalkozások tőkeellátottsága volt a legalacsonyabb, 30% körüli, a top öt vállalatnál pedig csak 20%-os, ami a cégek működését veszélyezteti.

A mutató alacsony értékével összefügg, hogy leginkább ezen városok cégei voltak eladósodva a vizsgált időszakban. A likviditási ráta értéke kiemelkedik a legnagyobb öt győri cég esetén (4-es értékkel). A nyíregyházi, pécsi és miskolci vállalatok kivételével minden városban eléri az elvárt 1,3-as szintet a fizetőképesség mutatója.

A jövedelmezőséget vizsgálva az ötven főnél többet foglalkoztató cégek 2010 és 2013 közti üzleti évek átlaga alapján minden városban különbségeket láthatunk a top öt vállalkozás és a többi cég esetén. (34. ábra.)

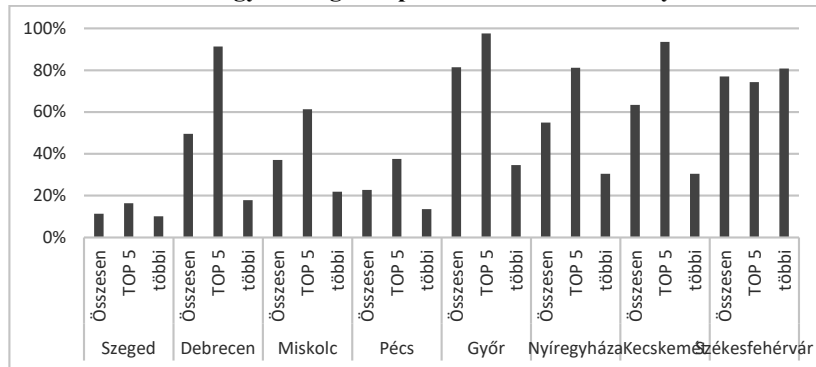
34. ábra: Jövedelmezőségi mutatók az ötven főnél nagyobb foglalkoztatók esetén a 2010 – 2013 üzleti évek átlagában (%)

Forrás: saját szerkesztés, adatok: Opten Kft.

Az export értékesítés arányát vizsgálva megállapítható, hogy eltérés mutatkozik a városok közt, illetve a top 5 és a többi vállalkozás esetében. Szegeden és Pécsen összességében nagyon alacsony az export értékesítés aránya, még a legnagyobb cégek esetén sem haladja meg Szegeden a 20%-ot, Pécsen a 40%-ot. Székesfehérvár és Szeged kivételével minden városban a top 5 cég jelentősebb exporttevékenységet folytat a többi vállalkozásnál. Szeged sajátossága, hogy főként belföldi piacra termel, Székesfehérváron pedig minden cég esetén közel 80%-os az export bevétel aránya. Győrben, Debrecenben, Kecskeméten és Nyíregyházán pedig a top 5 exportaránya (80-90%) jóval meghaladja a többi vállalkozását (20-35%). (35. ábra)

35. ábra: 50 főnél nagyobb cégek export árbevételének aránya 2010-2013 átlagában

Forrás: saját szerkesztés, adatok: Opten Kft.

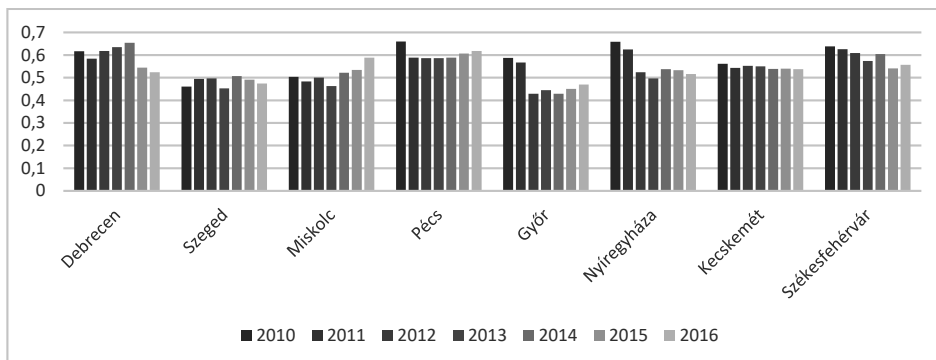
Összességében elmondható, hogy az egyes városok vállalatai eltérő karakterisztikát mutatnak az exporttevékenység terén, továbbá különbség mutatható ki a legnagyobb cégek és a többi vállalkozás értékei közt. A pénzügyi teljesítményben is tapasztaltunk eltéréseket az egyes városok, valamint a legnagyobb cégek és a többi vállalkozás között.

3.3.2 A legnagyobb feldolgozóipari cégek pénzügyi elemzése

A legnagyobb vállalatok, foglalkoztatók jellemzően a feldolgozóiparból kerülnek ki egy városban. Jelentőségük a ténylegesen megtermelt, hozzáadott értékkel és a foglalkoztatással magyarázható. Ugyan a városok iparában a kereskedelem, építőipar és szolgáltatások is jelentősek, ám a foglalkoztatás szempontjából kevésbé emelkednek ki és tevékenységük sem határolható le földrajzilag olyan mértékben, mint egy termelő cégé. A 3.2.2. fejezetben bemutatott a legnagyobb foglalkoztatókat városonként a 2013-as üzleti év alapján, azonban ezen vállalkozások között mezőgazdaságban, energia-szektorban vagy szolgáltató szférában tevékenykedő cégeket is találhatunk (pl.: EON). A jobb összehasonlítás miatt (feldolgozóiparon belül), valamint a területileg szétszórt tevékenységek (pl.: EON győri központjához tartozik a régió összes foglalkoztatottja) elkülönítése érdekében kizárólag a feldolgozóipari vállalatokat értékeljük jelen fejezetben a 2010 – 2016-os üzleti évekre. (lásd: 4. melléklet)

A forgóeszközök aránya a vállalkozás egy éven belül vagy egy termelési cikluson belül elhasználódó erőforrásait mutatja. A 2010-11-es értékekhez képest összességében csökkenő tendencia figyelhető meg az arányukban. Győrben és Szegeden a forgóeszközök vannak többségben a legnagyobb feldolgozóipari cégeknél, míg a többi városban a befektetett eszközök aránya a magasabb. (36. ábra)

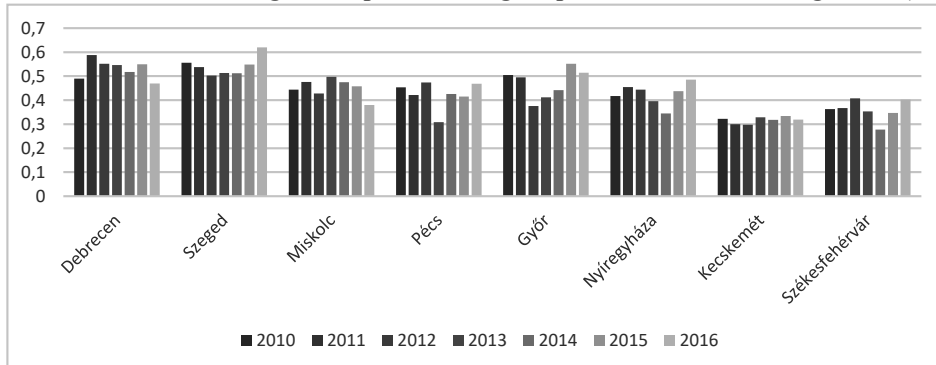
36. ábra: Forgóeszközök aránya a top 5 feldolgozóipari vállalkozás átlagában (%)

Forrás: Saját szerkesztés, adatok: éves beszámolók

A legnagyobb feldolgozóipari foglalkoztatók pénzügyi helyzetére vonatkozóan elmondható, hogy tőkeerősség szempontjából átlagosan megfelelőek (30% alatt kritikus az érték, fennáll a vállalkozás eladósodásának veszélye). Tőkeerősség szempontjából a kecskeméti vállalatok vannak a legkedvezőtlenebb helyzetben. A többi város esetén 2010-11 és 2015-16-os években alakult kedvezőbben a mutató. (37. ábra)

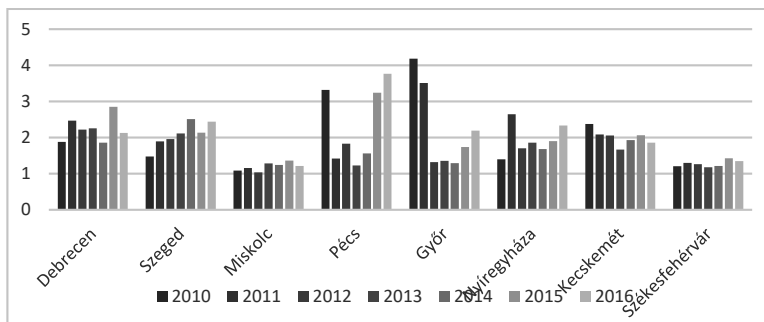
37. ábra: Tőkeerősség a top 5 feldolgozóipari vállalkozás átlagában (%)

Forrás: Saját szerkesztés, adatok: éves beszámolók

Likviditás szempontjából a miskolci és székesfehérvári cégek teljesítettek a legkedvezőtlenebbül, nem vagy alig haladták meg az elvárt 1,3-as értéket. A likviditás túl magas értéke sem tekinthető jónak, mint ahogy a pécsi vállalkozások vagy 2010-11-ben a győri vállalatok esetén volt megfigyelhető. (38. ábra)

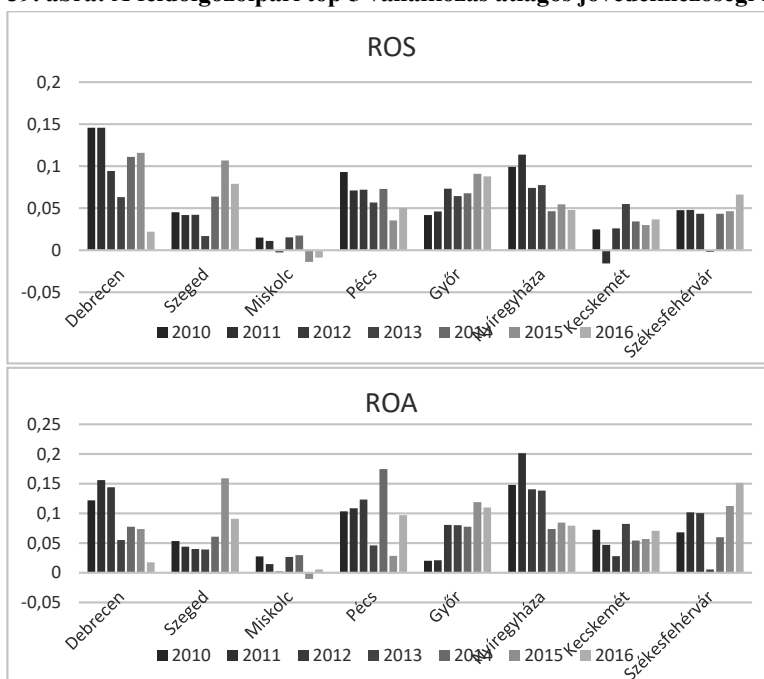
38. ábra: Likviditási ráta a feldolgozóipari top 5 vállalkozás átlagában

Forrás: Saját szerkesztés, adatok: éves beszámolók

A jövedelmezőséget vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a miskolci és kecskeméti cégek teljesítettek a legrosszabbul a 2010-2016-os időszakban a top 5 átlagában. A vizsgált időintervallum közepén a legtöbb városban visszaesés tapasztalható, Győr mutat egyedül emelkedő tendenciát. (39. ábra)

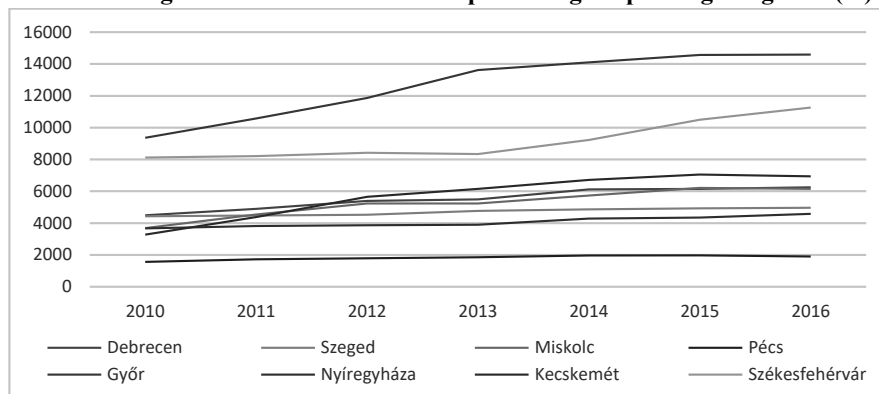
39. ábra: A feldolgozóipari top 5 vállalkozás átlagos jövedelmezőségi mutatói (%)

Forrás: Saját szerkesztés, adatok: éves beszámolók

A feldolgozóipari cégek foglalkoztatási szintje egyre emelkedik. A pécsi vállalatok alkalmazzák átlagosan a legkevesebb főt és a növekedés is elenyésző mértékű 2010 és 2016 között. (40. ábra)

40. ábra: A foglalkoztatás növekedése a top 5 feldolgozóipari cég átlagában (fő)

Forrás: Saját szerkesztés, adatok: éves beszámolók

Győrben alkalmazzák a legtöbb munkavállalót átlagosan a top 5-nél, a létszám pedig folyamatosan emelkedik. Székesfehérváron is jelentősen emelkedő tendencia figyelhető meg, valamint magas foglalkoztatás a legnagyobb feldolgozóipari cégeknél. Kiemelhető még Kecskemét, ahol a Mercedes gyár nyitásával és bővülésével jelentősen megnőtt az alkalmazottak létszáma. A többi város értéke hasonlóan mozog, szolidan emelkedő tendenciával (Poreisz – Koltai 2018).

3.3.3 A koncentráció mérése

A kutatásban az Opten Kft által biztosított vállalati adatok (mérleg, eredménykimutatás) segítségével elemeztük a nyolc nagyváros ötven főnél többet foglalkoztató vállalkozását a 2013-as évben. Megvizsgáltuk, milyen jellegzetességeik vannak a koncentrációnak az árbevétel és a foglalkoztatottság tekintetében. Lorenz görbét használtunk az egyenlőtlenségek mérésére a foglalkoztattak és az árbevétel tekintetében. Az egyes értékek növekvő sorrendbe rendezése után (s_i – létszám; s_i - árbevétel) relatív értékösszegeket tudunk számolni az összes létszám /árbevétel értékéhez viszonyítva (p_i – létszám, p_i – árbevétel), majd az értékek folytatódólag egymáshoz adásával a kumulált relatív értékösszeget kaptuk (p_i' – létszám, p_i' – árbevétel). Az egyes esetek (cégek) gyakorisága ($f=n$) alapján a vállalatok számának relatív gyakoriságát kaptuk meg (g_i), amelyet kumulálva a cégek számának kumulált arányához juthattunk (g_i'). A grafikus ábrázolás során egy négyzet segítségével (x tengely – g_i' , y tengely p_i') mutatható be az egyenlőtlenség mértéke. A négyzet átlója az egyenlőséget jelenti, míg a görbék által bezárt terület nagysága, eltérése az átlótól, az egyenlőtlenség mértékére utal. (Teljes egyenlőtlenség esetén a „görbe” a négyzet oldalaival egyezne meg.) A grafikus ábrázolás a vállalkozások számának kumulált arányának (%) függvényében nézi az árbevétel és a létszám kumulált arányát (%).

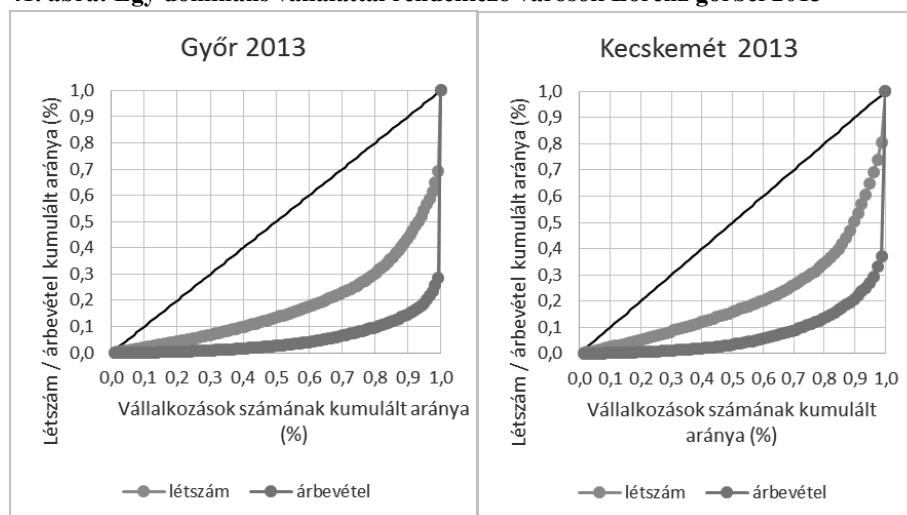
A Lorenz görbék segítségével ábrázoltuk, és megállapítottuk, hogy két csoportra különíthetők el a városok:

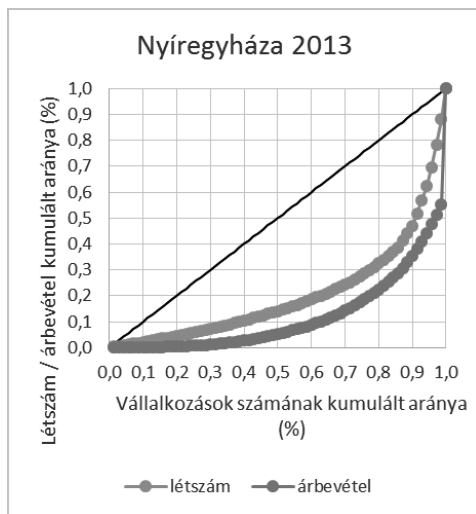
- egy domináns vállalat, amely az összes árbevétel és foglalkoztatott nagy részét adja: Győr, Kecskemét, Nyíregyháza (részben, foglalkoztatási szempontból)
- több, nagyobb domináns vállalat: Szeged, Pécs, Debrecen, Székesfehérvár, Miskolc

Összességében elmondható, hogy nagy az egyenlőtlenség a vállalatok árbevétele és foglalkoztatási szintje között mindegyik nagyvárosban. A különbségek árbevétel szempontjából jelentősebbek.

Kecskemét és Győr esetén egyértelműen állíthatjuk, hogy a koncentráció egy-egy nagyvállalatra (Audi, Mercedes) irányul árbevétel és foglalkoztatási szempontból is. Ezen cégek dominálják a város (és régiója) gazdaságát. Nyíregyháza esetén pedig az árbevétel szempontjából létezik egy domináns cég, a jelentős foglalkoztatók öt nagyvállalatból tevődnek össze. Győr esetén egy vállalat adja az összes árbevétel 70%-át és az összes foglalkoztatott 30%-át. A vállalatok fele árbevétel szempontból kevésbé jelentős (az összes 10%-át sem teszik ki) és foglalkoztatásból is csupán az összes alkalmazott 10%-át foglalkoztatják. A vállalatok 80%-a az árbevétel 10%-át produkálja, valamint az összes foglalkoztatott közül 30%-ot biztosít, ebből is látszik, hogy mennyire jelentősek a cégek. Kecskemét vállalati struktúrája is nagyon hasonló, egy vállalat által dominált (az a cég adja az összes árbevétel 60 %-át és a foglalkoztatottság 20%-át biztosítja). Különbözik azonban Győrtől létszám szempontjából, hiszen itt a vállalatok 80%-a a létszám 60%-át foglalkoztatja, a felső két decilisbe tartozó cégek eloszlása több vállalatra vonatkozik. Nyíregyháza struktúrája pedig még kisebb egyenlőtlenségeket mutat a cégek legjelentősebb felső 20%-a tekintetében. Nyíregyházán a legnagyobb árbevételű vállalkozás a Michelin, amely kiemelkedik a többi cég közül. (41. ábra)

41. ábra: Egy domináns vállalattal rendelkező városok Lorenz görbéi 2013

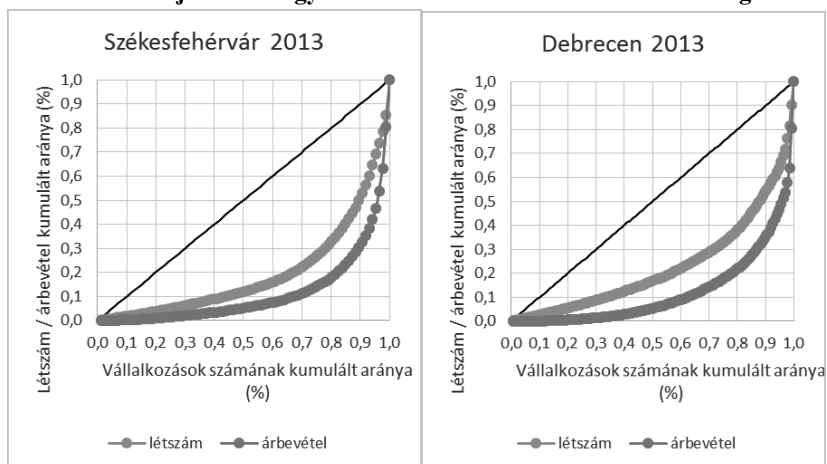

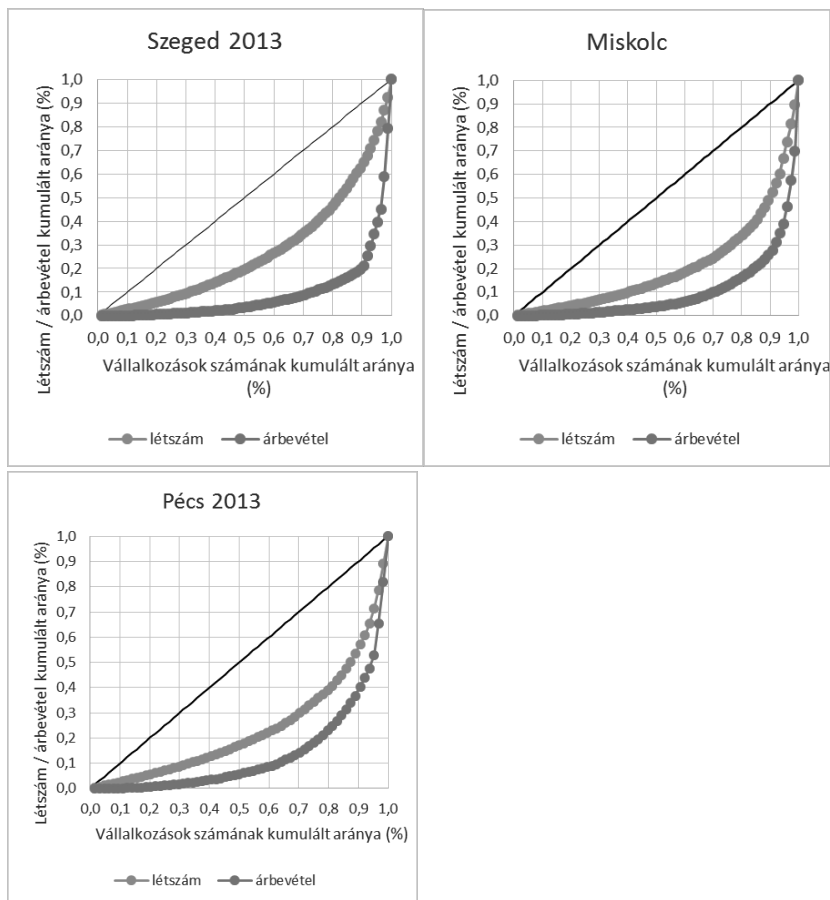
Forrás: saját szerkesztés, adatok: Opten Kft.

A több jelentős vállalattal rendelkező városok Lorenz-görbéi hasonlóak egymáshoz, mind árbevétel, mind foglalkoztatottság tekintetében. Az egyenlőtlenség az árbevétel szempontjából mindegyik városban nagyobb. Egyedül Szegednél tér el jelentősen a többi városhoz képest, ott jóval kisebb a létszámbeli egyenlőtlenség, az árbevétel szerinti pedig hangsúlyosabb (jobban követi a négyzet éleinek vonalát). (42. ábra)

42. ábra: Több jelentős nagyvállalattal rendelkező városok Lorenz görbéi 2013

Forrás: saját szerkesztés, adatok: Opten Kft.

3.4 A vállalati teljesítmény és az elhelyezkedés kapcsolata

Jelen fejezetben a nagyvárosok vállalatainak térbeli sajátosságait vizsgáljuk. A dolgozat egyik fő kutatási kérdésére keressük a választ, hogy létezik-e összefüggés a nagyvárosok vállalatainak pénzügyi teljesítménye és elhelyezkedése közt. Variancia analízis segítségével vizsgáljuk a kapcsolatot a cégek teljesítménye és elhelyezkedése között.

Kutatásunkban arra keressük a választ, hogy kimutatható-e összefüggés a cégek teljesítménye, vagyoni-és jövedelmi, valamint pénzügyi helyzete és a székhelyül szolgáló település elhelyezkedése között. A vizsgálatot az IBM SPSS Statistics programmal végeztük el, többváltozós statisztikai elemzéseket lefuttatva. Két adatbázisból dolgoztunk:

- Ötven főnél nagyobb cégek (2010-2013) adatbázisa: részletes mérleg és eredménykimutatás adatokból továbbszámított pénzügyi mutatók
- Városonkénti top 500 (n=4000) cég adatbázisa: kor, iparág, jegyzett tőke, árbevétel, eredmény

Az elhelyezkedés hatását a pénzügyi teljesítményre variancia analízis segítségével vizsgáltuk, amely egy többváltozós statisztikai elemzési módszer nominális és skála változók közti kapcsolat vizsgálatára. Az elemzés azt hasonlítja össze, hogy a függő változók átlagai eltérnek-e egymástól a független változó különféle eseteiben. Arra a kutatási kérdésre kívántunk választ adni, hogy a városok közt kimutatható-e eltérés a pénzügyi teljesítményben. Független változónak a különféle vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetet mérő mutatószámokat alkalmazunk, független változó pedig a város, illetve a versenyképességi csoport volt. Feltételezésünk szerint nemcsak az elhelyezkedés, hanem számos más tényező is hatással van a cégek teljesítményére, ezért a vizsgálatot elvégeztük a méret, az iparág és cég életkora független változókra is.

A statisztikai összefüggéses vizsgálatánál rögtön egy kutatói problémával szembesültünk, a kiugró értékek kezelésével. A kiugró értékek a mintában torzíthatják az eredményeket, a normálistól eltérő eloszlást (csúcsosságot, ferdeséget) okozhatnak. A kiugró értékek kezelése kutatói döntés (Sajtos - Mitev 2007). Gyakran alkalmazott eljárás, hogy a minta felső és alsó 15%-át, vagy az egy-egy kiugró értéket figyelmen kívül hagyják. Azonban a sokaság speciális jellegére való tekintettel (városok cégei) nem vettük ki a kiugró értékeket a mintából, hiszen ezen értékek kihagyása is torzította volna a városokról alkotott képet. Városonként a felső 15% kizárása teljes egészében a nagyvállalatok figyelmen kívül hagyását eredményezte volna. Az egy-egy kiugró érték elhagyása pedig például Győr esetében az Audi figyelmen kívül hagyását okozta volna. Ugyan érdekes kutatási kérdés például a győri cégek teljesítményének vizsgálata a legjelentősebb vállalat nélkül, azonban ez túlmutat jelen disszertáció keretein. A 3.3.1. fejezetben az ötven főnél nagyobb foglalkoztatók pénzügyi elemzésénél pedig bemutattuk külön a top 5, külön a többi vállalkozás teljesítményét is. Ezért úgy döntöttünk, a kiugró értékek kizárása helyett az elemzéseket elvégezzük nemcsak a teljes mintán, hanem méretkategóriánként is.

A Variancia elemzés esetén a szóráshomogenitás a Levene teszt segítségével vizsgálható (0,05-ös szignifikancia szint felett fogadható el az érték, ami azt jelenti, hogy a szórások különbözőek). A mintában a kiugró értékek miatt a szóráshomogenitás feltétele általában nem teljesült. „Sok modell esetén, főként az egyszerűség kedvéért, a különböző csoportok, kategóriák, változóértékek mögött meghúzódó sokaságok szórásai egyenlőségét feltételezik. Ez ritkán fedi a valóságot, de kényelmes feltételezés, többnyire leegyszerűsíti a modell szerkezetét, így a becslését, tesztelését stb. is. Az egyenlő szórások feltételezése, azaz a homoszkedaszticitás, nem természetes feltevés, hanem mesterséges (hasonlóan az idősoralelemzés stacionaritás fogalmához). A heteroszkedaszticitás tehát nem hiba (mint ahogy azt sok könyv tárgyalja), hanem nyitás a valóság felé.” (Hunyadi 2006, 76.o.)

A kevésbé érzékeny, Brown-Forsythe és Welch tesztek is alkalmasak a Variancia elemzés alkalmazhatóságának vizsgálatára, amennyiben a két statisztika hasonlóan szignifikáns értéket mutat. (Huzsvai 2000) Kutatásunkban is ezt a vizsgálatot alkalmaztuk. A variancia elemzés esetén az ANOVA tábla mutatja a csoporton belüli és csoportok közti átlagokat, a 0,05 alatti szignifikancia szint pedig statisztikailag is kimutatható összefüggést mutat. A kapcsolat erősségét pedig az η^2 méri (0-1 közti értékekkel).

3.4.1 Variancia elemzés a városenkénti top 500 vállalat mintáján

A kutatásban elsőként a városenkénti top 500 vállalat mintáján végeztük el az elemzéseket (n=4000). A 2010-2014-es üzleti évek átlagából számoltunk, az egy-egy év esetleges eltérő teljesítményének hatásának csökkentésére. A függő változók, melyekre lefuttattuk az elemzést a területi változó (vállalat székhelye) mellett, az alábbi vállalati indikátorok voltak:

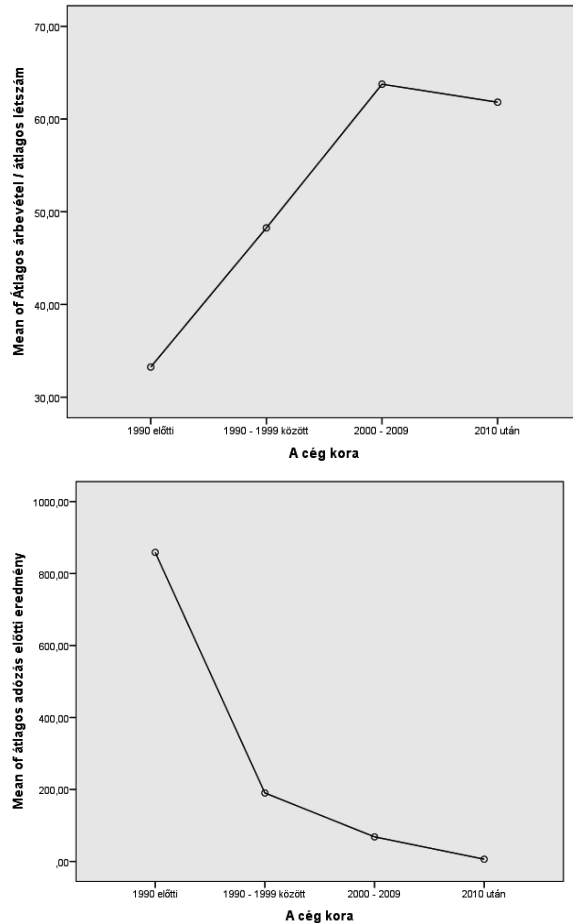
- kor (1990 előtti, 1990-1999 között, 2000-2009 között, 2010 után alapított)
- méretkategória (nagyvállalat, középvállalat, kisvállalat, mikrovállalat)
- iparág

A területi változók esetén az elemzést a kiugró értékek hatásának csökkentése miatt az alábbi csoportokra is elvégeztük: teljes minta (n=4000), nagyvállalatok (250 főnél nagyobb foglalkoztatók), középvállalatok (50 – 249 főt foglalkoztatók), kisvállalatok (10 – 49 főt foglalkoztatók) és mikrovállalatok (10 fő alatti foglalkoztatók).

Független változónak a nettó árbevétel nagysága, az adózás előtti és az adózott eredmény állt rendelkezésre. Az adatokból továbbá ROS (árbevétel arányos adózás előtti eredmény) és egy alkalmazottra jutó árbevétel, valamint egy alkalmazottra jutó adózás előtti eredmény került kiszámításra.

A vállalat alapításának ideje szignifikánsan hatással van az adózás előtti (sig.:0,012, Welch:0,001, B-F:0,024) és adózott eredményre (sig.:0,013, Welch:0,00, B-F:0,023), valamint az egy alkalmazottra jutó árbevételre (sig.:0,002, Welch:0,00, B-F:0,001). (7.a. melléklet)

43. ábra: A cég kora és az egy főre jutó árbevétel / adózás előtti eredmény (eFt)

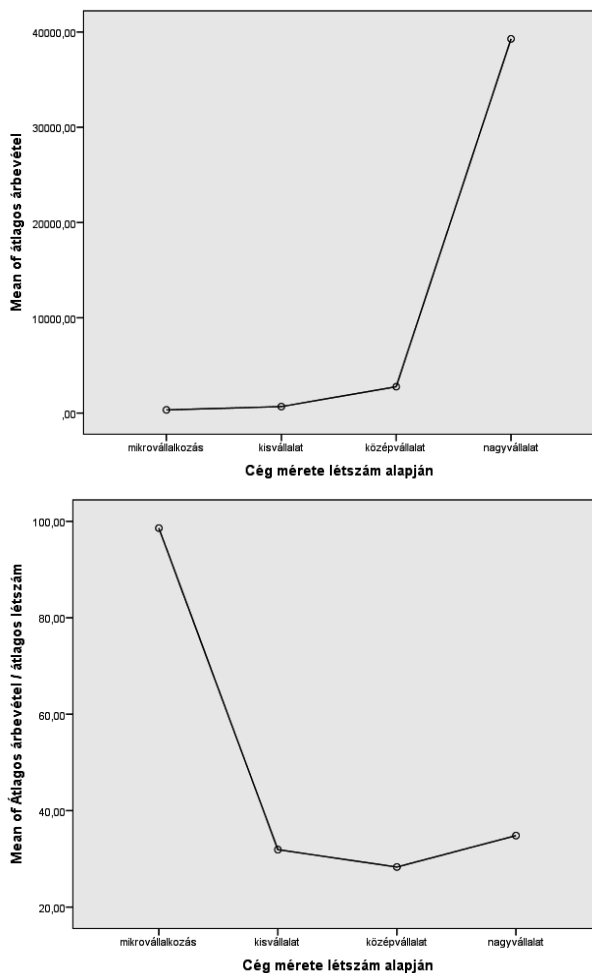

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

Érdekes, hogy míg a cég korával az árbevétel és az eredmény szintje nő, a jövedelmezőség tekintetében inkább az ezredforduló után alapított vállalatok szerepelnek jobb értékekkel. Az egy főre jutó árbevétel 1990 előtt alakult cégeknél csupán 32, 1990-1999 közöttiekénél 50, míg 2000 és 2009 közt, valamint 2010 után alapított cégek esetén 62 – 60 ezer Ft egy alkalmazottra vetítve. (43. ábra)

A vállalat méretkategóriája a ROS mutató kivételével minden független változó esetén szignifikáns hatást gyakorol a cégek eredményére (sig:0,000, Welch:0,000, B-F:0,000). A létszámkategória emelkedésével az átlagos árbevétel és eredmény is nő. Különösen a nagyvállalatok esetén jelentős a különbség. (44. ábra)

44. ábra: A vállalat mérete és pénzügyi teljesítménye (eFt)

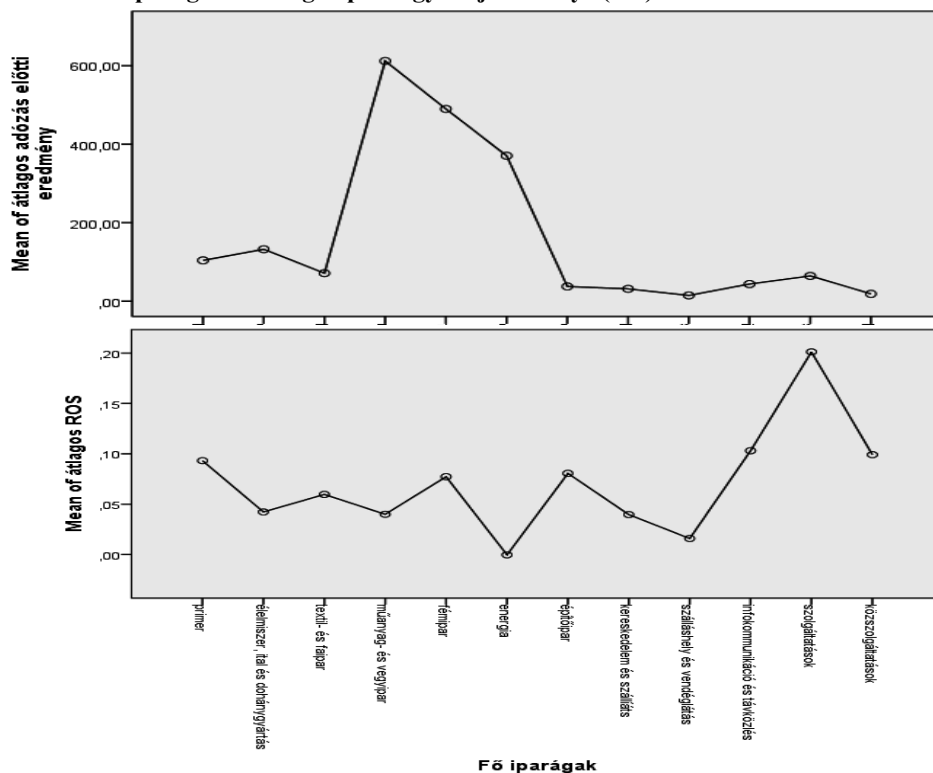
Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

A ROS mutató a kisvállalatoknál alakult a legkedvezőbbben (10%), a nagyvállalatoknál pedig a legkedvezőtlenebbül (2%). Az egy alkalmazottra jutó árbevétel és eredmény kapcsán elmondható, hogy a mikrovállalkozások teljesítettek a legjobban. A kis, közepes és nagyvállalatok értékei hasonlóan alakultak, azonban a középvállalatok értékei bizonyultak a legkevésbé kedvezőnek.

Az *iparágak* eltérő teljesítményét sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Mindegyik vizsgált mutatóra szignifikáns különbség mutatkozott (sig:0,000, Welch: 0,000, B-F:0,000) az egyes iparágakban. Míg az árbevétel és az eredmény szintje műanyag és vegyiparban, a fémiparban és az energiaszektorban volt kimagasló, az átlagos árbevétel arányos eredmény az energiaszektorban kedvezőtlenebbül alakult. Kimagaslik a szolgáltatások jövedelmezősége (20%), azonban a közszolgáltatások és információ-kommunikáció iparágakban csupán a fele

ez az érték. A fémiparban, építőiparban és primer szektorban is átlagosan az árbevétel tíz százaléka realizálódik nyereségként. (45. ábra)

45. ábra: Az iparágak és a cégek pénzügyi teljesítménye (eFt)

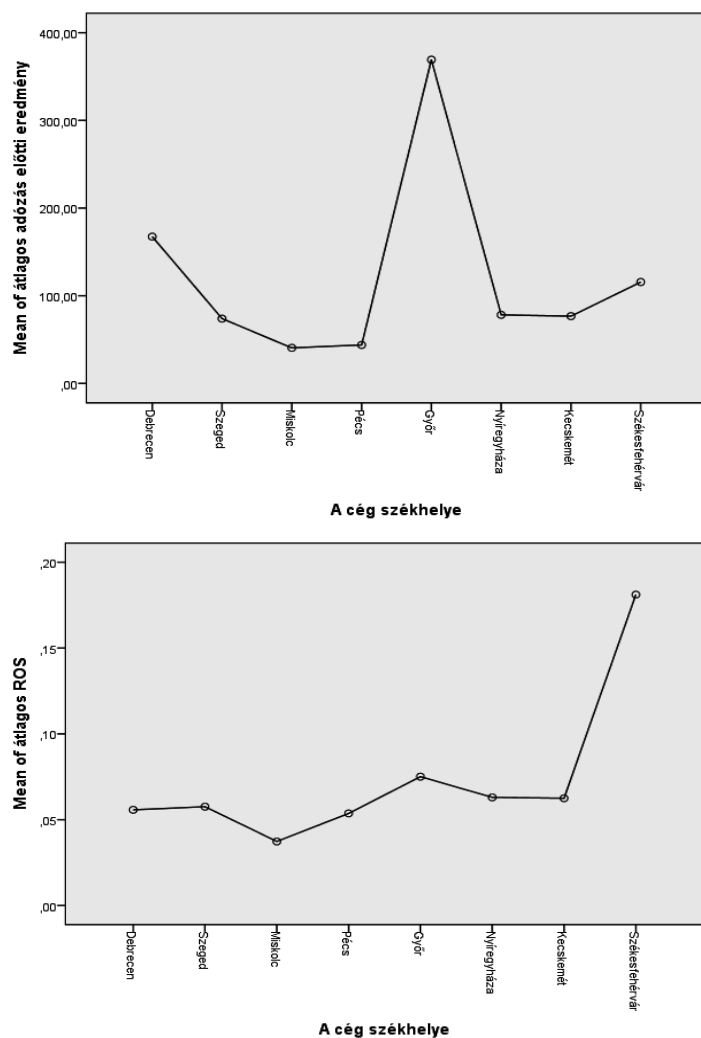

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

A vállalati indikátorok, mint a kor, létszám és iparág egyértelműen hatással vannak a pénzügyi teljesítményre.

A területi hatások közül elsőként a városok hatását vizsgáltuk, majd a versenyképességi csoporthoz való tartozást. A teljes mintára, valamint a különböző vállalatméret kategóriákra végeztük el az elemzést. A teljes mintán szignifikáns összefüggést találtunk a település, valamint a ROS mutató (sig:0,068, Welch: 0,010, B-F: 0,070) és az egy főre jutó árbevétel (sig:0,000, Welch: 0,000, B-F: 0,000) és egy főre jutó adózás előtti eredmény (sig:0,004, Welch: 0,029, B-F: 0,004) tekintetében.

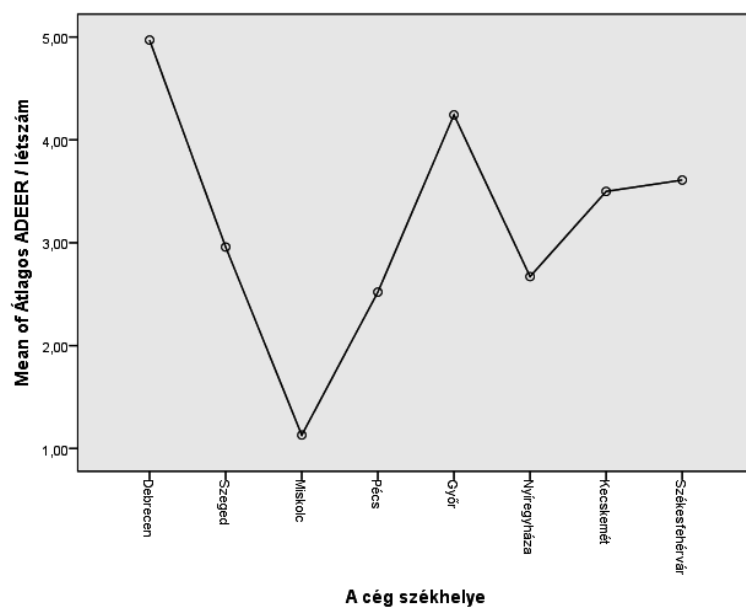
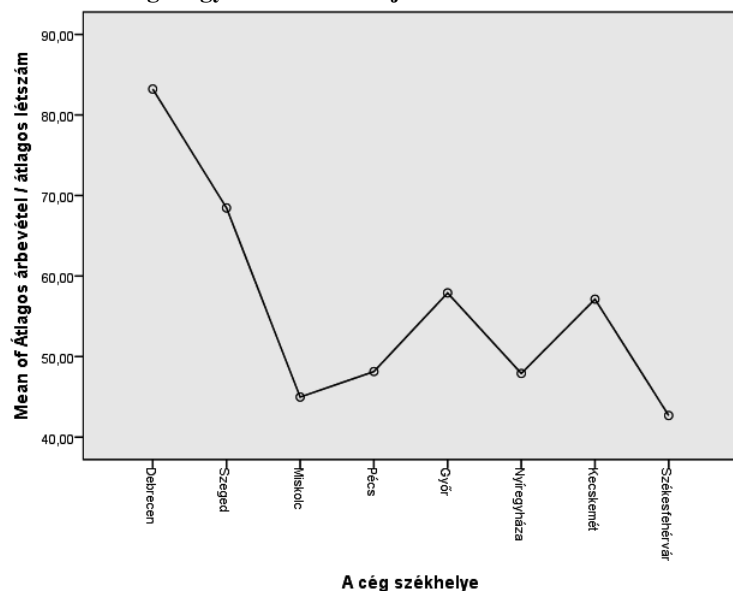
46. ábra: Átlagos adózás előtti eredmény (eFt) és átlagos ROS városonként

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

Árbevétel és adózás előtt eredmény szintje tekintetében kiemelkedik Győr városa, Pécs és Miskolc pedig a legrosszabban teljesítők közt van.

47. ábra: Átlagos egy alkalmazottra jutó árbevétel /adózás előtti eredmény (eFt)

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

A ROS mutató Székesfehérváron a legmagasabb (20%), a többi városban 4-7% közt mozog, a legrosszabb Miskolc, a legjobb pedig Győr ezek közül. Az egy alkalmazottra jutó árbevétel és eredmény szempontjából Debrecen teljesít a legjobban és Miskolc a legrosszabbul. Székesfehérváron a magas ROS ellenére az egy főre jutó árbevétel szintje alacsony. Az egy

alkalmazottra jutó eredmény szempontjából még kiemelhető Győr, Kecskemét és Székesfehérvár is. (46-47. ábra)

A variancia elemzést elvégeztük a különböző vállalat méretkategóriákra is. A nagyvállalatok és a kisvállalatok esetén nem volt szignifikáns a különbség. A középvállalatok esetén a ROS mutató esetén (sig: 0,01, Welch: 0,053, B-F: 0,016) találtunk szignifikáns különbséget a városok átlagai között. A mikrovállalkozások mintáján pedig a ROS mutató kivételével minden vizsgált független változó átagában eltérést tapasztaltunk a városok között. (8.e. melléklet). A középvállalatok esetén a ROS mutató Győrben bizonyult legkedvezőbbnek (0,75%), Miskolcon pedig negatív értéket vett fel. A mikrovállalatok mintája hasonlóságokat mutat a teljes mintára lefuttatott elemzési eredményekkel. A nagyvállalatok teljesítménye ugyan nem volt szignifikánsan eltérő, de az adatokat ábrázolva városonként láthatjuk az a különbségeket. A kis-és középvállalatok esetén Győr, Székesfehérvár és Debrecen városok cégei emelkedtek ki pozitív, Miskolc és Pécs cégei pedig negatív irányban a mutatók szempontjából. A mikrovállalkozások adatbázisában pedig a teljes mintához hasonlóan Debrecen és Győr értékei emelkedtek ki a legtöbbször.

Egyértelműen kijelenthető, hogy eltérések tapasztalhatók az egyes városok cégeinek teljesítménye között. Az árbevétel, az eredmény, a ROS és az egy alkalmazottra jutó árbevétel és eredmény esetében azonban az elhelyezkedés hatása nehezen mutatható ki. Az értékeket ábrázolva jól látszanak a különbségek, azonban a minta jellegéből fakadóan nehezen alkalmazhatók statisztikai összefüggés-vizsgálatok. Tovább a cég mérete, kora és iparága is jelentősen meghatározza a teljesítményt.

3.4.2 Variancia elemzés az ötven főnél többet foglalkoztató vállalatok mintáján

A felhasznált adatbázis az Opten Kft. által rendelkezésre bocsátott, 50 főnél többet foglalkoztató cégek mérleg-eredménykimutatás adataiból állt. Mind a négy évre elvégeztük az elemzést (2010-2013). Független változóknak a telephelyet választottuk, függő változónak pedig a különféle mutatószámokat. A mintában az adatok szűkítésének többféle változatát alkalmaztunk és megvizsgáltuk a varianciát az alábbi esetekben:

- teljes minta (50 főnél nagyobb foglalkoztatók adott évben adott városban)
- nagyvállalatok (250 főnél többet foglalkoztatók)
- top 10 (foglalkoztatás szerint) és top 10-en kívüli cégek
- top 5 (foglalkoztatás szerint) és top 5-ön kívüli cégek

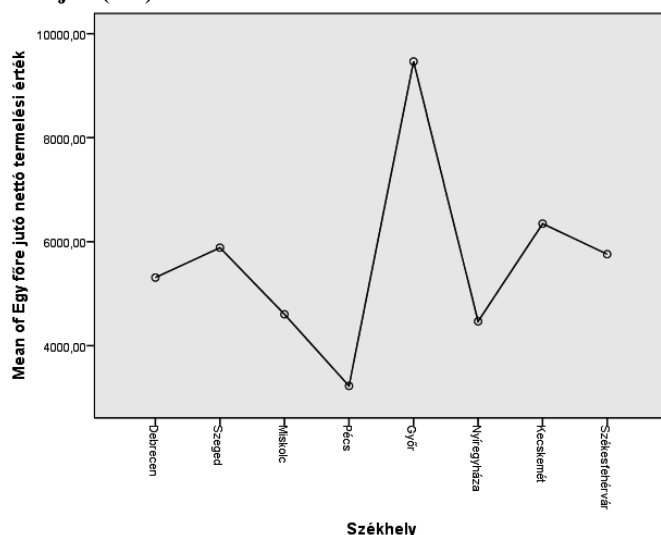
A variancia analízist az alábbi mutatószámok esetén végeztük el egyesével:

- Mérlegfőösszeg, jegyzett tőke mértéke
- Export árbevétel és értékesítés nettó árbevételének mértéke, export bevétel aránya
- Tőkeellátottság, tőkenövekedés mértéke, befektetett eszközök fedezettsége
- Likviditási mutató, likviditási gyorsráta, hosszú távú eladósodottság
- ROS, ROE, ROA
- Bérarányos jövedelmezőség, erőforrás arányos komplex jövedelmezőségi mutató
- Hozzáadott érték, bérhatékonyság, lekötött eszközök hatékonysága, eszközhatékonyság, tőkehatékonyság

- Átlagos anyagtárolási idő, készletek forgási sebessége, vevők és szállítók forgási sebessége
- Egy főre jutó nettó termelési érték / árbevétel /adózás előtti eredmény

A legtöbb esetben nem voltak alkalmasak az adatok a variancia elemzésre (Levene statisztika szignifikancia szintje kisebb volt, mint az elvárt 0,05 feletti érték, valamint a Welch és Brown-Forsythe tesztek sem lettek szignifikánsak). Azok közül az esetek közül, ahol a varianciaelemzés alkalmazhatóságának tesztje megfelelőnek bizonyult, csupán néhány mutatónál volt kapcsolat a településsel egy-egy évben, eseti jelleggel.

48. ábra: Az egy főre jutó nettó termelési érték 50 főnél nagyobb foglalkoztatók mintáján (eFt)

Forrás: SPSS output, adatok: Opten Kft.

2010-ben a teljes mintán találtunk összefüggést az eszközarányos jövedelem (üzemi eredményre számítva) és a város között. A 2012-es évben az árbevétel arányos eredmény (ROS) mutatott összefüggést a vállalat székhelyével a 250 főnél nagyobb cégek és a top 10 vállalkozás esetén. 2013-ban pedig a ROE mutató és az egy főre jutó nettó termelési érték, valamint az export árbevétel aránya volt szignifikánsan különböző. (9.a.melléklet). Az egy főre jutó nettó termelési értéket ábrázolva, hasonló eredményre jutunk, mint a vizsgált másik adatbázis értékei kapcsán. Kiemelhető Győr városa, Miskolc, Pécs és Nyíregyháza pedig gyengébben teljesítenek.

Az elvégzett variancia analízis tanulsága, hogy a vizsgált mintán, az ötven fő feletti cégek részletes pénzügyi mutatóiban eseti jelleggel találunk szignifikáns eltérést a városok közül. Ahogy a városonkénti top 500 cég mintáján végzett vizsgálatok igazolták, van különbség a városok cégeinek pénzügyi helyzete és eredményessége között, azonban ez elsősorban nem a nagyvállalatoknak, hanem a közép és mikro vállalkozásoknak tudható be.

4. Kutatási kérdések és hipotézisek vizsgálata

Elméleti kutatási kérdések:

1. Létezik-e összefüggés a területi és a vállalati versenyképesség között a szakirodalom alapján?

Az országok, régiók és városok versenyképességére irányuló kutatásokban közös, hogy valamilyen kialakított indikátor rendszer, jellemzően egy komplex mutató segítségével méri a többféle dimenzióra osztható versenyképességet. Legtöbbször gazdasági, társadalmi, környezeti (infrastrukturális), kulturális, innovációs és kapcsolati részekre osztják fel azt. A vállalati versenyképességi kutatások zöme egyrészt belső tényezőket (méret, pénzügyi helyzet, stratégia stb.) és külső, iparági jellemzőket különít el (beszállítók, vevők, külső környezet elemei). A területi kutatások gyakran tartalmazznak valamilyen vállalatokkal kapcsolatos kvantitatív indikátort, például cégek száma, összes árbevétel vagy export bevétel, azonban ezek aggregált, területi szintű adatok. Továbbá kvalitatív, „soft” változókat is bevonhatnak az elemzésbe kérióves vizsgálat segítségével, amely a vállalati kapcsolatok jellegére, innovációra, stratégiára irányulhat. A vállalati versenyképességi kutatások területi szempontokat kevésbé vesznek figyelembe, a tér szerepe a telephelyválasztás, piaci vagy marketing stratégiai kialakítása kerülhet fókuszba. A területi és vállalati versenyképesség metszete hazánkban kevésbé vizsgált terület, így elsősorban külföldi szakirodalmakra támaszkodhattunk az elemzés során. Megállapítottuk, hogy alapvetően két csoportra oszthatjuk a kutatásokat: vállalatokból vagy területegységből kiindulóakra. A vállalatokból kiinduló kutatások célja a cégek területi elhelyezkedésének feltérképezése (pl.: headquarterek). A felhasznált adatok vállalati és területi szintűek. A regionális kiindulópontú kutatások adott területegység jellemzőinek leírását, összehasonlítását tűzték ki célul. Jellemzően aggregált adatokat használnak. A területi – vállalati kutatások a cégeket méretkategória vagy iparág szerint különböztetik meg és a vizsgált területi szintek pedig a nemzetközi, országos, regionális vagy városi. A területi fókuszú kutatások tovább tagolhatók az elhelyezkedés hatásának, valamint az iparági koncentráció és termelékenység versenyképességgel való összefüggésének vizsgálatára. (25. táblázat). A 2.2 – 2.4. fejezetek alapján az alábbi megállapítást tehetjük:

A területi és vállalati versenyképesség témakörének létezik közös metszete, a vállalati versenyképesség területi aspektusait vállalati, valamint területegység kiindulási alapú kutatásokra oszthatjuk fel.

2. Milyen kapcsolat van a területi versenyképesség és a területi tőke koncepciója között?

A területi tőke és a versenyképesség kapcsolatát részletesen az 1.3.3. fejezetben fejtettük ki. A két terület közti összefüggés négy főbb pontban ragadható meg: közös kiindulási alap, a modellek hasonló dimenziói, hasonló vizsgálati módszerek és alkalmazott mutatószámok, ok – okozati összefüggés. Egyrészt a területi tőke témaköre a versenyképesség és a regionális növekedés témakörének alapjaiból indult ki. (Camagni 2002, Camagni 2008) Adott régióban fellelhető termelési tényezők, külső környezeti elemek mellett olyan „soft” elemeket is tartalmaz a modell, mint a kapcsolati tőke, társadalmi tőke és együttműködési hálózatok. A

területi tőkeelemek megnevezése a kutatásokban a leggyakrabban az alábbi csoportosításban fordul elő: gazdasági, infrastrukturális, humán, intézményi, társadalmi, kapcsolati és kulturális tőke. Ezen elemek átfedésben vannak a versenyképesség egyes dimenzióival. Mindkét területen gyakori az ökonometria modellek, regresszió elemzés és főkomponens elemzés alkalmazása a kutatásokban. Általában egy tőkeelemet / versenyképességi dimenziót statisztikai adatokból képzett mutatószámok segítségével méri, melyek mindkét kutatásban hasonlóak. Végül, elmondhatjuk, hogy a területi tőke többségében az adottságot veszi sorra, a térség potenciáljait jelenti, és a versenyképességi kutatásokkal együtt ezen potenciálok kihasználásának feltérképezésére irányul. A második kutatási kérdésre az 1.3.3. fejezetben ismertetett összehasonlítás az alábbi választ adjuk:

A területi versenyképesség és a területi tőke elmélete közt szoros kapcsolat áll fenn. A területi tőke és a versenyképesség a térség adottságaira utal, az adottságok kihasználását jelenti. Hasonló indikátorkészletet alkalmaznak a vizsgált dimenziókban.

3. Milyen dimenziókkal mérhető a városi versenyképesség?

Törekedtünk arra, hogy a disszertáció céljának megfelelően a nyolc város érdemi összehasonlítását lehetővé tevő indikátorokat alkalmazzunk, így kihagyunk olyan adatokat, melyek minden felsőfokú központban hasonló szinten jelen vannak (pl.: intézményi ellátottság, egészségügy, közigazgatás, úthálózat, közlekedési hálózat, közműhálózat stb.). A 3. fejezet elején ismertetett 26. táblázat az első két szakirodalmi fejezet alapján összeállított dimenziókat tartalmazza.

A városi versenyképesség mérésére hat főbb dimenziót különböztettünk meg a szakirodalmi áttekintés, valamint a rendelkezésre álló adatok köréből adódóan: gazdasági, környezeti, infrastrukturális, humán-erőforrás, társadalmi és szimbolikus-kulturális.

Empirikus kutatási kérdések

4. A magyar nagyvárosok milyen jellegzetességekkel rendelkeznek? Mi jellemzi a legjelentősebb gazdasági szerkezetüket?

A negyedik kutatási kérdésből nem került hipotézis megfogalmazásra, mivel a kérdést vizsgáló 3.1. és 3.2. fejezet leíró jelleggel ismerteti és mutatja be a városok sajátosságait.

5. A magyar nagyvárosok között felállítható-e versenyképességi sorrend vagy csoportosíthatók a versenyképességi dimenziók alapján?

A kutatási kérdésből két hipotézis került megfogalmazásra:

H1a: A magyar nagyvárosok között felállítható egy versenyképességi sorrend.

H1b: A magyar nagyvárosok csoportosíthatók versenyképességi dimenziók, valamint a gazdaság koncentráltága alapján.

6. Kimutatható-e összefüggés a nagyvárosok térbeli elhelyezkedése és a vállalatok pénzügyi teljesítménye között?

H2: Kimutatható összefüggés létezik a nagyvárosok térbeli elhelyezkedése és a vállalataik pénzügyi teljesítménye között.

7. A vállalatok teljesítménye és jövedelmezősége mennyire meghatározó tényező a városok gazdasági versenyképességében?

H3: A vállalatok teljesítménye és jövedelmezősége meghatározó tényező a városok gazdasági versenyképességében.

Hipotézisek vizsgálata

H1a: A magyar nagyvárosok között felállítható egy versenyképességi sorrend.

H1b: A magyar nagyvárosok csoportosíthatók versenyképességi dimenziók, valamint a gazdaság koncentrálttsága alapján.

A dolgozat 3.2.4. fejezetében felállítottunk egy versenyképességi sorrendet a városok között az egyes dimenziókban elért rangsorok alapján. Az eredmények alapján tehát azt mondhatjuk, hogy nincs egységes, egyértelmű sorrend a városok versenyképességében, mert mindegyik település másban jó. Inkább csoportosítani lehet a vizsgált településeket, aszerint, hogy mi az erősségük vagy gyengeségük, valamint koncentráció alapján. A 3.3.3. fejezet koncentrációval foglalkozó részében elkülönítjük, hogy léteznek nagyobb koncentrációt mutató, egy domináns vállalattal rendelkező városok (Győr, Kecskemét) valamint több, jelentős vállalattal leírható struktúrájú települések árbevétel és foglalkoztatás tekintetében. Az eredmények alapján versenyképességi csoportokat képeztünk:

- gazdasági, társadalmi, környezeti: Győr és Székesfehérvár
- humán erőforrás és kultúra: Szeged, Pécs, Debrecen, Miskolc
- nem kiemelkedő: Nyíregyháza és Kecskemét

A kapott eredményekből is látszik, hogy a vizsgált nagyvárosok karaktere más és más. Mindegyik város más dimenzióban erős, megvan a saját szerepköre. A koncentrációt pedig Lorenz görbék segítségével ábrázoltuk, és megállapítottuk, hogy két csoportra különíthetők el a városok:

- egy domináns vállalat, amely az összes árbevétel és foglalkoztatott nagy részét adja: Győr, Kecskemét, Nyíregyháza (részben, foglalkoztatási szempontból)
- több, nagyobb domináns vállalat: Szeged, Pécs, Debrecen, Székesfehérvár, Miskolc

Az 1a hipotézis a 3.2.4 fejezetben kifejtettek alapján elvetésre került. A városok közt nem állítható fel egyértelmű versenyképességi sorrend. Az 1b hipotézis a 3.2.4. és a 3.3.3. fejezetekben kifejtettek nyomán elfogadásra kerül. Tézisek:

T1a: A magyar nagyvárosok között nem állítható fel egyértelmű versenyképességi sorrend.

T1b: A magyar nagyvárosok csoportosíthatók versenyképességi dimenziók, valamint a gazdaság koncentrálttsága alapján.

H2: Kimutatható összefüggés létezik a nagyvárosok térbeli elhelyezkedése és a vállalatok pénzügyi teljesítménye között.

A 3.4 fejezetben vizsgáltuk variancia analízis segítségével, hogy van-e összefüggés a cégek teljesítménye és aközött, melyik vizsgált nagyvárosban található. Két adatbázison (városenkénti top 500 vállalkozás és az ötven főnél nagyobb cégek pénzügyi adatai) SPSS Statistics program segítségével végeztük el a variancia elemzést.

A városenkénti top 500 cég esetében statisztikailag kimutatható összefüggést találtunk a városok elhelyezkedése és pénzügyi teljesítménye között 2010 – 2014-es üzleti évek átlagában. A teljes mintán szignifikáns összefüggést találtunk a település, valamint a ROS mutató (sig:0,068, Welch: 0,010, B-F: 0,070) és az egy főre jutó árbevétel (sig:0,000, Welch: 0,000, B-F: 0,000) és egy főre jutó adózás előtti eredmény (sig:0,004, Welch: 0,029, B-F: 0,004) tekintetében. A nagyvállalatok és kisvállalatok közt statisztikailag nem volt igazolható eltérés városenként, azonban a középvállalatok esetén (ROS mutató) és mikrovállalkozásoknál (árbevétel, adózás előtti eredmény, egy alkalmazottra jutó árbevétel / adózás előtti eredmény) kimutatható összefüggést fedeztünk fel.

Az ötven főnél nagyobb cégek adatbázisán a teljes minta (50 főnél nagyobb cégek), a nagyvállalatok, a foglalkoztatás szerinti top 5 és 10, valamint a top 5-ön és 10-en kívüli cégek esetén a 2010 – 2013 években csak ad hoc esetben találtunk statisztikailag kimutatható összefüggést. A vagyon, pénzügyi, jövedelmi helyzet és a jövedelmezőség és hatékonyság közt csupán eseti jelleggel volt különbség a nyolc nagyváros vállalatai között, amely szignifikánsnak bizonyult.

A 3.4. fejezet vizsgálatai nyomán kijelenthetjük, hogy tapasztalható különbség a városok cégeinek teljesítményében, azonban statisztikailag ez a középvállalatok és mikrovállalatok esetén mutatható ki. Más hatások, mint a vállalat kora, mérete vagy az iparág jelentősebben befolyásolja a cégek működését. A statisztikai elemzések ugyan nem minden esetben vezettek szignifikáns eredményre, azonban a 3.2. és 3.3. fejezetekben bemutatott gazdasági versenyképesség és cégelemzés rámutat további eltérésekre, a város gazdaságának és céges teljesítményeknek a különbségeire.

A 3.2 – 3.4. fejezetek alapján a második hipotézis részben kerül elfogadásra. Tézis:

T2: Kimutatható összefüggés létezik a nagyvárosok térbeli elhelyezkedése és a vállalatok pénzügyi teljesítménye között, városenként eltérő a pénzügyi teljesítményt mérő mutatók átlaga. Méretkategória szerint a különbségek a közép és mikrovállalkozásoknál szignifikánsak statisztikailag, továbbá egyéb hatások (kor, iparág, méret) jelentősebben hatnak a pénzügyi teljesítményre, mint az elhelyezkedés.

H3: A vállalatok teljesítménye és jövedelmezősége meghatározó tényezők a városok gazdasági versenyképességében.

A 3.2. fejezetben részletesen bemutattuk az egyes városok gazdasági sajátosságait:

- ipari struktúra
- vállalkozás-demográfia
- vállalkozások és lakosság jövedelme
- városok versenyképessége

A városok versenyképességének kiemelt dimenziója a gazdasági versenyképesség. A cégek által elér jövedelem, a pénzügyi teljesítmény nagyban meghatározza a város gazdaságának

jellegét, a fizetett béreken keresztül, a gazdasági kapcsolatrendszereken keresztül közvetett hatások is érvényesülnek.

A harmadik hipotézist a 3.2. és 3.3. fejezetek alapján elfogadhatjuk. Tézis:

T3: A vállalatok teljesítménye és jövedelmezősége meghatározó tényezők a városok gazdasági versenyképességében.

5. Összegzés, a kutatás korlátai és jövőbeli irányai

Összegzés, új tudományos eredmények

A dolgozat megírásának fő célja a területi és a vállalati versenyképesség kapcsolatának vizsgálata volt. Az empirikus elemzés választott vizsgálati egységei a magyar nagyvárosok, valamint azok meghatározó vállalatai voltak. Az értekezés legfontosabb célját elérte, feltérképezte a versenyképesség kétféle megközelítésének metszetét (vállalati versenyképesség területi aspektusai), mialatt a kapcsolódó témakörök is említésre kerültek. Az empirikus elemzés során pedig először leíró jelleggel a városok gazdaságának, pozíciójának jellemzése történt meg, majd a versenyképességi dimenziókban való helytállást is vizsgáltuk. Rangsoroltuk az egyes dimenziók mutatószámait, amik alapján a városok versenyképességi sorrendjének felállítása, a városok tipizálása megtörtént. Az elemzés tovább kitért a városok cégeinek vizsgálatára is, a vállalati teljesítmény és a területi elhelyezkedés kapcsolatát is teszteltük. Az értekezés szakirodalmi elemzésen és empirikus vizsgálaton alapuló új vagy újszerű tudományos eredményeit az alábbiakban foglaljuk össze:

1. A dolgozatban elsőként a kiindulópont, a *verseny és a versenyképesség fogalmát*, legfontosabb elméleteit tekintettük át. Megállapítottuk, hogy többféle megközelítés (közgazdasági, általános, területi szintű, vállalati) létezik a fogalmak értelmezésében, melyek nem egységesek, de közös pontjuk, hogy valamilyen előny, kedvező helyzet elérésére irányulnak, legyen az a vállalatoknál a vezető piaci pozíció megszerzése, városoknál a letelepedő cégek és új beruházások vonzása. A verseny eltérő szintjei pedig szoros kapcsolatban állnak egymással, hiszen egy térség vállalatai hatnak a régióra és az oda-vissza folyamat fennáll adott területegység vállalatokra gyakorolt hatásában is (munkaerő, beruházások, iparági körzet stb.) A kapcsolat a két terület közt tehát fennáll.
2. A területi és vállalati versenyképesség legfontosabb hazai és nemzetközi modelljeit áttekintettük, rendszereztük. Kiemeltük, hogy a *területi kutatásokban hol jelenik meg a vállalat*, valamint a cégeket vizsgáló felmérések a térbeli szempontokat mennyiben veszik figyelembe. Megállapítottuk, hogy a két terület metszete eddig kevésbé vizsgált. Területi kutatásokban gyakoribb ugyan a vállalati (gazdasági) dimenzió feltérképezése, főként aggregált adatokon mutatószámok segítségével (pl.: összes vállalat árbevétele, cégek száma, jegyzett tőke stb.). A vállalati kutatásoknál a térbeliség háttérbe szorul.
3. A disszertációban a verseny, valamint a területi és vállalati versenyképesség témájában saját *definíciókat, értelmezéseket* fogalmaztunk meg, melyek összegzik a szakirodalomban fellelhető koncepciókat.
4. Megvizsgáltuk a *területi versenyképesség elméletének és a területi tőke koncepciónak az összefüggéseit*. Hazánkban elméleti szinten a két terület kapcsolatának vizsgálatára még kevés tanulmány született. Megállapítottuk, hogy a területi tőke modell kiindulási alapja a versenyképesség és a regionális gazdasági növekedés. Közös pontjuk a dimenziók / tőkeelemek elnevezésében, csoportosításában, valamint az alkalmazott módszerek (főkomponens elemzés, ökonometria modellek) és felhasznált mutatók körében ragadható meg.

5. A területi – vállalati témájú kutatások hazai szakirodalma elenyésző, külföldön is kevésbé vizsgált terület. A szakirodalom feltérképezése és rendszerezése ezért új eredménynek tekinthető. A kutatások két fő csoportra bonthatók: vállalati, valamint területi kiindulási alapúra, ahol a cél a vállalatok térbeli elhelyezkedésének vizsgálata, illetve a térség adottságainak leírása jelentős mértékű vállalati szintű változó felhasználásával. A vállalati kiindulási alapú kutatások például multinacionális cégek headquarterjeinek, top vállalatok székhelyeinek elhelyezkedését vizsgálják. A területi kiindulási alapú kutatások pedig az elhelyezkedés hatását vagy az iparág / termelékenység és a térségi versenyképesség kapcsolatát vizsgálják.
6. A dolgozat elméleti részében bemutatott magyar városhálózati kutatások és a különböző hierarchia modellek után a *nagyvárosokat esettanulmány szerűen*, a később is felhasznált területi statisztikai és vállalati szintű adatok segítségével bemutattuk és összehasonlítottuk. A dolgozat 3.2. és 3.3 fejezeteinek újdonsága abban foglalható össze, hogy korábbi kutatások nem vizsgálták részletesen a nagyvárosok vállalatait összehasonlító elemzéssel, vállalati szintű pénzügyi adatok segítségével.
7. A dolgozatban felállítottunk egy *versenyképességi modellt*, amely hat fő dimenzióra osztja a városok versenyképességét: gazdasági, környezeti, infrastrukturális, humán-erőforrás, társadalmi és szimbolikus-kulturális. Így ennek eredményeképp a szakirodalmi alkalmazásnak megfelelő tényezőket vizsgáltunk, újszerű megközelítésben, a különbségekre fókuszálva. Az egyes dimenziók vizsgálata során területi statisztikai adatokat használtunk. A modellben kizárólag a dolgozatban is mért, statisztikai adatokkal kifejezhető dimenziók kerültek be, de hangsúlyozzuk, hogy számos más tényező is hat egy város versenyképességére, azonban ezek egyáltalán nem, vagy nehezen számszerűsíthetők (gazdasági szereplők kapcsolatrendszere, önkormányzat szerepe, együttműködések, tudás-áramlás stb.)
8. A dolgozatban megvizsgáltuk a *nyolc nagyváros főbb vállalatainak koncentrációját* foglalkoztatás és árbevétel szempontjából. Lorenz görbék segítségével szemléltettük, hogy alapvetően két csoportra különülnek el a városok: egy domináns vállalattal rendelkezők (Győr, Kecskemét és Nyíregyháza árbevétel szempontjából) valamint 5-6 meghatározó, nagyobb céggel bíró városok. A koncentráció egyaránt jelenthet előnyt és hátrányt is. Előnyként jelenik meg a nagy gazdasági erő, a beszállítók vonzása, míg hátrányként a túlzottan egy lábon álló gazdaság említhető meg.
9. A dolgozatban megkíséreltünk egy *versenyképességi sorrendet* felállítani a nagyvárosok közt, azonban bebizonyosodott, hogy nem határozható meg egy egyértelmű sorrend, hiszen a városoknak más és más az erőssége, jellegzetessége. Ezért a versenyképességi sorrend helyett *csoportosítást* javasolunk: gazdasági – környezeti – társadalmi szempontból versenyképes; humán-erőforrás - kultúra szempontjából versenyképes és nem kiemelkedő versenyképességű várososok.
10. Megvizsgáltuk, hogy van-e *kimutatható összefüggés a vállalatok teljesítménye és területi elhelyezkedésük között*. Variancia elemzés segítségével megnéztük, hogy a cégek pénzügyi mutatói városonként eltérnek-e egymástól. Két adatbázisból dolgoztunk, a városonkénti top 500 vállalkozás esetén szignifikáns összefüggést találtunk a cégek teljesítménye és térbeli elhelyezkedése között.

11. A dolgozat egyik kutatási kérdése a *vállalati teljesítmény gazdasági versenyképességre gyakorolt hatásának* felmérése volt. A gazdasági dimenzió elemzésből látszik, hogy egy város meghatározó szereplői a vállalatok, a gazdasági tevékenységük sikere közvetett és közvetlen módon is hat, többek között a munkahelyteremtés, a jövedelmek elköltése, a lakáspiac változásai sorolhatók ide. Továbbá a szakirodalom megállapításai nyomán is mondhatjuk, hogy a vállalatok szerepe meghatározó egy térség gazdaságában.

A kutatás korlátai és jövőbeli lehetséges irányai

A dolgozat fő céljának vizsgálata, a területi és vállalati versenyképesség kapcsolatának feltérképezése többféle módszerrel történt, így számos korláttal kellett szembenézni az értekezés elkészítése során. Ezek a korlátok két fő csoportra oszthatók: a szakirodalmi áttekintés korlátai és az empirikus elemzés korlátai.

Az *elméleti hipotézisek* értékelése a haza és nemzetközi szakirodalom áttekintésével, elemzésével és rendszerezésével történt meg. Itt korlátot jelentett a területi és vállalati versenyképességi kutatásoknál a meglévő irodalmak nagy száma és széles skálája, hiszen a dolgozat témája és terjedelmei keretei sem engedték ezek teljes körű feltárását. A területi és vállalati versenyképesség metszetének vizsgálatakor pedig a hazai és külföldi kutatások csekély száma jelentette a legnagyobb korlátot. Továbbá időbeli, terjedelmi és elérhetőségi korlátokat is meg kell említeni, hiszen törekedtünk ugyan a minél részletesebb kép felvázolására az irodalmi áttekintés során, ám a teljes körűséget nem tudtuk biztosítani minden kapcsolódó témakörben.

Az *empirikus elemzés* során számos korlát felmerült, melyek az alábbiakban foglalhatók össze:

- Elérhető statisztikai adatok köre és időbelisége
- Vállalati adatok elérhetősége, köre és időbelisége

A KSH és TEIR területi statisztikai adatbázisa adott, a felhasználható mutatók pedig korlátozottan képesek leírni egy jelenség mögött meghúzódó okokat. Törekedtünk rá, hogy a rendelkezésre álló adatokból a vizsgált nyolc város versenyképességi dimenzióit minél jobban lefedjük, de az olyan adatokat, amelyek nem mutatnak jelentős versenyképességbeli különbséget ezen a települési hierarchia szinten (pl.: közműhálózat, egészségügy) kihagytuk az elemzésből. További korlát volt a statisztika változó módszertana (pl.: vállalatok besorolása). Időbeli elérhetőség tekintetében a KSH legfrissebb adatai a 2016-os évre álltak rendelkezésre a disszertáció elkészítésének időpontjában. A nyolc nagyváros vállalatainak pénzügyi adatait az Opten Kft. bocsátotta rendelkezésre a nyolc nagyváros 50 főnél nagyobb foglalkoztatójának 2010-2013-as üzleti éveire. Így ez az időszak jelentette a szűk keresztmetszetet a kutatás során. A vállalati adatok továbbá nem tartalmazták a cég nevét és az iparágat, valamint székhely szerint voltak megadva. Ez annyiban jelent korlátot, hogy adott városban telephellyel rendelkező, de székhellyel nem bíró cégek nem kerültek a mintába, valamint a több telephelyes vállalatok esetén egy másik városban lévő telephely teljesítménye is a székhely városában került kimutatásra. Telephely szintű vállalati pénzügyi adatok éves beszámolók alapján nem mutathatók ki. A városonkénti top 500 cég adatbázisa

is korlátozott volt, hiszen a cég nevén, iparági besorolásán, létszám, jegyzett tőke, tulajdonos, árbevétel, valamint eredmény adatokon kívül részletesebb pénzügyi információkat nem tartalmazott. Az elvégzett statisztikai elemzések megbízhatóságának egyik korlátja, hogy az adatok kiugró értékeket tartalmaztak, azonban a 3.4. fejezet elején megindokoljuk a kutatói döntést, hogy a város gazdaságának teljeskörű leírására törekedtünk inkább, mintsem egy valóságtól elrugaszkodott feltételrendszer megteremtésére. További korlátként említhető, hogy a statisztikai és pénzügyi adatok kvantitatív elemzéseket tesznek lehetővé, így számos tényező nem került figyelembe vételre a vizsgálat során (pl.: politikai környezet, városmarketing és imázs, miliő stb.), amely befolyásolja egy város versenyképességét.

A kutatás jövőbeli lehetséges irányai, kiegészítései a korlátokból és a hipotézisek eredményeiből adódhatnak:

- Kvalitatív módszerekkel való kiegészítés, például szakértői interjú lebonyolítása a nyolc város esetén.
- A vizsgálati egységek kiterjesztése, például a középvárosok szintjére vagy magasabb területi szintre (járás, megye). A vállalati adatok korlátozott elérhetősége miatt azonban a vizsgálati egységek kiterjesztését az adatok körének hozzáférhetőségétől tesszük függővé.
- A domináns vállalatok egyedi vizsgálatával való kiegészítése a vállalatok lokális gazdaságba való beágyazódottságának feltárása esettanulmány jelleggel. Az egyes városok meghatározó vállalatainak tipizálása, a térség gazdasági szereplőivel (felsőoktatási intézmény, önkormányzatok) való együttműködésének feltárása.
- Az adatok körének bővítése, eddig fel nem használt más változók bevonása mind területi, mind vállalati adatok tekintetében.
- Korábban nem alkalmazott statisztikai módszerek felhasználása (pl.: regressziós modell).

A kutatás az ismertett kiegészítésekkel, új irányok alkalmazásával egy komplexebb, mélyebb, feltáró elemzést tehet lehetővé a magyar nagyvárosok és vállalataik versenyképességének vizsgálata során.

Irodalomjegyzék

- Adorján Cs. – Lukács J. – Róth J. – Veit J. (2003): *Számvitel és elemzés II/B. kötet – A beszámoló elemzése*. MKKOK Kft., Budapest.
- Almazan, A. – De Motta, A. – Titman, S. – Uysal, V. (2010): Financial structure, acquisition opportunities and firm location. *The Journal of Finance*, 65, 2, pp 529-563.
- Amin, A. – Thrift, N. (2002): *Cities. Reimagining the Urban*. Polity, Cambridge.
- Atkinson, R. (2013): Territorial Capital, Attractiveness and the Place-based Approach: The Potential Implications for Territorial Development. In: Pálné Kovács I.– Scott, J. – Gál Z. szerk.) *Territorial Cohesion in Europe*. For the 70th Anniversary of the Transdanubian Research Institute, HAS IRS, Pécs, 297–308. o.
- Bagchi-sen, S. – Macpherson, A. D. (1999): Competitive Characteristics of Small and Medium-sized Manufacturing Firms in the US and Canada. *Growth and Change*., 30, pp 315-336.
- Bajmócy Z. – Szakálné Kanó I. (2009): Hazai kistérségek innovációs képességének elemzése. *Tér és Társadalom*, 23, 2, 45-68. o.
- Bajmócy Z. (2008): A regionális képesség értelmezése és számbavétele a tanulás alapú gazdaságban. In: Lengyel I. – Lukovics M. (szerk.) *Kérdőjelek a régiók gazdasági fejlődésében*. JATEPress, Szeged, 26-46. o.
- Bajmócy Z. (2012): Innovációs index kistérségi szinten. Csak játék a számokkal? In: Bajmócy Z. – Lengyel I. – Málovics Gy. (szerk.): *Regionális innováció képesség, versenyképesség és fenntarthatóság*. JATEPress, Szeged, 13-32. o.
- Ballantine, J. W. – Cleveland, F. W. – Koeller, C. T. (1988): Corporate Profitability and Competitive Circumstances. *Eastern Economic Journal*, 14, 1, pp 7-18.
- Banker, R. D. – Chang, H. – Majumdar, S. K. (1993): Analyzing the underlying dimension of firm profitability. *Managerial and Decision Economics*, 14, pp 25-36.
- Baranyai N. – Baráth G. (2009): A várostérségek gazdasági és társadalmi versenyképességi rangsora. In: Szirmai V. (szerk.): *A várostérségi versenyképesség társadalmi tényezői*. Dialóg Campus, Budapest - Pécs.
- Baranyai N. – Váradi Zs. (2009): Egyenlőtlenségek – konfliktusok – versenyképesség – a kutatás bemutatása. In: Szirmai V. (szerk.): *A várostérségi versenyképesség társadalmi tényezői*, Dialóg Campus, Budapest - Pécs.
- Barney, J. B. (1991): Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management Executive*, 9, 4, pp 49-61.
- Barta Gy. (2009): Integrált városfejlesztési stratégia: a városfejlesztés megújítása. *Tér és Társadalom*, 23, 3, 1–12. o.
- Begg, I. (1999): Cities and Competitiveness. *Urban Studies*, 36, 5-6, pp 95-809.
- Béhm I. - Bárczi J. - Zéman Z. (2016): A vállalkezési teljesítmény mérésének mutatói és alkalmazásuk (I. rész). *Controller info*, 4, 3, 27-36. o.
- Beluszky P. (1999): *Magyarország településföldrajza. Általános rész*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs.
- Benko, G. (1999): *Regionális tudomány*. Dialóg Campus, Budapest – Pécs.
- Bennett, R. J. – Robson, P. J. A. – Bratton, W. J. A. (2001): The Influence of Location on the Use by SMEs of External Advice and Collaboration. *Urban Studies*, 38, 9, pp 1531-1557.

- Bernini, C. - Cerqua, A. - Pellegrini, G. (2016): *Place-based amenities, well-being and territorial competitiveness: a new approach using tourists' happiness*. <http://amsacta.unibo.it/5402/> - letöltve: 2017. 07. 01.
- Blonigen, B. A. - Kolpin, V. (2007): Technology, agglomeration, and regional competition for investment. *Canadian Journal of Economics*, 40, 4, pp 1149-1167.
- Bíró T. - Kresalek P. - Pucsek J. - Sztanó I. (2012) *A vállalkozások tevékenységének komplex elemzése*. Perfekt, Budapest.
- Bohl P. - Dusek T. - Koppány K. - Lukovics M. - Poreisz V. (2017): A Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér direkt helyi gazdasági hatása. *Területi Statisztika*, 57, 1, 76-93.o.
- Bodor Á. - Grünhut Z. (2014): Dilemmák a területi tőke modelljének alkalmazhatóságáról. A társadalmi tőke problémája Camagni elméletében. *Tér és Társadalom*, 28, 3, 3-17. o
- Bosman, J. - Smidt, M. (1993): The Geographical Formation of International Management Centres in Europe. *Urban Studies*, 30, 6, pp 967-980.
- Brasili, C. (2011): *Local and urban development in the European Union*. <http://www-sre.wu.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa11/e110830aFinal01382.pdf> . - letöltve: 2017. 07. 01.
- Brasili, C., - Saguatti, A. - Benni, F. (2012): *The Impact of the Economic Crisis on the Territorial Capital Italian Regions*. <http://www-sre.wu.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa12/e120821aFinal00646.pdf> - letöltve: 2017. 07. 01.
- Brealey, R. A. - Myers, S. C. (2005): *Modern vállalati pénzügyek*. Panem, Budapest.
- Buckley, P. J. - Pass, C. L. - Prescott, K. (1988): Measures of International Competitiveness: A Critical Survey. *Journal of Marketing Management*, 2, pp 175 – 200.
- Camagni, R. (2002): On the Concept of Territorial Competitiveness: Sound or Misleading? *Urban Studies*, 13, pp 2395–2411.
- Camagni, R. (2008): Regional competitiveness: towards a concept of territorial capital. In Capello, R. - Camagni, R. - Chizzolini, B. - Fratesi U. (eds.): *Modelling regional scenarios for the enlarged Europe*. Springer-Verlag, Berlin, pp 33–47.
- Camagni, R. (2009): Territorial capital and regional development. In.: Capello, R.–Nijkamp, P. (eds.) *Handbook of regional growth and development theories*. Edward Elgar, Cheltenham, pp 118–132.
- Camagni, R.–Caragliu, A.–Perucca, G. (2011): *Territorial capital. Relational and human capital*. <http://www.internet.it/> - letöltve: 2014. 02. 10.
- Camagni, R. - Capello, R. (2013): Regional Competitiveness and Territorial Capital: A Conceptual Approach and Empirical Evidence from the European Union, *Regional Studies*, 47, 9, pp 1383-1402.
- Capello, R. - Caragliu, A. - Nijkamp, P. (2009): *Territorial Capital and Regional Growth: Increasing Returns in Cognitive Knowledge Use*. Tinbergen Institute Discussion Paper 2009-059/3. www.tinbergen.nl – letöltve: 2017. 07. 01.
- Capello, R. - Fratesi, U. (2012): Modelling regional growth: an advanced MASST model. *Spatial Economic Analysis*, 3, pp 293–318.
- Capello, R. - Nijkamp, P. (2009): *Handbook of regional growth and development theories*. Edward Elgar, Cheltenham.

- Carlin, W. – Fries, S. – Schaffer, M. – Seabright, P. (2001): *Competition and Enterprise Performance in Transition Economies: Evidence from a Cross-Country Survey*. European Bank for Reconstruction and Development.
- Chapman, C. S. (2005): *Controlling Strategy: management accounting and performance measurement*. Oxford University Press, Oxford.
- Cheshire, P. C. (2003): Territorial Competition: Lessons for (Innovation) Policy. In: Bröcker – Dohse, D. – Soltwedel, R. (eds.): *Innovation Clusters and Interregional Competition*. Springer, Berlin, pp 331-346.
- Chikán A. (2005): *Vállalatgazdaságtan*. Aula Kiadó, Budapest.
- Chikán A. (2006): A vállalati versenyképesség mérése. *Pénzügyi Szemle*. 51, 1, 42-56. o.
- Chikán A. – Czakó E. (2005): A versenyképesség szintjei: fogalmak és értelmezések. *Versenyképességi Kutatások műhelytanulmány-sorozat*. Versenyképességi Kutató Központ, Budapest.
- Chikán A. – Czakó E. – Koltayné Paprika Z. (2002): *Vállalati versenyképesség a globalizálódó magyar gazdaságban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Chinitz, B. (1961): Contrasts in agglomeration: New York and Pittsburgh. *American Economic Review*, 51, pp 276-289.
- Chowdhury, A. – Chowdhury, S. P. (2010): Impact of capital structure on firms' value: Evidence from Bangladesh. *Business and Economic Horizons*, 3, pp 111-122.
- Christensen, C. M. (1997): *The innovator's dilemma: When new technologies cause great firms to fail*. Boston, Harvard University Press.
- Ciolek, D. – Komornicki, T. (2014): *The Territorial Capital of Polish Local Administrative Districts*. Institute for Development Working Papers no. 006/2014. www.instytut-rozwoju.org. – letölthető: 2017. 07. 01.
- Coombes, M. G. – Storey, D. J – Watson, R. – Wynarczyk P. (1991): The Influence of Location upon Profitability and Employment in Small Companies. *Urban Studies*, 28, 5, 723-734. o.
- Costa-Campi, T. M. – Viladecans-Marsal, E. (1999): The District Effect and the Competitiveness of Manufacturing in Local Productive Systems. *Urban Studies*, 36, 12, pp 2085-2098.
- Costello, D. M. (1993): A Cross-Country, Cross-Industry Comparison of Productivity Growth. *Journal of Political Economy*, 101, 2, pp 207-222.
- Czakó K. (2015): Diskurzus a területi tőke koncepciójáról. A Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola workshopja. *Tér és társadalom*, 4, 176-186. o.
- Czakó K. – Dusek T. – Poreisz V. (2014): A kommunális szolgáltatások horizontális integrációja Győr példáján. *Területi Statisztika*, 53, 6, 563-577. o.
- Czapiewski, L. (2013): Company size, book-to-market and momentum effects, and other deviations from the CAPM – evidence from the Warsaw stock exchange. *Business and Economic Horizons*, 9, 3, pp 79-86.
- Csáth M. (2008): Nemzetek és hazánk versenyképessége. *Valóság*. 51, 12.
- Csáth M. (2010): *Versenyképesség-menedzsment*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Csapó T. (2002): *A magyar megyei jogú városok regionális funkciói, gazdasági potenciálja és elérhetősége*. Szombathely.

- Csete M. – Szabó M. (2014): How to spatial distribution of the Hungarian top 500 companies affects. *Regional Statistics*, 4, 1, pp 40-60.
- Csomós Gy. (2009): A regionális centrumok súlyának meghatározása Magyarország településhálózatában, *Területi Statisztika*, 49, 2, 186-198. o.
- Csomós Gy. (2011): A közép-európai régió nagyvárosainak gazdaságirányító szerepe. *Tér és Társadalom*, 25, 3, 129-140. o.
- Csomós Gy. (2013): Magyarország gazdasági központjainak pozícióváltása. *Területi Statisztika*, 53, 6, 529–550. o.
- Csomós Gy. (2017): A kelet-közép-európai városok pozicionálása a posztindusztériális gazdasági térben: egy empirikus elemzés az APS cégek irodáinak területi koncentrációja alapján. *Tér-Gazdaság-Ember*. 5, 1, 44- 59. o.
- Danielewicz, J. – Turala, M. (2016): Territorial capitals as a determinant of development processes in functional areas. *Acta Universitatis Lodzensis Folia Oeconomica*, 2, pp 55-68.
- Daniels, P. W. (1977): Office location in the British conurbations: trends and strategies. *Urban Studies*, 14, pp 261-274.
- Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata (2017): *A város gazdaságának főbb jellemzői*. www.debrecen.hu - letöltve: 2017. 06. 16.
- Defever, F. (2012): The Spatial Organization of Multinational Firms. *Canadian Journal of Economics*, 45, 2, pp 672-697.
- Depperu, D. - Cerrato, D. (2005) *Analyzing International Competitiveness at the Firm Level: Concepts and Measures*. Working Paper No. 32, Quaderni del Dipartimento di Scienze Economiche e Sociali, Università Cattolica del Sacro Cuore, Piacenza, http://dipartimenti.unicatt.it/dises-wp_azzurra_05_32.pdf - letöltve: 2015.06.10.
- Drucker, J. (2011): Regional Industrial Structure Concentration in the United States: Trends and Implications. *Economic Geography*, 87, 4, pp 421-452.
- Drucker, J. – Feser, E. (2012): Regional Industrial Structure and Agglomeration Economies: An Analysis of Productivity in Three Manufacturing Industries. *Regional Science and Urban Economics*, 42, pp 1-14.
- Dusek T. (1999): A területfejlesztés megújítási iránya, az ipari körzetek. *Tér és Társadalom*, 13, 1-2, 89-108. o.
- Dusek T. (2011): A kelet-közép-európai járműgyártási központok versenyképessége. In: Rechnitzer J. – Smahó M. (szerk.): *Járműipar és regionális versenyképesség. Nyugat-és Közép-Dunántúl a kelet-közép-európai térségben*. Széchenyi István Egyetem, Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr.
- Dusek T. – Lukovics M. (2014): Az ELI és az ELI Science Park gazdasági hatásvizsgálata. *Területi Statisztika*, 54, 3, 202-219. o.
- Egedy T. (2012): A gazdasági válság hatása a nagyvárosok versenyképességére Magyarországon. *Földrajzi Közlemények*, 136, 4, 420-438. o.
- Ehrl, P. (2013): Agglomeration Economies with Consistent productivity estimates. *Regional Science and Urban Economics*, 43, 751-763. o.
- EIS (2007) *European Innovation Scoreboard 2007. Comparative analysis of innovation performance*. Inno Metrics, Bruxelles.

- Enright, M. J. (2001): Regional Clusters: What We Know and What We Should Know. *Paper for Innovation Clusters and Interregional Competition*. International Workshop, Kiel.
- Enyedi Gy. (1996): *Regionális folyamatok Magyarországon az átmenet időszakában*. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Ember-település-régió sorozat, Budapest.
- Enyedi Gy. (2012): *Városi világ*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- European Commission (EC) (1999): *Sixth periodic Report on the social and economic situation and development of regions in the European Union*. European Commission, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, p 242.
- European Commission - Directorate General for Regional Policy (2003): *A Study on the Factors of Regional Competitiveness - A draft final report*. Cambridge Econometrics, University of Cambridge, Cambridge.
- Evans, A. W. (1973): The Location of the Headquarters of Industrial Companies. *Urban Studies*, 10, pp 387-395.
- Enyedi Gy. 1997: A sikeres város. *Tér és Társadalom*, 4, 1–7. o.
- Faragó L. (1994): Regionális gazdaságfejlesztés „keresleti-oldali” stratégiák segítségével. *Comitatus*, december, 60-63. o.
- Faragó L. (2006): A városokra alapozott területpolitika koncepcionális megalapozása. *Tér és Társadalom*, 2, 83–102. o.
- Faragó L. (2010): Területi koncentráció és jelentőségükből vesztő perifériák. In: Barta Gy. – Beluszky P. – Földi Zs. – Kovács K. (szerk): *Területi kutatások csomópontjai*, MTA-RKK, Pécs.
- Farkas B. - Lengyel I. (szerk.) (2000): *Versenyképesség - regionális versenyképesség*. SZTE GTK Közleményei, JATEPress, Szeged.
- Fekete D.(szerk) (2015): *Nyugat-és kelet-közép-európai járműipari térségek működési modellje*. Győr, Universitas-Győr Alapítvány.
- Feser, E. (1998): Old and New Theories of Industry Clusters. In: Steiner, M. (eds.): *Clusters and Regional Specialisation on Geography Technology and Networks*. Pion Limited, London.
- Feser, E. (2001): *Introduction to Regional Industry Cluster Analysis*. Előadás, Department of City & Regional Planning, University of North Carolina at Chapel Hill, North Carolina.http://www.csiss.org/learning_resources/content/papers/intro_to_clusters.pdf, - letöltés ideje: 2014. május 15.
- Florian, Gy. L. (2016): *An explatory analysis of the territorial capital in Romania: a case study of Bihor region*. Proceedings of the 10th International Management Conference, „Challenges of Modern Management”, Bucharest, pp 97. – 100.
- Floros, C. – Voulgaris, Z. – Lemonakis, C. (2014): Regional firm performance: the case of Greece. International Conference on Applied Economics (ICOAE) 2014. *Procedia Economics and Finance*, 14, pp 210-219.
- Fothergrill, S. – Gudgin, G. – Kitson, M. – Monk, S. (1984): Differences in the profitability of the U.K. manufacturing sector between conurbations and other areas. *Schottish Journal of Political Economy*, 31, 1, pp 72-91.
- Gecse G. - Nikodémus A. (2003): A hazai klaszterek lehatárolásának problémái – lokációs hányados. *Területi Statisztika*, 6, 507-522. o.

- Geishecker, I. – Görg, H. – Taglioni, D. (2009): Characterising Euro Area Multinationals. *The World Economy*, pp 49-96.
- Giffinger, R. – Hamedinger, A. (2009): Metropolitan competitiveness reconsidered: the role of territorial capital and metropolitan governance. *Terra Spectra*, 20, 1, pp 3-12.
- Glaeser, E. L. (2012): The Challenge of Urban Policy. *Journal of Policy Analysis and Management*, 31, 1, pp 111-122.
- Goldschmidt, R. G. B. – Brito, L. A L. – de Vasconcelos, F. C: (2011): Country effect on firm performance: a multilevel approach. *Journal of Business Research*, 64, 3, pp 273-282.
- Göndöcs I. – Kis T. (2014): *Pécs Megyei Jogú Város Fejlesztési Koncepció 2014-2030*. Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata, Pécs.
- Grabowska, M. (2014): Economic value added and competitive position of enterprises: Case research. *Business and Economic Horizons*, 10, 3, pp 165-176.
- Greene, F. J. – Tracey, P. – Cowling, M. (2007): Recasting the City into City-Regions: Place Promotion, Competitiveness Benchmarking and the Quest for Urban Supremacy. *Growth and Change*, 38, 1, pp 1-22.
- Grimm, C. M. – Lee, H. – Smith, K. G. (2006): *Strategy as Action: Competitive Dynamics and Competitive Advantage*. Oxford, Oxford University Press.
- Grosz A. (2005): *Klaszteresedés és klaszterorientált politika Magyarországon. Potenciális autópári klaszter az észak-dunántúli térségben*. Doktori értekezés, PTE-KGK, Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Győr - Pécs.
- Grosz A.– Rechnitzer J. (2005): *Régiók és Nagyvárosok Innovációs Potenciálja Magyarországon*, Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, Pécs - Győr.
- Guo, Ch. – Wang, Y. J. (2015): Being int he Right Place at the Right time: An Organizational Contingency Perspective of the Fortune 1000. *Global Business and Organizational Excellence*, January / February, 2015, pp 19- 33.
- Gyergyándesz L. ifj. (2007): *Kecskemét. A Főtér és környékének művészeti emlékei és gyűjteménye*. Kecskeméti Lapok Kft, Kecskemét.
- Hayakawa, K. – Machikita, T. – Kimura, F. (2012): Globalization and productivity: a survey of firm level analysis. *Journal of Economic Surveys*, 26, 2, pp 332-350.
- Hernandez-Sancho, F. – Soler-Marco, V. – Sala-Garrido, R. – Almenar-Llongo, V. (2012): Productive Efficiency and Territorial Externalities in Small and Medium-Sized Industrial Firms: A Dynamic Analysis of the District Effect. *Growth and Change*, 43, 2, pp 179-197.
- Himber P. - Kapásiné Buza M. – Kovácsné Soós P. (2012): *Számvitel elemzés II./2*. Perfekt, Budapest.
- Holl, A. (2014): Location, accessibility and firm-level productivity. In: Condeco-Melhorado A. – Guriérrez, J. – Reggiani, A. (eds): *Accessibility and Spatial Interaction*. Edward Elgar Nectar Series.
- Horváth Gy. (2001): A magyar régiók és települések versenyképessége az európai gazdasági térben. *Tér és Társadalom*, 15, 2, 203-231. o.
- Hu, R. – Blakely, E. J. – Zhou, Y. (2013): Benchmarking the Competitiveness of Australian Global Cities: Sydney and Melbourne int he Global Context. *Urban Policy and Research*, 31, 4, pp 435-452.

- Huggins, R. – Izushi, H. – Thompson, P. (2013): Regional Competitiveness: Theories and Methodologies for Empirical Analysis. *JCC: The Business and Economics Research Journal*, 6, 2, pp 155-172.
- Hunyadi L. (2006): A heteroszkedaszticitásról egyszerűen. *Statistikai Szemle*, 84, 1, 75-82. o.
- Huzsvai L. (2000): *A talaj és környezeti kölcsönhatások értékelésének módszerei*. Doktori Értekezés. Debreceni Egyetem, Debrecen.
- IMD - Institute For Management Development (2012): *The world competitiveness yearbook*. Lausanne. Switzerland.
- Isard, W. (1956): *Location and Space Economy*, MIT Press, Cambridge.
- Isard, W. (1975): *Intruduciton to Regional Science*. Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey.
- IUS (2013): *Innovation Union Scoreboard 2013*, European Union, Bruxelles.
- Jakobsen, S. – Onsager, K. (2005): Head Office Location: Agglomeration, Cluster or flow nodes? *Urban Studies*, 42, 9, pp 1517-1535.
- Jasiniak, M. – Pastusiak, R. (2014): The profitabilty of foreign and domestic enterprises in Poland. *Business and Economic Horizons*, 10, 2, pp 86-93.
- Jensen-Butler, C. (1997): Competition between cities, urban performance and the role of urban policy: a theroretical framework. In: Jensen-Butler, C. – Shachar, A. – Weesep, J. (eds): *European Cities in Competition*. Aldershot, Avebury, pp 3-42.
- Jóna Gy. (2013): A területi tőke fogalmi megközelítései. *Tér és társadalom*, 27, 1, 30-51. o.
- Jóna Gy. (2014): A nemzetközi területitőke-vizsgálatok eredményei. *E-conome*. 18-30. o.
- Jóna Gy. – Hajnal B. (2014): A magyarországi kistérségek területi tőkéjének alakulása. *Területi Statisztika*, 54, 2, 99-118. o.
- Jóna Gy. (2017): Equilibrium és torz növekedés regionális tényezői. *Tér – Gazdaság - Ember*. 4, 1, 24-43. o.
- Kanemoto, Y. (1996): Extemalities in Space. In: Amott, R. (ed) *Regional and Urban Economics*. Part I., Harwood, Amsterdam, pp 189-249.
- Katits E. – Szalka É. (2014): A magyar top 100 növekedési újtai, avagy a „turnaround” értékvézérelt menedzseléssel. In: Tompos A. – Ablonczyné Mihályka L. (szerk.): *"A tudomány és a gyakorlat találkozása" Kautz Gyula Emlékkonferencia 2014. június 17. elektronikus formában megjelenő kötete. 20. tanulmány* http://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2014/Katits%20Etelka_Szalka%20Eva.pdf, - letöltve: 2015. május 10.
- Karahasan, B. C. (2015): Dynamics of Regional New Firm Formation in Turkey. *Review of Urban & Regional Development Studies*, 27, 1, pp 18-39.
- Kecskemét Városfejlesztő Kft. (2015): *Kecskemét Megyei Jogú Város Önkormányzata Gazdasági Programja (2015-2020)*. Kecskemét.
- Keeble, D. – Tyler, P. (1995): Enterprising Behaviour and the Urban-Rural Shift. *Urban Studies*, 32, 6, pp 975-997.
- Ketelhöhn, N. W. – Quintanilla, C. (2012): Counrty effects on profitability: A multielvel approach using a sample of Central American firms. *Journal of Business Research*, 65, pp 1767-1772.

- Kitson, M. – Martin, R. – Tyler, P. (2004): Regional Competitiveness: An Elusive yet Key or Concept? *Regional Studies*, 38, 9, pp 991-999.
- Kipnis, B. A. (1984): Plant Size and Urban Growth. *Urban Studies*, 21, pp 53 – 61.
- Kirkham, J. D. – Watts, H. D. (1998): Multi-locational Manufacturing Organisations and Plant Closures in Urban Areas. *Urban Studies*, 35, 9, pp 1559-1575.
- Klier, T. (2006): Where the headquarters are: location patterns of large public companies, 1990–2000. *Economic Development Quarterly*, 20, pp 117–128.
- Kottaridi, C. – Lioukas, S. (2011): Firm location: firm competences, financial structure and regional determinants. *Review of Urban & Regional Development Studies.*, 23, 1, pp 1-20.
- Körmendi L. – Tóth A. (2013): *A controlling alapjai*, Saldo, Budapest.
- Kresl, P. (1995): The determinants of urban competitiveness. In: Kresl, P. – Gappert, G. (eds). *North American Cities and the Global Economy: Challenges and Opportunities*. Sage, London, pp 45-68.
- Kresl, P. – Singh, Balwant (1999): Competitiveness and the Urban Economy: Twenty-four Large US Metropolitan Areas. *Urban Studies*, 36, 5-6, pp 1017-1027.
- Krugman, P. (1991): *Geography and Trade*. MIT Press, Cambridge.
- Krugman, P. (1995): *Development, Geography and Economic Theory*. MIT Press, Cambridge – Massachusetts.
- Lagendijk, A. (1999): *Good practices in Cluster initiatives. Lessons from the 'Core' regions and beyond*. Centre for Urban and Regional Development Studies, University of Newcastle Upon Tyne, Newcastle.
- Lengyel B. – Leydesdorf L. (2008): A magyar gazdaság tudásalapú szerveződésének mérése – Az innovációs rendszerek szinergiáinak mérése. *Közgazdasági Szemle*, 55. 522-547. o.
- Lengyel I. 1999: *Régiók versenyképessége*. (A térségek gazdaságfejlesztésének főbb közgazdasági fogalmai, alapgondolatai, tényezői az EU-ban.). JATE Press, Szeged.
- Lengyel I. (2002b): A klaszterek fejlesztésének általános tapasztalatai. In: Lengyel I. – Rechnitzer J. (szerk.): *A hazai építőipar versenyképességének javítása: klaszterek szerepe a gazdaságfejlesztésben*. Régió Art Kiadó, Győr.
- Lengyel I. (2003): *Verseny és területi fejlődés. Térségek versenyképessége Magyarországon*. JATEPress, Szeged.
- Lengyel I. (2010): *Regionális gazdaságfejlesztés. Versenyképesség, klaszterek és alulról szerveződő stratégiák*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Lengyel I. (2012): Regionális növekedés, fejlődés, területi tőke és versenyképesség. In: Bajmócy Z. – Lengyel I. – Málovics Gy. (szerk.): *Regionális innovációs képesség, versenyképesség és fenntarthatóság*. JATEPress, Szeged, 151-174. o.
- Lengyel I. – Mozsár F. (2002): A külső gazdasági hatások (externáliák) térbelisége, *Tér és Társadalom*, 16, 2, 1-20. o.
- Lengyel I. - Rechnitzer J. (2000): A városok versenyképességéről. In: Horváth Gy. - Rechnitzer J. (szerk): *Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón*. MTA RKK, Pécs, 130–153. o.
- Lengyel I. – Rechnitzer J. (2004): *Regionális gazdaságtan*, Dialóg-Campus, Budapest - Pécs.
- Lever, W. F. (1999): Competitive Cities in Europe. *Urban Studies*, 36, 5-6, pp 1029-1044.
- Lukovics M. (2008): *Térségek versenyképességének mérése*. JatePress, Szeged.

- Machovec, F. M. (1995): *Perfect competition and the transformation of economics*. Routledge, London – New York.
- Mackovicivá, K. (2016): Is Industrial Heritage Part of Territorial Capital? *Terra Spectra*, 8, 1, pp 13-19.
- Mackovicová, K. – Králová, E. (2016): Ports of Slovakia as Territorial Potential. *Word Multidisciplinary Civil Engineering-Architecture-Urban Planning Symposium, Proceedia Engineering*, 161, pp 2068-2072.
- Maczó K. (2007): *Controlling a gyakorlatban*. Kempelen Farkas Hallgatói Információs Központ, Budapest.
- Markusen, A. – Schrock, G. (2006): The Distinctive City: Divergent Patterns in Growth, Hierarchy and Specialization. *Urban Studies*, 43, 8, pp 1301-1323.
- Marshall, A. (1920): *Principle of Economics*. MacMillan, London.
- McCann, P. – Mudambi, R. (2004): The Location Behaviour of the Multinational Enterprise: Some Analytical Issues. *Growth and Change*, 35, 4, pp 491-524.
- Melo, P. – Graham, D. J. – Noland, R. B. (2009): A meta-analysis of estimates of urban agglomeration economies. *Regional Science and Urban Economics*, 39, pp 332-342.
- Metcalfe, J. S. – Ramlogan, R. (2007): Competition and the regulation of economic development. In: Cook, P. – Fabella, R. – Lee, C. (eds): *Competitive Advantage and Competition Policy in Developing Countries*. Edward Elgar Publishing Inc., Cheltenham – Northampton.
- Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzata (2013): *Miskolc Megyei Jogú Város integrált településfejlesztési stratégiája. II. Helyzetelemzés*. Miskolc.
- Mion, G. – Naticchioni, P. (2013): The spatial sorting and matching of skills and firms. *Canadian Journal of Economics*, 42, 1, pp 28-55.
- Musil, R. (2009): Global capital control and city hierarchies: an attempt to reposition Vienna in a world city network. *Cities*, 5, pp 255–265.
- Nelson, R. – Winter, S. (1982): *An evolutionary theory of economic change*. Harvard University Press, Cambridge.
- Némethné Gál A. (2009): *A kis és középvállalatok versenyképessége*. Doktori Értekezés. Széchenyi István Egyetem, Győr.
- Nemes Nagy J. (1984): A shift analízis és struktúra-vektorokkal való elemzés. In: Sikos T. Tamás (szerk.): *Matematikai és statisztikai módszerek alkalmazási lehetőségei a területi kutatásokban. Földrajzi Tanulmányok 19*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Nemes Nagy J. (szerk.) (2005): Regionális elemzési módszerek, *Regionális Tudományi Tanulmányok 11*. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék – MTA-ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest.
- Nijkamp, P. – Abreu, M. (2009): Regional development theory. In: Kitchin, R. – Thrift, N. (eds): *International encyclopedia of human geography*. Elsevier, Amsterdam. pp 202 -207.
- Nikodémus A. (2002): „Klaszterek a poszt szocialista országokban” Magyarországi klaszterek. Kézirat. Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, Budapest.
- Norton, R. D. (1992): Agglomeration and Competitiveness: From Marshall to Chinitz. *Urban Studies*, 29, 2, pp 155-170.
- Nyíregyháza Megyei Jogú Város Önkormányzata (2017): *Nyíregyháza hivatalos honlapja*. www.nyiregyhaza.hu. - letöltve 2017. 06. 26.

- O'Farrell, P. N. – Hitchens, D. M – Moffat, L. A. R. (1993): The Competitiveness of Business Services and Regional Development: Evidence from Scotland and the South East of England. *Urban Studies*, 30, 10, pp 1629-1652.
- O'Hagan, S. B. – Rice, M. B. (2012): The Geography of Corporate Directions: Personal Backgrounds, Firms and Regional Success. *The Professional Geographer*, 64, 4, pp 586-601.
- OECD (1997) *Regional Competitiveness and Skills*. OECD Territorial Development, Paris.
- Pálné Kovács I. (2010): Városi terek kormányzása és a városi rezsimek. Egy induló kutatás margójára. *Tér és Társadalom*, 24, 4, 3–27. o.
- Patik, R. (2005): A regionális klaszterek feltérképezéséről. *Területi Statisztika*., 8, 6., 519-541. o.
- Perucca, G. (2014): The Role of Territorial Capital in Local Economic Growth: Evidence from Italy. *European Planning Studies*, 22, 3, pp 537-562.
- Pred, A. (1967) *Behaviour and location, foundations for a geographic and dynamic location theory, part I*. Department of Geography Studies, The Royal University of Lund.
- Poreisz V. (2013): Városok innovációs potenciáljának mérési lehetőségei és elméleti háttere. In: Ferencz Á. (szerk.): *Gazdálkodás és Menedzsment Tudományos Konferencia: Környezettudatos gazdálkodás és menedzsment*. Kecskeméti Főiskola Kertészeti Főiskolai Kar, Kecskemét, 583 – 587. o.
- Poreisz V. (2014a): Hogyan mérhető a nagyvárosok versenyképessége? In: Csiszár I. - Kórmives P. M. (szerk.) *Tavaszi Szél 2014 / Spring Wind 2014: I. kötet Közgazdaságtudomány*. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Debrecen, 405-412. o.
- Poreisz V. (2014b): A városi versenyképesség dimenziói kisvárosok esetén. In: Lukovics Miklós, Zuti Bence (szerk.) *A területi fejlődés dilemmái*. Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar, Szeged, 65 – 80. o.
- Poreisz V. (2014c): Dinamikus klasztersúly meghatározása a Győri Ipari Körzetben. In: Lados M. (szerk.) *A gazdaság szerkezet és vonzáskörzet alakulása*. A Győri Járműipari Körzet, mint a térségfejlesztés új iránya és eszköze c. kutatás monográfiái 5, Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 166-188. o.
- Poreisz V. (2015): Development differences between Central and Eastern European regions by country border. *Journal of Economics and Management*, 19, 1, 123 – 136. o.
- Poreisz V. (2016): Theoretical review of the companies' performance in spatial approach. *Tér-Gazdaság-Ember*, 4, 4, pp 84-92.
- Poreisz V. (2017a): Competitiveness of cities and performance of companies in case of hungarian regional centers. *International Journal of Arts and Sciences*. 10, 1, pp 399-416.
- Poreisz V. (2017b): A magyar vidéki nagyvárosok versenyképessége. *Acta Periodica Educativa*, 12, 87–114. o.
- Poreisz V. (2018): A Borsodi Műhely Kft. fejlődésének és gazdasági szerepének bemutatása. *Tér-Gazdaság-Ember*, 6, 1, megjelenés alatt.
- Poreisz V. – Koltai J. (2018): *A magyar nagyvárosok top 5 feldolgozóipari vállalatának pénzügyi elemzése*. Kautz Konferencián elhangzott előadás, 2018.06.05. Széchenyi István Egyetem, Győr.

- Poreisz V. – Rámháp Sz. (2014): Global Cities' Competitiveness Factors among Asian Countries. *54th Congress of the European Regional Science Association: Regional Development and Globalisation: Best Practices*. Szentpétervár, 231.
- Poreisz V. – Filep B. Nagy D. - Rámháp Sz. (2014): Interaction between University and Vehicle Factory in the Field of Quality Industry. In: Dermol V. - Smrkolj M. - Đaković G. (eds) *Human Capital without Borders. Knowledge and Learning for Quality of Life: Proceedings of the Management, Knowledge and Learning International Conference*. ToKnowPress, Bangkok – Celje – Lublin, pp 207-212.
- Porter, M. E. 1990: *The Competitive Advantage of Nations*. Free Press, New York.
- Porter, M. E. (2001): Regions and the New Economics of Competition. In: Scott, A. J. (ed) *Global-City Regions. Trends, Theory, Policy*. Oxford University Press, Oxford.
- Porter, M. E. (2000a): Location, Competition and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy. *Economic Development Quarterly*, 14, 1, pp 15-34.
- Pucsek J. (2013): *Pénzügyi és számviteli kontrolling*, Tankönyvtár, Budapest.
- Puga, D. (2010): The magnitude and causes of agglomeration economies. *Journal of Regional Science*, 50, 1, pp 203-219.
- Rao, P. – Singh, A. K. - O'Castillo O. – Intal, Jr. P. S. – Sajid, A. (2009): A Metric for Corporate Environmental Indicators for Small and Medium Enterprises in the Philippines. *Business Strategy and the Environment*, 18, pp 14-31.
- Rappaport, A. (2002): *A tulajdonosi érték*, ALINEA, Budapest.
- Rechnitzer J. (1994): *Fejezetek a regionális gazdaságtan tanulmányozásához*. MTA RKK, Győr - Pécs.
- Rechnitzer J. (2016): *A területi tőke a városfejlődésben – A Győr kód*. Dialóg Campus, Budapest – Pécs.
- Rechnitzer J. - Csizmadia Z. - Grosz A. (2004): A magyar városhálózat tudásalapú megújító képessége az ezredfordulón. *Tér és Társadalom*, 18, 2. 117–156. o.
- Rechnitzer J. – Smahó M. (szerk.) (2012): *Járműipar és regionális versenyképesség Nyugat- és Közép-Dunántúl a kelet-közép-európai térségben*. Széchenyi University Press, Győr.
- Rechnitzer J. – Páthy Á. – Berkes J. (2014): A magyar városhálózat stabilitása és változása. *Tér és Társadalom*. 28, 1, pp 105-127.
- Regional Clusters in Europe (2002): *Observatory of European SMEs*, 3. European Comission Directorate General Enterprise, Luxembourg.
- Rota, F. S. (2010): *The territorial embedment of global industrial networks. Theoretical insights and evidences from foreign MNC's affiliates in Turin (Italy)*. Working Paper. https://www.researchgate.net/publication/228607295_The_territorial_embedment_of_global_industrial_networks_Theoretical_insights_and_evidences_from_foreign_MNCs%27_affiliates_in_Turin_Italy – letöltve: 2017. 07. 01.
- Rozenblat, C. – Pumain, D. (1993): The Location of Multinational Firms in the European Urban System. *Urban Studies*, 30, 10, pp 1691-1709.
- Sajtos L. – Mitev A. (2007): *SPSS Kutatási és adataelemzés kézikönyv*. Alinea Kiadó, Budapest.
- Sassen, S. (2001): Global Cities and Global-City Regions: A Comparson. In: Scott, A. J. (ed) *Global-City Regions. Trends, Theory, Policy*. Oxford University Press, Oxford.

- Sassen, S. (2006): *Cities in a world economy (Third edition)*. Pine Forge Press, Thousand Oaks.
- Saxienan, A. (1994): *Regional advantage*. Harvard University Press, Cambridge.
- Schaefer, G. P. (1977): The Urban Hierarchy and Urban Area Production Function: A Synthesis. *Urban Studies*, 14, pp 315-326.
- Schumpeter, J. (1934): *The theory of economic development*. Harvard University Press, Cambridge.
- Scott, A. J. (2002): Competitive Dynamicity of Southern California's Clothing Industry: The Widening Global Connection and its Local Ramifications. *Urban Studies*, 39, 8, pp 1287-1306.
- Sebes J. (2013): *Elemzés – Vállalati elemzés – Mérlegelemzés*. Aula Kiadó, Budapest.
- Semple, K. R. (1973): Recent trends in the spatial concentration of corporate headquarters. *Economic Geography*, 49, pp 309-318.
- Shen, J. (2004): Urban competitiveness and urban governance in the globalizing word. *Asian Geographer*, 23, 1-2, pp 19-36.
- Sinkovits A. (2007): *Költség- és pénzügyi kontrolling*. CompLex Kiadó, Budapest.
- Smith, D., Timberlake, M. (2002): Hierarchies of dominance among world cities: A network approach. In: Sassen, S. (ed.): *Global networks, linked cities*. Routledge, New York–London, 117–144.
- So, M. – Shen, J. (2004): Measuring urban competitiveness in China, *Asian Geographer*, 23, 1-2, pp 71-91.
- Somlyódyne Pfeil E. (szerk.) (2012): *Az agglomerációk intézményesítésének sajátos kérdései. Három magyar nagyvárosi térség az átalakuló térben*. Publikon Kiadó, Pécs.
- Stavropoulos, S. – Skuras, D. (2015): Firm profitability and agglomeration economies: an elusive relationship. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 2015, pp 1-15.
- Stephens, J. D. – Holly, B. P. (1981): City System Behaviour and Corporate Influence: The Headquarters Location of US Industrial Firms 1955-75, *Urban Studies*, 18, pp 285-300.
- Storey, D. J. (1981): New Firm Formation, Employment Change and the Small Firm: The Case of Cleveland County, *Urban Studies*, 18, pp 335-345.
- Storper, M. (1997): *The regional world*. The Guilford Press, New York.
- Szakálné Kanó I. (2012): Tudásintenzív ágazatok térbelisége: innováció és koncentráció. In: Bajmócy Z. – Lengyel I. – Málovics Gy. (szerk.) *Regionális innovációs képesség, versenyképesség, fenntarthatóság*. JATEPress, Szeged, 109-131. o.
- Szabó Cs. (2016): Examination About the Law Enforcement Strategies which are Influence the Criminal Behaviour. *AARMS*. 3, 263-269.
- Szanyi M – Csizmadia P. – Illéssy M. – Iwasaki, I. – Makó Cs. (2009): A gazdasági tevékenység sűrűsödési pontjainak (klaszterek) vizsgálata. *Statisztikai Szemle*. 87, 9, 921-937. o.
- Székesfehérvár Megyei Jogú Város (2014): *Székesfehérvár Megyei Jogú Város Településfejlesztési Koncepciójának és Integrált Településfejlesztési Stratégiájának Megalapozó Vizsgálata*. SZÉPHŐ Zrt., Székesfehérvár.
- Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata (2016): *Szeged MJV Gazdaságfejlesztési stratégiája*, Szeged.

- Szentes T. (2012): A „nemzeti versenyképesség” fogalma, mérése és ideológiája. *Magyar Tudomány*, 176, 6, 680 – 691. o.
- Szerb L. et.al (2014): Mennyire versenyképesek a magyar kisvállalatok? *Marketing & Menedzsment*, 48, Különszám, 3-21. o.
- Szilágyi D. – Gerse J. (2015): Fokról-fokra a települési lépcsőn – Társadalmi – gazdasági különbségek a településhierarchia-szintek között Magyarországon. *Területi Statisztika*, 55, 2, 180 – 196. o.
- Szirmai V. (szerk.) (2009): *A várostérségi versenyképesség társadalmi tényezői*, Dialóg Campus, Budapest-Pécs.
- Szirmai V. (szerk.) (2013): *Csinált városok a XXI. század elején. Egy „új” városfejlődési út ígérete*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézete, Budapest.
- Sztanó I. – Kardos, B. - Veress A. (2012): *Vezetői számvitel alapjai*. Saldo, Budapest.
- Taegun, B. – Kabsung, K. – Hyein, Ch. (2012): Comparative Analysis of the Total Factor Productivity of Manufacturing in Northeastern Asian Metropolitan Areas. *Growth and Change*, 43, 1 pp 167-177.
- Talaja, A. (2012): Innovative capabilities, firm performance and foreign ownership: Empirical analysis of large and medium-sized companies from all industries. *PRADEC Conference Proceedings*, 1, 1, pp 22-31.
- Taylor, J. (1993): An Analysis of the Factors Determining the Geographical Distribution of Japanese Manufacturing Investment in the UK, 1984-91. *Urban Studies*, 30, 7, pp 1209-1224.
- Taylor, P. J., Walker, D. R. F., Catalano, G., Hoyler, M. (2002b): *Diversity and power in the world city network*. *Cities*, 4, pp 231–241.
- Taylor, M. – Asheim, B. (2001): The Concept of the Firm in Economic Geography. *Economic Geography*, 77, 4, pp 315-328.
- Tichy, G. (1998): Clusters: Less Dispensable and More Risky than Ever. In: Steiner, M. (ed) *Clusters and Regional Specialisation on Geography Technology and Networks*. Pion Limited, London.
- Tokovic, M. – Petrovic, M. (2017): The Brand Potential of „Soft” Factors of the Territorial Capital: A Study of Eight Medium-Sized Cities in Serbia. *Sociologija i Prostor*, 55, 1, pp 135-153.
- Tonts, M. – Taylor, M. (2010): Corporate Location, Concentration and Performance: Large Company Headquarters in the Australian Urban System. *Urban Studies*, 47, 12, pp 2641-2664.
- Török Á. (2001b): Piacgazdasági érettség többféleképpen? *Közgazdasági Szemle*, 48, 9, 707-725.o.
- Török Á. (2006): *Versenyképesség-elemzés egyes módszertani kérdései. Műhelytanulmány*. A magyar gazdaság versenyképességének mikrogazdasági tényezői c. kutatási program Műhelytanulmány sorozata, Budapest.
- Tóth B. (2013): *A területi tőke szerepe a regionális- és városfejlődésben. Esettanulmány a hazai középvárosok példáján*. Doktori értekezés. Nyugat-magyarországi Egyetem, Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Sopron.
- Tóth B. (2015b): Territorial Capital: Theory, Empirics and Critical Remarks. *European planning studies*, 23, 7, pp 1327-1344.

- Tóth T. (2016): *Területi tőke és járműipari versenyképesség Kelet – Közép – Európában*. Doktori Értekezés. Széchenyi István Egyetem. Regionális-és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Győr
- Tucci, A. (2005): *Trade, Foreign Networks and Performance: a firm level analysis for India*. Development Studies Working Papers, Centro Studi Luca D'Agliano.
- Van Berkel, D. – Verburg, P. H. (2011): Sensitising rural policy: Assessing spatial variation in rural development options for Europe. *Land Use Policy*, 28, pp 447-459.
- Van Oort, F. G. – Burger, M. J. – Knoben J. – Raspe. O. (2012): Multilevel approaches and the firm-agglomeration ambiguity in economic growth studies. *Journal of Economic Surveys*, 26, 3, pp 468-491.
- Varga J. (2014): *A versenyképesség többszintű értelmezése és az innovációval való összefüggései*. Doktori Értekezés. Szent István Egyetem, Gödöllő.
- Vas Zs. (2012): IT klaszterek kialakulásában a közelség szerepe (Szegeden és vonzáskörzetben). In: Lukovics M. – Udvari B. (szerk): *A TDK világa*. Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar, Szeged, 275-288. o.
- Verhetsel, A. – Jorissen, A. – Vandamme, S. (1995): Small and medium-sized enterprises in the Antwerp-Brussels axis. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 86, 5, pp 467-476.
- World Economic Forum (2012): *The Global Competitiveness Report 2012*. WEF, Geneva.
- World Economic Forum (2016): *The Global Competitiveness Report 2016-2017*. WEF, Geneva.
- Weterings, A. (2014): What makes firms leave the neighbourhood? *Urban Studies*, 51, 8, pp 1613-1633.
- Yu, T. – Gu, Ch. – Chen, X. (2005): External sources of urban competitive advantage in China. *Chinese Geographical Science*, 15, 2, pp 95-102.
- Zeitlin, J. (2008): Industrial Districts and Regional Clusters. In: Zeitlin, J. – Jones, G. (eds): *The Oxford Handbook of Business History*. Oxford University Press, Oxford, 219-243.o

Mellékletek

1/a melléklet: A Vagyoni helyzet mutatói

Típus	Vizsgálat tárgya	Mutató neve	Számítása	Jelentése
Vertikális struktúramutatók	Eszközök	Befektetett eszközök aránya %	Befektetett eszközök / Eszközök összesen	Befektetett eszközök arányát mutatja az összes eszköz közül
		Forgóeszközök aránya	Forgó eszközök / Eszközök összesen	Forgóeszközök arányát mutatja az összes eszköz közül
	Források	Tőkefeszültségi mutató	Idegen tőke/ Saját tőke	A belső és külső finanszírozás arányát mutatja
		Tőkeáttételi mutató (tőkemultiplikátor, eszközigényesség)	Mérlegfőösszeg/ Saját tőke	Kifejezi, hogy a saját tőkével mennyi eszközt mozgat a vállalkozás
		Tőkeellátottság (tőkeerősség)	Saját tőke / Források összesen	Mértéke a tevékenységtől függ, 30% alatt kritikus a helyzet.
		Kötelezettségek aránya	Kötelezettségek/ Források összesen	70% felett kritikus a helyzet
		Céltartalékok aránya	Céltartalékok / Források összesen	A gazdálkodásban rejlő bizonytalanságot, minőségi romlást jelez, jövőbeni kötelezettséget
		Tőkenövekedés mértéke „A”	Mérleg szerinti eredmény (Adózott eredmény) / Jegyzett tőke	A tárgyévi vagyongyarapodást mutatja
		Tőkenövekedés mértéke „B”	Mérleg szerinti eredmény (Adózott eredmény) / Saját tőke	A tárgyévben felhalmozott vagyon változását mutatja
		Jegyzett tőkén felüli vagyon fedezete	Saját tőke – Jegyzett tőke – lekötött tartalék – értékelési tartalék	A saját tőkén felüli vagyonrészt mutatja

Horizontális elemzés	Befektetett eszközök fedezettsége „A”	Saját tőke / Befektetett eszközök	Kedvező 100% közeli érték. Saját tőke és befektetett eszközök összhangját mutatja
	Befektetett eszközök fedezettsége „B”	Saját tőke (+ Hosszú lejáratú kötelezettségek) / Befektetett eszközök	Ha a beruházásokat hitelből valósítják meg, így is számolhatunk.

1/b. melléklet: A Pénzügyi helyzet mutatói

Típus	Mutató	Számítása	Jelentése
Statikus mutatók	Általános likviditás	Forgóeszközök / Rövid lejáratú kötelezettségek	Biztonságos mértéke 1,3.
	Likviditási gyorsráta	(Forgóeszközök – Készletek) / Rövid lejáratú kötelezettségek	
	D/E	Kötelezettségek / Saját tőke	
	Hosszú távú eladósodottság	Hosszú lejáratú köt. / (Hosszú lejáratú köt. + Saját tőke)	Az adósságállomány arányát mutatja. Kritikus 60-65% felett
	Nettó eladósodottság	(Kötelezettségek – Követelések) / Saját tőke	
	Saját tőke aránya	Saját tőke / (hosszú lejáratú kötelezettségek + saját tőke)	
	Adósságszolgálati fedezeti mutató	(Adózott eredmény + ÉCS + hosszú lejáratú kötelezettségek kamata) / Hosszú lej. köt. esedékes törlesztő részlete + kamata	tartósan 1,3 alatt kritikus a helyzet.
	Adósságállomány fedezettsége	Saját tőke / hosszú lejáratú kötelezettségek	
	Eladósodottság foka	Kötelezettségek / Eszközök összesen	
	Dinamikus mutatók	Dinamikus likviditási ráta	Operatív cash flow / Rövid lejáratú köt. átlagos állománya

Forrás Saját szerkesztés Himber et.al. alapján

2.a. melléklet: Jövedelmezőségi mutatók

Típus	Mutató	Számítása	Jelentése
Bevétel arányos	Átlagos fedezeti hányad (%)	(Ért. nettó árbevétele – ért. közvetlen költsége) / árbevétel	A termék fedezeti hányadát mutatja. A közvetlen költségek alakulása

	Árbevétel arányos üzemi eredmény	Üzemi eredmény / (ért. nettó árbev + egyéb bevételek)	Az eredmény hány %-a a hozzátartozó bevételnek.
	Árbevétel arányos adózás előtti eredmény	Adózás előtt eredmény / (ért. nettó árbev + egyéb bevételek + pénzügyi műveletek bevételei)	
Tőke-arányos	Tőkearányos jövedelem I	Szokásos eredmény / saját tőke	
	Tőkearányos jövedelem II (ROE – Return on equity)	Adózott eredmény / saját tőke	menedzsment érdekeltsége
	Tőkearányos jövedelem III	Mérleg szerinti eredmény / saját tőke	Milyen mértékű a saját tőke gyarapodása
	Tőkearányos jövedelem IV	Üzemi eredmény / saját tőke	
	Tőkearányos jövedelem V	Adózás előtt eredmény / saját tőke	
Eszköz arányos	Eszközarányos jövedelem I	Üzemi eredmény / (Immateriális javak nettó értéke + tárgyi eszközök net. + készletek)	
	Eszközarányos jövedelem II (ROA – Return on Assets)	Adózás előtt eredmény/ Eszközök összesen	
Bér-arányos	Bérearányos jövedelmezőség I	Üzemi eredmény / bérköltség	
	Bérearányos jövedelmezőség II	Adózás előtt eredmény / Bérköltség	
Erőforrás arányos komplex jövedelmezőségi mutató		Adózás előtt eredmény / (befektetett eszközök + készletek + bérköltség)	

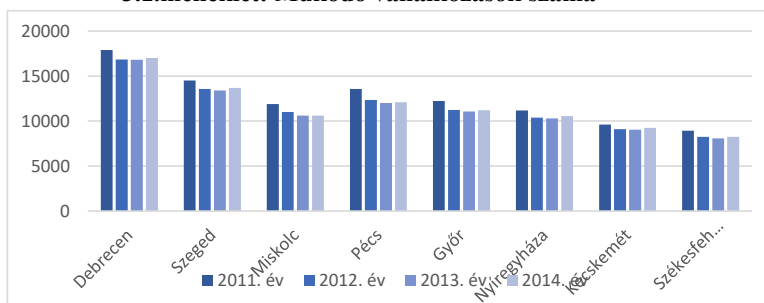
2.b. melléklet: Hatékonysági mutatók

Mutató	Számítása
Nettó termelési érték	Értékesítés nettó árbevétele - elábé - közvetített szolg + / - aktivált saját telj. = Bruttó termelési érték - anyagköltség - igénybevett szolg. = Anyagmentes termelési érték - ÉCS leírás = Nettó termelési érték
Hozzáadott érték	Személyi jellegű ráfordítások

	+ ÉCS leírás + Adózás előtt eredmény = Hozzáadott érték
Lekötött eszközök	Immateriális javak + tárgyi eszközök + készletek
Komplex hatékonyság	Nettó termelési érték / ((lekötött eszközök * hozam elvárás) + (bér * hozam elvárás))
Bérhatékonyság	Nettó termelési érték / bér
Lekötött eszközök hatékonysága	Nettó termelési érték / lekötött eszközök
Tárgyi eszközök hatékonysága	Nettó termelési érték / tárgyi eszközök
Eszközhatékonyság	Nettó termelési érték / készletek
Tőkehatékonyság I	Nettó termelési érték / saját tőke
Tőkehatékonyság II	Bruttó termelési érték / saját tőke
Termelési költség szint	Összes termelési költség / bruttó termelési érték
1 főre jutó bruttó termelési érték	Bruttó termelési érték / létszám
1 főre jutó anyagmentes term. érték	Anyagmentes termelési érték / létszám
1 főre jutó nettó termelési érték	Nettó termelési érték / létszám
1 főre jutó hozzáadott érték	Hozzáadott érték / létszám
Deviza kitermelési mutató	exportértékesítés közvetlen költsége Forintban / árbevétel devizában
Tőkearányos vállalkozási pénzügyvédelem	Vállalkozási pénzügyvédelem / saját tőke

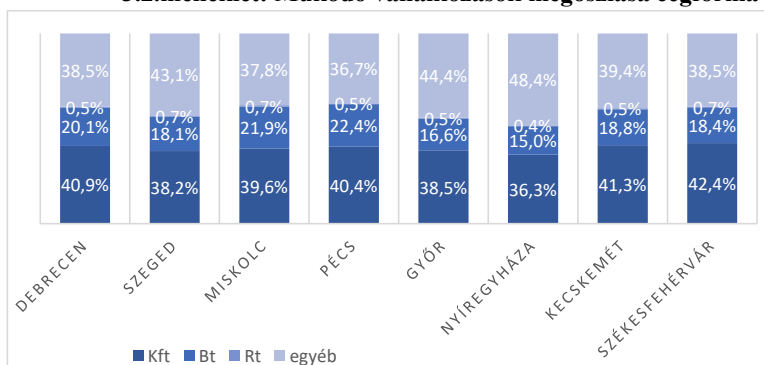
Forrás Saját szerkesztés Himber et.al. alapján

3.1.melléklet: Működő vállalkozások száma

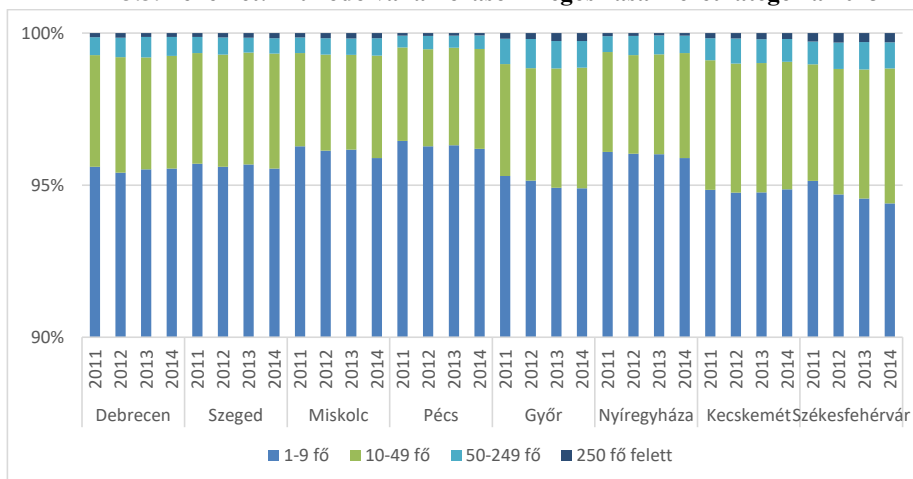
Forrás: saját szerkesztés, adatok: KSH Stadat

3.2.melléklet: Működő vállalkozások megoszlása cégforma szerint 2013

- Forrás: saját szerkesztés, adatok: KSH Stadat

3.3.melléklet: Működő vállalkozások megoszlása méretkategória szerint 2013

Forrás: saját szerkesztés, adatok: KSH Stadat

4. melléklet: A városenkénti legnagyobb foglalkoztató feldolgozóipari cégek (2014)

város	cég neve	alapítás éve	létszám	tevékenység	Ár-bevétel (eFt)	Adózott eredmény (eFt)
Debrecen	TEVA Gyógyszergyár Zrt.	1989	2989	gyógyszergyártás	265324	78028
	FAG Magyarország Kft.	1999	1352	gépgyártás	34453	65
	NI Hungary Kft.	2002	1241	gépgyártás	163078	17792
	Tranzit-Food Kft.	2009	630	élelmiszer- és italgyártás	14925	1676
	Grampet Kft.	1992	378	Járműgyártás	3454	84
Szeged	PICK SZEGED Zrt.	1992	2844	élelmiszer- és italgyártás	68474	2095
	Szegedi SZEFO Zrt.	1993	1031	textil, ruha és bőrtermék	998	-64
	ContiTech Rubber Industrial Kft.	1993	608	gumi- és műanyag termékek	46131	11852
	Szegedi Paprika Zrt.	1998	310	élelmiszer- és italgyártás	4995	143
	RAMPF FORMEN Kft.	1997	200	fémgyártás és feldolgozás	3456	15
	Robert Bosch Energy and Body Systems KFT.	2003	3265	Járműgyártás	239405	3959
	Robert Bosch Power Tool Kft.	2001	2090	gépgyártás	84286	900
Miskolc	Shinwa Magyarország Precíziós Kft.	1998	754	gépgyártás	8624	169
	TS Hungaria Kft	1992	423	Járműgyártás	12483	336
	REMY AUTOMOTIVE HUNGARY Kft.	1999	406	Járműgyártás	17875	130
	HAUNI Hungária Kft.	1994	937	gépgyártás	35343	2787
	HB-Kapcsolószekrénygyártó Kft.	2006	419	fémgyártás és feldolgozás	6620	810
Pécs	HONSA kft.	1999	222	gumi- és műanyag termékek	10608	507
	SEMLER Kft.	1990	209	textil, ruha és bőrtermék	774	50
	eFeF KFT	1992	190	élelmiszer- és italgyártás	6253	125
	AUDI HUNGARIA MOTOR Kft.	1993	12015	Járműgyártás	233663	
				fémgyártás és	3	100446
Győr	Nemak Győr Kft.	1993	948	feldolgozás	56033	7689
	Rába Futómű Kft.	1999	893	Járműgyártás	23166	953

				nemfém	ásványi	
	Leier Hungária Kft.	1994	793	termék gyártása	20405	1635
	Rába Járműalkatrész Kft.	2001	715	Járműgyártás	12351	-40
Nyíregyháza				egyéb		
	LEGO Manufacturing Kft.	2008	1875	feldolgozóipari	28268	789
	MICHELIN Hungária Kft.	1993	1319	gumi- és műanyag	247293	6041
	Eissmann Automotive Hungaria Kft.	1997	621	textil, ruha és	16995	1377
	Hübner - H Kft.	1997	596	bőrtermék gyártása	10035	363
	EKO Kft.	1993	265	gumi- és műanyag	6059	205
Kecskemét	Mercedes-Benz M					
	Hungary Kft.	2008	3817	Járműgyártás	884435	20093
	"Phoenix Mecano			gumi- és műanyag		
	Kecskemét" KFT	1993	1030	termék	37958	-284
	KNORR-BREMSE					
	Fékkészletek Kft	1989	874	Járműgyártás	34203	3150
Székesfehérvár				élelmiszer- és		
	FORNETTI Kft.	1997	850	italgyártás	19953	977
	"CabTec" Kft.	1996	817	gépgyártás	16773	113
	DENSO Gyártó					
	Magyarország Kft	1997	4035	Járműgyártás	152523	27
	Harman Becker Kft.	1994	2393	elektronikai eszköz- és gépgyártás	171299	4109
Székesfehérvár	Alcoa-Köfém Kft.	1991	1922	fémgyártás és	185069	22650
	Hanon Systems Kft.	1990	1637	feldolgozás	51423	20
	VIDEOTON			Járműgyártás		
	Autóelektronika Kft.	1994	1463	Járműgyártás	40132	1478

Forrás: Saját szerkesztés, adatok: Bismode Kft.

5. melléklet: A koncentrációs mutatók

A koncentráció mérésére az alábbi mutatókat alkalmaztuk hozzáadott érték, árbevétel és létszám esetén:

- Herfindahl indexet: relatív értékösszegek négyzeteinek összege: $H = \sum p_i^2$
- Gini mutatót: $G = \frac{\sum \sum |x_i - x_j|}{n(n-1)}$
- Koncentrációs mutatót: $\frac{G}{2\bar{x}}$

- A koncentráció mutatói 2013-ban

Terület	Létszám			Árbevétel			Hozzáadott érték		
	H	G	K	H	G	K	H	G	K
Debrecen	0,029	300,4	0,773	0,077	4307291	0,380	0,077	1107541	0,372
Szeged	0,025	89,7	0,234	0,116	8784425	0,415	0,061	1029957	0,340
Miskolc	0,042	163,1	0,297	0,131	6493313	0,405	0,066	1240814	0,354
Pécs	0,044	110,3	0,267	0,087	2769502	0,371	0,100	1142546	0,372
Győr	0,103	168,1	0,318	0,513	18619665	0,447	0,388	3652178	0,429
Nyíregyháza	0,050	146,3	0,300	0,212	3247997	0,267	0,148	1082840	0,368
Kecskemét	0,057	121,7	0,288	0,399	10880624	0,428	0,181	1403576	0,370
Székes- fehérvár	0,044	169,5	0,307	0,090	7291117	0,390	0,066	1605066	0,352

Forrás: saját szerkesztés, adatok: Opten Kft

6. melléklet: A városk versenyképességi rangsorolása

d i m e n - z i ó	Mutató	Értékek								Rangsor							
		De	Sze	Mi	Pé	G y	Ny	Ke	Sz é	D e	S ze	M i	P é	G y	N y	K e	Sz é
gazdasági	1 adófizetőre jutó havi jövedelem (eFt)	168,3	168,0	166,1	167,2	167,7	156,9	169,8	194,2	4	5	7	6	2	8	3	1
	1000 lakosra jutó egyéni vállalkozó	43,7	49,0	36,7	44,6	55,7	58,2	46,6	47,0	7	3	8	6	2	1	5	4
	1000 lakosra jutó társas vállalkozások	66,2	59,9	57,5	67,6	69,5	64,3	67,8	71,0	5	7	8	4	2	6	3	1
	1000 vállalkozásra jutó 50 főnél nagyobb foglalkoztatók	9,8	8,8	8,2	6,2	13,8	9,4	11,0	13,3	4	6	7	8	1	5	3	2
	1000 lakosra jutó 50 főnél nagyobb vállalkozások	0,6	0,5	0,5	0,4	1,0	0,6	0,7	0,9	4	6	7	8	1	5	3	2
	1 vállalatra jutó bevétel	132,0	151,7	133,6	75,4	102,8	172,3	210,9	257,7	6	4	5	8	1	7	3	2
	1 vállalatra jutó JT	145,1	294,3	370,7	1360,9	101,8	1143,6	19785,3	36517,4	6	4	1	7	3	8	5	2
	1 vállalatra jutó kibocsátás	89,2	744,5	866,3	4907,9	5717,5	7601,3	176111,1	2041,4	4	7	5	8	1	6	3	2
	1 vállalatra jutó mérlegfőösszeg	219,1	157,3	133,6	903,7	2518,5	2508,9	174289,4	8959,6	3	5	6	8	1	7	4	2
	1 vállalatra jutó adózás előtt eredmény	112,8	411,3	355,7	37,9	517,4	7093,1	7988,4	5296,3	3	6	8	7	2	5	4	1

d i m e n - z i ó	Mutató	Értékek								Rangsor							
		De	Sze	Mi	Pé	G y	Ny	Ke	Sz é	D e	S ze	M i	P é	G y	N y	K e	Sz é
	átlagos ROS	0,061	0,024	0,020	0,043	0,044	0,049	0,024	0,1	2	6	8	5	4	3	7	1
	átlagos ROE	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	5	6	7	4	8	2	3	1
	likviditási ráta	1,4	1,5	1,1	1,0	1,9	1,1	1,3	1,3	3	2	7	8	1	6	4	5
	átlagos tőkeellátottság	0,5	0,5	0,5	0,4	0,8	0,4	0,4	0,5	4	5	3	6	1	8	7	2
	1 vállalkozásra jutó létszám	5,5	5,2	5,4	4,1	7,8	6,2	5,9	7,3	5	7	6	8	1	3	4	2
	Külföldi tulajdoni hányad (százalék)	11,5	26,5	22,7	28,9,5	28,0	35,0	15,0	59,8	7	4	5	8	3	2	6	1
	Export árbevétel aránya	0,3	0,1	0,2	0,1	0,4	0,2	0,4	0,4	4	8	5	7	1	6	3	2
	1000 lakosra jutó iparüzési adó	451,5	443,49,5	375,17,1	43,16,8,1	1176,0	45,24,0,6	582,03,3	1016,45,7	4	6	8	7	1	5	3	2
	1 vállalkozásra jutó iparüzési adó (eFt)	418,3	407,5	399,4	38,5,5	2,8	36,9,6	509,3	86,3,5	4	5	6	7	1	8	3	2
	átlag sorrend									4,4	5,4	6,2	6,8	1,9	5,3	4,0	1,9
környezeti	1 km ² -re jutó játszóterek, pihenők területe	165,8	493,5	749,8	77,1,7	60,3,1	16,34,2	455,2,3	89,3,2	8	7	5	4	6	2	1	3
	1 km ² -re jutó kerékpárút hossza	0,1	0,1	0,0	0,0	0,2	0,2	0,1	0,2	6	4	8	7	1	2	5	3

d i m e n - z i ó	Mutató	Értékek								Rangsor							
		De	Sze	Mi	Pé	G y	Ny	Ke	Sz é	D e	S ze	M i	P é	G y	N y	K e	Sz é
infrastruktúrális	1 km ² -re jutó járdák hossza	1,2	2,3	2,4	2,6	3,1	1,3	1,1	1,7	7	4	3	2	1	6	8	5
	1 km ² -re jutó zöldterület	3936,4	12851,7	14269,0	6538,9,4	11722,5	6997,4	10303,0	17427,7	8	4	3	1	5	7	6	2
	1 km ² -re jutó védett természetvédelmi terület	0,0	1206,8	1,6	2738,2	0,0	0,0	0,0	0,0	4	2	3	1	4	4	4	4
	átlag									6,6	4,2	4,4	3,0	3,4	4,2	4,8	3,4
	sorrend									8	4	6	1	2	4	7	2
	1000 lakosra jutó személygépkocsik száma	298,6	282,1	264,2	305,8	340,7	315,0	347,2	361,1	6	7	8	5	3	4	2	1
	1 km ² -re jutó közút hossza (km)	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	8	5	4	1	2	3	6	7
	1000 lakosra jutó lakások száma	460,8	481,8	459,7	471,6	459,0	431,7	442,4	445,7	3	1	4	2	5	8	7	6
	1000 utasra jutó autóbuszok száma	1,7	1,6	2,4	3,4	3,6	4,4	4,7	3,7	7	8	6	5	4	2	1	3
	1000 lakosra jutó utas száma tömegközlekedésben	426,1	428,1	426,3	329,3	248,4	201,3	153,0	225,1	3	1	2	4	5	7	8	6
	Budapesttől való távolság (km)	231,0	174,0	182,0	238,0	121,0	230,0	93,0	64,0	2	5	4	1	6	3	7	8

d i m e n - z i ó	Mutató	Értékek								Rangsor							
		De	Sze	Mi	Pé	G y	Ny	Ke	Sz é	D e	S ze	M i	P é	G y	N y	K e	Sz é
	1000 lakosra jutó újonnan épített lakások száma	1,4	2,0	0,6	1,1	2,8	1,4	1,8	0,7	5	2	8	6	1	4	3	7
	átlag									4,9	4,1	5,1	3,4	3,7	4,4	4,9	5,4
	sorrend									5	3	7	1	2	4	5	8
humán	1000 lakosra jutó felsőfokú oklevelet szerzettek hallgatók száma	22,2	22,2	9,0	16,5	9,2	6,2	2,4	1,2	2	1	5	3	4	6	7	8
	1000 lakosra jutó felsőotatásban részt vevő hallgatók száma	134,8	119,6	55,6	105,4	68,1	36,9	21,2	8,7	1	2	5	3	4	6	7	8
	1000 lakosra jutó felsőoktatási intézményben dolgozó oktatók száma	8,1	10,6	3,2	7,3	3,2	2,1	0,9	1,3	2	1	5	3	4	6	8	7
	1000 lakosra jutó felsőfokú végzettségű álláskereső száma	2,1	1,5	1,3	1,4	0,5	0,8	0,5	0,6	8	7	5	6	2	4	1	3
	1000 lakosra jutó álláskereső száma	3,3	2,2	2,0	1,6	1,3	2,4	1,4	1,2	8	6	5	4	2	7	3	1
	1000 lakosra jutó könyvtári olvasók száma	5,4	3,7	3,3	3,0	1,8	3,2	1,9	1,8	1	2	3	5	7	4	6	8
	1000 lakosra jutó alkotó művelődési	53,8	26,8	46,9	30,6	14,6	28,7	22,6	14,9	1	5	2	3	8	4	6	7

d i m e n - z i ó	Mutató	Értékek								Rangsor							
		De	Sze	Mi	Pé	G y	Ny	Ke	Sz é	D e	S ze	M i	P é	G y	N y	K e	Sz é
	közösségek tagjainak száma																
	1000 lakosra jutó rendszeres művelődési formákban résztvevők száma	43 6, 8	163 ,4	65, 4	16 5,2	72 ,7	58, 3	46, 6	46, 5	1	3	5	2	4	6	7	8
	1000 lakosra jutó színházlátogatók száma	14 ,4	7,7	14, 8	16, 0	6, 9	13, 5	9,2	6,7	3	6	2	1	7	4	5	8
	átlag									3, 0	3, 7	4 1	3 3	4 7	5 2	5 6	5 6,4
	sorrend									1	3	4	2	5	6	7	8
társadalmi	1000 lakosra jutó bűncselekmények száma	61 ,0	40, 8	42, 1	33, 3	33 ,2	27, 1	30, 5	42, 7	8	5	6	4	3	1	2	7
	1000 lakosra jutó Hajléktalanok nappali intézményeinek napi átlagos forgalma	2, 3	0,8	1,1	2,2	0, 3	0,6	1,3	0,4	8	4	5	7	1	3	6	2
	1000 lakosra jutó népkonyhák átlagos forgalma	0, 4	0,5	3,8	1,2	0, 3	0,7	2,1	0,9	2	3	8	6	1	4	7	5
	1000 lakosra jutó Tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézményeinek gondozottak száma	4, 5	4,3	4,3	2,5	3, 5	2,5	2,8	2,2	8	6	7	3	5	2	4	1
	1000 lakosra jutó Foglalkoztatást helyettesítő	21 ,9	8,8	21, 2	12, 7	3, 5	9,3	8,9	3,1	8	3	7	6	2	5	4	1

d i m e n - z i ó	Mutató	Értékek								Rangsor							
		De	Sze	Mi	Pé	G y	Ny	Ke	Sz é	D e	S ze	M i	P é	G y	N y	K e	Sz é
	támogatásban részesítettek átlagos havi száma																
	1000 lakosra jutó Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek évi átlagos száma	34,9	17,0	34,7	30,2	13,9	25,6	19,3	7,2	8	3	7	6	2	5	4	1
	1000 lakosra jutó nonprofit szervezetek száma	7,2	6,6	6,0	6,2	4,0	4,4	3,5	3,6	1	2	4	3	6	5	8	7
	Vándorlási különbözet	-438,3	338,2	-488,0	-349,2	496,3	-152,7	361,5	-1,5	7	3	8	6	1	5	2	4
	átlag									6,3	3,6	6,5	5,1	6,8	6,6	3,5	
	sorrend									7	3	8	6	1	4	5	2
szimbolikus főke	1000 lakosra jutó vendégéjszakák száma	1359,8	1541,2	1471,0	1455,7	2286,3	1129,3	1088,7	872,3		5	2	3	4	1	6	7
	1000 lakosra jutó kulturális rendezvények száma	12,4	20,6	17,6	15,8	8,3	4,5	7,6	8,2	4	1	2	3	5	8	7	6
	1000 lakosra jutó közművelődési intézmények száma	0,1	0,1	0,1	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	4	3	2	1	7	8	5	6
	1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma a szálláshely-szolgáltatás,	4,9	4,1	4,3	5,8	3,5	3,2	2,8	3,8	2	4	3	1	6	7	8	5

d i m e n - z i ó	Mutató	Értékek								Rangsor							
		De	Sze	Mi	Pé	G y	Ny	Ke	Sz é	D e	S ze	M i	P é	G y	N y	K e	Sz é
	vendéglátás nemzetgazdasági ágban																
	1000 lakosra jutó kereskelelmi szállásférőhely	29 ,6	37, 6	27, 6	18, 7	16 ,7	12, 5	8,5	6,3	2	1	3	4	5	6	7	8
	átlag									3, 4	2, 2	, 6	, 6	, 8	, 0	, 8	6,6
	sorrend									4	1	2	2	5	8	7	6

Forrás: saját számítás és szerkesztés, adatok: TeIR

7.a. melléklet: A vállalkozás kora és pénzügyi teljesítménye (n=4000)

Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
átlagos árbevétel	4,075	3	3994	,007
átlagos adózott eredmény	10,669	3	3994	,000
átlagos adózás előtti eredmény	10,798	3	3994	,000
átlagos ROS	3,300	3	3994	,020
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	10,180	3	3895	,000
Átlagos ADEER / létszám	,407	3	3895	,748

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
átlagos árbevétel	Between Groups	5331036259,594	3	1777012086,531	1,803	,144
	Within Groups	3936405092799,940	3994	985579642,664		
	Total	3941736129059,533	3997			
átlagos adózott eredmény	Between Groups	55804399,876	3	18601466,625	3,574	,013
	Within Groups	20788766888,968	3994	5204999,221		
	Total	20844571288,844	3997			
átlagos adózás előtti eredmény	Between Groups	58557900,200	3	19519300,067	3,669	,012
	Within Groups	21250927513,869	3994	5320712,948		
	Total	21309485414,069	3997			
átlagos ROS	Between Groups	1,005	3	,335	,624	,600
	Within Groups	2145,834	3994	,537		
	Total	2146,839	3997			
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	Between Groups	246016,377	3	82005,459	5,006	,002
	Within Groups	63807584,870	3895	16381,922		
	Total					

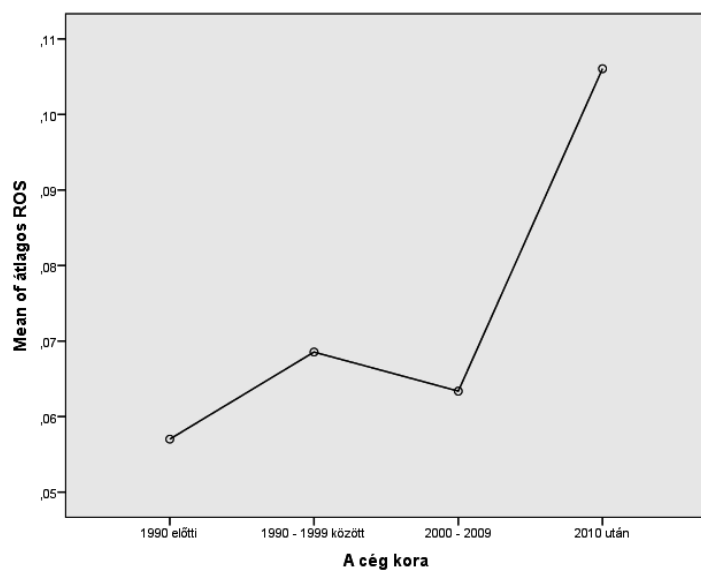
Total	64053601,247	3898			
Átlagos ADEER /Between létszám Groups	241,454	3	80,485	,354	,786
Within Groups	885855,199	3895	227,434		
Total	886096,653	3898			

Robust Tests of Equality of Means

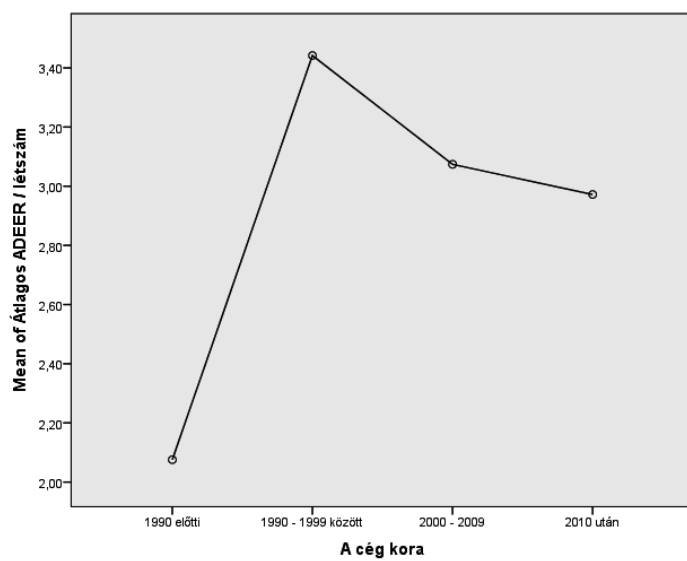
		Statistic ^a	df1	df2	Sig.
Átlagos árbevétel	Welch	7,533	3	305,058	,000
	Brown-Forsythe	2,773	3	675,175	,041
Átlagos adózott eredmény	Welch	6,061	3	308,583	,001
	Brown-Forsythe	1,402	3	94,183	,024
Átlagos adózás előtti eredmény	Welch	6,746	3	308,756	,000
	Brown-Forsythe	1,447	3	94,416	,023
Átlagos ROS	Welch	,335	3	310,999	,800
	Brown-Forsythe	,459	3	816,444	,711
Átlagos árbevétel / Átlagos létszám	Welch	10,450	3	378,355	,000
	Brown-Forsythe	5,648	3	1785,236	,001
Átlagos ADEER / létszám	Welch	1,477	3	417,886	,220
	Brown-Forsythe	,602	3	3748,882	,614

a. Asymptotically F distributed.

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

7.b. melléklet: A vállalat mérete és a pénzügyi teljesítménye

Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
átlagos árbevétel	123,964	3	3901	,000
átlagos adózott eredmény	119,559	3	3901	,000
átlagos adózás előtti eredmény	133,172	3	3901	,000
átlagos ROS	1,008	3	3901	,388
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	98,824	3	3901	,000
Átlagos ADEER / létszám	41,937	3	3901	,000

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
átlagos árbevétel	Between Groups	204575640173,042	3	68191880057,681	71,190	,000
	Within Groups	3736727599546,248	3901	957889669,199		
	Total	3941303239719,289	3904			
átlagos adózott eredmény	Between Groups	593506507,835	3	197835502,612	38,119	,000
	Within Groups	20245931276,092	3901	5189933,678		
	Total	20839437783,927	3904			
átlagos adózás előtti eredmény	Between Groups	687676807,363	3	229225602,454	43,374	,000
	Within Groups	20616012064,386	3901	5284801,862		
	Total	2130368871,749	3904			
átlagos ROS	Between Groups	2,209	3	,736	1,342	,259
	Within Groups	2140,851	3901	,549		
	Total	2143,060	3904			
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	Between Groups	4138803,590	3	1379601,197	89,782	,000
	Within Groups	59943049,263	3901	15366,073		
	Total	64081852,853	3904			

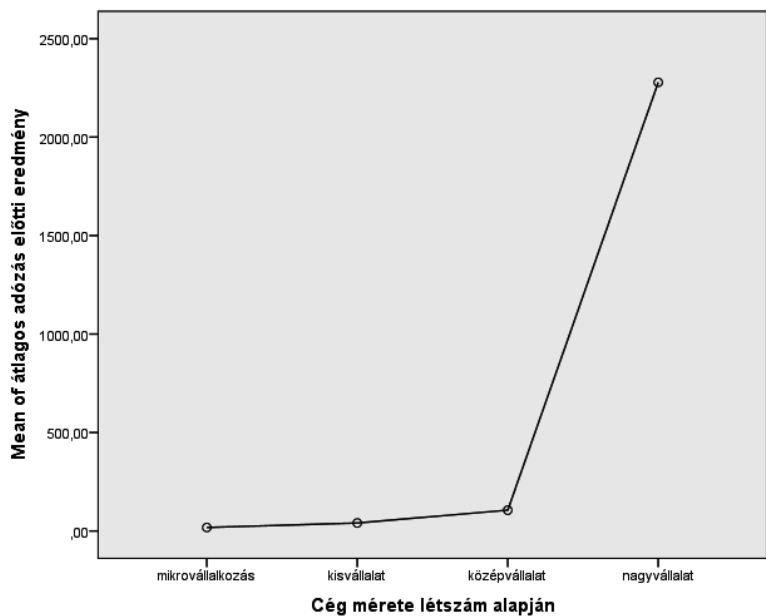
Átlagos ADEER /létszám	Between Groups	13334,149	3	4444,716	19,865	,000
	Within Groups	872822,266	3901	223,743		
	Total	886156,414	3904			

Robust Tests of Equality of Means

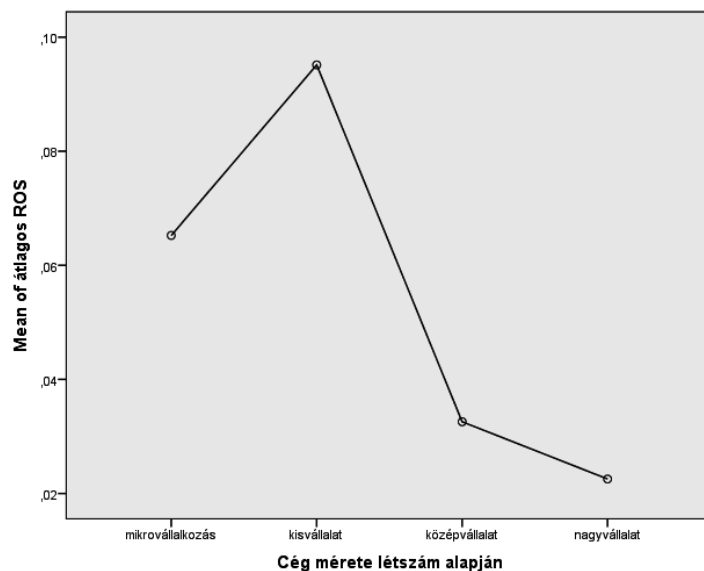
		Statistic ^a	df1	df2	Sig.
átlagos árbevétel	Welch	99,000	3	535,086	,000
	Brown-Forsythe	8,035	3	141,206	,000
átlagos adózott eredmény	Welch	18,595	3	532,073	,000
	Brown-Forsythe	4,313	3	141,291	,006
átlagos adózás előtti eredmény	Welch	22,227	3	532,383	,000
	Brown-Forsythe	4,906	3	141,302	,003
átlagos ROS	Welch	10,519	3	616,341	,000
	Brown-Forsythe	3,148	3	2005,374	,024
Átlagos árbevétel /átlagos létszám	Welch	57,259	3	586,694	,000
	Brown-Forsythe	134,717	3	1857,651	,000
Átlagos ADEER / létszám	Welch	19,021	3	747,056	,000
	Brown-Forsythe	34,645	3	2190,474	,000

a. Asymptotically F distributed.

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

7.c. melléklet: Iparágak és a vállalatok pénzügyi teljesítménye

Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
átlagos árbevétel	8,688	11	3981	,000
átlagos adózott eredmény	6,601	11	3981	,000
átlagos adózás előtti eredmény	7,341	11	3981	,000
átlagos ROS	4,351	11	3981	,000
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	12,159	11	3882	,000
Átlagos ADEER / létszám	12,436	11	3882	,000

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
átlagos árbevétel	Between Groups	33004986963,830	11	3000453360,348	3,056	,000
	Within Groups	3908696691682,485	3981	981837902,960		

Total		3941701678646,315	3992			
Átlagos adózott eredmény	Between Groups	107542233,907	11	9776566,719	1,877	,038
	Within Groups	20736992973,199	3981	5208990,950		
	Total	20844535207,106	3992			
Átlagos adózás előtti eredmény	Between Groups	122323848,510	11	11120349,865	2,089	,018
	Within Groups	21187119724,810	3981	5322059,715		
	Total	21309443573,319	3992			
Átlagos ROS	Between Groups	11,855	11	1,078	2,010	,024
	Within Groups	2134,994	3981	,536		
	Total	2146,848	3992			
Átlagos árbevétel / Átlagos létszám	Between Groups	1535663,179	11	139605,744	10,427	,000
	Within Groups	51973797,188	3882	13388,407		
	Total	53509460,368	3893			
Átlagos ADEER / létszám	Between Groups	11892,701	11	1081,155	4,801	,000
	Within Groups	874185,897	3882	225,190		
	Total	886078,598	3893			

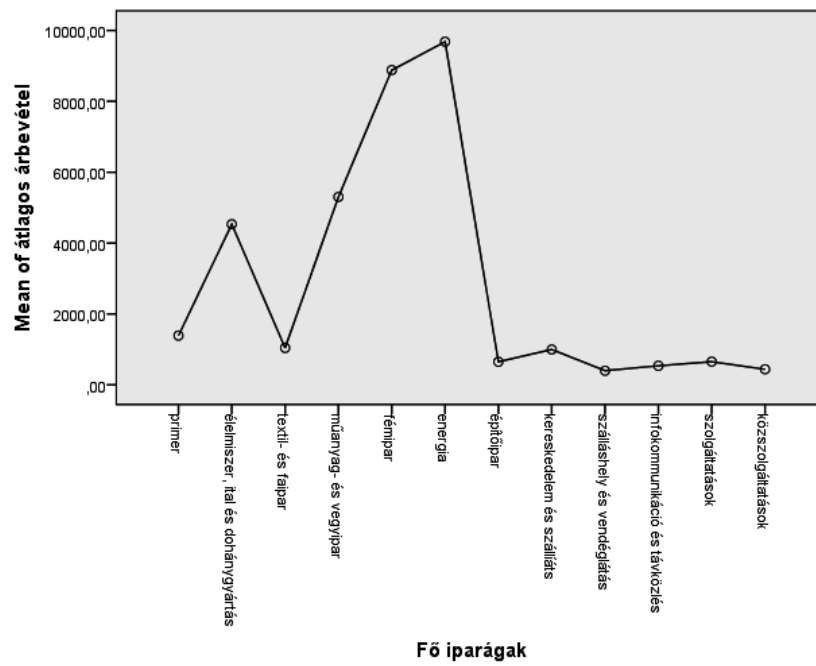
Robust Tests of Equality of Means

		Statistic ^a	df1	df2	Sig.
Átlagos árbevétel	Welch	9,965	11	581,972	,000
	Brown-Forsythe	3,819	11	599,514	,000
Átlagos adózott eredmény	Welch	3,445	11	523,638	,000
	Brown-Forsythe	1,950	11	611,098	,031
Átlagos adózás előtti eredmény	Welch	3,581	11	520,657	,000
	Brown-Forsythe	2,132	11	618,411	,017
Átlagos ROS	Welch	12,036	11	498,882	,000
	Brown-Forsythe	3,242	11	596,895	,000
Átlagos árbevétel / Átlagos létszám	Welch	73,835	11	577,770	,000
	Brown-Forsythe	12,453	11	501,267	,000
Átlagos ADEER / létszám	Welch	17,683	11	550,068	,000
	Brown-Forsythe	3,285	11	201,243	,000

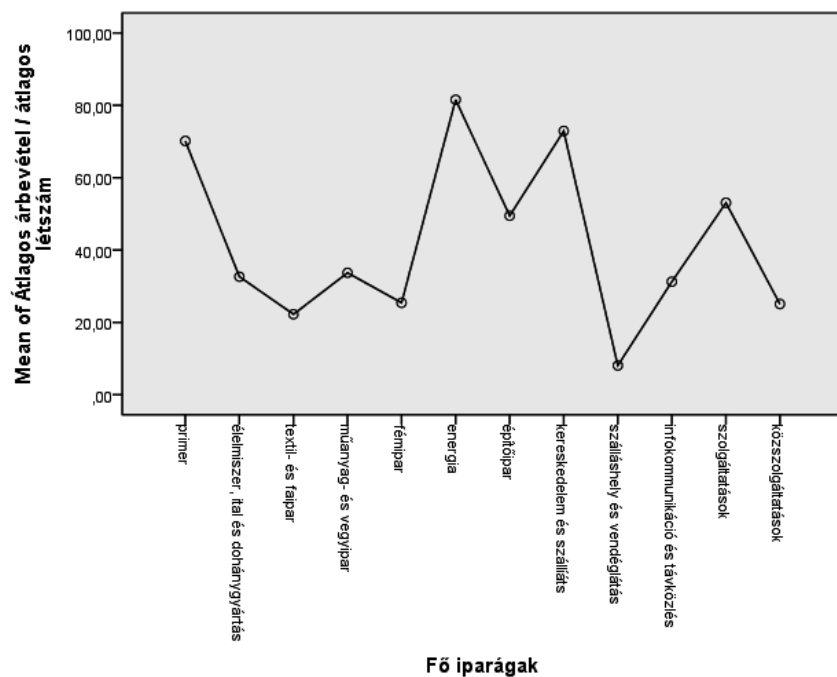

a. Asymptotically F distributed.

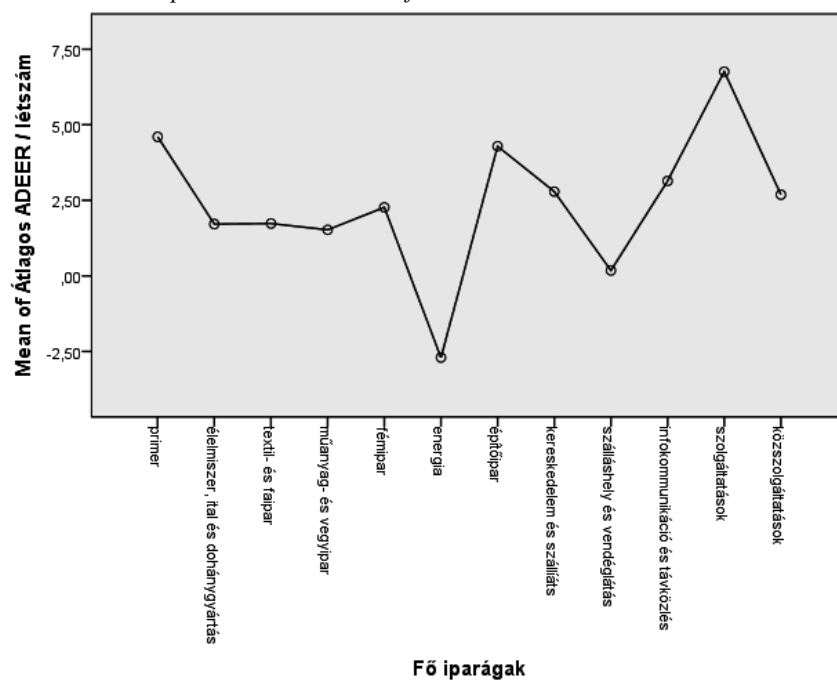
Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

8.a. melléklet: A városok és a vállalatok pénzügyi teljesítménye (teljes minta)

Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
átlagos árbevétel	2,942	7	4003	,004
átlagos adózott eredmény	3,294	7	4003	,002
átlagos adózás előtti eredmény	3,332	7	4003	,002
átlagos ROS	4,288	7	4003	,000
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	11,542	7	3897	,000
Átlagos ADEER / létszám	3,421	7	3897	,001

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
átlagos árbevétel	Between Groups	7004324679,979	7	1000617811,426	1,018	,416
	Within Groups	3934788245671,128	4003	982959841,537		
	Total	3941792570351,107	4010			
átlagos adózott eredmény	Between Groups	39614043,595	7	5659149,085	1,089	,367
	Within Groups	20805099936,736	4003	5197376,951		
	Total	20844713980,331	4010			
átlagos adózás előtti eredmény	Between Groups	41211086,738	7	5887298,105	1,108	,355
	Within Groups	21268437606,232	4003	5313124,558		
	Total	21309648692,970	4010			
átlagos ROS	Between Groups	7,059	7	1,008	1,886	,068
	Within Groups	2139,848	4003	,535		
	Total	2146,907	4010			
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	Between Groups	644993,337	7	92141,905	5,660	,000
	Within Groups	63436859,516	3897	16278,383		
	Total					

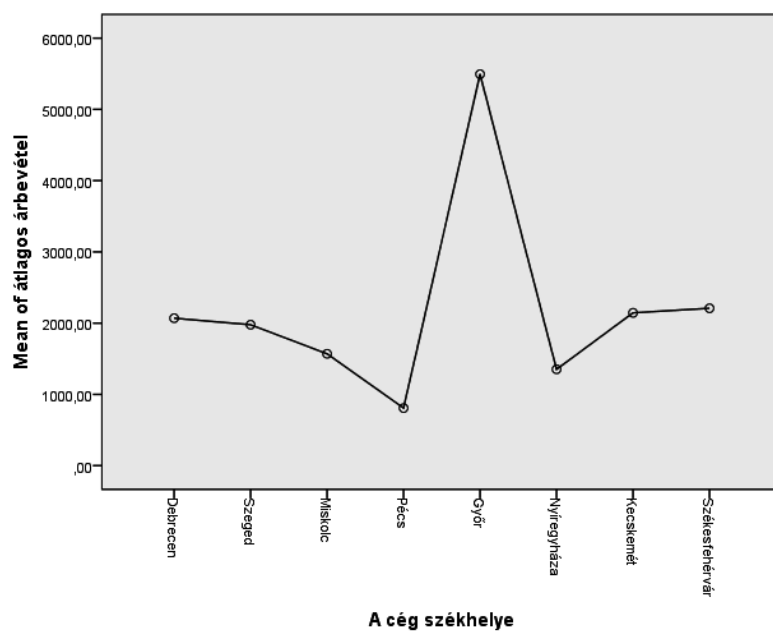
Total	64081852,853	3904			
Átlagos ADEER /Between létszám Groups	4679,287	7	668,470	2,955	,004
Within Groups	881477,127	3897	226,194		
Total	886156,414	3904			

Robust Tests of Equality of Means

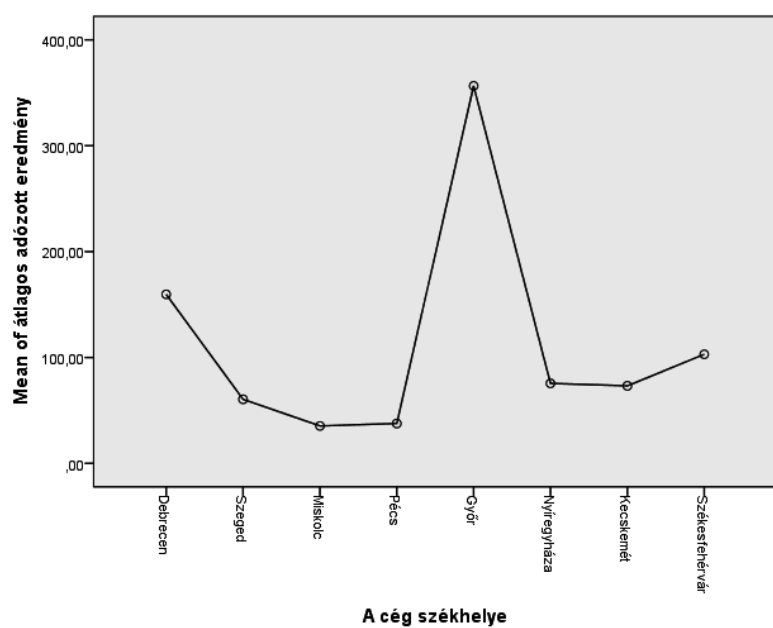
		Statistic ^a	df1	df2	Sig.
átlagos árbevétel	Welch	3,004	7	1615,365	,004
	Brown-Forsythe	1,017	7	648,377	,418
átlagos adózott eredmény	Welch	1,164	7	1679,332	,321
	Brown-Forsythe	1,088	7	699,579	,369
átlagos adózás előtti eredmény	Welch	1,052	7	1682,291	,392
	Brown-Forsythe	1,108	7	719,263	,356
átlagos ROS	Welch	2,660	7	1704,262	,010
	Brown-Forsythe	1,885	7	528,942	,070
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	Welch	5,353	7	1656,368	,000
	Brown-Forsythe	5,657	7	2342,843	,000
Átlagos ADEER / létszám	Welch	2,235	7	1642,564	,029
	Brown-Forsythe	2,947	7	2678,613	,004

a. Asymptotically F distributed.

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – teljes minta

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – teljes minta

8.b. melléklet: A városok és a vállalatok pénzügyi teljesítménye (nagyvállalatok)

Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
átlagos létszám	,755	7	134	,626
átlagos árbevétel	1,766	7	134	,099
átlagos adózott eredmény	1,806	7	134	,091
átlagos ROS	,736	7	134	,642
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	4,431	7	134	,000
Átlagos ADEER / létszám	2,242	7	134	,035

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
átlagos létszám	Between Groups	2764811,750	7	394973,107	,366	,920
	Within Groups	144498966,933	134	1078350,500		
	Total	147263778,683	141			
átlagos árbevétel	Between Groups	92714163574,350	7	13244880510,621	,489	,841
	Within Groups	3630108498824,833	134	27090361931,529		
	Total	3722822662399,182	141			
átlagos adózott eredmény	Between Groups	541595237,931	7	77370748,276	,530	,811
	Within Groups	19573064472,858	134	146067645,320		
	Total	20114659710,789	141			
átlagos ROS	Between Groups	,159	7	,023	1,156	,332
	Within Groups	2,634	134	,020		
	Total	2,793	141			
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	Between Groups	47444,089	7	6777,727	1,680	,119
	Within Groups	540758,888	134	4035,514		
	Total	588202,976	141			
Átlagos ADEER / létszám	Between Groups	50,693	7	7,242	,410	,895
	Within Groups	2369,238	134	17,681		
	Total					

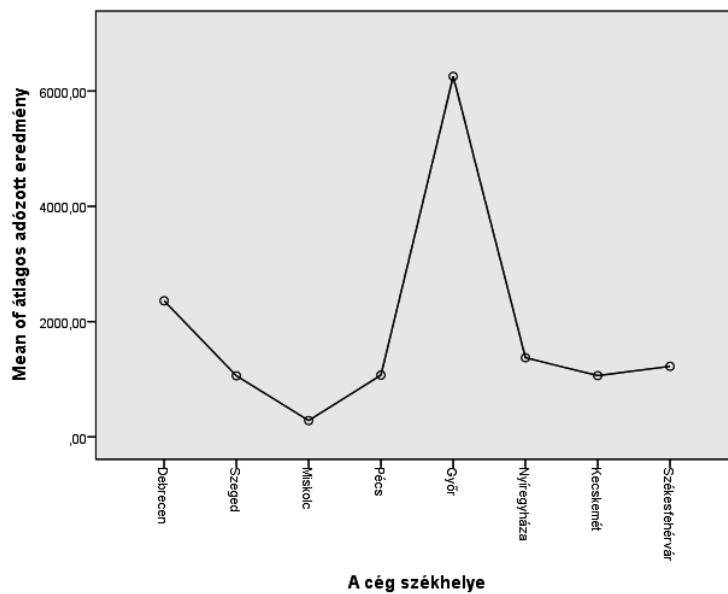
Total	2419,931	141			
-------	----------	-----	--	--	--

Robust Tests of Equality of Means

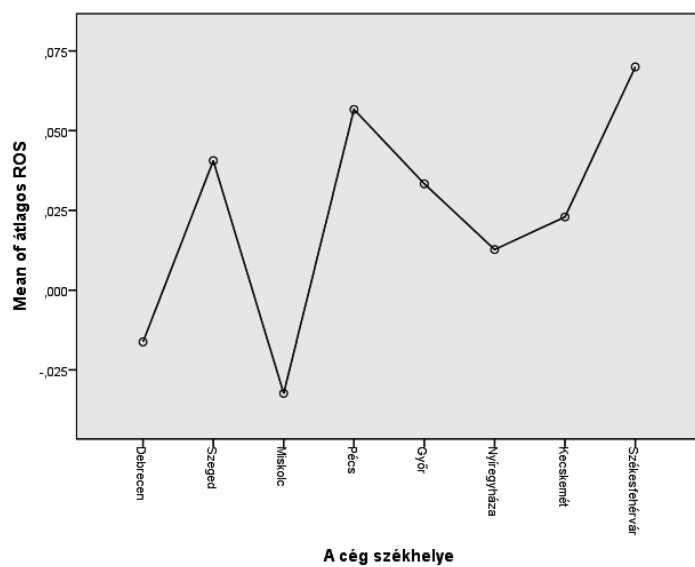
		Statistic ^a	df1	df2	Sig.
átlagos létszám	Welch	,751	7	50,586	,631
	Brown-Forsythe	,468	7	56,998	,854
átlagos árbevétel	Welch	,800	7	52,458	,591
	Brown-Forsythe	,671	7	31,414	,695
átlagos adózott eredmény	Welch	,755	7	48,400	,627
	Brown-Forsythe	,748	7	33,156	,634
átlagos ROS	Welch	1,310	7	49,380	,265
	Brown-Forsythe	1,424	7	83,554	,207
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	Welch	,907	7	49,420	,509
	Brown-Forsythe	1,628	7	24,593	,174
Átlagos ADEER / létszám	Welch	,420	7	48,613	,885
	Brown-Forsythe	,435	7	77,088	,877

a. Asymptotically F distributed.

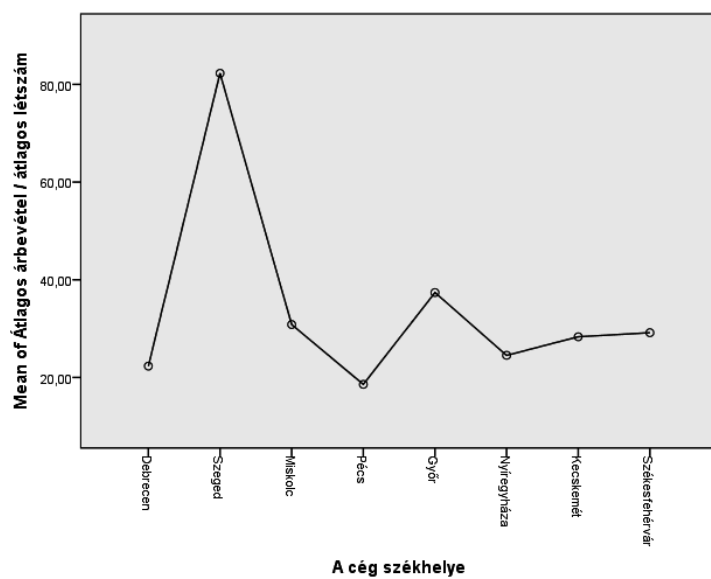
Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – nagyvállalatok

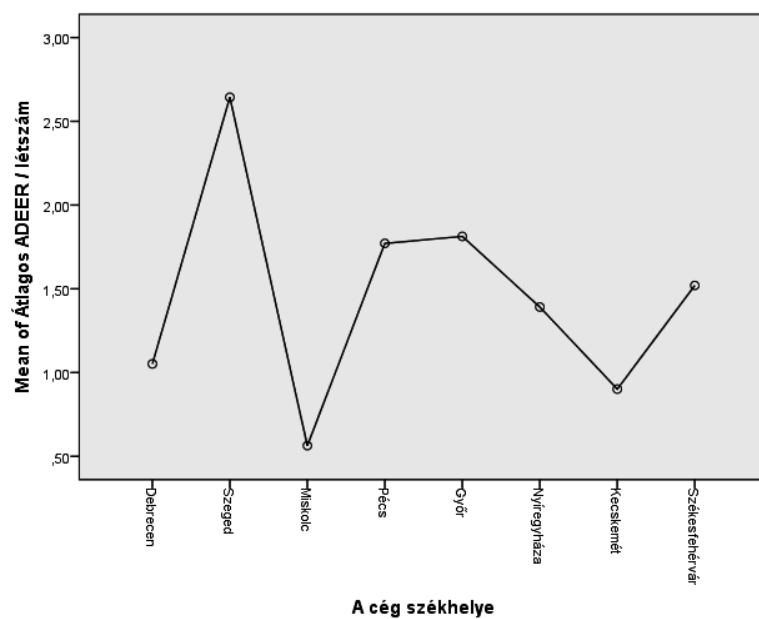

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – nagyvállalatok

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – nagyvállalatok

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – nagyvállalatok

8.c. melléklet: A városok és a vállalatok pénzügyi teljesítménye (középvállalatok)

Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
átlagos árbevétel	1,077	7	540	,377
átlagos adózott eredmény	,714	7	540	,660
átlagos ROS	3,817	7	540	,000
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	1,851	7	540	,076
Átlagos ADEER / létszám	1,041	7	540	,401

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
átlagos árbevétel	Between Groups	91071146,960	7	13010163,851	,627	,734
	Within Groups	11205232568,710	540	20750430,683		
	Total	11296303715,670	547			
átlagos adózott eredmény	Between Groups	1677655,594	7	239665,085	1,653	,118
	Within Groups	78316880,207	540	145031,260		
	Total	79994535,801	547			
átlagos ROS	Between Groups	,409	7	,058	2,654	,010
	Within Groups	11,879	540	,022		
	Total	12,288	547			
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	Between Groups	15591,998	7	2227,428	,993	,435
	Within Groups	1211448,100	540	2243,422		
	Total	1227040,099	547			
Átlagos ADEER / létszám	Between Groups	193,780	7	27,683	1,672	,113
	Within Groups	8940,884	540	16,557		
	Total	9134,664	547			

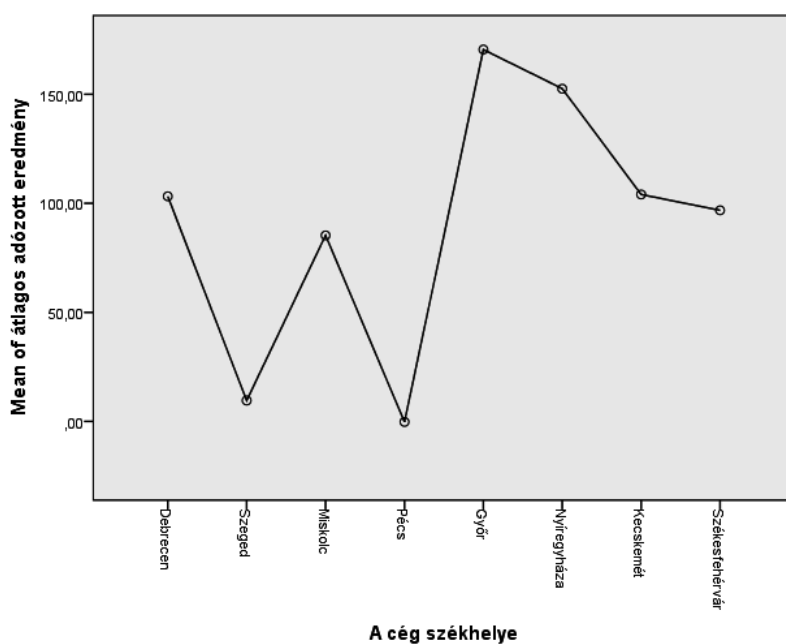
Robust Tests of Equality of Means

		Statistic ^a	df1	df2	Sig.
átlagos árbevétel	Welch	1,580	7	220,818	,142

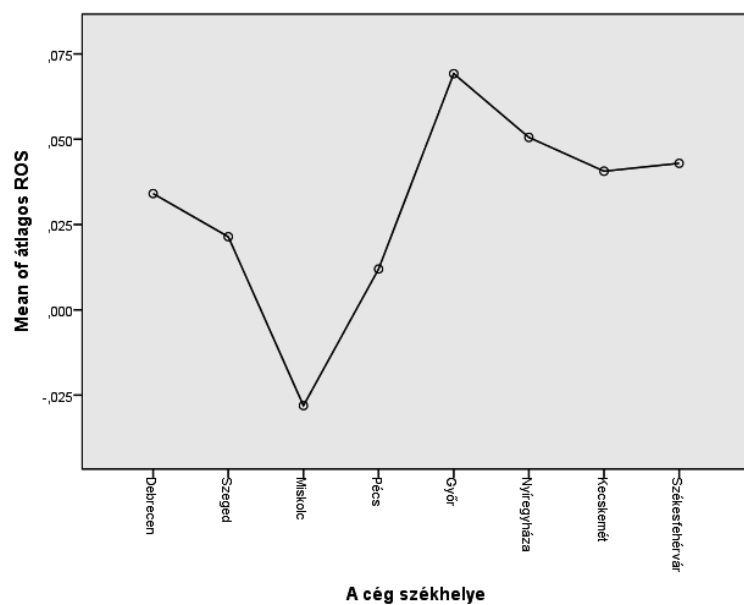
	Brown-Forsythe	,595	7	208,522	,759
átlagos adózott eredmény	Welch	1,711	7	217,022	,108
	Brown-Forsythe	1,559	7	278,360	,148
átlagos ROS	Welch	2,022	7	222,286	,053
	Brown-Forsythe	2,539	7	180,786	,016
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	Welch	3,990	7	221,285	,000
	Brown-Forsythe	,945	7	171,505	,473
Átlagos ADEER / létszám	Welch	1,713	7	215,920	,107
	Brown-Forsythe	1,611	7	280,237	,132

a. Asymptotically F distributed.

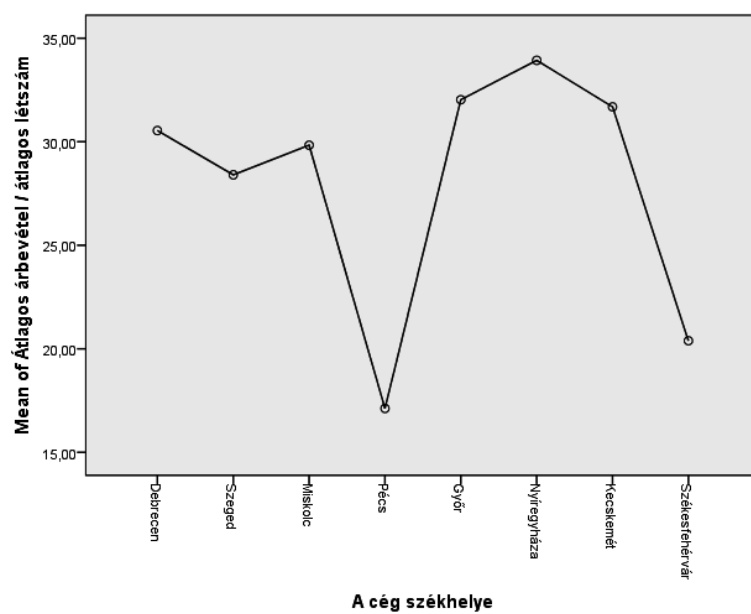
Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

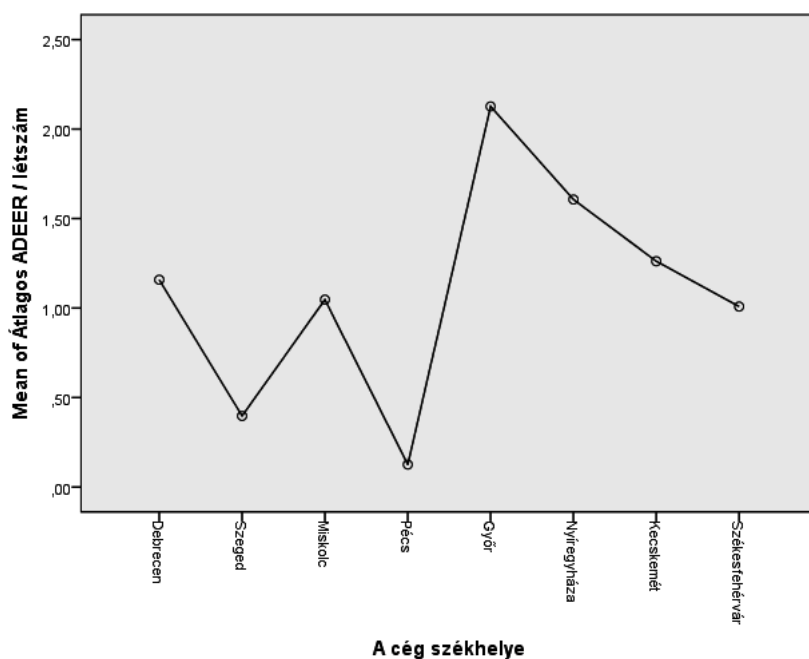
Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – közép vállalatok

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – közép vállalatok

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – közép vállalatok

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – közép vállalatok

8.d. melléklet: A városok és a vállalatok pénzügyi teljesítménye (kisvállalatok)

Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
átlagos árbevétel	1,658	7	1757	,115
átlagos adózott eredmény	3,388	7	1757	,001
átlagos ROS	5,244	7	1757	,000
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	1,487	7	1757	,167
Átlagos ADEER / létszám	3,081	7	1757	,003

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
átlagos árbevétel	Between Groups	13653211,998	7	1950458,857	1,466	,175
	Within Groups	2337934777,439	1757	1330640,169		
	Total	2351587989,437	1764			

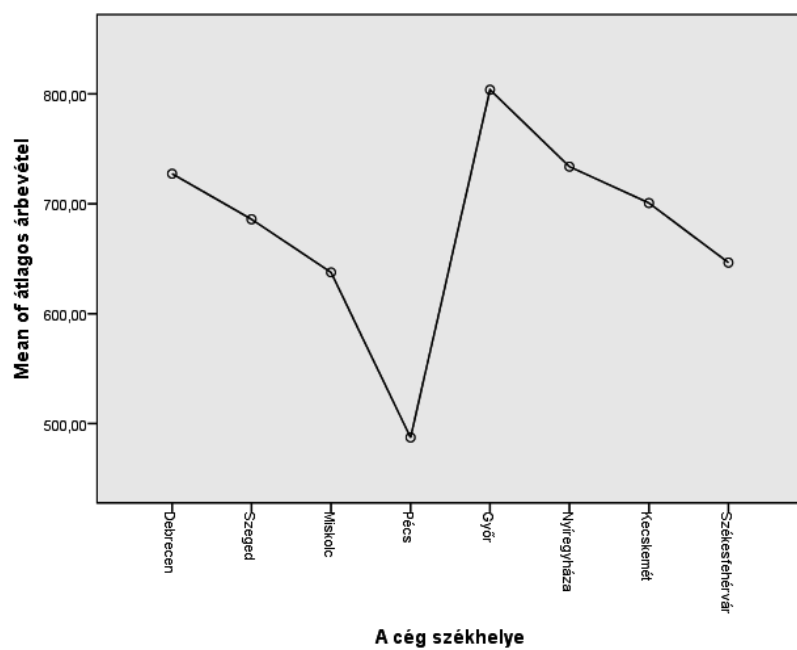
átlagos adózott eredmény	Between Groups	299224,261	7	42746,323	1,551	,146
	Within Groups	48417472,490	1757	27556,900		
	Total	48716696,751	1764			
átlagos ROS	Between Groups	14,240	7	2,034	1,711	,102
	Within Groups	2089,279	1757	1,189		
	Total	2103,519	1764			
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	Between Groups	19786,510	7	2826,644	1,379	,210
	Within Groups	3601874,600	1757	2050,014		
	Total	3621661,110	1764			
Átlagos ADEER / létszám	Between Groups	723,262	7	103,323	1,141	,335
	Within Groups	159165,092	1757	90,589		
	Total	159888,354	1764			

Robust Tests of Equality of Means

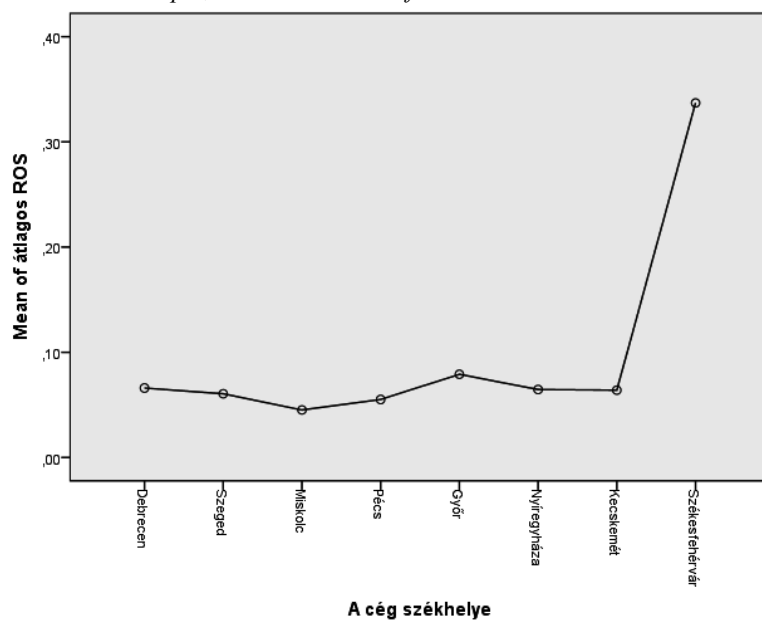
		Statistic ^a	df1	df2	Sig.
átlagos árbevétel	Welch	2,708	7	743,342	,009
	Brown-Forsythe	1,458	7	1177,554	,178
átlagos adózott eredmény	Welch	4,014	7	738,725	,000
	Brown-Forsythe	1,517	7	482,897	,159
átlagos ROS	Welch	1,328	7	744,030	,234
	Brown-Forsythe	1,635	7	215,359	,127
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	Welch	1,541	7	749,825	,150
	Brown-Forsythe	1,378	7	1611,845	,210
Átlagos ADEER / létszám	Welch	3,122	7	745,953	,003
	Brown-Forsythe	1,098	7	271,608	,365

a. Asymptotically F distributed.

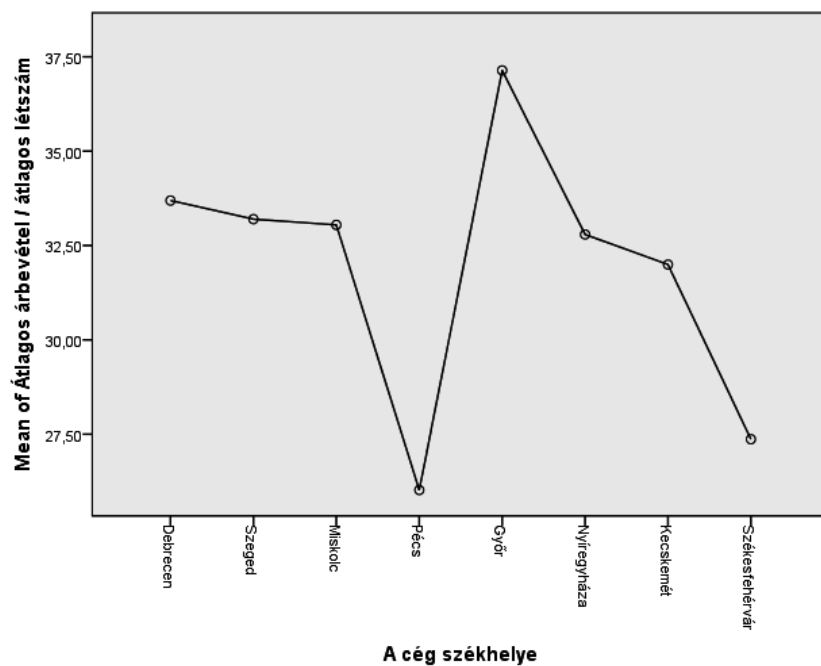
Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

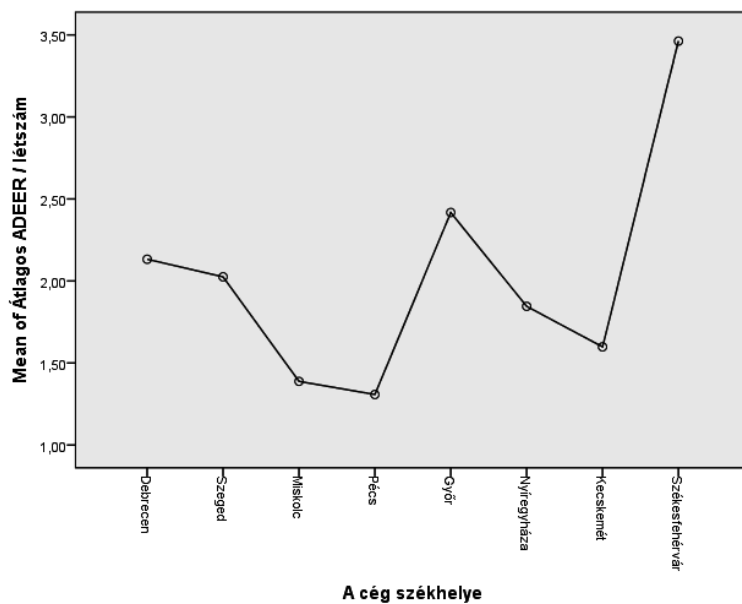
Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – kisvállalatok

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – kisvállalatok

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – kisvállalatok

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – kisvállalatok

8.e melléklet: A városok és a vállalatok pénzügyi teljesítménye (mikrovállalatok)

Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
átlagos árbevétel	15,127	7	1442	,000
átlagos adózott eredmény	7,759	7	1442	,000
átlagos adózás előtti eredmény	10,708	7	1442	,000
átlagos ROS	1,159	7	1442	,324
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	12,541	7	1442	,000
Átlagos ADEER / létszám	5,630	7	1442	,000

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
átlagos árbevétel	Between Groups	21137702,446	7	3019671,778	18,458	,000
	Within Groups	235907739,510	1442	163597,600		
	Total	257045441,956	1449			
átlagos adózott eredmény	Between Groups	55821,330	7	7974,476	4,591	,000
	Within Groups	2504511,421	1442	1736,832		
	Total	2560332,751	1449			
átlagos adózás előtti eredmény	Between Groups	69808,594	7	9972,656	6,199	,000
	Within Groups	2319833,665	1442	1608,761		
	Total	2389642,259	1449			
átlagos ROS	Between Groups	,144	7	,021	1,345	,225
	Within Groups	22,107	1442	,015		
	Total	22,251	1449			
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	Between Groups	2576840,532	7	368120,076	10,222	,000
	Within Groups	51929304,546	1442	36012,000		
	Total	54506145,078	1449			
Átlagos ADEER / létszám	Between Groups	14375,455	7	2053,636	4,311	,000
	Within Groups	687003,861	1442	476,424		
	Total					

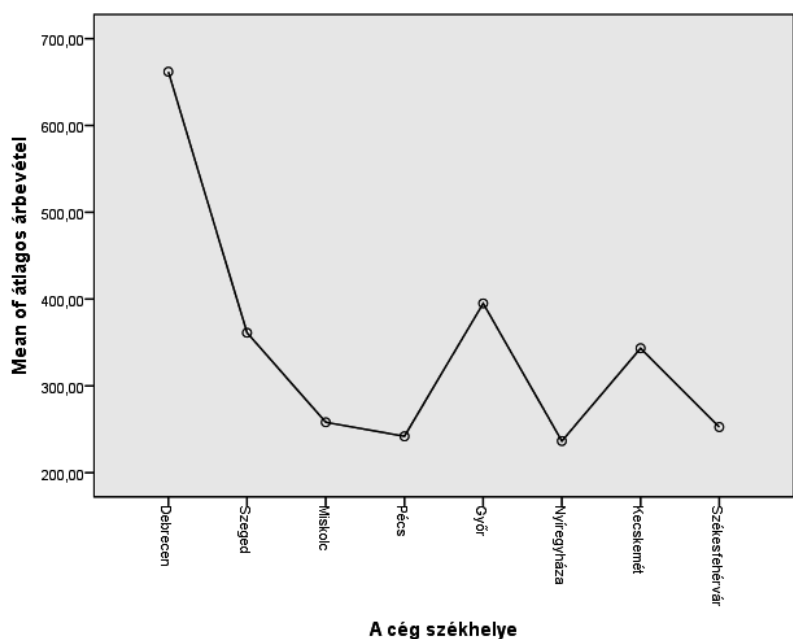
Total	701379,316	1449			
-------	------------	------	--	--	--

Robust Tests of Equality of Means

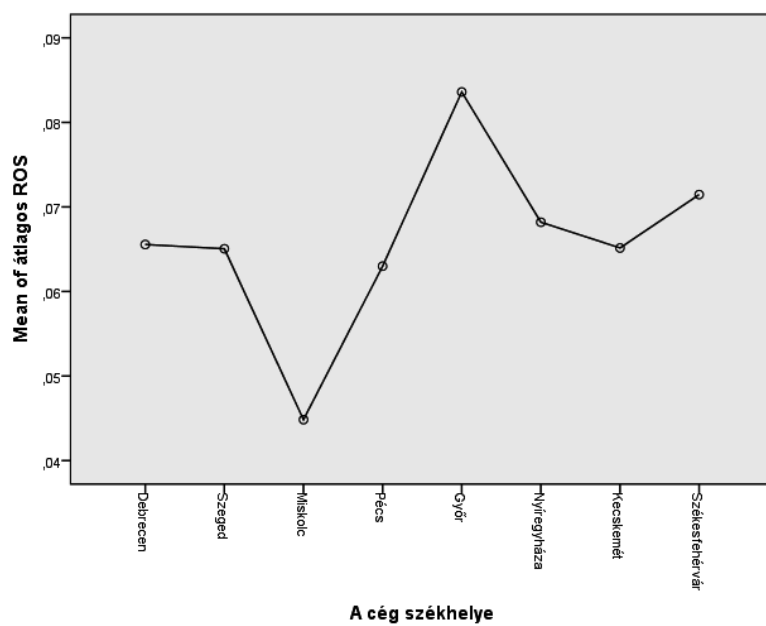
		Statistic ^a	df1	df2	Sig.
átlagos árbevétel	Welch	10,800	7	591,218	,000
	Brown-Forsythe	16,871	7	702,028	,000
átlagos adózott eredmény	Welch	3,715	7	584,124	,001
	Brown-Forsythe	4,294	7	889,075	,000
átlagos adózás előtti eredmény	Welch	4,170	7	587,138	,000
	Brown-Forsythe	5,640	7	767,202	,000
átlagos ROS	Welch	,939	7	598,293	,476
	Brown-Forsythe	1,323	7	1247,335	,235
Átlagos árbevétel / átlagos létszám	Welch	7,890	7	588,157	,000
	Brown-Forsythe	9,755	7	734,430	,000
Átlagos ADEER / létszám	Welch	2,245	7	584,731	,029
	Brown-Forsythe	3,916	7	612,942	,000

a. Asymptotically F distributed.

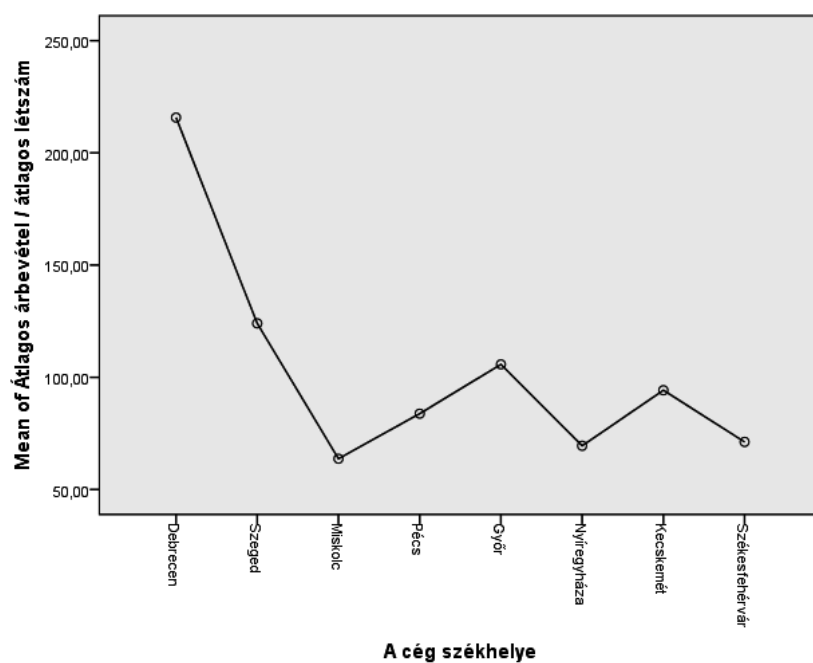
Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft.

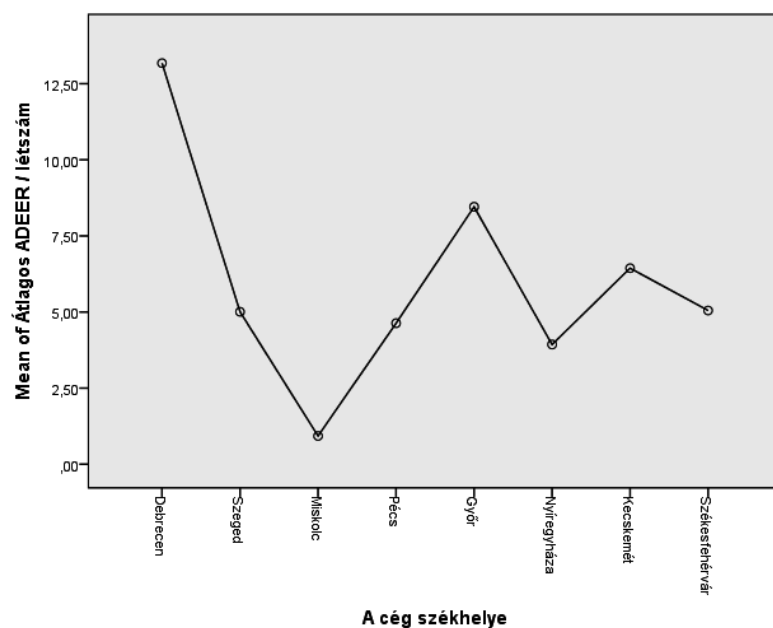
Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – kisvállalatok

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – kisvállalatok

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – kisvállalatok

Forrás: SPSS output, adatok: Bisnode Kft. – kisvállalatok

9.a. melléklet: Variancia elemzés az ötven főnél nagyobb foglalkoztatók esetén (2013)
Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
JEGYZETT TŐKE	4,140	7	703	,000
Mérlegfőösszeg	3,756	7	707	,001
Értékesítés nettó árbevétele	1,570	7	698	,141
Adózás előtti eredmény	1,334	7	705	,231
Befektetett eszközök aránya	,821	7	704	,570
Tőkeellátottság	1,436	7	704	,188
Tőkenövekedés mértéke	2,565	7	702	,013
Befektetett eszközök fedezettsége	3,324	7	689	,002
Általános likviditás	4,062	7	698	,000
Likviditási gyorsráta	4,558	7	698	,000
Hosszú távú eladósodottság	1,307	7	699	,244
ROS	2,310	7	705	,025
ROE	10,210	7	699	,000
ROA	2,500	7	704	,015
Bélarányos jövedelmezőség	,534	7	669	,809

Erőforrás arányos komplex jövedelmezőségi mutató	,898	7	700	,508
Bérhatékonyság	,997	7	669	,432
Lekötött eszközök hatékonysága	7,560	7	695	,000
Tárgyi eszközök hatékonysága	4,002	7	692	,000
Eszközhatékonyság	3,520	7	624	,001
Tőkehatékonyság	1,656	7	699	,117
készletek forgási sebessége	4,877	7	624	,000
átlagos anyagtárolási idő	2,200	7	670	,033
szállítók átlagos futamideje	1,677	7	697	,111
Egy főre jutó nettó árbevétel	3,601	7	698	,001
Egy főre jutó adózás előtti eredmény	,573	7	705	,778
Egy főre jutó mérlegfőösszeg	2,542	7	707	,014
Egy főre jutó nettó termelési érték	2,313	7	707	,025
Export árbevétel aránya	3,982	7	553	,000

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
JEGYZETT TŐKE	Between Groups	389624360439954,3	7	55660622919993,480	1,405	,200
	Within Groups	27850719067361816,0	703	39616954576617,090		
	Total	28240343427801772,0	710			
Mérlegfőösszeg	Between Groups	108570544412901664,0	7	15510077773271666,000	1,054	,392
	Within Groups	103996925343077480,0	707	14709607544989742,000		
	Total	105082630787206500,0	714			
Értékesítés nettó árbevétele	Between Groups	19856564478437288,000	7	2836652068348184,000	,550	,796
	Within Groups	359915813791240400,000	698	5156387017066481,000		
	Total	361901470239084130,000	705			
	Between Groups	49858388709145,890	7	7122626958449,413	,425	,887

ADÓZÁS	Within Groups	11805118197210	705	16744848506681,50		
ELŐTTI		458,		0		
EREDMÉNY	Total	11854976585919	712			
		604,				
Befektetett	Between	,754	7	,108	1,596	,133
eszközök aránya	Groups					
	Within Groups	47,477	704	,067		
	Total	48,230	711			
Tőkeellátottság	Between	8,788	7	1,255	,820	,571
	Groups					
	Within Groups	1078,271	704	1,532		
	Total	1087,059	711			
Tőkenövekedés	Between	1479010,642	7	211287,235	,484	,847
mértéke „	Groups					
	Within Groups	306706282,713	702	436903,537		
	Total	308185293,355	709			
Befektetett	Between	9344,524	7	1334,932	1,544	,149
eszközök	Groups					
fedezettsége	Within Groups	595535,396	689	864,347		
	Total	604879,920	696			
Általános	Between	218,015	7	31,145	1,620	,127
likviditás	Groups					
	Within Groups	13419,747	698	19,226		
	Total	13637,762	705			
Likviditási	Between	241,306	7	34,472	1,865	,073
gyorsráta	Groups					
	Within Groups	12899,860	698	18,481		
	Total	13141,166	705			
Hosszú	Between	2,193	7	,313	,613	,745
távú	Groups					
eladósodottság	Within Groups	357,002	699	,511		
	Total	359,196	706			
ROS	Between	49248,797	7	7035,542	,656	,709
	Groups					
	Within Groups	7559938,960	705	10723,318		
	Total	7609187,757	712			
ROE	Between	73,762	7	10,537	3,262	,002
	Groups					
	Within Groups	2257,734	699	3,230		
	Total	2331,496	706			
ROA	Between	6,849	7	,978	,779	,605
	Groups					

	Within Groups	884,484	704	1,256		
	Total	891,333	711			
Bérarányos jövedelmezőség	Between Groups	15,820	7	2,260	1,321	,238
	Within Groups	1144,894	669	1,711		
	Total	1160,715	676			
Erőforrás arányos komplex jövedelmezőségi mutató	Between Groups	,301	7	,043	,997	,432
	Within Groups	30,208	700	,043		
	Total	30,509	707			
Bérhatékonyság	Between Groups	14,778	7	2,111	1,253	,272
	Within Groups	1127,526	669	1,685		
	Total	1142,304	676			
Lekötött eszközök hatékonysága	Between Groups	186384,418	7	26626,345	1,611	,129
	Within Groups	11490248,362	695	16532,731		
	Total	11676632,780	702			
Tárgyi eszközök hatékonysága	Between Groups	364247,613	7	52035,373	,989	,438
	Within Groups	36421037,583	692	52631,557		
	Total	36785285,195	699			
Eszközhatékonyság	Between Groups	7333783,265	7	1047683,324	1,381	,210
	Within Groups	473399248,375	624	758652,642		
	Total	480733031,640	631			
Tőkehatékonyság	Between Groups	1074,842	7	153,549	,708	,666
	Within Groups	151669,032	699	216,980		
	Total	152743,874	706			
készletek forgási sebessége	Between Groups	3329563,396	7	475651,914	1,504	,163
	Within Groups	197347033,095	624	316261,271		
	Total	200676596,490	631			
átlagos anyagtárolási idő	Between Groups	33744,209	7	4820,601	,718	,657
	Within Groups	4497353,944	670	6712,469		
	Total	4531098,153	677			
szállítók átlagos futamideje	Between Groups	62414,028	7	8916,290	,777	,607
	Within Groups	7997666,566	697	11474,414		
	Total	8060080,594	704			

Egy főre jutó nettó árbevétel	Between Groups	27050680423,502	7	3864382917,643	1,365	,217
	Within Groups	1976280485180,639	698	2831347399,972		
	Total	2003331165604,141	705			
Egy főre jutó adózás előtt eredmény	Between Groups	309949662,922	7	44278523,275	1,020	,416
	Within Groups	30609391186,897	705	43417576,152		
	Total	30919340849,820	712			
Egy főre jutó mérlegfőösszeg	Between Groups	7005973449369,367	7	1000853349909,910	,722	,653
	Within Groups	980081371809260,000	707	1386253708358,218		
	Total	987087345258629,400	714			
Egy főre jutó nettó termelési érték	Between Groups	2318368507,722	7	331195501,103	1,929	,062
	Within Groups	121361333821,200	707	171656766,367		
	Total	123679702328,922	714			
Export árbevétel aránya	Between Groups	2,408	7	,344	2,588	,012
	Within Groups	73,519	553	,133		
	Total	75,927	560			

Robust Tests of Equality of Means

		Statistic ^a	df1	df2	Sig.
JEGYZETT TŐKE	Welch	1,826	7	265,991	,082
	Brown-Forsythe	1,320	7	262,991	,241
Mérlegfőösszeg	Welch	,621	7	293,633	,738
	Brown-Forsythe	1,491	7	151,490	,175
Értékesítés árbevétele	Welch	1,241	7	279,182	,280
	Brown-Forsythe	,712	7	192,974	,662
ADÓZÁS ELŐTTI EREDMÉNY	Welch	,670	7	285,639	,698
	Brown-Forsythe	,554	7	228,202	,792
Befektetett eszközök aránya	Welch	1,632	7	279,356	,126
	Brown-Forsythe	1,612	7	658,501	,129
Tőkeellátottság	Welch	1,951	7	288,016	,062
	Brown-Forsythe	,836	7	128,213	,560
Tőkenövekedés mértéke „	Welch	1,135	7	280,622	,341

	Brown-Forsythe	,793	7	137,955	,594
Befektetett eszközök	Welch	1,344	7	274,819	,229
fedezettsége „	Brown-Forsythe	1,263	7	99,961	,276
Általános likviditás	Welch	1,097	7	272,625	,365
	Brown-Forsythe	1,401	7	95,216	,214
Likviditási gyorsráta	Welch	1,139	7	273,753	,339
	Brown-Forsythe	1,608	7	88,065	,144
Hosszú távú	Welch	2,862	7	280,089	,007
eladósodottság	Brown-Forsythe	,593	7	119,326	,760
ROS	Welch	1,225	7	264,947	,289
	Brown-Forsythe	1,069	7	138,702	,387
ROE	Welch	1,236	7	275,291	,083
	Brown-Forsythe	2,613	7	92,444	,017
ROA	Welch	1,021	7	289,362	,417
	Brown-Forsythe	,786	7	106,328	,600
Bérarányos	Welch	,959	7	264,900	,462
jövedelmezőség	Brown-Forsythe	1,167	7	215,140	,323
Erőforrás arányos	Welch	1,026	7	282,155	,413
komplex	Brown-Forsythe	1,018	7	557,533	,417
jövedelmezőségi mutató					
Bérhatékonyság	Welch	1,601	7	269,731	,135
	Brown-Forsythe	1,387	7	590,266	,208
Lekötött eszközök	Welch	,775	7	258,757	,609
hatékonysága	Brown-Forsythe	1,353	7	123,409	,231
Tárgyi eszközök	Welch	,742	7	250,402	,637
hatékonysága	Brown-Forsythe	,842	7	255,331	,553
Tőkehatékonyság I	Welch	,746	7	262,784	,633
	Brown-Forsythe	,749	7	356,745	,630
Egy főre jutó nettó	Welch	4,112	7	279,349	,000
árbevétel	Brown-Forsythe	1,290	7	293,690	,255
Egy főre jutó adózás előtt	Welch	,666	7	277,547	,701
eredmény	Brown-Forsythe	,922	7	293,832	,490
Egy főre jutó	Welch	,509	7	278,607	,828
mérlegfőösszeg	Brown-Forsythe	1,020	7	120,589	,421
Egy főre jutó nettó	Welch	2,001	7	287,440	,055
termelési érték	Brown-Forsythe	2,435	7	364,771	,019
Export árbevétel aránya	Welch	2,707	7	213,603	,010
	Brown-Forsythe	2,584	7	495,216	,013

a. Asymptotically F distributed.

Forrás: SPSS output, adatok: Opten Kft.

9.b. melléklet: Variancia analízis eredménye – 50 főnél nagyobb foglalkoztatók adatbázisa

Év	Minta	ANOVA Table							Measure s of Associat ion		Test Homogeneity of Variances			
				Sum of Squar es	df	Mean Squar e	F	Sig .	Eta	Eta ²	Leve ne Stat	d f 1	df 2	Sig.
2010	teljes	ROA	Between Groups	4105,8	7	586,5	1,9	,059	,140	,020	1,612	7	694	,129
			Within Groups	206305,6	688	299,8								
			Total	210411,4	695									
2012	250 fő felett	Árbevétel arányos üzemi eredmény	Between Groups	,055	7	,008	1,9	,065	,296	0,0874	0,28717	7	143	0,96
			Within Groups	,572	143	,004								
			Total	,627	150									
2012	top 10	Árbevétel arányos üzemi eredmény	Between Groups	,057	7	,008	2,3	,036	,428	0,1828	1,402	7	72	0,22
			Within Groups	,256	72	,004								
			Total	,313	79									
2012	top 10	ROS	Between Groups	,049	7	,007	2,0	,066	,404	0,16322	0,871	7	72	0,53
			Within Groups	,252	72	,003								
			Total	,301	79									

Forrás: Saját szerkesztés, SPSS output, adatok: Opten Kft.